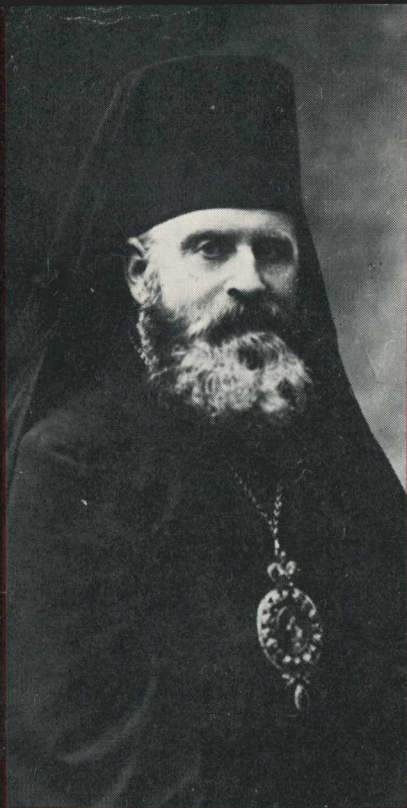

VYSKUPO
P. BŪČIO
ATSIMINIMAI

antras tomas

VYSK. P. P. BŪČYS

antroje savo **Atsiminimų** dalyje pasirodo kaip didelis mokslo ir visuomenės žmogus, plataus masto laikraštinkas ir aukštas Bažnyčios dvasininkas. Jis santūriais žodžiais pasakoja savo darbų eigą ir sutiktas kliūtis, savo laimėjimus ir nepasisekimus. Jis niekur nemėgina savo pralaimėjimų priskirti kitų kaltei, bet visuose darbuose įžvelgia jam vadovaujančią Dievo Apvaizdą.

Antrasis **Atsiminimų** tomas yra įdomus savo istorine medžiaga iš mums žinomo, bet jau praeitin nugalėjusio laikotarpio — nuo šio šimtmečio pradžios iki beveik paties autoriaus mirties. Vysk. Būčys čia liečia labai daug asmenų, kuriuos naudinga pažinti net ir jaunajai lietuvių kartai, bet juos liečia su meile ir pagarba. Krikščioniškos meilės dėsniui jis nenusikalta minėdamas net ir tokius, kurių gyvenimas nebuvo pilnai idealus.

Vysk. Būčys savo atsiminimuose yra naujas ir įdomus. Ypač įdomus eile plačiau ar siauriau aptartų, gerai pažintų ir iš arti stebėtų žymiųjų lietuvių ir svetimtaučių. Jo gyvenimas čia prasideda mažoje Lietuvos parapijoje ir reiškiasi plačioje veikloje Petrapilyje, didelės apimties darbuose Amerikoje, nepriklausomos Lietuvos universiteto kūrime, Marijonų vienuolijos organizavime bei tvarkyme ir pagaliau kaip rytų apeigų vyskupo rūpesčiuose svetimtaučių tarpe.

Skaitydamas šiuos **Atsiminimus** jauči, kad eini kartu su autorium neseniai jo vaikščiotais ir dar neužžėlusiais takais ir regi gyvai sruvenantį didžiojo lietuvio gyvenimą.

yra lietuvių literatūros kūrybinio gajumo ženklas. Klubas palaiko savus rašytojus, leisdamas ir platindamas jų kūrinius. Klubo nariu gali būti kiekvienas, įnašo įmokėdamas \$5.00 ir įsigydamas teisę leidinius pirkti trečdaliu pigiau. Jūs taip pat galite prisidėti prie lietuvių raštijos kėlimo ir palaikymo. Nepasigailėkite tuojau pasiųsti \$5.00, ir Jūs gausite didelius kultūrinius procentus. Kartu prisidėsite prie lietuvių literatūros palaikymo ir lietuvių išlaikymo išeivijoje. — Artimiausioje ateityje rengiami išleisti šie leidiniai:

Broniaus Zumerio

DABARTIES SUTEMOSE

Tai religinę Marijonų vienuolijos premiją laimėjęs veikalas, kuriame giliai ir išsamiai paliečiamos mūsų dienų gyvenimo žaizdos. Autorius mėgina parodyti dabarties vaizdą ir sutemas ir tai visa nušviesti krikščionybės šviesa.

Pauliaus Jurkaus

ANT VILNELĖS TILTO

Vilniaus legendos

Puikaus stiliaus, įmantrios intrigos legendos, sukurtos žinomo mūsų rašytojo beletristo. Vilnius mums visuomet buvo jautri tema meninei kūrybai. Čia gi dar susipina jos istorija su žmonių pasakojimais, sukurtais menišku vaizdu.

Vysk. P. P. Būčio *ATSIMINIMAI*

II DALIS

DARBO BARUOSE

SURAŠĖ PROF. Z. IVINSKIS
REDAGAVO J. VAIŠNORA, MIC

DR. KAZYS PEMKUS
ARCHYVAS

Kazys Pemkus, M. D.
4022 Beau Brummel Drive
Sleepy Hollow, Dundas, Ill 60448

LIETUVIŠKOS KNYGOS KLUBAS

282(173)(=172)

BU-46

Mecenatas — **kun. Vincentas Puidokas**, Westfield, Mass.,
klebonas

Aplanką piešė **P. Jurkus**

Spausdino Draugo spaustuvė. 1966 m.
4545 West 63rd Street, Chicago, Illinois 60629

P 2840

Rytų apeigų tit. Olimpo vyskupas

I

**MANO PASTORACINIO DARBO
APŽVALGA**

SLAVIKŲ VIKARAS

Kol Varšuvos generalgubernatoriaus raštinė svarstė klausimą, ar leisti man būti Punsko vikaru ar ne, ištisus keturis mėnesius aš ėjau vikaro pareigas savo gimtoje Slavikų parapijoje. Mano viršininkas, tikrasis tos parapijos vikaras ir klebono pavaduotojas kun. Krūvelis buvo man pažįstamas iš seminarijos laikų, kada aš buvau pirmametis klierikas, o jis jau buvo IV kurse. Mudu gerai sutikome ir išvien darbą dirbome.

Mano darbo pradžia bemažko supuolė su advento pradžia, kada bažnyčioje palyginamai yra daugiau darbo, kaip vasaros metu. Buvo ir ligonių daugiau. Vieną dalyką aš pastebėjau, kad parapijos vedime trūksta parapiečių sąrašo. Jų dvasios vadai neturėjo pasižymėję jokios pastoracinės medžiagos, liečiančios parapiečius ir jų santykius su parapija, su tikybinių uždavinių vykdymu. Nebuvo taipgi nustatyta nei pastoracijos tikslų, nei išdirbtų priemonių tikslams siekti. Trumpai sakant, visa parapija buvo pasyvi; tai reiškia, atlikdavome pamaldas savo laiku sekmdieniais nustatyta tvarka ir patarnaudavome parapiečiams, kai jie kreipdavosi į mus su savo reikalais. Bet mes neturėjome nei noro, nei plano veikti į para-

piečius, kad krikščioniškieji uždaviniai būtų vykdomi katalikų šeimose ir asmenyse. Tiems dvasinio gyvenimo reikalavimams šiek tiek tarnaudavo pamokslai ir išpažintys, bet jokio pozityvaus veikimo nebuvo. Neturėjome nei sąrašo parapijoje paplitusių dvasinių ar kultūrinių blogybių, su kuriomis reiktų kovoti, nei idealų, kuriuos reiktų vykdyti.

Pasirodė, kad ne viena Slavikų parapija yra tokioje padėtyje. Visame Naumiesčio dekanate šiuo žvilgsniu padėtis buvo tokia pat, o dekanatas, pratingo ir visais atžvilgiais gerbtino prelado Saliamono Olekos vedamas, buvo skaitomas vyskupijoje pats geriausias. Prelatas Oleka turėjo nuostabią atmintį: jis žinojo gan greit visų savo dekanato parapijų stambesniąsias ir kultūringesniąsias šeimas, kas yra kieno brolis, kieno sesuo, kas ką vedęs ir kuri už ko išteklėjusi. Tačiau neturėjo įžvelgimo į visuomeninio veikimo reikalus, nors jis puikiai žinojo viso dekanato ekonominę, kultūrinę ir dvasinę padėtį. Jis numanydavo, kas turi per daug skolų, kas pervirš išgeria, kas su kuo pykstasi. Visuomeniniam veikėjui tokia žinių gausybė būtų buvusi neapsakomai brangi medžiaga pažangos planams sudaryti. Prelatas Oleka niekad niekam apie nieką blogai neatsiliepdavo, kad ir žinodamas daug dalykų, tačiau jis naudodavosi savo įtaka Seinuose ir mažiau tinkamus kunigus išsiųsdavo į kitus dekanatus, o į savąjį sutraukdavo geresnius. Tais laikais Naumiesčio dekanate pašaukimų į kunigus netrūkdavo. Iš Naumiesčio parapijos kas metai seminarijoje būdavo apie 15 klierikų, iš gretimos Griškabūdžio parapijos apie 20. Iš kitų būdavo mažiau, bet

jų būdavo ne vien Seinuose, o ir Plocke, Žitomieriuje ir Petrapilyje.

Po Kalėdų prasidėjo parapijos lankymas, seniai nustatyta ir įsigyvenusia tvarka. Kun. Krūvelis tą pareigą pasiliko sau vienam. Jis keturias dienas savaitėje, pradedant pirmadieniu ir baigiant ketvirtadieniu, išvažiuodavo kalėdoti į tuos kaimus, kuriems jo apsilankymas buvo paskelbtas sekmadienį per pamokslą. Prieš tą paskelbimą vienas bažnyčios tarnų apeidavo kaimo ūkininkus, pranešdamas jiems, pas ką kunigas atvažiuos primiausia, kuriuose namuose su visais kalėdininkais valgys pietus, kuriuose namuose bus kalėdojimo užbaiga su vakariene. Tas tarnas, vadinamas špitolninku, už paskelbimą parsinešdavo iš kaimo šiek tiek gautųjų dovanų. Todėl tie vad. špitolninkai, kurių uždavinsys būdavo varpais skambinti, bažnyčią šluoti ir klebonijoje šį tą patarnauti, mielai eidavo į kaimus pranešinėti kunigo kalėdojimo ir tas pareigas pasidalindavo: vienas eidavo į vieną kaimą, kitas į kitą paeiliui. Vargonininkas važinėdavo drauge su kunigu ir dalyvaudavo Kalėdų dovanų gavime. Zakristijonas likdavo namieje. Taip buvo Slavikuose. Nežinau, kaip būdavo kitose parapijose.

PATIRTIS SLAVIKUOSE VIKARAUJANT

Mano svarbiausia pareiga buvo aptarnauti ligonius, krikštyti kūdikius ir laidoti mirusius. Pasitaisydavo gana įdomių dalykų. Vieną kartą mane išvežė pas ligonį į tą patį Slavikų kaimą, už poros kilo-

metrų nuo bažnyčios, į mano dėdės Jono Povilaičio antrąjį ūkį. Jame jis pats negyveno, bet ten buvo įstatęs tam tikrą ūkvedį. Sirgo ūkvedžio duktė. Liga buvo pavojinga. Ligonė smarkiai karščiavo ir buvo sunku susikalbėti. Bet mergaitė turėjo pilną sąmonę. Išklauses išpažinties, suteikęs šv. Komuniją, daviau ir Paskutinį Patepimą, nes buvo neabejotina, kad šiltinė labai aukšto laipsnio. Aš gi nežinojau, kurios rūšies toji šiltinė. Tik aptarnavęs ligonį, ėmiau šnekučiuoti su jos motina ir kitomis pas ligonį susiėjusiomis moterimis. Jos man pasakė, kad prieš keletą dienų čia pat kaime mirė jau nejaunas žmogus. Į jo šermenis susirinko kaimynai, o tarp jų buvo ir mano sakramentais aprūpintoji 16 metų mergaitė. Naktį žmonėms begiedant prie ligonio, mergaitę apėmė miegas ir ji atsigulė į tą lovą, iš kurios buvo išimtas numirėlis. Ant rytojaus ji jau apsirgo ir dabar nežinia, kas būsią iš jos. Friburge aš buvau girdėjęs iš daktaro profesoriaus Arthus apie užkrečiamąsias ligas ir apie tai, kad jų mikrobai, sudariusieji mirtį vienam žmogui, kai patenka į kitą organizmą, kad ir sveikiausią, tai būna daug stipresni ir be abejonės užsikrėtusis turi mirti. Parvažiavęs namo laukiau, kada ateis pranešti, jog mergaitė jau mirė. Laukiau mėnesį, laukiau ir du, bet nesulaukiau... Gavėnioje vėl mane pakvietė pas ligonį toje pačioje vietoje ir radau sergant tą pačią mergaitę. Po išpažinties susidomėjau, kas čia atsitiko: kodėl ji taip ilgai serga. Man pasakė, kad mergaitė buvo išgijusi, bet kiti vaikai ją priviliojo čiuožti, ir ji, nuėjus ant ledo basa, taip atkritusi vėl į ligą.

VYSK. P. BŪČYS su pusbroliu KUN. A. POVILAIČIU
Romoje 1951 m.

Atsimindamas kitą daktaro Arthus paskaitos dalį, žinojau, kad atkritimas tokiais atvejais būna pražūtingas, ir antrą kartą maniau, kad po poros dienų tikrai bus šermenys. Bet ir vėl šermenų nesulaukiau. Pasibaigė mano vikaravimas Slavikuose, atėjo vasara ir aš, sugrįžęs į tėviškę atostogų iš Seinų, važiauvau iš Slavikų į Kaimelį. Prie vieškelio pamačiau šieno prikrautą vežimą, kurį arklys sunkiai bepajėgė vežti į kalnelį. Arkliui pagelbėjo žmonės, stumdami vežimą iš užpakalio. Viena iš stūmėjų buvo ta pati mergaitė. Tada aš pagalvojau: tai dabar tikėk, žmogus, daktarais! Tačiau tas nereiškia, kad aš abejočiau medicinos mokslu ir jo nauda.

Turėjau ir šiaip patyrimo. Jau buvo netoli gavėnia, bet pasitaikė penktadienis. Kun. Krūvelis buvo išvažiavęs, tur būt, ne kalėdoti, nes paprastai penktadieniais nekalėdodavo. Aš, atsilaukęs Mišias, maždaug jau bešvintant patyriau, kad yra atvažiavęs žmogus vežti kunigą pas ligonį. Skubotai pavalgęs pusryčius, išvažiavau. Žmogus buvo atvažiavęs rogėmis. Sniego buvo daug, bet jis buvo šlapias. O po sniegu kelio molis tebebuvo minkštas. Važiavome į Dievaičius Sudargo parapijoje. Kadangi kelias rogėmis buvo labai nepatogus, tai pas ligonį atvykome apie 11 val. Sirgo pats ūkininkas, kokių 50 metų vyras. Atlikęs savo kunigiškuosius uždavinius, klausinėjau apie ligą ir iš atsakymų susidariau nuomonę, kad tai būta diafragmos uždegimo ar spaudimo į širdį. Žinoma, mano diagnozė neturėjo jokios vertės, nė pasėkų.

Kelionė iš Slavikų į Dievaičius buvo labai įkyri, nes vėjas pūtė iš šiaurės, o mes važiavome kaip tik į šiaurę, tad gavome į akis šalto, drėgno sniego. Klausydamas ligonio išpažinties, mačiau per langą, kad snigti liovėsi, saulutė gražiai švietė, tad džiaugiausi turėsiąs malonią kelionę atgal į Slavikus. Jau buvo pakinkyti arkliai į ratus, tad tuojau išvažiavau. Po keliolikos minučių vėl apsiniaukė, vėjas pakeitė kryptį ir vėl pūtė sniegą į akis ir veidą. Apie 1 val. parvažiavau į Slavikus. Šeimininkė, atnešdama pietus, pasakė, kad yra atvažiavęs Juozas Naujokaitis vežti mane pas ligonį į Zubrius, t.y. rytinę parapijos dalį, netoli pat jos krašto.

Pati stambiausioji tos dienos pietų dalis buvo silkės. Greitai prarijau porą skanių, gerai rūkytų sil-

kių, pavalgiau sriubos ir baigęs pietus nuėjau pasiimti Švč. Sakramento. Juozas Naujokaitis buvo mano trečios eilės pusbrolis, vedęs Šunkarių Besaspario dukterį, kurios giminė Štrimas, kitados mano tėviškės kaimynas Šilgaliuose, perleidęs savo ūkį sūnui Augustinui, gyveno Zubriuose ir sirgo senatvės liga. Išvažiuojant iš Slavikų į rytus, saulė gražiai švietė ir vėjo nebuvo. Kai išvažiavome iš Slavikų per Siesartį, patraukė sausas šaltas vėjas. Aš pamačiau, kad mano vežėjo ausis, iš pradžių buvusi mėlyna, paskui pabalo. Nors turėjau Švč. Sakramentą, bet maniau, kad artimo meilė yra svarbesnė už tylos dėsni, tad patariau Juozui Naujokaičiui patrinti ausį ir gelbėti ją. Tas pagelbėjo. Kai išvažiavome iš Siesarties slėnio į Juškakaimį, vėjas jau smarkiai pūtė ir nešė sniegą.

Atvažiavome į Zubrius labai pailsusiais arkliais. Kas kelios dešimtys žingsnių dar gana stiprūs arkliai sustodavo, nes negalėjo patraukti vežimo, kurio ratai apsiveldavo moliu. Reikėdavo sustoti ir duoti arkliams atsikvėpti. Taigi atvažiavome pas ligonį Štrimą jau temstant: buvo apie 5 val. vakaro. Iškliausiau išpažinties, suteikiau kitus sakramentus, na, ir reikėjo rengtis namo. Viena moteriškė pareiškė man užuojautą dėl vargingos kelionės į Zubrius ir pridėjo, kad bent grįžimas bus dabar malonus, nes vėjas apsistojęs. Naujokaitis jau nebevežė mane atgal: tai padarė kitas ūkininkas, kitais jau arkliais ir kitu vežimu. Lyg tyčia, vėjas vėl pakeitė kryptį ir grįžimas buvo daug blogesnis, palyginus su atvažiavimu. Pravažiavus porą kaimų, arkliai taip buvo pailse, kad to-

liau važiuoti buvo visai nebeįmanoma. Prasidėjo Šilgalių laukai. Patariau vežėjui pasukti į Gaidžio kiemą. Gaidys buvo vedęs vyresnę už mane mano pusėsėrę Bajoraičių Račiūnaite. Užvažiavus į Gaidžius, aš pareiškiau nakvosias pas juos. Gaidienė, vardu Petronėlė, paruošė gerą vakarienę. Bevalgant vėjas ir sniegas apsistojo, mėnulis užtekėjo ir man pasirodė, kad nebeverta nakvoti svetur. Pasitariau su švogeriu, ir jam atrodė, kad ši vakarą jau, tur būt, nebesnigsia. Taip buvo numanu, žiūrint į mėnulį. Gaidys pasikinkė savo geriausią arklių į lengvas rogutes ir tetruko vos 20 minučių, kol pasiekėme Slavikus. Visą naktį ir rytojaus dieną buvo puikus oras.

PASTORACINĖS PROBLEMOS

Pastoracijos problemų ir be moksliško pasiruošimo Slavikuose netrūko. Vieni — turtingieji ūkininkai neužsiviežėjo kitais, taip pat turtingais ir žymiais ūkininkais. Jauno uolumo vedamas, aš užsimojau sutaikyti dvi kovojančių priešų eiles. Tai buvo mano jaunystės klaida. Tąsyk dar nežinojau, kaip gilios buvo tų nesutikimų šaknys. Žinojau objektą, dėl kurio dvi srovės ginčijasi ir pykstasi bei daro viena kitai nemalonumų. Nesutikimų priežastys buvo menkos. Aš pasitikėjau savo iškalbingumu ir maniau įtikinsias vienus ir kitus, kad ginčas daug daugiau nuostolių daras, negu vertas tas objektas, dėl kurio jis yra iškilęs. Mano pastangos parodė, kad mano iškalba absoliučiai nieko nereiškia. Tik nepasisekus ma-

no pastangom, supratau, kad ne objektas svarbu, o reiktų pakeisti asmenų nuotaiką, galvosena ir širdies norų rūšį. Tik iš to galima suprasti, kaip sunkus yra taikytojo uždavinys. Jei tas taikytojas nesugebės išgydyti ir atgaivinti, ištaisyti ir sutvarkyti širdis, tai, nors susitaikymas abiem pusėm duotų dešimts kartų daugiau naudos, negu vertas yra ginčo objektas, visvien taikos nebus.

Iš Slavikų pastoracijos yra dar dvi smulkmenos, abi surištos su Lietuvos kelių blogumu. Viena — tai mano kelionė į šv. Juozapo atlaidus Naumiestyje. Važiuotas važiavau 20 km. kas dešimts metrų ilsėdamasis po 10 min. Neatsimenu, kiek laiko taip važiavau. Tik pamenu, kad viena pėksčia mergaitė drovėjosi pralenkti važiuotą kunigą. Ji laikėsi keliolika žingsnių užpakalyje. Tai pastebėjęs, mano vežėjas pasiepė ją taip, kaip įprasta priartinti nuo motinos atsilikusius kumeliukus. Mergaitė pasidrąsino, žengė pilnu žingsniu ir pranyko. Šiap ar taip vistik su viena diena nuvažiavau į Naumiestį.

Kitas dalykas — mano važiavimas iš Gelgaudiškio į Slavikus. Nuvažiavęs pas dėdę kleboną į Gelgaudiškį, gavau žinią, kad esu paskirtas į Seinus profesoriauti seminarijoje. Buvo Velykų laikas ir keliai neišbrendami. Mano dėdė paprašė Gelgaudiškio dvaro vežimą, pakinkytą ketvertu arklių. Nuo ankstyvo ryto iš Gelgaudiškio į Juniškius (apie 20 km.) atvažiavome jau po pietų. Iš ten dvaro arkliai grįžo namo, o aš pasilikau pas savo pusbrolių Juniškių Povilaitį Praną. Ant rytojaus jis parinktais keliais mane nuvežė į

Slavikus. Kelias jau buvo šiek tiek pradžiūvęs. Po Atvelykio pradėjau darbą Seinų seminarijoje. Tai buvo 1902 m. balandžio mėn.

PASTORACIJA PETRAPILYJE

Praėjus keletui metų, būdamas Petrapilio akademijos profesorium, nevažiavau į Lietuvą atostogų (metų neatsimenu), bet pavadavau katalikų kleboną Carskoje Selo kun. Przerembel. Tas darbas nepadidino mano pastoracinio patyrimo. Ligonijų vasarą beveik nebuvo. Šiokiomis dienomis tereikėdavo tik atsilaikyti Mišias. O ir sekmadienio darbas buvo lengvas: išpažinčių nedaug, giedota suma, pamokslas ir mišpai. Pats ypatingiausias dalykas buvo tas, kad Austrijos ambasadorius Ehrental užvažiavo į kleboniją, užsisakė skaitytas Mišias ir stipendiją davė 5 aukso rublius (šiaip stipendija buvo tik pusrublis).

Parapijoje buvo apie 30 metų panelė, kuri turėjo aprūpintą gyvenimą be jokio darbo ir pareigų. Ji dažnai ateidavo į kleboniją. Kadangi aš skaičiausi esąs atostogose, darbo neturėjau, tad nesibodėdavau dažniais jos apsilankymais klebonijoje ir ilgomis šnekomis (ji kalbėdavo lenkiškai, pavardę turėjo rusišką, bet buvo katalikė). Vieną vakarą, išbuvęs pas mane gana ilgokai, jau po 10 val. prašė mane palydėti į namo. Palydėjau. Namai buvo gana erdvūs ir ji juose gyveno vienų viena. Man benorint grįžti namo, ji mane sulaukė, sakydama turinti pasakyti svarbių savo gyvenimo dalykų. Aš paklausiau. Ji mane pasisodino ant minkštasuolio (sofos) ir pati greta atsisėdo. Ėmė

pasakoti tuos svarbiuosius dalykus, pakeisdama temą. Jau praėjo ir vidurnaktis, bet neužžiebė žiburio. Iš tų kalbų buvo matyti, kad ji svarbiais dalykais vadina tuos, kurių aš niekaip negalėjau suprasti ir palaikyti svarbiais. Kiek sykių kilau eiti, tiek sykių ji mane sulaikė sakydama, kad pačio svarbiausio dalyko dar nepasakius. Ir kai sakydavo, vėl nieko svarbaus nebuvo matyti. Taip aš išbuvau pas ją iki antrai valandai nakties. Galutinai visgi išėjau, nieko svarbaus nepatyręs. Eidamas namo dėkojau Dievui, kad tik laiko prastojau, daugiau nieko. Jeigu šiandien jaunasis kunigas pasielgtų taip, kaip aš tą sykį, tai jį smarkiai papeikčiau. Kunigo mandagumas su moterimis, ypač jaunomis, turi būti ribotas. Anoji moteris norėjo flirtuoti ir tuo būdu mane padrąsinti. Kaip toli būtų nueita, sunku pasakyti.

SHEBOYGAN KLEBONAS

Tikrą pastoracijos darbą man teko dirbti Milwaukee arkivyskupijoje mieste Sheboygan (Wisconsin valstybėje). Amerikos marijonų viršininkui kun. Feliksui Kudirkai pritariant, arkiv. Sebastijonas Messmer 1917 m. mane paskyrė Nekalto Prasidėjimo parapijos klebonu. Lietuvių parapija ten turėjo iš išnykusios protestantų parapijos pirktą medinę bažnytelę ir šalia jos medinę kleboniją. Ten klebonauti nuvažiauvau 1917. VIII. 24. Atvykęs radau arkivyskupo pranešimą, kad už dviejų savaičių jis vizituos mano parapiją. O aš atvykau į Sheboygan sirgdamas. Vizitacija turėjo būti didžiojoje miesto parapijoje, kur

klebonavo liuksemburgietis prelatas Thiel. Visa toji parapija buvo vokiška, kaip ir miesto gyventojų dauguma. Katalikai vokiečiai turėjo dvi dideles parapijas, slovėnai vieną, airiai vieną ir lietuviai vieną. Pietūs buvo pas prel. Thiel. Mano bažnytėlėje nebuvo kopos. Iš prel. Thiel ją pasiskolinau, kad vyskupas turėtų kuo apsirengti. Vyskupas pasakė pamokslą angliškai ir pamojo man, kad pasakyčiau lietuviškai. Aš expromptu pasakiau, kaip sugebėjau. Po prakalbų ir po palaiminimo arkivyskupas ir visa miesto dvasiškija suėjo į kleboniją. Aš buvau paruošęs svečiams alaus, vyno ir cigarų. Alaus kai kurie šiek tiek išgėrė, vyno paragavę nesiskubino, pradėtus rūkyti cigarus paliko. Pasirodė, — bet aš tai patyriau tik rytojaus dieną, — kad cigarai buvo pačios blogiausios rūšies. O aš buvau juos pirkęs, kaip geriausius ir užmokėjęs labai brangiai.

Mano uždaviniai parapijoje paaikškėjo vizitacijai pasibaigus. Parapija turėjo skolų tiek, kiek vertos dvi jos trobos ir žemė po trobomis. Parapiečiai visiškai nepasitikėjo savo kunigais. Parapijos atskaitomybę vedė komitetas ir klebonui tik mokėdavo algą, bet į kasos knygas neleidavo nė pažiūrėti. Algos buvo skirta mėnesiui 50 dol., bet ne kiekvieną mėnesį būdavo tiek pinigų kasoje, kad būtų galima algą išmokėti. Vargonininką ir zakristijoną klebonas turėjo pats samdytis. Mano laimė, kad tėvas Kudirka į Sheboygan su manim atsiuntė brolių Stanislovą Montvydą, kuris buvo drauge ir mano virėjas. Zakristijono pareigas mudu pasidalindavome. Šiokiomis dienomis, pasitaikius giedotoms Mišioms, brolis Stanislovas pa-

grodavo vargonais. Jis man padėdavo ir egzekvijas giedoti. Sekmadieniais samdydavau tikrą vargonininkę, kuriai mokėdavau po dolerį už pagalbą giedotose Mišiose.

Paaiškinus vyskupijos raštinėje, kokia yra mano padėtis, arkivyskupas pareiškė, kad parapijos komiteto pirmininkas yra generalvikaras, kad aš esu vicepirmininkas, kad be mano parašo negalioja parapijos išlaidos, bet kad šalia mano parašo gali būti ir komiteto skirtojo asmens parašas. Tą dalyką paaškinau komitetui ir sutarėme reguliariai daryti komiteto posėdžius, kad patikrinus pajamas ir išlaidas. Iš pradžių į tuos posėdžius susirinkdavome visi, išskyrus generalvikarą. Mėnesiui ar dviem praėjus, paašikėjo, kad piniginis parapijos stovis yra tvarkoje, kad pajamos padengia išlaidas. Komiteto nariai pradėjo sakyti, kad be reikalo taip tankiai tie posėdžiai. Jie prašė manęs imti visas kasos knygas, daryti ir patikrinti įrašus vienam. Aš nesiskubinau pritarti tam sumanymui, bet nusileidau tiek, kad parapijos kasi-ninkas būtų su manim ir kad jis pasirašinėtų šalia manęs ant parapijos išlaidų čekių. Visi komiteto nariai prašė Juozą Šalčių, kad jis eitų parapijos kasi-ninko pareigas ir pasirašinėtų ant čekių. Tas vyras buvo protingas ir darbštus. Jis buvo mechanikas ir stalius. Laisvomis valandomis jis daug dalykų pataisė bažnyčioje. Jis bažnyčiai įtaisė raudoną arnotą, aukodamas 100 dol. Antras šimtas jam kainavo Vieš-paties Jėzaus Širdies statula. Mudu, gali sakyti, susidraugavome.

Pakviečiau marijoną kun. Kulikauską pravesti

misijas. Žmonės gausiai jose lankėsi. Bet aš šykščiai atsilyginau misijonieriui — tik 75 dol. duodamas už visos savaitės darbą.

Einant Amerikai į karą, Hooveris buvo paskirtas maisto direktorium ir klausinėjo net katalikų klebonų, kiek kas kokių produktų suvalgo parapijoje. Aš apklausinėčiau savo parapiečius ir užpildžiau klausimų lapą. Jį pasiunčiau Hooveriui. Sunkesnis dalykas buvo vyrų mobilizacijos apklausinėjimai, kuriuos turėjo atsakyti visi vyrai, net ir nepiliečiai. Klausimai buvo labai gudriai sustatyti. Jeigu nepilietis nenorėjo eiti į karo tarnybą, tai visai eilei pagrečiui einančių klausimų jis turėjo atsakyti neigiamai. Po tos ilgos klausimų eilės, buvo įterptas nežymus klausimėlis: "Ar manai pasinaudoti savo teise nebūti verčiamu į karo tarnybą?" Sheboygano lietuviai katalikai su tais klausimų lapais ateidavo pas mane. Aš už juos rašydavau atsakymus ir į tą paskutinį klausimą atsakydavau teigiamai. Apklausiamasis pasirašydavo atsakymų lapą. Kilo klausimas, kodėl tie, kurie buvo pas kleboną, nepateko į kariuomenę, o nėjusieji pas kleboną pateko. Paaiškėjo, kad jie į gudrųjį klausimą — ar ketini pasinaudoti savo teise neiti į karą — buvo atsakę neigiamai, pasirašydami angliškai "no".

Per keletą mėnesių Sheboygane mano santykiai su parapiečiais pasidarė lengvi ir malonūs. Bet mieste apie mūsų lietuvių parapiją opinija buvo menka. Vietinis teisėjas man skundėsi, kad lietuvių ginčų teisme nuošimtis yra aukštesnis už visų kitų gyventojų nuošimtį. Bet to dalyko aš visgi nepajėgiau pataisyti.

Turtingiausias miesto gyventojas buvo anglių pirklys katalikas Klemensas Reys. Jis aukodavo kitoms bažnyčioms nemažai. Aš nuėjau pas jį su vizitu, viena, kad pagerbus žymų kataliką, antra, kad gavus kokią toną anglių parapijai. Bet jis mano vizito metu netgi nepaprašė mane sėstis. Taip ir baigėsi mudviejų pažintis. Anglių, žinoma, aš nė neminėjau.

Neblogi buvo mano santykiai su slovėnų klebonu. Jis pirkdavo vynuoges ir pats iš jų darydavo vyną. Vieną gana didelį bertainį to vyno (apie 100 litrų) jis man pardavė. To vyno užteko man ir dar palikau savo įpėdiniui.

Padariau vieną klaidą: nukasdinau gražią žolę, augusią ant bažnyčios pamato. Maniau galėsiąs užželdinti kitą, ne blogesnę žolę, bet nesugebėjau to padaryti ir 1946 m. tas dalykas dar nebuvo pataisytas. Parapiją 1946 m. valdė kun. Šlikas.*

Tuo pačiu laiku, kaip Sheboygan, valdžiau ir Port-Washington parapiją, kurioje lietuvių buvo 32 šeimos. Bažnytėlė turėjo gana didelį plotą žemės, o skolos turėjo tik 100 dol. Bet bažnyčia buvo nekūrenama. 1918 m. sausio 6 d. visuotinis parapijos susirinkimas, kuriame dalyvavo 27 vyrai ir kelios moterys, nutarė įvesti bažnytėlėn centralinį šildymą. Tame reikale buvo ir mano šiek tiek nuopelnų.

Sheboygano parapijos skolas aš radau banke, bet man atrodė, jog naudingiau būtų užtraukti smulkesnių paskolų iš daugelio parapičių, atmokėti bankui ir atsiimti iš jo nekilnojamosios nuosavybės dokumen-

* Ir šiandien jis, pakeltas prelatu, valdo Sheboygan parapiją.

tus. Aš taip ir padariau. Bet praktiškai iš to naudos nebuvo, nes su vienu banku lengviau susišnekėti, ne kaip su daugeliu skolintojų, ypač neinteligentų.

Mano klebonavimas Sheboygane baigėsi 1918 m. gegužės mėn. Pirmiausias mano uždavinys Sheboygane buvo susitarti su žmonėmis. Man išvykstant žmonės jau pasitikėjo kunigais. Ten lietuvių buvo 110 šeimų, viso labo apie 500 asmenų.

WAUKEGAN KLEBONAS

Vasarai prasidedant, buvau perkeltas į Chicagos arkivyskupiją, į Waukegan, Ill., šv. Baltramiejaus parapiją, kuri buvo maždaug 2-3 kartus didesnė už Sheboygano lietuvių parapiją. Klebonija ir bažnyčia buvo medinės. Mokykla buvo didoka, dviejų aukštų ir mūrinė. Mokykloje darbavosi šešios šv. Kazimiero seselės. Mokykloje buvo apie pustrečio šimto vaikų. Tai buvo parapiinė mokykla. Į mano vietą Sheboyganan atėjo marijonas kun. Pranciškus Meškauskas. Waukegano parapijos vargonininkas buvo Bujanauskas. Zakristijono pareigas ir klebono virėjo uždavinius atlikinėjo kandidatas į marijonus nejaunas Gabrielius Šiušas.

Waukegas buvo netoli didelės kareivių stoties, ant Michigano ežero kranto. Ta stotis vadinosi Great Lakes Station ir joje buvo, anot mano parapiečių žodžių, apie 35,000 vyrų. Dešimties mylių spinduliu aplinkui buvo uždrausta alkoholio prekyba. Uždraudimas apėmė visą mano parapiją. Kas norėdavo šiek

ties išsigerti, tas turėdavo važiuoti į Kenosą. Vienas, nutolęs nuo Bažnyčios Waukegano lietuvis, žymiai pasinaudojęs Kenoshos laisvėmis, pėksčias ėjo iš Kenoshos Waukegano kryptimi elektrinio tramvajaus bėgiais vieno sekmadienio pavakarę. Tramvajus jo nepastebėjo, užvažiavo ir vietoje užmušė. Dar šiltą lavoną atvežė į Waukeganą. Aš sub condicione daviau jam išrišimą, bet nebuvo galima jo palaidoti šventoje vietoje ir jis buvo palaidotas miesto kapinėse.

Praslinkus keletai dienų po to nelaimingo atsitikimo, atėjo į kleboniją trys moterys: dvi, kurias aš pažinojau, buvo mano parapietės, o trečiosios aš nebuvau niekad matęs. Keista buvo jų šneka ir gana ilgai aš negalėjau suprasti, ką jos nori man pasakyti. Visos atrodė nusigandusios. Nepažįstamoji buvo jaunesnė už kitas dvi; ji buvo labiausiai susijaudinusi. Tai buvo užmuštojo našlė. Ji pasakojo, kad jos vyras pareinąs, baisiai gergždžiąs, užpuldinėjęs ją ne tik namuose, bet ir gatvėje tiek dieną, tiek naktį. Ji prašė pašventinti namus. Su ja atėjusi Lauraitienė patvirtino tos nelaimingos našlės žodžius, sakydama, kad užmuštasis užklupęs savo žmoną pas tvorelę ties Lauraičių namais. Išėitų taip, kad ji mačiusi tą sceną. Visa ta kalba man atrodė labai keista. Iš karto nedaviau joms jokio atsakymo ir nesutikau eiti namų šventinti.

Iš kalbos su tomis moteriškėmis patyriau, kad tuose pačiuose namuose gyvena našlės tėvas ir motina ir kad juodu nebuvo nutolę nuo tikybos, tik buvo palinkę į santykius su nezaliežninkais. Aš norėjau pasimatyti su tais dviem senais žmonėmis. Juodu at-

ėjo ir siūlė man pinigų, kad atlaikyčiau egzekvijas už žuvusį jų žentą. Pirmiausia aš išklausinėjau, ar tiesa, kad užmuštasis apsireiškias savo namuose. Juodu patvirtino, kad jisai varginąs ne tik savo žmoną, bet ir jos motiną. Ir pats tėvas girdįs užmuštojo riksmą, panašų į žąsino ar skerdžiamo gyvulio balsą. Aš patariau jiems pirma atitaisyti tą papiktinimą, kuris iš jų namų buvo ėjęs žentui dar gyvam esant. Jie mielu noru sutiko, tik nežinojo, kaip tai padaryti. Aš jiems patariau, kad vieną sekmadienį prieš sumą jie visi prieitų išpažinties ir per sumą priimtų šv. Komuniją, prieš tai paskelbę kaimynams, kad tai darą apgailėdami senųjų palinkimą į nezaliežninkus ir jaunųjų prišlijimą prie laisvamanių. Jie tą mielu noru išpildė. Po kiek laiko aš apsiėmiau atlaikyti Mišias už jų mirusius gimines. Po to neteko man patirti, ar kartojosi tas, ką man buvo pasakojusios moterys, nes neužilgo po to aš persikėliau gyventi į Chicago, apimdamas "Draugo" redagavimą.

Bebūdamas Waukegane, vasaros metu pataisydinau prakiurusį mokyklos stogą, nes prieš tai į mokyklą lydavo, daviau užkamšyti plyšius apie langus, kad žiemos metu šaltis ne taip stipriai eitų į vidų, nes mokyklos vedėja buvo nuo šalčio apsirusi. Po klebonijos grindimis buvo daug tuščios vietos ir pilna šiukšlių. Parapiečių vyrų padedamas, kai jie pareidavo iš darbo, išvaliau tą patalpą, o jie man padėjo išlieti apačią cementu. Pasidarė taip pat cementiniai takai iš klebonijos į bažnyčią ir į mokyklą. Darbas atsiėjo dovanai, bet medžiagos reikėjo pirkti. Taipgi surengėme parapijos bazarą. Jis būdavo vakarais ir

tęsdavosi iki vidurnakčio, visokiais būdais duodamas parapijai pelną.

Vienas lietuvis ūkininkas dovanojo stamboką paršą. Sudarėme 100 bilietai po pusę dolerio ir išleidome į loteriją. Paršą laimėjo mergaitė, laimėjusi susigėdo ir laimikį dovanojo parapijai. Pakartojome loteriją, bet šį kartą laimėjęs parsivarė paršą namo. Miesto bankininkas, pas kurį lietuviai laikydavo savo indėlius, dovanojo auksinį dešimties dolerių pinigą, kurį taipgi išleidome į loteriją. Bet tą jau tik vieną sykį galėjome padaryti: kas laimėjo, tas ir įsidėjo į kišenių susyk. Daug pelno turėjome parduodami ledus (ice cream). Buvo ir kitokių dalykų pardavimui. Iš to bazaro, kuris tęsėsi keletą dienų ir kuris mane neapsakomai išvargino, visgi pasidarė apie 1000 dol. gryno pelno ir dėl to parapijos finansai pagerėjo.

Parapijoje susidarė šis tas panašu į teatrėlį. Lošėme tam tyčia parašytą "Katra neišmanė". Pačią svarbiausiąją rolę geriausiai sulošė Rakauskienė (motina garsios dainininkės Rakauskaitės ir jos sesers kazimierietės Onos-Marijos).

1918 m. spalio mėn. pabaigoje apsirgau gripu, kurį tuomet Amerikoje "flu" (influenza) vadino. Man išgijus apie Visus Šventus, ta liga labai paplito visoje parapijoje ir mieste. Valdžia uždarė bažnyčią ir mokyklą. Vieną sekmadienį mano parapiečiai, negalėdami eiti į pamaldas, susėdę ties savo namukais, šnekučiavo. Pro juos ėjo pora pamaldžių moterėlių. Aplaisvamanėję vyrai, matydami einant Latvaitienę, garsiai pasakė, kad pagaliau atėjęs galas davatkom, pridėdami dar ir kitų labiau įžeidžiančių žodžių. Latvaitienė

tą girdėjo ir pamatė, kad netoli tų vyrų stovi mano šeimininkė. Kreipdamasi į ją, Latvaitienė tarė: "Žinai, geri jūsų šuneliai: jie tik loja, bet nekanda". Po to ji turėjo skubintis eiti greičiau šalin.

Buvo vargo su mokykla, kai gydytojai ėmė reikalauti, kad, ją atidarius, kasdien vaikus apžiūrėtų specialistė slaugė, kuriai už darbą reikia mokėti 5 dol. į dieną. Parapijos finansams tai buvo nepakeliama našta. Bandžiau įtikinti ponus gydytojus, bet nesisekė. Pasiunčiau seseles ir tos susikalbėjo. Joms pasisekė įtikinti, kad slaugėms algą mokėtų Sveikatos valdyba.

Iš mano parapiečių mirė vidutinio amžiaus stiprių vyrų apie 20. Pastebėjau, kad toje ligoje apsirgus moteriškai, kuri gana retai arba niekad nevartojo alkoholio, gero koniako stiklelis būdavo naudingesnis už vaistus. Bet kai tą patį vaistą pavartodavo vyrai, įpratusieji vartoti alkoholį, tai koniako stiklelis nuvarydavo juos į kapus.

Besibaigiant lapkričio mėn. (1918 m.), Chicagos arkivyskupo liepiamas apėmiau "Draugo" redakciją. Parapiją palikau jau ne marijonui. Ji man liko kalta dviejų mėnesių algą.

Tai ir visa mano pastoracijos istorija. Jau būdamas marijonų generolu, tarp 1946 ir 1949 m. su pagalba savo patarėjų sustačiau taisyklės marijonams, dirbantiems parapijos darbą.

II

MOKYTOJAVIMAS PROFESORIAVIMAS

TIKYBOS DALYKŲ DĖSTYTOJAS

Mano mokytojavimas apima keletą laipsnių, vietų ir rūšių. Kaip privatus mokytojas 1889-90 metų žiemą ruošiau savo brolių Stasį Andrių privačiai, kad galėtų išlaikyti egzaminus ir įstoti į III gimnazijos klasę. Tąsyk pasirodė mano pedagoginiai gabumai daug žemesni už vidutiniškus. Brolis egzaminus išlaikė dėl to, kad buvo labai darbštus ir pakankamai gabus.

Privačiai mokytojavau, dėstydamas lietuvių kalbą Seinų seminarijoje slapta. Privačiai tikybą dėčiau profesoriaudamas Petrapilyje dviem Petro Vileišio sūnums, kuriuodu mokėsi privatinėje Majo gimnazijoje Petrapilyje. Už valandą pamokų tėvas mokėdavo 5 rublius. Taip pat privačiai tikybos mokiau lenkiškai grafo Starzenskio sūnus, Aleksandro I licėjaus studentus. Privačiai dėčiau taip pat lenkiškai katalikų tikybą trims mergaitėms: Geištaraitei, Jačevskytei ir trečiai, kurios pavardės neatsimenu. Jos visos susirinkdavo paeiliui į vienus savų tėvų namus, į kuriuos ateidavau ir aš.

Oficialiai buvau paskirtas katalikų tikybai dėstyti VIII Petrapilio gimnazijoje. Ten buvo apie 20 katalikų, bemažko visose klasėse po vieną antrą. Už-

davinys buvo labai sunkus, nes, kalbant mažiesiems, aukštesnių klasių mokiniai nuobodžiaudavo ir savo nuobodumą reikšdavo ne visai tinkamu būdu. Kalbant aukštesniųjų klasių mokiniams, mažieji pirmųjų klasių vaikai išdykaudavo ne be triukšmo.

Aukštesniųjų klasių mokiniai vieną kartą mane sugavo. Kai pabaigiau pamoką (reikėjo prie jų prisitaikyti ir kalbėti rusų ar lenkų kalba) ir pavargęs ėjau namo, jie, kaip paprastai, lydėjo mane, uždavinėdami įvairių klausimų, liečiančių tikybos dalykus. Aš tai mėgdavau ir skaičiau, kad tai yra naudinga pamokos tąsa. Vienu tarpu mokinys man tarė: "Užmiršau, kaip vadinosi tas brolis, kuris Kainą užmušė". Aš žiotelėjau: "Abelis" ir tik ištaręs supratau padaręs klaidą, o mokiniai juokėsi, kad jiems pasisėkė jų sugalvotas šposas.

Taip pat oficialiai katalikų tikybą dėsciau Šv. Elenos institute Petrapilyje, kur auklėtinės buvo bajorų dukros. Visos mokinės turėjo būti dvarininkaitės, bet ne visos buvo katalikės. Katalikių buvo apie 15.

Tikybą, bet jau tik aukštesnėse klasėse, o ypačiai apologetiką, 1918-21 m. dėsciau Chicagoje Šv. Kazimiero mergaičių akademijoje. Buvo dėstoma lietuviškai. Tų pamokų santrauka sudaro mano "Trumposios Apologetikos" I laidą.

Oficialiu būdu dėsciau scholastinės filosofijos sistemą ir lenkų kalbą Seinų seminarijoje 1902 m. nuo balandžio 1 d. iki rugpiūčio 31 d. ir gavau algos už keturis mėnesius 50 rublių, bet seminarija man davė du kambariu, kuriuose gyvenau, ir valgį. Prie kam-

barių buvo dar ir trečioji patalpa — seminarijos triobos kertėje esantis bokštas. Patalinę ir baldus turėjau savo. Dėl lėšų menkumo lovos neįsitaisiau, o įsigijau didelį stalą, prie kurio dieną rašydavau, o naktį ant jo pasitaisydavau sau guolį. Kun. Martynas Čepulevičius paskolino man tada 400 rublių, kuriais atspausdinau lenkiškai savo disertaciją apie šv. Stanislovą, Krokuvos vyskupą, Anczyco leidykloje.

PROFESORIAVIMAS PETRAPILYJE

Vasarą 1902 m. gavau oficialų paskyrimą užimti fundamentalinės teologijos adjunkto vietą Petrapilio katalikų dvasinėje akademijoje. Algos buvo skiriama 41 rub. 66 kapeikos į mėnesį, nemokamas butas, pietūs ir vakarienė (pusryčiai ne) iš akademijos virtuvės dovanai. Kai 1905 m. adjunktūra buvo pakelta į katedrą, tai pakilo ir mano alga: tada gaudavau 83 rub. ir 33 kap. į mėnesį. Pirmaisiais dviem metais, šalia adjunktūros, turėjau akademijos prefekto pareigas ir už jas gaudavau dar 41 rub. 66 kap. į mėnesį. Kai 1913 m. tapau akademijos inspektorium, tai algos už tas pareigas gavau tiek, kiek ir už profesūrą: taigi vėl 83 rub. ir 33 kap.

Dviem atvejais teko eiti akademijos rektoriaus pareigas, būtent, prelatui Żarnowieckiui tapus vyskupu, iki atvyko jo įpėdinis kun. Egidijus Radiszewski ir 1914 m., kai Radiszewskis, karui prasidėjus, nesugrįžo savo laiku į Petrapilį. Mano pareigos Petrapilio akademijoje baigėsi 1915 m. rugpiūčio 31 d., kai pats savo noru iš tų pareigų atsisakiau.

Akademijoje turėjau penkias paskaitas savaitėje. Pirmaisiais metais buvo labai sunku pasiruošti paskaitoms dėl to, kad jas pradėjau neturėdamas parengto kurso. Ne mažai darbo reikėjo atlikti apgrai-bomis; o ir antrieji metai buvo beveik tiek pat sunkūs. Per tuos dvejus metus prefekto pareigos trukdė profesoriaus darbą. Prel. Aleksandras Dambrauskas (Jakštas) daug kartų mane barė, kad nieko nerašau lietuvių spaudai, o aš negalėjau. Dalykai palengvėjo, kai netekau prefekto pareigų.

Mano klausytojai didžiumoje buvo patenkinti mano paskaitomis. Aš laikiausi prieš mane įvesto ir įsisenėjusio vadovėlio — Hugo Hurterio Compendium Theologicum I tomo. Prie to vadovėlio pridėdavau paaiškinimų, nes autoriaus darbas buvo labai suglaustas. Tie jo trumpumų aiškinimai ir sudarydavo mano paskaitų įdomumą, kurį studentai girdavo. Kokio nors mokslinio tyrinėjimo darbu buvo neįmanoma užsiimti. Tačiau susidarė studentų būrelis, kuris susirinkdavo į mano butą po privalomų užsiėmimų, ir aš jiems dėsciau mokslinio darbo metodiką, kurios buvau išmokęs Friburge. Mano egzaminai buvo sunkūs ir studentams nepakenčiami. Aš nereikalaudavau, kad jie atsimintų duomenis, bet norėjau, kad jie mokėtų naudotis turimais duomenimis ir jų turėtų pakankamai. Šis mano egzaminų metodas dabar man pačiam atrodo klaidingas. Būtų buvę daug daugiau naudos, jei aš būčiau reikalavęs daugiau duomenų, sukrautų į atmintį, o mažiau nepaprasto gabumo protauti.

Kita mano dėstymo klaida buvo ta, kad aš klaidingasis antikatalikiškas pažiūras išdėstydavau gy-

vai, pilnai iki pačio dugno. Tiesa, kai paskui įrodinėdavau tų pažiūrų klaidingumą, išdėstydavau ir klaidingų pažiūrų argumentų neteisingumą. Bet pasirodė, kad kai kurie mano studentai atsimindavo klaidų argumentaciją ir pailsdavo man tos argumentacijos klaidingumą aiškinant.

Paskutiniaisiais metais Petrapilyje profesoriaudamas, užuot laikęsis Hurterio ir žinodamas, kad mano klausytojai jau yra išėję ištiesą fundamentalinės teologijos kursą, vietoj dėstyti jį ištiesai, paėmiau plačiai vieną svarbų dalyką: "De Romano Pontifice". Mano klausytojai užsirašinėdavo mano paskaitas, litografuodavo jas, ir iš to susidarė mano kursas apie popiežių. Šiandien aš nemėgstu į jį žiūrėti: jame yra be galo daug trūkumų. Tai skubos darbas. Laikydamasis to dėsnio, kad kiekvienas savo dalyko žinovas turi žinoti jo istoriją, ėmiau dėstyti apologetikos istoriją. Tam kursui naudojausi Bardenhoeverio "Geschichte der altkirchlichen Literatur", išrinkdamas iš jo apologetinius veikalus ir pateikdamas pažiūras į jų vertę fundamentalinei teologijai. Tas mano darbas neapėmė viso objekto, o tikrai nuo pradžios iki šv. Augustino. Ir tas veikalas buvo studentų litografuotas, bet nė jis nesudaro man garbės. Tai yra nebaigtas vykdyti sumanymas.

Petrapilyje mano paskaitų klausė: kun. Juozas Vailokaitis, vysk. Juozapas Rancans, vysk. Mečislovas Reinys, prof. Pranciškus Kuraitis, kun. Blažiejus Čėsnyš, Liūdas Noreika (klierikas), kun. Mykolas Krupavičius, Izidorius Tamošaitis, Juozas Purickis, Vladas Jurgutis, kun. Pranas Penkauskas ir kiti.

PROFESORIŠKOJI VEIKLA KAUNE

1921 m. liepos mėn. parvažiavau iš Amerikos į Lietuvą. Švietimo ministeris Kazys Bizauskas, pasikvietęs mane, kalbėjo apie būsimą Lietuvos universitetą ir sakė, kad turėčiau prisidėti prie darbo jį kuriant. Žemaičių vyskupas Pranciškus Karevičius, ruošdamas vyskupijos 500 metų jubiliejų, girdėdavo daugelio kunigų pageidavimą įkurti katalikišką universitetą. Man tas sumanymas atrodė perdrąsus, bet lygiai mačiau didelį reikalą, kad Lietuvoje būtų aukštoji bažnytinio mokslo įstaiga. Man rodėsi, kad jai įkurti užtektų tinkamų mokslinių jėgų. Taip aš ir pasakiau vysk. Karevičiui. Jis mane paskyrė teologijos fakulteto ir bažnytinio mokslo reikalų sekretorium.

Pritariant Seinų vyskupui Antanui Karosui, su-
stačiau teologijos fakulteto statuto projektą ir būsi-
mų profesorių sąrašą. Abiejų vyskupų įgaliotas, 1921
m. gruodžio mėn. išvažiavau į Romą per Paryžių.
Krikščionys demokratai buvo įgalioję mane dalyvau-
ti prancūzų respublikonų suvažiavime "Sillon", kur
vadovavo Marx Anier. Vyskupų lėšomis nuvažiavau
į Romą, apsistojuo pas episkopato įgaliotinį kun. Jur-
gį Narjauską (Torre di Specchi 4). Atsivežtuosius
projektus pateikiau kardinolui Bisletti, kuris tada bu-
vo Seminarijų ir Universitetų kongregacijos prefek-
tas, taipgi kardinolui Petruui Gasparri, popiežiaus vals-
tybės sekretoriui, ir gavau privačią audienciją pas
pop. Benediktą XV. Kun. Narjauskas dalyvavo toje
audiencijoje.

Griždamas į Kauną, parsivežiau principinį šv. Sosto pritarimą sumanymui su sąlyga pristatinėti Romon profesorių sąrašą ir teikiamuosius mokslo laipsnius, viešai skelbti juos tik gavus Romos patvirtinimą kiekvienu atveju skyrium.

Iš Romos grįžau per Kalėdas. Seimas skubotai ruošė būsimo universiteto statutą. Dirbo dvi komisijos. Viena buvo paties seimo oficialiai paskirta iš įvairių partijų asmenų, kita buvo krikščionių demokratų bloko. Ši pastaroji kvietė mane dalyvauti jos posėdžiuose visada, kada tik buvo posėdžiaujama. Bendroji seimo komisija irgi dažnai kviesdavo mane į savo posėdžius. Kiek numanu, šitoje bendroje komisijoje daugiausia įtakos turėjo seimo narys Vincas Čepinskis, kuris aukštuosius mokslus buvo išėjęs Šveicarijoje. Daugeliu atvejų mano nuomonė sutapdavo su Čepinskio pažiūromis. Dėlto pirmutinis Lietuvos universiteto statutas labai panašus į Šveicarijos aukštųjų mokyklų tipą.

Šiandien aš matau, kad tuomet, t.y. 1922 metų pradžioje, nepakankamai kreipta dėmesio į psichologinį skirtumą Šveicarijos ir Lietuvos vadovaujančių inteligentų. Kas Šveicarijoje savaime suprantama ir sąžiningai gerbiama bei vykdoma, tas buvusiems Rusijos universitetų studentams sudaro progos visiškai kitaip tą patį dalyką suprasti ir vykdyti. Bet sausio mėn. besibaigiant seimo komisijos paruoštasis universiteto statuto projektas, krikščionių demokratų bloko paremiamas, tapo įstatymu.

Susidarius teologijos fakultetui iš dviejų dalių, mano iš Romos parvežtasis pritarimas lietė tik teolo-

ginius mokslus ir filosofiją, kaip įžangą į juos. Aš negaliu pasakyti istorijos katalikų universiteto sumanymo, tik galiu pareikšti savo pažiūrą. Klausimas kilo, kaip suderinti katalikiškosios pasaulėžiūros laisvę su nekatalikiška. Krikščionių demokratų komisija priėmė Juozo Vailokaičio pasiūlymą sudaryti dvilypį teologijos-filosofijos fakultetą. Dėl to seime buvo daugiausia ginčų. Viskas ėjo dėl filosofijos fakulteto. Aš nedalyvavau tuose ginčuose nei seime, nei pačioje seimo komisijoje, nes mane kviesdavo ne į visus posėdžius ir ginčydavosi be manęs.

Taigi filosofijos fakultetas, kuriame buvo visos literatūros, pasaulinė istorija ir kiti mokslai, jau nebetilpo gautajame Romos pritarime. Roma buvo pritarusi, kad teologijos fakulteto kancleris būtų vietos vyskupas, kuris turėjo teisę tvirtinti ir atleisti profesorius. Ta kanclerio jurisdikcija faktinai buvo išplėsta ant neteologinių to fakulteto katedrų. Liko nemaža juridinių neaiškių klausimų, kuriais paskui 1926 m. susirūpino apaštališkasis vizitatorius Jurgis Matulevičius. Jis bandė juos išspręsti. Dalykas buvo nelengvas ir jo pasiūlymai Romoje ilgai užtruko.

Steigiant Lietuvos universitetą buvo sudaryti šešių fakultetų branduoliai: 1) teologijos-filosofijos, 2) humanitarinių mokslų, 3) teisių, 4) gamtos ir matematikos, 5) medicinos ir 6) technikos. Teologijos-filosofijos fakulteto branduolio dekanu buvo paskirtas Jonas Maculevičius-Maironis. Nuo 1922 m. rudens dekanu tapau aš. Dėstčiau fundamentalinę teologiją, pakartodamas Petrapiilyje dėstytąjį kursą, bet jau be Hurterio pagrindo. Mano paskaitas užsirašinėdavo

Vysk. P. Būčio seserys: **Petronelė Bagdanavičienė** ir **Marija Kačarauskienė**

studentai lietuviškai (dėščiau lietuviškai) ir jie patys litografuodavo. Pirmutinis Kaune skaitytas kursas pasisekė gana gerai užrašyti. Tuos užrašus vedė klierikas Daukantas, kuris antrojo pasaul. karo metu mirė Varšuvoje. Vėlesnieji užrašai buvo platesni, bet jau ne taip tiksliai atpasakojo sutrumpintąją mano mintį. Šalia apologetikos kurso Kaune dar dėščiau teologijos enciklopedijos kursą. Tai buvo studentams neprivalomas kursas. Tą kursą atspausdinau Marijampolėje 1925 metais.

Universiteto pradžioje jame buvo mažai studentų. Fakultetai lenktyniavo, todėl į teologijos fakultetą įsirašė net senesnis už mane mano draugas marijonas kun. Vincas Dargis. Teologijos enciklopedijos kursui buvo skirta pirmoji valanda po pietų. Kun. Dargis sąžiningai į ją ateidavo. Bet dalykas jam buvo tiek nuobodus, kad jis, paskaitai prasidėjus, tuojau užmigdavo.

Mano studentų tarpe Kaune vienas antras yra pasižymėjęs. Tarp labiausiai gabių skaitau kun. Bronislovą Valpitrs (latvis), kuris Kaune gavo teologijos doktoratą už disertaciją apie Prancūzijos apysakų rašytojų apologetines tendencijas.

Kadangi universiteto rektorius buvo renkamas vieneriems metams, tai 1924 m. tapau rektorium, o 1925 m. vicerektorium ir vėl dekanu. Mirus arkiv. J. Matulevičiui 1927.I.27, likau išrinktas marijonų vienuolijos generaliu viršininku, arba generolu. Profesūroje išbuvau iki 1928 m., nes negalėjau pasiliuosuoti iš profesoriaus pareigų, kol metai nepasibaigia. Be profesoriaujant Kaune, neteko gilintis į apologetines problemas, nes drauge buvau Katalikų veikimo centro sekretorius, ir tie darbai atitraukdavo mane nuo mokslinės veiklos, kuriai reikia atsidėti ilgesnį laiką ir labiau įsigilinti.

III

SPAUDOS DARBAS

PIRMOJI PRADŽIA

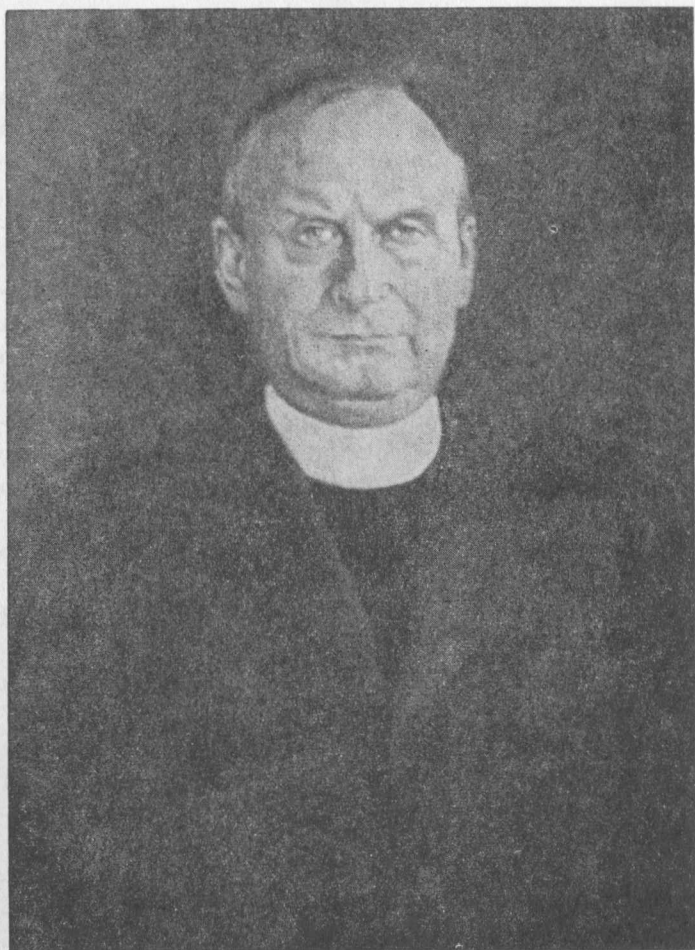
Mano spausdintieji smulkūs rašteliai pradėjo rodytis 1891 metais. Tai buvo smulkios žinėlės, kurias pasiūsdavau atostogų metu į lietuviškus laikraščius, išeinančius Tilžėje, būtent "Ukininką", "Apžvalgą" ir "Šviesą". Taip pat rašinėdavau ir į lenkišką savaitinį laikraštį "Przegląd Katolicki". Antanui Milukui redaguojant "Vienybę Lietuvininkų", siuntinėdavau ir jam trumpų pranešimėlių. Kadangi mudviem Seinų seminarijoje besant, jis pajuokdamas mane, vadindavo "Černizina", tai aš tuo vardu pasirašiau vieną kitą korespondencijėlę jo redaguojamame laikraštyje, bet dažniau padėdavau tik vieną "CZ" (Amerikos laikraščiai tada dar tevartojo "Č"). Jau esu pasisakęs, kad pirmutinis mano raštelis, kurį galima pavadinti straipsniu, tilpo "Ukininko" 1891 m. 8 numeryje. Taip pat esu sakęs apie savo darbuotę rankraštiniuose seminarijos laikraštėliuose.

"DRAUGO" REDAGAVIMAS

Tikru publicistu tapau 1917 m. vasario-liepos mėn. Kai tik pagijau po operacijos 1917 m. pradžioje, sutikau redaguoti dienraštį "Draugą", kuris buvo netekęs redaktoriaus. Tąsyk gyvenau marijonų name

prie North Avenue šv. Mykolo parapijoje ir Ashland gatvės tramvajum važinėdavau į "Draugo" redakciją, buvusią Wood Street ties šv. Kryžiaus klebonija. Pietums įsidėdavau duonos su mėsa ar sūriu. Apyvarkariais grįždavau į marijonų namą. Algos gaudavau 125 dol. į mėnesį. Šv. Kryžiaus klebonas kun. Aleksandras Skripka pasigailėjo manęs ir pakvietė valgyti pietų į kleboniją, į kurią iš redakcijos tebuvo tik keli žingsniai skersai gatvės.

Tas redaktoriaus pareigasėjau iki 1917 m. liepos mėn., būtent iki Kunigų vienybės seimo, kuris tą metą įvyko Niagara Falls. Seime, kad ir gerame viešbutyje apsigyvenęs, užvalgiau nesveiko maisto ir apsirgau. Grįžęs į Chicagą sirgdamas, jau nebėjau redaktoriaus pareigų, bet atsisakymo priežastis buvo ne liga, o tiktai to dienraščio administracijos netvarka. Rugpiūčio 24 d., dar sirgdamas, apėmiau Sheboygan parapiją. Dienraščio reikalai nuolatėjo blogyn, skolos augo, išlaidos buvo didesnės už pajamas. Redakcijos triobai pirkti užtrauktoji 10,000 dol. paskola nemažėjo. Bandyta padauginti vadinami šėrai, bet ir tas padėties negelbėjo, nes pinigai išnyko ir skolos liko, kaip buvusios. Pasaulinių kunigų kalbinamas, arkivyskupas Jurgis Mundelein pasikvietė marijonų viršininką kun. Feliksą Kudirką ir jam pareiškė savo valią: marijonai turi paimti "Draugo" redakciją, administraciją su visu turtu ir skolomis.

Kun. prof. P. Būčys, "Draugo" redaktorius 1917-1921 m.

Piešė J. Šileika

“DRAUGO” LEIDĖJAI MARIJONAI

Pritaręs arkivyskupo pasiūlymui, kun. Kudirka sukviėtė marijonų posėdį, kuriame dalyvavo keturi kunigai: Kudirka, Vincas Kulikauskas, Julijonas Kazakas ir aš. Posėdyje pasirodė visiškai aiški padėtis. Vienintelis katalikų lietuvių dienraštis socialistų dienraščio akivaizdoje buvo skęstančio žmogaus padėtyje. Jam nuskendus, bus neišvengiamai didelis skandalas, milžiniškas smūgis katalikybei ir didelė nauda laisvamanybei. Posėdyje dalyvavusieji visi vienaip matė padėtį, ir, reikiant išspręsti klausimą, buvo vienas reikalas suformuluotas taip: katalikiškas dienraštis skęsta. Jeigu mes šoksime jį gelbėti, nežinia, ar patys drauge su juo nenuskęsime. Balsuojant išėjo taip: du pasisakė —“šokti”, du “nešokti”. Už “šokimą” buvo marijonų viršininkas kun. Kudirka ir jo balsas nulėmė.

“Opozicija” pirmiausia pareiškė reikalavimą, kad marijonai paimtų vienam mėnesiui visą dienraščio atskaitomybę. Arkivyskupas ir lietuviai kunigai tam pritarė. Kun. Kazakas nuo ryto iki vakaro “Draugo” administracijoje 1918 m. vasaros pabaigoje ištisą mėnesį vargo tvarkydamas sąskaitas. Po to išvada buvo aiški: dienraščio pajamos yra mažesnės už išlaidas.

Marijonai pridėjo tokių reikalavimų: 1) kad visi šėrų savininkai kunigai atiduotų tuos šėrus marijonams. Faktinai tie šėrai jau neturėjo jokios piniginės vertės, nes skolos buvo didesnės už “Draugo” turto vertę, o skolos jau reikėjo skubiai mokėti, nes

grėsė teismas. 2) Antras marijonų reikalavimas buvo, kad lietuviai kunigai paskolintų marijonams tiek pinigų, kiek reikia skubotoms skoloms mokėti. Arkivyskupijai skola nesiskaitė skubota.

Šėrus kunigai marijonams dovanuoja. Nominalinė tų šėrų vertė buvo apie 22,000 dol., bet tikrumoje kiekvienas šėras būtų turėjęs atmokėti skolos daugiau už savo nominalinę vertę. Paskolos kai kurie kunigai davė, bet toli gražu ne tiek, kiek reikėjo skubotoms skoloms apmokėti. Jos buvo didžiumoje apmokėtos depozitais, kuriuos turėjo marijonų viršininkas iš žmonių, nes žmonės labai pasitikėjo juo ir pas jį pasidėdavo savo santaupas. Trys kunigai stojo į redakcijos ir administracijos darbą dėl to, kad jie buvo marijonai ir jiems pradžioje algų niekas nemokėjo. Tik atskaitomybėje buvo užrašoma, kad dienraštis tokiam ir tokiam kunigui kaltas tiek ir tiek. Drauge su kunigais į dienraščio darbą, spaustuvę ir ekspediciją stojo keli marijonai broliai. Ir jie, vietoj algų už darbą, gaudavo skolraštį, kurį atiduodavo savo viršininkui. Nors "Draugas" paskendo skolose, bet tos skolos buvo marijonams ir arkivyskupijai.

Prieš apimant "Draugo" redakciją ir administraciją, pasaulinių kunigų vadovybė buvo sakiusi, kad arkivyskupas žadęs dovanoti dienraščio skolą kurijai, bet dabar, keliems mėnesiams praėjus nuo redakcijos ir administracijos pasikeitimo, kuris įvyko 1918 m. lapkričio mėn., arkivyskupas pareiškė, kad reikia sumokėti ir skolą, ir nemokėtus nuošimčius — viso labo 11,500 dol. Marijonams teko sumokėti. Bet ilgainiui marijonams, kurie dirbo redakcijoje ir administ-

racijoje, imta mokėti algos čekiais, o ne skolraščiais. Praėjus daugiau kaip metams, žmonėse kilo gandų, kad marijonai turį atiduoti šėrus tiems, iš kurių gavę (jie buvo padovanoję). Tačiau marijonai nepaklausė to reikalavimo. Turėdami visus šėrus savo rankose, marijonai patys nusprendavo, kas ir kaip reikia daryti, dėlto nuomonių skirtumo nebuvo ir negaminavo betvarkės, kuri buvo bepražudanti laikraštį. Tačiau oficialiai ir dabar ne marijonai yra "Draugo" savininkai, o Lietuvių Katalikų spaudos draugija.

"Draugo" redaktorium išbuvau nuo 1918 m. lapkričio mėn. iki 1921 m. birželio pabaigos. Be manęs, redakcijoje dirbo kun. Pranciškus Serafinas, marijonas, ir du pasauliečiai vyrai: Tumasonis — Brandukas ir Gineitis, knygos "Amerikos Lietuviai" autorius. Tumasonis dirbo iki savo gyvenimo pabaigos. Gineitis po kiek laiko pasitraukė ir jo vieton stoji Ignas Sakalauskas (Sakalas), kuris ilgą laiką išbuvo "Draugo" redakcijoje.

Mano redagavimo metu Chicagoje ėjo trys lietuvių dienraščiai: socialistų "Naujienos", Pijaus Grigaičio redaguojamos, tautininkų "Lietuva", Broniaus Balučio redaguojama, na, ir katalikų "Draugas". Buvo įsigalėjęs įprotis tiems trims dienraščiams nuolat ginčytis tarp savęs. Man tas įprotis nepatiko. Kartais atsakydavau ir aš, bet didžiumą priekaištų ir puolimų nutylėdavau. Man atrodė kenksminga laiko sugaištis pačiam skaityti ginčus, juose dalyvauti ir ginčais atimti skaitytojų laiką.

Beredagaujant "Draugą", pašlijo "Lietuvos" padė-

tis. Dr. K. Drangelis (dentistas), apimdamas "Lietuvos" redagavimą, žadėjo nustelbti savo laikraščio konkurentus. Bet "Lietuvos" finansai taip greitai išdžiūvo, kad neturėjo net popierio dienraščiui spausdinti. Teko kreiptis į "Draugą", kurio administraciją tuomet vedė kun. Kulikauskas; jis paskolino popierio savo konkurentui. Bet pritrūko ir kitų reikmenų, ir dienraštis paliovė ėjęs.

Dirbdamas "Draugo" redakcijoje, gyvenau Šv. Kazimiero seserų centrinio namo kapelianojoje ir ėjau seserų kapeliono pareigas. Atstumas kapelianojos nuo redakcijos buvo didokas. Vieną dieną sustreikavo tramvajai ir teko pusantrų valandos eiti pėksčiam į redakciją ir atgal. Pagerėjus dienraščio finansams, sutarta parduoti namą prie Wood Street ir pirkti Bagdžiūno banko triobą šalia Aušros Vartų bažnyčios, 2334 So. Oakley Ave. Ten 1920 m. buvo perkelta spaustuvė ir redakcija.

Parvažiavęs į Lietuvą 1921 m., trumpą laiką redagavau katalikų dienraštį "Laisvę". Amerikoje "Drauge" rašiau "de omnibus rebus et quibusdam aliis" (apie viską). Savo straipsnių iškarpas buvau surinkęs Amerikoje, bet jos ten kažkur ir paliko.

Kol nebuvo redaktorium, tai kiekvieną savo straipsnį "Šaltinyje", "Vadove" ar kitur parašęs peržiūrėdavau, taisydavau, kelis kartus iš naujo parašydavau, bet, kai tapau redaktorium, tai jau įgijau įprotį rašyti skubotai ir apgraibomis. Aš sakydavau, kad profesoriaus profesija yra panaši į karčiamninko: nors ir sunkiai, bet gali būti vykdoma be nuodėmės,

nes reikia dažnai teigti tokius dalykus, kurių pats nesi ištyręs, o tik kitų pasakymu pasitiki. O dienraščio redaktoriaus profesija visiškai neįmanoma sąžiningai atlikti, nes reikia skelbti dalykus, kurie pasipainioja pripuolamai, net nepradėjus tirti — tiesa ar netiesa. Po savo straipsniais “Drauge” nepasirašinėdavau.

LITERATŪRINIAI BANDYMAI

Esu daręs ir šiokių tokių literatūrinių bandymų. Poezija man niekad nesisekė ir eilėraščių nepajėgiau parašyti. Bet prozoje esu bandęs smulkių literatūrinių dalykėlių.

Jei neklystu, seniausias tuo žvilgsniu bandymas tilpo “Šaltinyje”, kuris tuomet ėjo Seinuose, vardu “Teateinie tavo karalystė”.* Paskui dažniausia į kalendorius rašydavau šiek tiek juokingų vaizdelių, ypačiai susijusių su prietarais. Petrapilio metraštyje-kalendoriuje bene 1905 m. tilpo “Šoksiu ir perplėšiu”. Tas metraštis tesėjo tik vienerius metus. Paskui “Žiburio” kalendoriuje atsimenu spausdinęs “Ilinkė” (žydo vardas). Buvo šis tas ir Kauno kalendoriuose. Kai kurių dalykų ir laikraščiuose pasitaikydavo, pvz. “Ant kapinių” (laikraščio neprisimenu). Lygiai nebeprisimenu, koku vardu pavadinau pasaką apie mokytojo išgastį Paežerių ežere. Paskui rašiau “Aukspirties velnią” (Aukspirta yra Šešupės intakas, ji įteka į Šešupę prie pat mano tėviškės lauko), tik neat-

* Patikrinus “Šaltinyje” ten to darbo nerasta. Red.

simenu, kur tai atspausdinau. Lygiai nežinau, kur atspausdinta "Slavikų pašnekesiai apie nepaprastą išibėgėjimo jėgą". Tai pat rūšiai priklauso šiek tiek apo-
logetinis darbelis "Rapukus kaupiant". Minėtieji da-
lykėliai yra originalūs arba jų temos paimtos iš tėviš-
kės liaudies pasakų.

Kai kuriuos panašius dalykėlius, paėmęs iš pran-
cūzų novelių, perdirbau lietuviškai ir atspausdinau,
pvz. "Kristinas ir Viešpaties Angelas"* . Visa tai buvo
laikraščiuose arba kalendoriuose. "Drauge" esu at-
spausdinęs dvi originalias noveles. Vieną vardu "Žio-
tyse" laikraštis "Saulė" persispausdino visai nesiklaus-
susi leidimo. Antros vardo neatsimenu; jos turinys —
kaip piemenaitė, turėdama gražų balsą, tapo vienuole
ir mergaites mokė to meno. Dažnai svajodavau surink-
ti tuos visus niekniekius į vieną knygutę, bet kitokie
darbai sutrukdė. Profesoriaudamas Kaune prašiau
jauną kunigą Joną Aleksą surinkti tą viską ir nura-
šyti mašinėle, kuomet po ranka buvo Valstybės knygy-
nas ir Universiteto biblioteka, kur buvo galima suras-
ti visus tuos išmėtytus rašinėlius. Bet nė kunigas
Aleksa neturėjo tam laiko. Taigi ir Amen.

* Atspausdinta 1911 m. "Žiburio" kalendoriuje, 58-64 p.

IV

VISUOMENINĖ VEIKLA

PETRAPILYJE, LIETUVIŲ VISUOMENĖJE

Tapęs 1902 m. profesorium, Petrapilyje įsirašiau į "Lietuvių ir žemaičių labdarinę draugiją" (Litovsko-Žmudskoje Blagotvoritelnoje Obščestvo). Vincas Matulaitis (Vincentos Lozoraitienės tėvas) buvo jos pirmininkas. Valdyba dažnai mainydavosi, bet Matulaitis likdavo joje. Iš valdybos narių atsimenu: gydytoją Usą, Gustavą Feterauską, A. Spurgą ir kitus. Tarp žymiausiųjų narių, kurie niekad nesilankydavo susirinkimuose, buvo garsusis inžinierius Kerbedis ir jo sūnūs, taip pat inžinieriai, Kaukazo plento darbų vedėjai. Jie dėlto ir Petrapilyje nebūdavo, kadangi tą plentą vedė ir valdė Kaukaze. Jų žinioje darbavosi taipgi inžinierius Vilkutaitis ("Amerika pirtyje" autorius). Kurį laiką buvau ir aš tos draugijos valdyboje, bet man buvo labai sunku dalyvauti posėdžiuose, nes jie prasidėdavo labai vėlai vakare ir baigdavosi po vidurnakčio. O man, parvažiavus namo, reikėdavo penktą valandą keltis, atsilaikyti Mišias ir eiti į pasikaitas.

Nežinau dėl ko, bet ne visi lietuviai, gyvenusieji Petrapilyje, pritarė tai draugijai, kuriai vadovavo aukšti valdininkai inteligentai. Amatininkai ir žemesnieji valdininkai, nepasitenkindami draugijos valdyba,

sudarė "Lietuvių Savitarpinės pagalbos draugiją", kurioje žymiausieji asmenys buvo Bruckus ir Oren-tas. Ta draugija nebuvo socialistinė. Įsirašiau ir aš į ją, patekau net į jos valdybą. Bet ir tos draugijos val-dyba susirinkdavo daug vėliau, negu buvo tam skir-tas laikas. Trukdavo valanda, kartais ir daugiau, kol buvo galima pradėti posėdį ir darbą. O kai kada net nepradėdavo dėl narių nesilankymo į šaukiamą posė-dį. Toje draugijoje gana žymūs asmenys buvo Kure-laitis, caro Žiemos rūmų virtuvės vedėjas, Gabula, smulkmenų rinkėjas (rinkdavo suvartotus kamščius ir visa, kas išmetama) ir iš to gana pralobęs. Jis tu-rėjo savo samdytų darbininkų štabą. Surinktus daik-tus sutvarkydavo, parduodavo ir buvo įsigijęs namus 100,000 rub. vertės. Toliau Musteikis, vežėjas ir ve-žėjų įmonės vedėjas. Jis turėjo daug samdytų vežėjų. Dar Antanas Smilga ir Edvardas Novickis — juodu buvo įsirašę į abi draugijas.

Nepasitenkinimo dvasia nepasibaigė ir įsikūrus antrajai — "Savitarpinės pagalbos" draugijai. Tos draugijos susitikdavo ir ginčydavosi: nei labdara, nei pagalba neužsiėmė, o tik ginčiais. Būtų geresni ir vaka-rai bei vaidinimai išėję, jei būtų dirbta išvien.

Dėl labai smulkių ir ne visai suprantamų prie-žasčių "Savitarpinės pagalbos" draugijoje susidarė smarki ir atkakli opozicijos srovė, kuri galutinai su-darė trečią draugiją: "Lietuvių Mažaturčių". Šian-dien sunku žinoti, kokios buvo tikrosios tų draugijų skilimo priežastys. Man rodos, kad rusų policija per savo slaptuosius agentus skaldė lietuvių visuomenę,

jog mūsų tautiečiai nesudarytų stiprios jėgos sostinės gyvenime.

VEIKLA NELIETUVIŲ VISUOMENĖJE

Petrapilyje iš kun. Pranaičio paveldėjau lietuvišką visuomeninį darbą. Jis buvo ikūręs katalikių ir pravoslavių mergaičių prieglaudą, kurioje gyveno tos, kurios mokydavosi darbo madų, o ypač skrybėlių, dirbtuvėse ir prekyboje. Prieglaudos vedėja buvo katalikė našlė Koževnikova, o prieglaudos (vadinamos Aničkovskij dvorec) globėja buvo freilina Ozerovaitė, kurios brolis generolas Ozerov buvo caro Aničkovo rūmų komendantas. Tuose rūmuose caras paprastai gyvendavo. Kita globėja buvo policininko Kazanskio žmona. Tas policininkas buvo antrojo kadetų korpuso inspektorius. Man teko kapeliono, auklėtojo ir dvasios vadovo pareigos. Katalikėms dėstydavau tikybą.

Vieną kartą prieglaudos komitetas, peržiūrėjęs jos atskaitomybę, rado įtartinos netvarkos ir pasiūlytė mane pasikalbėti apie tai, nes aš buvau laikomas artimiausias prieglaudos prižiūrėtojas. Revizoriai man pareiškė, kad jie anaipol neįtarinėją manęs, bet juridiskai jie turėtų teisės tai padaryti. Tas man padarė tiek įspūdžio, kad ėmė smarkiai skaudėti dantis ir turėjau vykti pas dantistą, kuris ištraukė man vieną dantį.

Ilgainiui aš pastebėjau, kad prieglaudoje vedama rusinimo politika ir pati prieglauda laikoma rusinimo tikslams. Pavojaus katalikų tikybai ten nebuvo, nes nuolatinė mergaičių prižiūrėtoja Kazanskienė, nors

oficialiai buvo pravoslavė, bet faktinai buvo slapta katalikė, tačiau rusė patriotė ir Ozerovaitės bei šelpėjų komiteto ištikimas įrankis. Tąsyk aš supratau, kad mano rolė toje prieglaudoje yra bažnytinės veiklos pavartojimas rusifikacijos tikslams. Tada pats savo sąžinei pastačiau klausimą: ar man leistina bei dora yra duotis panaudojamam rusifikacijos tikslams.

Prieglaudoje buvo ir lietuvaikių, tik sulenkėjusių, bet visa prieglauda buvo rusiška ir vedama rusiškoje dvasioje. Vedėja Koževnikova buvo pasiryžusi visiškai atsidėti rusifikacijos tikslams. Man atrodė, kad aš turiu pareigos išgelbėti lenkes iš rusifikacijos pavojaus. Nebuvo kitos išeities, kaip tik atskirti jas nuo pravoslavių. Pasikalbėjau apie tai su iš Vilnijos kilusiu prelatu Vincu Majewskiu, kuris buvo katalikių mergaičių prieglaudos kapelionas, dvasios tėvas ir vedėjas Petrapilyje, Vasilevskij Ostrov, 14 linija, nr. 25. Ta prieglauda neapsiėmė priglausti lenkių, išeinančių iš mano prieglaudos. Šiandien suprantu, kad tas prelatas bijojo tuo būdu užsitraukti rusų vyriausybės nemalonę ant savo įstaigos. Bet jis man patarė atskirti katalikes nuo nekatalikių ir padovanojo tam reikalui 100 rublių. Neatsimenu, kas man padėjo surasti butą katalikėms, bet išlaikymas atseidavo 40 rub. į mėnesį. Aš jau buvau netekęs akademijoje prefekto pareigų ir algos, todėl mano visos pajamos į mėnesį buvo tik 41 rub. algos už profesūrą ir 30 rub. už Mišias. Neatsimenu, kiek mėnesių aš vienas padengdavau atskirtosios prieglaudos išlaidas. Bet ilgainiui visą finansinę našą pasiėmė ant savęs ponias Kielevskienė (mėsos parduojuvės savininkė). Tokiu būdu vi-

sos katalikės, atsitraukusios iš po Koževnikovienės globos, galėjo baigti savo mokslus ir nepriklausomai uždarbiauti. Tiek iš mano visuomeninės veiklos profesoriavimo pradžioje.

VEIKLA KARO METU RUSIJOJE PABĖGĖLIŲ TARPE

Kuomet pasitraukiau iš akademijos ir dėl karo sąlygų negalėjau parvažiuoti į Lietuvą, apsigyvenau Lūgoje, 120 verstų į pietus nuo Petrapilio, prie Varšuvos geležinkelio. Ten buvo mergaičių mokykla — skyrius tos prieglaudos, kuri Petrapilyje buvo prie 14 linijos. Tą mokyklą vedė pranciškonės (Marijos misijonierės). Jų oficialus titulas: „Les franciscaines missionnaires de Marie“. Centrinis jų namas yra Romoje via Giusti 12. Ten Lūgoje kapelionavo kun. Jonas Kriščiukaitis, ir aš apsigyvenau viename bute su juo. Žiemai prasidedant, mokyklos vedėja paklausė manęs, ar aš negalėčiau vykti padėti tos pačios kongregacijos seserims, kurios buvo apsiėmusios aptarnauti pabėgėlių stovyklą netoli Maskvos, už trijų verstų nuo sostinės vadinamoje vasarnamių vietovėje „Izmailovskaja Rošča“. Ten buvo apie dvylika šimtų abiejų lyčių ir visokio amžiaus pabėgėlių iš Lietuvos. Pasirodė, kad jie visi kalba lenkiškai ir yra lenkų pabėgėlių šelpimo globoje. Sutikau ir nuvažiauvau tenai. Tai buvo 1915 m. lapkričio mėn. pabaigoje.

Izmailovo girioje, šalia Izmailovskoje Selo, buvo didoka grupė vasarnamių, kurių vienoje trioboje bu-

vo įrengta koplyčia. Sesuo Stefanija buvo vargonininkė. Be zakristijono buvo galima apseiti. Visos triobos buvo be pamatų, medinės, kurių apačia buvo paremta ant kaladžių arba didelių kertinių akmenų. Po apačia pro grindis vėjas laisvai pūtė. Grindų lentos, kol ką tik buvo įdėtos, buvo sandarios, bet ilgainiui jos išdžiūvo ir tarp jų pasidarė plyšiai, kartais tokio didumo, kad galėjai pirštą įkišti. Tos triobos buvo apšildomos skubotai atgabentais geležiniais pečiukais. Vieną rytą, bekūrenant malkomis, mano kambaryje iš atviro pečiaus sprogusi žarija pataikė įkristi pro plyšį po grindimis ir uždegė ten susirinkusias šiukšles. Aš buvau kambaryje ir, pastebėjęs po grindimis liepsną, per tuos pačius plyšius įpyliau vandens. Ugnis užgeso.

Pabėgėliai nesigailėjo darbo ir visokiais būdais, visokiomis medžiagomis apkrovė savo namų apačias, kad vėjas ir šaltis negalėtų lengvai įeiti po grindimis. Kol šaltis laikėsi stipriai, tol šita priemonė buvo naudinga. Bet užėjo atodrėkis ir aš pastebėjau, kad mano kambaryje nuo lubų iki grindų per visą sieną susidarė vandens srovė, nes susirinkęs virš lubų sniegas sutirpo ir bėgo žemyn. Nuo namo iki namo per sniegą susidarė šiokie tokie takai, bet jie buvo labai nelygūs ir nuo dažno vaikščiojimo slidūs.

Vaikų stovykloje buvo apie pora šimtų. Pabėgėlių tarpe buvo ir mokytojų. Tikyba teko dėstyti man, ir turėdavau vaikščioti iš mokyklos į valdybą ir į namus ir į koplytėlę. Kai nebūdavo atodrėkio, temperatūra kambaryje, pečiui besikūrenant, būdavo aukšta. Bet geležiniam pečiui atvėsus, ir temperatūra susida-

rydavo tokia, kad, norint sušilti, reikdavo gerai apsi-
vilkti ir eiti į lauką pasivaikščioti. Besėdint kambary-
je, nebuvo galima sušilti.

Vieną vakarą, nosisamdęs vežiką, iš Maskvos par-
važiavau į stovyklą. Įėjęs į valdybos kambarį, kuria-
me kūrenosi pečius, nustebau, kad kažkas nukrito nuo
mano veido. Ant grindų pamačiau ledo, kuris buvo su-
sidaręs ant mano veido nuo alsavimo bevažiuojant at-
virame ore. Jis ir nukrito šiltame kambaryje. Vasario
mėn. ant savo pilvo pastebėjau kietą riešuto didumo
iškilimą. Tai buvo hernijos (trūkio) pradžia, kurią
gavau dėl šalčio ir vaikščiojimo slidžiais takais.

Sekmadieniais iš karto laikydavau trejas Mišias:
vienas Izmailovskoje Rošča, antras — už keletos vers-
tų kitoje stovykloje, kur nebuvo kunigo, ir iš ten va-
žiuodavau į trečią stovyklą laikyti trečiųjų Mišių. Sa-
vo stovykloje klausydavau išpažinčių, kada tik kas
norėdavo. Kitose stovyklose reikėdavo tai atlikti prieš
Mišias, kad būtų galima jų metu padalinti šv. Komun-
iją. Bet antroje stovykloje, Mišias atlaikius, nebuvo
galima išgerti taurės išplovimo vyno ir vandens. Aš
duodavau tai išgerti mažam vaikui, nes jis, be abejo-
nės, neturi dar nuodėmės. Vieną kartą vaikutis, išgė-
ręs taurės išplovimą (abliuciją), pažiūrėjo į motiną
ir sako: “Mama, šnapsas!” Kiek vėliau arkivyskupi-
jos valdytojas vysk. Jonas Cieplak man pranešė, kad
neleidžiama laikyti trečių Mišių tą pat dieną, nebent
tik Kalėdų šventėje. Mano laimė, kad 1916 m. vasario
mėn. atsirado kunigas lenkas, kuris sutiko būti kape-
lionu Izmailovskaja Rošča, o aš galėjau grįžti į Petra-
pilį. Bet tas grįžimas buvo labai sunkus, nes trauki-

niai tiek buvo pilni važiuojančių, kad tik privilegijuoti asmenys gaudavo teisę nusipirkti bilietą. Aš gi nebuvau privilegijuotas asmuo. Bet viena seselė vienuolė buvo pažįstama geležinkelio stoties kasininkui, kuris pardavinėja bilietus. Ji gavo trečios klasės numeruotą bilietą. Su tuo bilietu atvykau į traukinį ir pastebėjau, kad man rezervuota vieta yra skirta išimtinai tik moterims. Visos mano pastangos kaip nors rasti išeitį nuėjo niekais, ir nuo Maskvos iki Petrapičio važiauvau "pagirtas tarp moterų..."

OPERACIJA PETRAPILYJE IR TENYKŠTĖS NUOTAIKOS

Parvykęs į Petrapiilį gavau gydytis. Visi man patarė kreiptis į chirurgą, sakydami, kad tai geriausia, nors ir radikali priemonė. Ir po operacijos žmogus esąs vėl laisvas ir sveikas, kaip prieš trūkiui atsirandant. Kreipiausi į prof. dr. Ziemackį. Bet ne jis pats darė operaciją, o tik jo asistentas. Operacija įvyko gydytojų draugijos klinikoje, kurios dabar vardo neatsimenu. Už operaciją užmokėjau 600 rublių (pinigo vertė jau buvo kritusi). Kitų išlaidų irgi buvo. Klinikoje išgulėjau keletą savačių. Tai buvo 1916 m. apie Velykas. Po operacijos reikėjo dar ilgesnį laiką ilsėtis. Tai padariau Suomijoje, Uršulės Ledochowskaitės įstaigoje Merentechti (Jūros Žvaigždė). Ten bebūdamas, gavau kun. Wisniewskio telegramą Matulevičiaus vardu, kad važiuočiau į Chicagą. Po įvairių kliūčių ir daugybės formalumų 1916 m. rugpiūčio 24 d.

išvažiavau per Suomiją, Norvegiją, Angliją, Prancūziją ir Italiją.

Man grįžus iš Maskvos į Petrapilį 1916 m. dar prieš operaciją, sostinė buvo pilna visokių gandų, kuriuose vis kartodavosi Rasputino vardas. Neįmanoma šiandien jų visų atpasakoti, bet jie rodė vieną: vyriausybės ir caro prestižas jau yra labai menkas ir vis dar nuolat smunka. Manyta, kad Rusiją valdo caro patikimas beraštis, buvęs Sibiro arkliavagis.

Vieną dalyką, man rodos, verta ir naudinga pažymėti. Kokovceviui esant ministerių pirmininku, girdėjau kalbant, kad Rasputinas Kokovceva pavadinęs "durak" (kvailys). Petrapilio gyventojai iš to darė išvadą, kad Kokovcevas greitai savo pareigas turėsiąs perleisti kitam. Iš tikrųjų netrukus jis atsistatydino. Iš to galima numanyti, kad Rasputino įtaka į Rusijos valdymą buvo lemianti. Daugelis Rusijos patriotų galvojo, kad nėra kitos išeities, kaip tik Rasputino nužudymas. Girdėjau kalbų, kad vidaus reikalų ministeris Chvostov ryžosi tai padaryti, bet policijos departamento direktorius, buvęs Sibiro Rytų generalgubernatorius, savo viršininko sumanymą išdavė carui ar carienei. Chvostovas buvo atstatytas iš pareigų. Jo vietą užėmė tas policijos departamento viršininkas. Aukštieji valdininkai lenktyniavo įsiteikdami Rasputinui. Valdžia ir vyriausybė neteko prestižo, nebuvo nė visuomenės pasitikėjimo vyriausybe. Bet drauge buvo pasiliovusi ir rusifikacijos politika. Veikė ir iš valdžios išdo daug pinigų gavo įvairių tautų komitetai karo nuskriaustiesiems šelpti. Lietuvių komiteto priešakyje buvo Martynas Yčas. Man grįžus iš Mask-

vos, jis man surado darbo komitete su mažai darbo ir didele alga. Komitete pirmą kartą susipažinau su Stasiu Šilingu ir iš jo išgirdau, kad jis yra nepatenkintas komiteto įgaliotiniais kunigais, ypačiai kun. Simanu Šulte. Tas jau buvo pasireiškęs kaip sociologas ir parašęs porą veikalų. Kun. S. Šultė mirė man esant Amerikoje (1920.I.29).

PAKELIUI Į AMERIKĄ

Kai pasisakiau Yčui, kad noriu važiuoti į Ameriką, jis žadėjo duoti man stambų pluoštą pinigų ir įdavė oficialų įgaliojimą atstovauti lietuvių tautos reikalus prie Šv. Sosto. Neįmanoma buvo nugalėti kliūtis gauti užsienio pasui. Lietuvių komitetas, kaip ir kiti tokie panašūs, veikė caro dukters Tatjanos vardu ir jos globoje. Per ją Yčas išgavo man užsienio pasą iš Petrapilio miesto viršininko. Pinigų gavau iš to paties komiteto, tik dabar neatsimenu: rublių ar prancūziškų frankų daugiau 70,000. Nenorėdamas jų vežtis kišeniuje, pasiunčiau tuos pinigus per Credit Lyonnais į Banco d'Italia, pasilikęs sau tik tiek, kiek reikia kelionės išlaidoms apsimokėti.

Taigi 1916 m. rugpiūčio 24 (sen. kalend. 11) d. suomių geležinkeliu išvažiavau į tolimą kelionę. Iš miesto Torneo perėjau į Švedijos Haparandą. Nesustodamas Stokholme, per Oslo (tada vadinosi Christianija) nuvažiavau į Bergen. Neapsakomai graži buvo kelionė geležinkeliu per kalnuotą Norvegiją. Norvegų laivu "Zetha" iš Bergeno per 48 valandas atvykau į

Anglijos New Castle. Kelionė jūromis, nors turėjau atskirą kajutę ir vonią šalia jos, buvo labai sunki. Visą laiką smarkiai sirgau jūros liga. Iš New Castle geležinkeliu atvykau į Londoną. Čia patyriau, kad turimų vizų neužtenka įvažiuoti į Prancūziją. Kreipiausi į Rusijos ambasadą. Jos valdininkas nulydėjo mane į Anglijos įstaigą ir pareiškė nesuprantas man daromų kliūčių. Jam energingai veikiant, laivu, kurio vardo dabar neatsimenu, iš Anglijos Plymouth uosto pervaziavau kanalą į Le Havre. Prancūzijoje rūpiniausi važiuoti į Šveicariją, kur marijonai turėjo savo vienuolyną, bet prancūzų vyriausybė neleido man to, aiškindama, kad reikia važiuoti ta kryptimi, kuri pase nurodyta.

ROMOJE

Taigi įvažiavau į Italiją iš pietinės Prancūzijos jau vakare. Traukinys ėjo iš Genuos į Romą Ligūrijos ir Tirėnų jūros krantais. Buvo neapsakomai graži mėnesiena. Žavėjausi gražiais reginiais. Romoje apsi-stojau viešbutyje "Minerva" (Piazza Minerva). Prie tos aikštės esančioje bažnyčioje kasdien laikiau Mišias. Šv. Stanislovo bažnyčią (Botteghe Oscure Nr. 15) tada valdė lietuvis kun. Kazimieras Prapuolenis. Jo virėja ir šeimininkė buvo jo sesuo Petronėlė.

Atvykęs į Romą, pajutau nepasitikėjimą manimi Romos vikariate ir popiežiaus valstybės sekretariate. Tenai aukštosiose pareigose buvo du monsinjorai: Pacelli (vėliau popiežius Pijus XII) ir Tedeschini. Vie-

nas jų vadovavo paprastųjų reikalų skyriui, kitas nepaprastųjų. Abudu labai mandagūs ir aukštai išlavinti, bet buvo matyti, kad juodu buvo gavę apie mane nepalankių informacijų. Mano pateiktajam Lietuvių komiteto įgaliojimui nepripažino vertės. Kad ir daug kartų vaikščiojau į popiežiaus valstybės sekretoriatą, bet padėtis negerėjo. Audiencijos pas pop. Benediktą XV negavau. Besibaigiant pinigams, kuriuos buvau atsivežęs pats, nuėjau į Italijos Banką su Credit Lyonais dokumentu, bet man pasakė, kad pinigai dar neatėję. Dažnai vaikščiojau į tą banką. Praėjo jau ir mėnuo, prasidėjo antras, bet vis ta pati šneka: pinigai dar neatėję. Prapuolenis patarė man kreiptis į Rusijos konsulatą. Kreipiausi, bet ne tik pagalbos negavau, bet susidariau išpūdi, kad, tur būt, jis bus užblokavęs mano pinigus. Iš viešbučio persikėliau gyventi pas pasionistus, netoli žydų sinagogos, nes ten buvo pigiau. Paaiškėjo, kad pinigų negausiu. Gailėjau si jų su savim nesivežęs, nes greičiausia būčiau laimingai atsivežęs. O ir Vatikane paaiškėjo, kad mano prašymas paskirti lietuviams rinkliavą katalikų bažnyčiose negaus teigiamo atsakymo.

Priežastys, dėl kurių man nedavė "Lietuvių dienos" gal kada nors būtų galima patirti popiežiaus valstybės sekretariate. Aš manau, kad priežastys bus tokios:

- 1) Akademijoje buvo įvesti rusiškieji egzaminai. Kai aš buvau inspektorius, kan. Aleksandriui Kakowskiui rektoriaujant, patyriau, kad vienas asmuo pranešė Tikyby departamentui, jog rusų kalbos egzaminai akademijoje daromi su sukybėmis: studentai iš-

mokstą vieną klausimą, prefektas dėstęs bilietus taip, kad studentai žinotų, kur kuris bilietas yra ir visada ištraukia savo mokamąjį bilietą. Patyręs, kad Tikybu departamentas tai žino, išpėjau rektorių. Egzamino sistemą teko pakeisti ir studentai, ypač lenkai, skaitė, kad aš tai padaręs pataikaudamas Rusijai. Jie nežinojo, o aš negalėjau pasakyti, kad vienas lenkas buvo ši dalyką pranešęs departamentui, kad pats galėtų tapti akademijos rektorium. Iš rektoriaus vietos paprastai buvo kelias į vyskupas.

2) Man einant rektoriaus pareigas į akademiją atvažiavo svečias pravoslavų akademijos rektorius vyskupas Atanazijus Aleksandrovus, buvęs Kazanijos universiteto profesorius ir rektorius, lietuvių kalbos žinovas, kun. Jauniaus asmeninis draugas. Besisveikindamas su svečiu, jam, kaip kunigas vyskupui, pabučiavau ranką. Kai kurie ultra patriotai skaitė, kad tai rodo mano menką katalikybės vertinimą.

3) Ar visi tie dalykai buvo pranešti popiežiaus valstybės sekretariatui, aš nežinau, bet Roma žinojo, kad aš, būdamas Petrapilyje, dažnai susitikdavau ir draugaudavau su rusais, tapusiais katalikais: kun. Zarčaninovu, kun. Jonu Deubneriu, o pas mane ateidavo Mikalojus Lazarevič-Šepelevič, kuris paskui įstojo į pravoslavų dvasinę akademiją Petrapilyje — 1916 m. jis dar nebuvo tapęs kataliku. Jis mirė Romoje paskutinio karo metu amerikiečiams užėmus Romą, kaip lotynų apeigų katalikų kunigas, gyvenęs prie šv. Petro ir Marcelino bažnyčios via Labicana.

Jeigu tie faktai buvo Vatikane žinomi, tai visai pateisinamas manimi jo nepasitikėjimas. Matydamas

mano pastangų Romoje visišką betikslingumą, pasiskolinau iš kun. Prapuolenio 500 lyrų ir nusipirkau laivokortę kelionei prancūzų laivu "La Patrie". Rusijos charge d'affaire Bock tuo buvo patenkintas. Jis parūpino man leidimą dalyvauti viešojo popiežiaus audiencijoje, kurios metu klūpodamas pabučiavau ranką pop. Benediktui XV ir trumpai po to išvažiavau į Neapolį.

Laivas Amerikos link išplaukė 1916 m. spalio 16 d. Pakeliui sustojo Palermo mieste. Norėjau pamatyti tą miestą, keliausi į krantą ir laivelyje, kuris mane vežė, pajutau, kad mano trūkis (hernija) atsinaujino. Laive keliavo daug italų išeivių. Juos lydėjo policijos komisaras. Aš turėjau brangų laikrodį, tuomet retenybę, su šviečiančiais skaitmenimis. Man jį pavogė. Pranešiau policijos komisarui, bet jis nelabai rūpino si susekti vagį.

Kelionė buvo ilgoka, nes keliavome vingiais, kad vokiečių povandeniniai laivai neužkluptų. Mūsų kelionė truko 18 dienų. Perplaukėme per tą Atlanto vandenyno vietą, kuri vadinama laivų kapinėmis. Ten šiltoji Golfo srovė pasisuka ir toje vietoje nėra jokios srovės, nė vėjo. Buriniams laivams tai būdavo iš tikrųjų kapinės, nes iš tos vietos nebuvo priemonių išplaukti.

VEIKLA AMERIKOJE

Laivas atplaukė į Brooklyną 1916 m. lapkričio 3 d. Baltimorės ir Ohio geležinkelio linija atvykau į

Chicagą ir tapau Šv. Mykolo parapijos trečiuoju vikaru.

Būdamas Amerikoje, dalyvaudavau Lietuvių Kunigų vienybės seimuose kasmet. Buvau išrinktas į Amerikos Lietuvių tautinę tarybą, kuri įteikė prezidentui Hardingui prašymą su milijonu parašų, kad pripažintų Lietuvą nepriklausoma valstybe. Dalyvavau ir kituose seimuose. Tačiau svarbiausias mano visuomeninis veikimas, neskaitant klebonavimo ir redagavimo, buvo kapeliono pareigos Šv. Kazimiero seserų centriniame name nuo 1918 iki 1921 m. imtinai. Man bekapelionaujant pas kazimierietes, apie 40 lietuvaikių atsiskyrė nuo lenkiškos nazaretiečių vienuolijos. Tas atsiskyrimas įvyko Bagdžiūnui veikiant per savo seserį, kuri buvo nazaretietė Šv. Kryžiaus parapijos mokykloje. Joje buvo apie 100 mokinių. Nesutikimams tarp lenkių ir lietuvaikių vykstant, aš norėjau jas sutaikyti ir patariau lenkėms sudaryti atskirą lietuvišką provinciją lietuvaikėms. Tas sumanymas buvo svarstytas nazaretiečių vienuolijos generalinėje kapituloje Romoje ir buvo atmestas. Lietuvaikės atsiskyrė. Kilo sumanymas jas prijungti prie kazimieriečių, bet kunigai Mykolas Krušas ir Fabijonas Kemėsis patarė joms nesidėti prie kazimieriečių ir sudaryti naują lietuvaikių vienuoliją — Šv. Pranciškaus tretininkių su vienuoliškais įžadais. Kunigai joms padėjo įsigyti nuosavybę į pietus nuo Pittsburgho.

Man esant Amerikoje, lietuviai kunigai sutarė pasiųsti į Romą meniškai ant pergamento parašytą pagarbos ir meilės raštą popiežiui Benediktui XV. Man teko garbė sustatyti to rašto tekstą. Brangiai ir

puikiai įrištą raštą su 200 aukso dolerių auka lietuviai kunigai įteikė monsinjorui Ceretti, kad nuvežtų į Romą ir įteiktų Šventajam Tėvui. Tuos 200 dol. aukoj o vienas kun. Kaulakis, Šv. Kazimiero parapijos klebonas Philadelphijoje.

Prieš man apleidžiant Ameriką, Chicagos kunigai lietuviai 1921 m. man padovanojo Wattermann firmos auksinę plunksną su dedikacija ant auksinio kotelio. Tą plunksną 1923 m. įteikiau Vilniaus vyskupui Matulevičiui, grįžtančiam iš Romos į Lietuvos sostinę. Bet jam, įvažiuojant į Lenkiją, tą plunksną pavogė.

Marijonai Amerikoje, prieš paimdami "Draugą", leido laikraštuką "Tikyba ir dora". Aš kartais į jį rašinėdavau. Kitiems laikraščiams labai skelbiant Lietuvos nepriklausomybės reikalavimą, aš tarp kito ko parašiau, kad neužtenka reikalauti politinės nepriklausomybės, kad jai reikia pasiruošti ir būti atsargiems. Kitados aš buvau girdėjęs žinomo Lietuvoje advokato ir dūmos atstovo Petro Leono posakį, kad būti visų mindžiojamam, nors juridiškai ir nepriklausomam kraštui, yra daug skaudžiau, negu gyventi prisiglaudus prie stiprios kultūrą remiančios ir laisvę garantuojančios tarptautinės galybės. Aš tą dalyką kitaip formulavau: nepatogu vežioti kiaušinius sumaišius su akmenimis viename vežime, tuo reikšdamas mintį, jog dabartiniai tarptautiniai papročiai ir nuostatai yra labai nepalankūs mažoms, naujai įsikūrusioms valstybėms. Tų mano pažiūrų užteko norintiems mane įtarti, kad aš esąs priešininkas Lietuvos nepriklausomybės. Aš pareiškiau, kad, visai tautai tos ne-

priklausomybės reikalaujant, aš prie reikalavimo prisidedu, nepaisydamas, ar reikalavimas yra užtektinai paruoštas.

KATALIKŲ VEIKIMO CENTRE IR EUCHARISTINIUOSE KONGRESUOSE

Kai grįžau į Lietuvą, man teko dirbti Katalikų veikimo centre. Vienu tarpu buvau to centro sekretorius, ir tos pareigos atėmė man labai daug laiko. Ypač sunku buvo sutarti su kun. Tumu-Vaižgantu. Jis siūlydavo vykdyti dalykus, išimtus iš tautininkų partijos programos, ir smarkiai peikdavo centrą už politikos varymą katalikų veikime, nuostabiai nesijausdamas, kad daug labiau už kitus šiuo atžvilgiu kaltas jis pats. Jis buvo nuoširdus žmogus, bet autokritikos visiškai neturėjo.

Sekretoriaujant Kat. veikimo centre, teko pagaminti medalį Lietuvos bažnytinės provincijos įsteigimui paminėti. Vyskupai Kristijonas ir Skvireckas buvo vienoje to medalio pusėje, o popiežiai Inocentas IV ir Pijus XI — kitoje. Medalis išėjo su klaida: lotyniškai Innocentas parašytas su viena "n". To medalio penki egzemplioriai buvo auksiniai, šimtas sidabriniių, kiti visi bronziniai įvairių lydinių. Medalio autorius Petras Rimša medalį padarė didesnį, tik gamin-tojai jį sumažino. Jis ir atsako už tą trūkstamą "n". Natūralaus didumo du bronziniai medaliai buvo įmū-ryti Marijampolės bažnyčioje po vieną šone toje kop-lyčioje, kur palaidotas arkiv. J. Matulevičius, kuris

yra daugiausia prisidėjęs prie Lietuvos bažnytinės provincijos įsteigimo.

Dar reikia pridėti, kad dalyvavau Katalikų mokslo akademijos darbuotėje. Tai akademijai iš Amerikos Lietuvių katalikų federacijos išgavau Lietuvos paskolos bonų 42,500 dol. vertės. Vienu tarpu buvau tos akademijos valdyboje. Dalyvavau Lietuvos Tautinia-me eucharistiniame kongrese 1934 m., vadovavau 1930 m. lietuvių maldininkams į Lourdes ir pasakiau lietuvišką pamokslą apsireiškimo grotoje. Viena vokieetė man sakėsi, kad to pamokslo metu atgavusi regėjimą, nors buvusi pusiau akla. Kiek ten buvo tiesos, negaliu pasakyti, nes neturėjau progos ištirti. Jos vardą ir pavardę tada užsirašiau į savo breviorių, bet dabar nė to brevioriaus neturiu. Negaliu pasigirti savo nuopelnu, nes esu tikras, kad ji atgavo regėjimą ne dėl mano pamokslo, jeigu, žinoma, tas tikrai įvyko.

Lietuvai atstovavau nuolatiniam Tarptautinių eucharistinių kongresų komitete iki 1930 m. Mano įpėdinis tame komitete buvo protonotaras Aleksandras Grigaitis, o aš likau įskaitytas į membre d'honneur (garbės narys). Anksčiau minėtose pareigose būdamas, 1928 m. dalyvavau eucharistiniame kongrese Sydnejuje (Australijoje). Azijoje niekur nesu buvęs, o Afrikoje buvau Dakare, Orange, Tunise, pervažia-vau visą Suezio kanalą ir Raudonąją jūrą. 1930 m. bu-vau eucharistiniame kongrese Kartaginoje, o 1932 m. Dubline.

KITI DARBAI LIETUVOJE

Katalikų universiteto klausimu, kuris Lietuvoje buvo labai aktualus paskutiniaais prieš bolševikams užimant Lietuvą metais, kol tautininkai buvo valdžioje, aš laikiausi nuomonės, kad reikia tokį rimtą dalyką labai rimtai paruošti, o ne skelbti jį skubotai. Ta prasme aš pareikšdavau savo nuomonę rimtose sueigose ir šiaip pokalbiuose. Bet, kai pradėta skelbti, kad aš nepritariaus Lietuvos vyskupų nusistatymui tą universitetą įkurti, tai aš pareiškiau, kad ne tik netrukdysiu, bet visomis jėgomis prisidėsiu prie to sumanymo įvykdymo.

Mano pažiūros su krikščionių demokratų pažiūromis ne visada sutapdavo. Prezidentui Stulginskiui ekskunigą Joną Žilių skiriant Klaipėdos gubernatorium, sakiau, kad tai yra kenksminga Lietuvos interesams. Tam pačiam prezidentui 1921 m. rudenį pareiškiau, kad Juozą Purickį reikia greičiau atleisti iš užsienio reikalų ministerio pareigų ir tokiu būdu apsisaugoti nuo bręstančio skandalo. Šita mano nuomonė nepatiko prezidentui ir ministeriams.

Arkiv. J. Matulevičiui einant apaštališkojo vizitatoriaus pareigas Lietuvoje ir gyvenant viename name su manim (Laisvės Alėja 61), atlikdavau įvairių jo pavestų uždavinių, tačiau sprendžiamo veiksmo nepadariau nė veino.

Daug vėliau po Lietuvos bažnytinės provincijos įsteigimo esu girdėjęs priekaištų arkiv. Matulevičiui (o netiesiogiai ir man), kad Lietuvos vyskupijoms buvo parinkti ne visai tinkami kandidatai. Kai kam

atrodė, kad Kauno arkivyskupu turėjo būti kitas asmuo. Kiek žinau, Matulevičiui buvo nelengva surasti Kaunui arkivyskupas, jo ilgai ieškota, buvo svarstomos kandidatūros ir Staugaičio ir Kuktos. Pagaliau apsisistota prie Skvirecko kandidatūros. Buvo žinoma, kad jis yra mokslo žmogus, paskendęs šv. Rašto vertimo į lietuvių kalbą darbe, užsidaręs, nemėgsta su žmonėmis bendrauti. Bet Matulevičiui atrodė, kad, Kaune gyvenant nuncijui, kuris budės ir duos veiklai kryptį, Skvireckas bus tinkamas tai vietai. Staugaičio nebuvo galima skirti arkivyskupu, nes būtų atskilę ir triukšmą kėlę dalis Žemaičių vyskupijos kunigų. Įtempimas tuo metu ir taip buvo didelis, — su tuo reikėjo skaitytis. Maironio kandidatūrą sutrukdė ponis S.

Iš visų labiausiai nenorėjo eiti į vyskopus Palta-rokas. Sunkiai davėsi perkalbamas. Buvo svarstomi ir kiti kandidatai. Pats Matulevičius (nors Romoje būta minties) jokių būdu negalėjo užimti bet kurią vyskupiją, nes būtų atrodę, kad iš Vilniaus atsisakė ir į Lietuvą atvažiavo sau vietos ieškoti. Buvo kalbama ir apie mano kandidatūrą.* Jau esu minėjęs, kad Vatikane prieš mane buvo ankstesnių skundų. O, be to, mudu su Matulevičium buvom padarę įžadą jokio laipsnio Bažnyčios hierarchijoje nesiekti ir vengti.

Esant šv. Sosto nunciatūrai Kaune, ne kartą esu išpildęs jos pavestuosius uždavinius. Arkiv. Antoni-

* Kai ark. Matulevičius Vatikane kalbėjosi kandidatų į vyskopus reikalu, kartą išėjęs iš pop. Valstybės sekretoriato, jį lydėjusiam asmeniui išsitarė: "Ačiū Dievui, pasisėkė apginti ir save ir kun. Būčį". **Red.**

nas Arata mane labai pagyrė pop. Pijui XI paskutiniaisiais jo gyvenimo metais. Buvęs Seminarijų ir universitetų kongregacijos sekretorius (dabartinis kardinolas) Ruffini 1938 m. iškvietė mane Romon Lietuvos seminarijų reikalais. Tada išbuvau Romoje porą mėnesių. Buvo pakviesti ir visi Lietuvos vyskupai; jie nutarė kurti Romoje lietuvių kolegiją. Bet tai pradėta vykdyti tik 1945 m., kai iš Eichsttaeto į Romą atvyko būrys lietuvių kunigų ir klierikų, kuriuos keletą dienų teko priglauti marijonų name Romoje.

Nunciatūros pavedamas, 1938 m. atlikau kano-nišką vizitaciją Šv. Kazimiero seserų vienuolijoje Lietuvoje. Ją užbaigiau 1939 m. sausio mėn. Prieš tai Marijos Rusteikaitės prašomas sustačiau konstitucijos projektą vienuolijai, kurią Rusteikaitė rengėsi įkurti. Maždaug tuo pačiu laiku Matulevičiaus įkurtoji Vargdienių seselių vienuolija prašė manęs perredaguoti jų įstatus ir pakeisti vardą. Aš joms konstituciją perredagavau, pažymėdamas, kad ir turimoji redakcija yra visiškai tinkama, ir patariau vardo nekeisti. Tačiau jos faktinai pasivadino "Nekalto Švč. Marijos Prasidėjimo Seserimis".

RENKU MEDŽIAGĄ KONKORDATUI

Prieš paskiriant apaštališkąjį vizitatorių Lietuvai, jau buvo rūpintis sudaryti konkordatas su Apaštalų Sostu. Užsienių reikalų ministerija tam reikalui sudarė komisiją, kurioje buvo pats užsien. reikalų ministeris, prel. K. Šaulys ir aš. Ta komisija gana

retai susirinkdavo ministerio kviečiama, netgi nebuvo nustatyto posėdžiams laiko. Tuo pat metu buvo ruošiamas konkordatas tarp Apaštaly Sosto ir Bavarijos. Aš pasistengiau gauti Bavarijos parlamento surinktąją ir atspausdintąją medžiagą. Bandžiau rinkti ir kitos medžiagos. Parsisiųsdinau Vatikano išleistą storą knygą, kurioje buvo surinkti įvairūs ir garsūs konkordatai. Betgi, kol valdžioje buvo krikščionys demokratai, konkordatas nebuvo sudarytas. Tarp mano siūlymų buvo vienas toks: katalikiškos vienuolijos, veikiančios Lietuvoje, turėtų turėti provincijolą Lietuvos pilietį. Šitas dėsnius labai nepatiko kai kurioms vienuolijoms, o pirmiausia jėzuitams, kurie smarkiai pyko ant manęs. Surinktąją konkordatui medžiagą palikau kun. Jonui Aleksai, kuris ruošėsi rašyti disertaciją apie Lietuvos konkordatą.

VIZITATORIAUS ZECCHINI VEIKLA

Prieš Matulevičių Lietuvoje Apaštaly Sostas turėjo savo atstovą jėzuitą tėvą Zecchini, kuris Apaštaly Sosto 1921.I.6 buvo paskirtas Lietuvai ir Pabaltijo kraštams apaštališkuoju vizitatorium. Nuo 1922.X.25 Zecchini buvo paskirtas apaštališkuoju delegatu Lietuvai, Latvijai ir Estijai, gavęs drauge ir vyskupo šventimus. Jis, vos atvykęs į Lietuvą, labai rūpinosi Kauno benediktinių klausimu, nes tas vienuolynas skersai žiūrėjo į Lietuvos nepriklausomybę. Dėl to ir dėl kitų priežasčių buvo nesusipratimų tarp to vienuolyno vadovybės ir Žemaičių vyskupo Pranciš-

kaus Karevičiaus. Vizitatorius Zecchini, vizituodamas tą vienuolyną, manimi naudojosi kaip vertėju. Sutar-ta vienuolyną padalinti: lietuvaiteis palikti Kaune, o lenkes arba lenkiškai nusistačiusias išleisti į Lenkiją. Lietuvos užsienių reikalų ministerija, svarstydamą tą klausimą, teiravosi nuomonės kan. K. Paltaroko ir mano. Svarbiausias klausimas buvo dėl seserų dalių (kraičio), kurias jos buvo įnešusios stodamos į vie-nuolyną. Klausimas kliuvo dėl pinigų devalvacijos: ar rubliais įneštąjį kiekį Lietuvos vyriausybė važiuo-jančioms į Lenkiją turi įteikti aukso paritetu. Aš pa-reiškiau savo nuomonę ir įrodžiau kanonais, kad įsto-jančių į vienuolyną kraitis negali būti panaudotas to-kiems tikslams, kaip statyba ar nekilnojamo turto įsi-gijimas, bet turi likti pinigų padėtyje ir, išeinant vienuolėms iš vienuolyno, turi būti grąžinamas tokio-je padėtyje, kokioje yra. Šita mano nuomonė pasirodė priešinga vizitatoriaus Zecchini nuomonei, ir jis buvo nepatenkintas manimi. Betgi Bažnyčios kanonų moks-le manoji nuomonė nesiskyrė nuo nusistovėjusios kanonistų pažiūros ir įsigalėjusios praktikos. Aš bu-vau kaltas, kad tą savo nuomonę pareiškiau pasauli-nei Lietuvos valdžiai. Lenkų vyriausybė nesutiko įsi-leisti lenkes benediktines, kurios buvo pareiškusios norą vykti į Lenkiją. Tas lenkų valdžios nusistatymas pasirodė esąs priešingas oficialiam pareiškimui, kurį vizitatorius Zecchini buvo įteikęs Lietuvos vyriausy-bei.

Vieną kartą vyskupo Karevičiaus namuose Kau-ne buvo susirinkimas aukštosios dvasiškijos ir krikš-čionių demokratų partijos atstovų, dalyvaujant Zec-

chini. Jis kaltino Lietuvos vyriausybę už vykdomą žemės reformą, įrodinėdamas, kad daroma skriauda dvarininkams, pažeidžiant jų nuosavybės teises. Aš pareiškiau, kad Lietuvos vyriausybės padėtis esamuoju laiku turi rinktis vieną iš dviejų: arba apginti dvarininkų teises ir jų nuosavybę, arba apginti Lietuvos liaudį nuo bedieviškojo komunizmo. Tas mano pareiškimas patiko krikščionims demokratams, bet nepatiko vizitatoriui Zecchini.* Pabuvęs kurį laiką Lietuvoje, tėvas Zecchini su jaunesniu jėzuitu Hadrionu Boudou grįžo Romon ir po kiek laiko vėl atvyko į Lietuvą kaip apaštališkasis delegatas, bet jau konsekrutas vyskupu. Jo auditorium šiuo atveju buvo buvęs Austrijos parlamento narys monsinjoras Luigi (Aloyzas) Faidutti.

KLAIDOS SANTYKIUOSE SU VATIKANU

Bedarant lenkams konkordatą, Lietuvoje buvo didelis susijaudinimas dėl to, kad į Lenkijos teritoriją įterpta Vilniaus sritis. Lietuva reiškė norą, kad Vilniaus vyskupija ar arkivyskupija būtų priskirta prie Lietuvos, o ne prie Lenkijos. Sudaryta pusiau oficiali delegacija, kuriai lėšų davė vyriausybė, kad nuvažiuotų į Romą ir pareikštų šv. Tėvui savo nusista-

*Arkiv. Karevičius pasakodavo, kad minėtame posėdyje, atsakydamas į Zecchinį priekaištus, jis jam pacitavęs kito jėzuito Noldino nuomonę iš moralinės teologijos, kur tas sako, kad teisėta valdžia turinti teisės ir pareigos, reikalui esant, teisingiau paskirstyti piliečių nuosavybę. **Red.**

tymą. Toje delegacijoje buvo seimo pirmininkas kan. Justinas Staugaitis, kun. Juozapas Kukta, kan. Blažiejus Čėsnyš ir Stasys Šalkauskis. Ji atvyko į Romą 1924 m. gruodžio mėn. antroje pusėje. Delegacija gavo vadinamą specialią audienciją, bet ne privačią. Pop. Pijus XI tą grupę skyrium nuo kitų priėmė ir palaimino, bet nesileido į jokias derybas. Jis apašt. delegato Zecchini iš Lietuvos buvo informuotas, kokios nuotaikos yra Lietuvoje šv. Sosto atžvilgiu.

Kai jau 1925.II.10 buvo pasirašytas Lenkijos su šv. Sostu konkordatas, į Romą nuvyko užsienio reikalų ministerijos įgaliotas Juozas Purickis, bet, negavęs audiencijos ir nepriimtas Vatikane, 1925.IV.3 įteikė per J. Macevičių, tadaėjusį charge d'affaire pareigas, aną nelemtąją notą, kuri santykius su šv. Sostu visiškai supainiojo. Toliušis Kaune 1925.III.9 suruošė manifestaciją, kurios dalyviai iš Rotušės aikštėsėjo į Donelaičio gatvę ir mėtė akmenis į Zecchini buto sienas. Arkivyskupas Zecchini man sakė, kad vienas akmuo įkritęs per langą į vidų. Bet aš, grįždamas iš universiteto pro tą triobą po manifestacijos, nemačiau nė vieno išmušto lango. Taigi, tur būt, Zecchini minėtasis akmuo pateko iš kito šono, ne iš Donelaičio gatvės. Bet ten buvo lenkų gimnazistų bendrabutis. Akmenis demonstrantai tikrai mėtė į sienas. Tai buvo sekmadienį. Teologijos fakultetas buvo suruošęs viešą paskaitą apie šv. Tomą Akvinietį, ir aš grįžau iš tos paskaitos.

Tų pat 1925 m. pavasarį, jau, tur būt, po Velykų, arkivyskupas Zecchini išvažiavo į Rygą ir Lietuvos vyriausybė nedavė jam vizos grįžti atgal. Jis ap-

sigyveno Rygoje. Sudarius konkordatą tarp Latvijos ir Šv. Sosto, Zecchini buvo paskirtas nuncijum Latvijai ir tenai mirė.

Su Faidutti labai sutikdavau. Mačiau ir giliai įsitikinau, kad jis gerai suprato Lietuvos politinę ir bažnytinę padėtį. Joje jis nesigirdamas parodydavo daugiau veiksmais kaip žodžiais tikro ir naudingo palankumo. Ruošiant Lietuvos bažnytinę provinciją, jis darbavosi nesigailėdamas nei laiko, nei pastangų ir atlikdamas begales sunkaus darbo, labai palengvindamas ir pagreitindamas Matulevičiaus veiksmų našumą. Vieną kartą jis iš manęs pasiskolino breviorių. Niekaip negalėjau suprasti, kuriam tikslui. Greitai jį man grąžino. Man atrodė, kad jis norėjo patikrinti, ar aš kalbu breviorių — ar kaspinėliai uždėti vietoje. Bet tas dalykas man nė kiek nepakenkė.

Vyskupams besitariant bažnytinės provincijos reikalais, Faidutti visada dalyvaudavo pasitarimuose ir teikdavo labai daug naudingų patarimų, nuodugniai pateikdamas sumanymų detales. Jis buvo geras juristas. Kai į Lietuvą atvyko nuncijus Bartoloni, su juo Faidutti nelabai sutiko, nes nuncijus buvo benorįs jį pašalinti. Dėl to Faidutti apie pusę metų gyveno be pareigų Romoje via Olmata Nr. 10.

Nuncijaus Bartoloni pirmtakas buvo arkivyskupas Lorenzo Schioppa, kuris tik kelis mėnesius gyveno Lietuvoje ir vėl grįžo į Hagą Olandijoje, kur jis buvo taip pat internuncijum. Arkiv. Bartoloni paskirtas į Lietuvą 1928.IV.30 irgi tik internuncijaus titulu. Jis negalėjo būti diplomatinio korpuso dekanu Kaune, nes Vienos kongreso nuostatai sako, kad tik

nuncijai yra diplomatinio korpuso dekanai. Lietuvoje esanti internunciatūra buvo pakelta į nunciatūrą 1928. XI.9 ir Bartoloni tapo nuncijum ir, žinoma, diplomatinio korpuso dekanu. Bartoloni dažnai lankydavosi ir ilgai viešėdavo prezidentūroje, tačiau Lietuvos vyriausybė 1931 m. pareikalavo, kad jis išvyktų iš Lietuvos. Apaštaly Sostas tuomi buvo nepatenkintas ir ilgai neskyrė nuncijaus Lietuvai. Bartoloni buvo paskirtas apaštališkuoju delegatu Palestinai, Sirijai ir Egiptui. Tenai nuvykęs, dar visai jaunas, vos keturis mėnesius išbuvęs naujose pareigose, 1933.X.11 mirė. Jei neklystu, Bartoloni išsiuntimo iš Lietuvos pagrindinė priežastis buvo Lietuvos užsienio reikalų ministerio Zauniaus šeimininė netvarka, kurią nuncijus viešai papeikęs.

V

DVIDEŠIMT METŲ VYSKUPU

KONSULTORIUS RYTŲ BAŽNYČIOS REIKALAMS

Apie savo santykius su rusais katalikais jau esu minėjęs truputį pirmiau. Prie to nedaug ką būtų galima pridėti. Į Romą atvykau 1928 m. gegužės mėn. pabaigoje ir apėmiau marijonų generolo pareigas, gyvendamas via Ramni 38. Tuo tarpu Vatikane buvo daug mintyjama ir kalbama apie viltį, kad rusų tauta gali grįžti į vienybę su katalikų Bažnyčia. Nuo pop. Benedikto XV laikų, tiksliau sakant, nuo 1915 m., Rytų šalių krikščionių tautos, kad ir ne katalikiškos, bet tarp savo gyventojų turinčios katalikų, bažnytiniu žvilgsniu buvo išimtos iš Tikėjimo propagandos kongregacijos (S. Congregatio de Propaganda Fidei) ir jų dvasiniai reikalai pavesti tyrinėti ir aprūpinti naujai sudarytai Rytų Bažnyčios kongregacijai (S. Congregatio pro Ecclesia Orientali). Ypatingas rusų tikybos dalykas — ištirti ir paruošti susitaikymo galimybę — buvo pavestas dviem kunigam: jėzuitui Mykolui D'Herbigny ir mons. Amleto Cicognani.

Aš nežinojau, kad juodu tarp savęs nesutardavo. Juodu žinojo, kad aš moku rusiškai ir esu gana ilgai gyvenęs Rusijoje, net jos sostinėse. D'Herbigny ypatingai interesavosi manimi. Bandė mane pritraukti

prie savęs ir Cicognani. Aš neretai gaudavau iš Rytų Bažnyčios kongregacijos raštų, klausiančių mano nuomonės. Rūpindavausi greitai į juos atsakyti.

Netikėtai gavau paskyrimą Rytų Bažnyčios konsultorium (patarėju). D'Herbigny tapo lotynų apeigų vyskupu ir nuolat atvykdavo pas mane arba mane kviesdavosi pas save. Kai kuriems mano bendradarbiams, vyresniems marijonams, įkyrėjo tie nuolatiniai mano santykiai su vysk. D'Herbigny.

Neatsimenu, kokį klausimą gavęs iš Rytų kongregacijos, parašiau atsakymą. D'Herbigny pasikvietė mane, parodė raštą ir pasakė, kad jame esą klaidų. Jis man paliepė paimti savo raštą, pataisyti klaidas (tai buvo smulkmenos, kurių dabar neatsimenu), bet palikti tą pačią datą ir tą pačią rašto išvaizdą. Aš taip ir padariau. Buvo matyti, kad jis dirguoja mano atsakymus.

Bene 1930 m. iš Rytų Bažnyčios kongregacijos buvo išskirta Popiežiškoji komisija Rusijai (Pontificia Commissione pro Russia) ir D'Herbigny tapo jos pirmininku. Aš gi tapau tos komisijos konsultorium. Jai buvo pavesta tik Rusijos reikalai, bet ne Ukrainos, nė kitų pravoslaviškų kraštų.

Manchesterio (Anglijoje) lietuvių šv. Kazimiero parapijoje buvo ne vien lietuvių, bet ir ukrainiečių. Šie pastarieji man skundėsi, kad jų bažnyčią, kuria naudojosi ir lietuviai, Salfordo vyskupas pardavė. Aš jų raštą (skundą) pasiunčiau Rytų Bažnyčios kongregacijai. Ši man raštą grąžino, prašydama išversti į lotynų kalbą. Ginčas tęsėsi gana ilgai. Vėliau buvau įgaliotas ir pasiūstas vieton viso reikalo ištirti. Ne-

paisant visų pastangų, ukrainiečiai ir lietuviai savo bažnyčios neteko.*

Tuo tarpu 1930 m. susidarė lietuvių grupė, kuri keliavo į Tarptautinį Eucharistinį kongresą Tunise, atseit, buvusioje Kartaginoje. Iš ten lietuviai maldininkai vyko į Alžyrą, o iš Alžyro į Liurdą. Aš iš Tuniso tiesiog nuvažiavau į Liurdą, ten atvyko ir lietuviai iš Alžyro, ir iš ten išsiskirstėme.

Man grįžus Romon, vysk. D'Herbigny papasakojo man, ką aš jau žinojau, būtent, kad sumanymas arkiv. Pr. Karevičių padaryti rytų apeigų vyskupu nesiseka, nes marijonų provinciolas kun J. Kriščiukaitis neleidžia arkivyskupui marijonui laikyti Marijampolės bažnyčioje pamaldų rytų apeigomis. Bet ir pats Karevičius tik iš klusnumo, visai nenorėdamas, buvo besimokinas rytų apeigų pas vysk. Najardį Kryžovcuose, netoli Zagrebo (Jugoslavijoje). Ta proga vysk. D'Herbigny man pasakė, kad pop. Pijus XI norįs man pavesti svarbų uždavinį rytų apeigose ir popiežiaus vardu liepė man nesiskusti barzdos. O už poros dienų pasakė, kad esu skiriamas rytų apeigų vyskupu.

RYTŲ APEIGŲ VYSKUPAS

Tai buvo 1930 m. gegužės mėn. pabaiga ar birželio mėn. pradžia. Kai man pasakė, kad aš skiriamas

* Manchesterio Šv. Kazimiero bažnyčią lietuviai po I pasaul. karo buvo nupirkę drauge su ukrainiečiais ir lenkais. Kilus nesusipratimams tarp lietuvių ir lenkų, nepajėgiant mokėti skolų, vysk. Henshay tą bažnyčią galutinai uždarė 1934 m. Red.

“popiežiaus vardu liepė man nesiskusti barzdos”.

vyskupu, atsakiau, kad esu padaręs įžadą ne tik nesirūpinti tapti kanauninku ar vyskupu, bet net ir skiriamas nesutikti. D'Herbigny man atsakė klausimu: ar aš esu padaręs įžadą neklausyti popiežiaus. Aš atsakiau, kad ne. Tų pačių metų birželio 15 d. mons. Filippe Giobbe man atnešė pranešimą raštu, kad esu skiriamas tituliniu Olimpo vyskupu rytų apeigose.

Konsekracijai buvo paskirta liepos 6 diena. Aš buvau užprašęs, kad man duotų pakankamai laiko išmokyti apeigas, bet tas mano prašymas nebuvo patenkintas. Vos beliko laiko atlaikyti aštuonių dienų rekolekcijas ir nuvažiuoti su vizitu pas mano konsekrato-

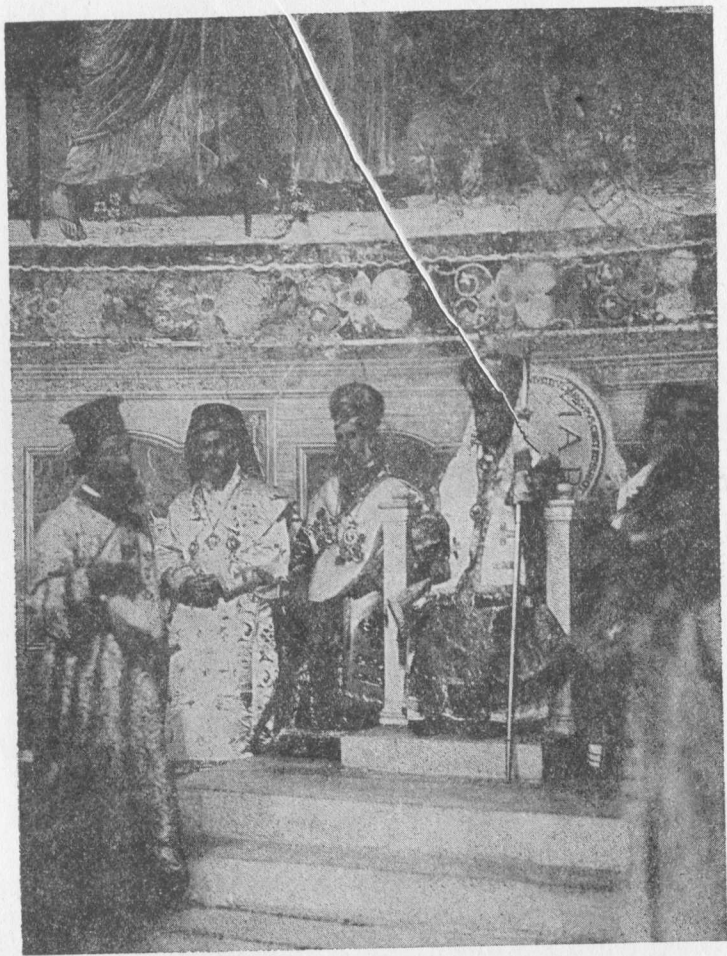
rių vysk. Kirilą Kurtevą (bulgarą), atvažiavusį į Romą iš Sofijos, pas melkitų arkivyskupą Khouri (arabą) ir pas graiką vyskupą Eliją Papadopoulos. Tuodu pastarieji turėjo būti mano konkonsekratoriais. Papadopoulos paskolino man savo panagiją (Švč. Marijos paveikslas, rytų apeigų vyskupų nešiojamas ant krūtinės, vyskupiškos galios ženklas, kaip lotynų vyskupų krūtinės kryžius), kurios aš neturėjau.

Buvo sutarta, kad ukrainiečių kolegijos klierikai giedos mano konsekracijos Mišiose. Bet jie patyrė, kad, giedant "Vieruju" (Tikiu), rusų apeigose praleidžiamą "ir iš Sūnaus" (Filioque). Tą praleidimą ukrainiečiai paskaitė neteisėtu. O D'Herbigny išsprendė, kad mano konsekracijoje "ir iš Sūnaus" neturi būti giedama, kadangi to žodžio nėra Nikėjos-Konstantinopolio tikėjimo išpažinime (simbolyje). Reikia pažymėti, kad pravoslavai irgi neturi "ir iš Sūnaus", ką įsivedę tik ukrainiečiai. Taip reikalui paaiškėjus, ukrainiečiai atsakė nedalyvausią "eretiškoje" konsekracijoje. Tada teko pasinaudoti pravoslavų choru.

Konsekracija įvyko Šv. Klemenso bažnyčioje, kur tuomet rektoriavo prof. Mykolas Browne. Neturėdamas laiko pramokti apeigų, aš turėjau pasisemti daug drąsos ir eidamas į konsekraciją pareiškiau, kad apeigų nemoku, kas man sudaro didžiausią sunkenybę.

LANKAU RUSŲ KATALIKŲ KOLONIJAS EUROPOJE

Trumpai po konsekracijos, maždaug po mėnesio ar pusantro, buvau pasiųstas vizituoti įvairias rusų

VYSK. P. BŪČIO konsekracija vyskupu šv. Klemenso bažnyčioje
Romoje.

kolonijas Prancūzijoje, Belgijoje, Liuksemburge, Vokietijoje, Čekoslovakijoje, Jugoslavijoje. Ypatingai man buvo rekomenduota būti rugsėjo 14 d. Amy (Belgijoje) vienuolyne ir tenai iškilmingai celebruoti šv. Kryžiaus atlaiduose.

Prancūzijoje Marseille vyskupas, laikydamas mane savo svečiu, apgyvendino viešbutyje, kurį jis apmokėjo. Paryžiaus arkivyskupas kard. Verdier mane priėmė labai mandagiai. Mandagus buvo ir Lille kardinolas Lienart. Labai malonus buvo ir Briuselyje nuncijus Micara (vėliau kardinolas). Namiure aplankiau jėzuitų vedamą rusų vaikams kolegiją. Tos kolegijos globėjas yra šv. Jurgis. Paskirtą dieną pribuvau į Amy vienuolyną, atlaikiau pontifikalines Mišias. Jose dalyvavo ir Belgijos nuncijus arkiv. Micara. Jis pastebėjo, kad padariau vieną didelę klaidą, praleisdamas vieną gražią ir stambiają apeigą: kada vyskupas, sekdamas psalmės žodžius, pakelia rankas ir kviečia Viešpatį ateiti ir aplankyti vynyną, kurį pasodino Sutvėrėjo dešinė.

Atvykęs pas Liuksemburgo vyskupą, patyriau, kad jo vyskupijoje visai nėra rusų, nors mano instrukcijoje buvo pasakyta, kad jų esama. Liuksemburge susitikau su savo mokslo draugu kun. Kaufmannu, su kuriuo drauge studijavom Friburge. Jis tuomet buvo Liuksemburgo seminarijos profesorium.

Kelias dienas užtrukau Berlyne ir viešėjau vokiečių Caritas valdyboje pas prelatą Winken, kuris vėliau tapo vyskupu. Apie savaitę laiko gyvenau Prahoje arkivyskupo Kordačo rūmuose, naudodama-

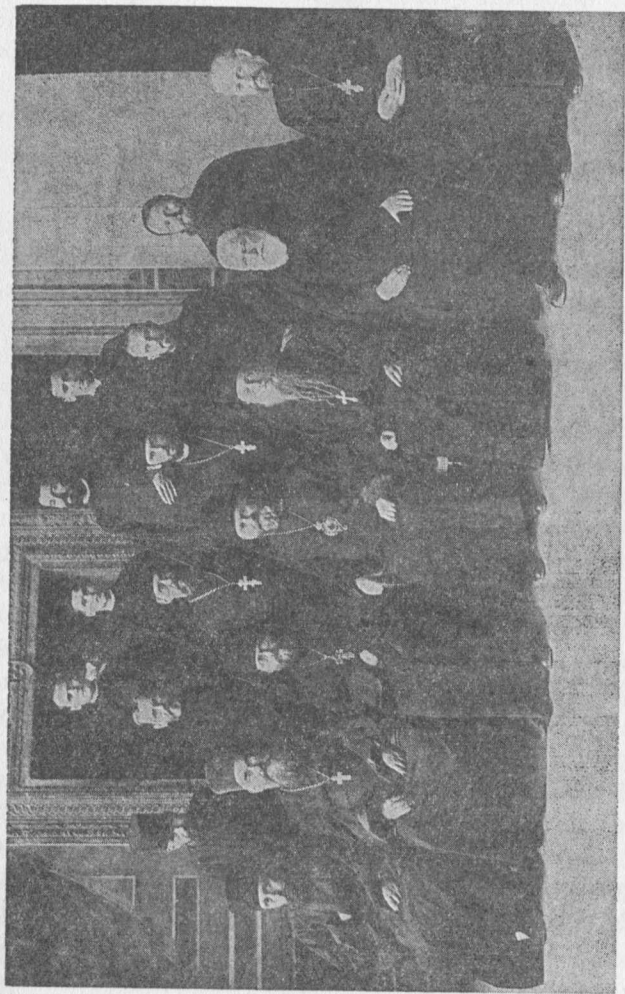
sis jo draugišku vaišingumu. Iš Prahos aplankiau Vielegradą ir Olomučą.

Austrijoje neilgai buvau Graze, ten padariau vizitą vyskupui Pawlikoski ir iš ten išvažiavau į Lublijaną, tačiau vietinio vyskupo neradau namieje. Betgi viešėjau jo rūmuose mandagiai priimtas. Per Trieslą grįžau į Romą.

Reikėjo parašyti savo kelionės apyskaitą. Joje pabrėžiau ne vien jėzuitų, bet ir benediktinų, ir dominikonų dirbamus darbus rytų apeigų srityje. Nauodos iš tos kelionės nebuvo. Tiesa, buvau dar ir Vienoje, kur nakvojau pas ukrainiečių kleboną ir pareiškiau savo pagarbą Vienos arkivyskupui ir kardinolui Piffl. Visur pasirodžiau su aukštu apaštališkojo vizitatoriaus titulu, su visai nepatenkinamu rytų apeigų mokėjimu ir su menku, net menkučiu, asmenišku autoritetu. Neturėjau nė tarno lagaminams nešioti. O tų lagaminų buvo daug: vienas su mitra, kitas su pastoralu, trečias su asmeniškais daiktais. Juk reikėjo su savim beveik visą zakristiją vežiotis. Įsigijimas kai kurių vyskupui reikalingų daiktų, be to, ką Apaštaly Sostas buvo dovanojęs, kainavo man apie 40,000 lyrų. O lyra tada turėjo savo vertę ne tokią, kokia dabar.

VIZITUOJU RYTŲ APEIGŲ KATALIKUS AMERIKOJE

Pagal marijonų konstituciją 1931 metais buvo laikas vizituoti marijonų namus Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Komisijos Rusijai pirmininkas vyskupas D'Herbigny, žinodamas mano kelionę, parašė apašta-

Europos rytų apeigų kunigų ir klierikų konferencija, vadovaujama VYSK. P. BŪČIO, 1930.X.21-30 Romoje

liškam delegatui Washingtone arkivyskupui Pietro Fumasoni Biondi. Nuvažiavęs į Ameriką, gavau iš apaštališkojo delegato pakvietimą ištirti kai kuriuos rytų apeigų klausimus, liečiančius apaštališkąją delegatūrą. Tą uždavinį atlikau ir delegatui pateikiau platoką pranešimą raštu. Atlikęs marijonų vizitaciją vėl grįžau į Romą.

Sekančiais metais vėl buvau pasiųstas į Ameriką, kaip vizitatorius, kad ištirčiau ir praneščiau reikalus vyskupijų, kurias valdė rytų apeigų vyskupai Bazilius Takač (Pittsburghe) ir vysk. Bohačevski (Philadelphijoje). Grįžau į Romą 1933 m. ir rugsėjo 5 d. įteikiau Rytų Bažnyčios kongregacijai virš 90 puslapių raportą su 14 priedų. Tų pat metų rudenį vėl buvau pasiųstas į Ameriką užsiimti buvusio pravoslavų dvasiškio Vladimiro Aleksandrovo reikalu, nes jis buvo skiriamas Aliaskos ir Aleutų salų arkivyskupu. Reikėjo dar spręsti kai kuriuos kun. Navrockio ir kitų buvusių pravoslavų reikalus. Tada išbuvau Amerikoje 7 mėnesius ir grįžau į Romą 1934 m., nes buvo reikalus pranešti Šv. Tėvui, jog pastebėjau stambių dalykų, kenksmingų Bažnyčiai, ypačiai rytų apeigose. Pop. Pijus XI priėmė mane birželio mėn. pradžioje, bet neturėjo laiko išklaudyti manęs ir pasiuntė mane į Valstybės sekretoriatą. Nuėjau ten ir kreipiausi pas nurodytą asmenį mons. Pizzardo, bet tas irgi neturėjo laiko. Žadėjo mane išklaudyti tada, kai turės laiko, pasikvietęs mane telefonu, kad atvykčiau. Jis man netelefonavo iki man išvykstant į Lietuvą birželio mėn. pabaigoje, kada vykau į Lietuvos Eucharistinį kongresą.

VYSK. P. BŪČYS Lietuvos Eucharistiniame kongrese 1934 m.

LIETUVON SUGRIŽUS

Grįžus į Lietuvą, praėjo daugiau kaip dvi savaitės. Aš pradėjau manyti, kad jau nebus pakvietimo į Valstybės sekretoriatą. Parvažiavęs Lietuvon, teiravausi per Romoje likusius marijonus, ar nereikės man grįžti Romon; turėjau net geležinkelio bilietą nusipirkęs atgal. Aš jau nebuvo marijonų vienuolijos generolas, neturėjau nė kitų pareigų savo kongregacijos vadovybėje. Mano įpėdinis kun. Andriejus Cikoto, išrinktas generolu 1933 m. liepos mėn., gavo iš mons. Domenico Tardini raštą, kad gali mane panaudoti

vienuolijos reikalams, nes Rusijos reikalams komisi-
joje galima apseiti be manęs. Kun. Cikoto prisiuntė
man tą raštą.*

Gyvendamas Marijampolėje ir neturėdamas kitų
pareigų, ėmiau kasdien vadovauti tenykščio vienuoly-
no marijonų mąstymams ir rašiau juos. Svajojau iš-
būsiąs visus metus ir parašysiąs mąstymams vadovė-
lį ištisiems metams. Bet ta svajonė neįvyko, nes, 1934
m. besibaigiant, gavau Kauno arkivyskupo raštą,
kviečiantį mane laikyti rytų apeigų pamaldas Kaune.
Nuvykau pas arkivyskupą Skvirecką ir sutariau tas
pamaldas pradėti apie Kalėdas ar Naujuosius Metus.
Tada persikėliau gyventi į Kauną, Laisvės Alėja 61.
Pamaldas laikydavau buvusioje pravoslavų cerkvėje,
kuri dabar buvo katalikų šv. Mykolo bažnyčia ir va-
dinosi Įgulos bažnyčia, nes buvo skirta Lietuvos ka-
riuomenės dvasios reikalams. Vyriausias kariuomenės
kapelionas kun. Antanas Palubinskas buvo tos baž-
nyčios rektorium. Joje dar buvo likę ikonistasai iš tų
laikų, kada ją valdė pravoslavai. Aš naudojausi pie-
tų šono ikonostasu ir altoriumi.

Sekančių 1935 m. viduryje Telšių vysk. Justinas
Staugaitis pakvietė mane profesoriauti į savo vysku-

* Autorius labai trumpai aprašo savo misiją Amerikoje rytų
apeigų katalikų tarpe. O ten buvo daug painių klausimų. Kas
jį skyrė tai misijai, neatkreipė dėmesio, kad daugumas rytų apei-
gų katalikų Amerikoje yra ukrainiečiai, turį savo skirtingas apei-
gas ir savo hierarchiją. Kai vysk. Būčys paliesdavo jų reikalus,
galėjo kilti nepasitenkinimo neukrainiečiu vizitatorium, nesu-
prantančiu jų specifinių reikalų. Tas nepasitenkinimas galėjo
ateiti iki Vatikano. Iš to galima suprasti, kodėl Vatikano sferose
imta nesidomėti vysk. Būčio misija ir jos rezultatais. **Red.**

pijos seminariją. Kauno arkivyskupas pripažino, kad nėra reikalo Įgulos bažnyčioje laikyti rytų apeigomis pamaldas nei kasdien, nei kas savaitė: užtenka keletą kartų į metus atvažiuoti iš Telšių ir tas pamaldas atlaikyti Kaune, iš anksto pranešus laiką žmonėms per Kauno klebonus. Priėmiau Telšių vyskupo kvietimą ir per Šiluvą (dalyvavau didžiuosiuose atlaiduose) nuvažiavau į Telšius 1935 m. rugsėjo 10 d.

Tuo tarpu gaunu iš Romos pranešimą, kad esu paskirtas Rytų Bažnyčios kongregacijos konsultorium. Tokiu būdu aš vėl patekau į rytų apeigų kongregacijos jurisdikciją. Mirus kardinolui Sincero (tos kongregacijos sekretoriui), sekretorium tapo kardinolas Eugenijus Tisserant. Aš buvau bepradedas skaitytis nebeaktualių Rytų Bažnyčios kongregacijos veikėjų ir pasirašydavau "Episkop na pokoje" (Vyskupas be pareigų). Mons. F. Giobbe parašė man, kad to nedaryčiau.

VEIKLA LIETUVOJE RYTŲ APEIGŲ BAŽNYČIOS LABUI

Klebonų kviečiamas, aš lankydavausi į jų parapijas Gadunave, Sedoje, Ušpaliuose ir kitur, laikydamas rytų apeigų pamaldas slaviškai, sakydams pamokslus lietuviškai, aiškindamas apeigų įvairumą Bažnyčioje, reikala rūpintis, kad Rusija grįžtų į tikėjimo vienybę. Telšių vyskupijos laikraštyje "Žemaičių Pritely" spausdindavau straipsnius apie Bažnyčios uždavinius ir jos rūpestį grąžinti vienybėn atski-

lusius rytų krikščionis. Tų straipsnių atskiros brošiūrėlės buvo siuntinėjamos į įvairias parapijas, ypač ten, kur buvo pravoslavų, ir dalinamos žmonėms sekmadieniais per pamaldas. Ilgainiui iš tų straipsnių susidarė knygutė vardu "Straipsniai katalikams pasiskaiyti". Visą atskirų straipsnių seriją ir knygutę, iš jų susidariusią, pasiunčiau į Romą Rytų Bažnyčios kongregacijai.

Eidamas fundamentalinės teologijos profesoriaus ir dvasios tėvo pareigas Telšių kunigų seminarijoje, išsiuntinėjau anketą Lietuvos klebonams, ir iš jų atsakymų susidarė studija "Apie stačiatikius ir sentikius Lietuvoje". Tą studiją atspausdinau žurnale "Athaeneum". Ir ją pasiunčiau į Rytų Bažnyčios kongregaciją. "Tiesos Kelyje" tilpo lotyniškai parašytas straipsnis "De validitate Baptismi apud russos veteris professionis". Deja, to straipsnio korektūra perėjo per rankas žmogaus, nemokančio lotyniškai, ir dėl to straipsnis buvo sunkiai paskaitomas. Pataisęs be galo daug klaidų ir to straipsnio vieną egzempliorių pasiunčiau Rytų Bažnyčios kongregacijai. Reikalas rašyti tą straipsnį atsirado iš to, kad kai kurie Lietuvos vyskupai buvo beliepią kunigams perkrikštyti sentikius, pereinančius į katalikus. Įrodinėėjau, kad negali būti nė mažiausios abejonės apie sentikių krikšto galiojimą, nes nei katalikai, nei pravoslavai tiek rūpestingai neprižiūri to krikšto galiojimo.

1937 m. pradžioje gavau raštą iš Rytų Bažnyčios kongregacijos, kad Lietuvoje sudaroma popiežiaus misija gyvenantiems Lietuvoje rusams teikti pagalbos dvasios reikaluose. Tos misijos primininku skiriamas

VYSK. P. BŪČYS kalbasi su sentikiais Luoboje (Mažeikių aps.)
1936 m.

aš, man duodama pagalbon kun. Juozas Hellwegen ir diakonas Romanas Kiprijanovič, pastarasis tikras rusas. Hellwegeno balsas buvo menkas, rusų kalbos mokėjimas dar menkesnis, o ir būdas nepakankamai rimtas. Kiprijanovičius visiškai neturėjo diakonui reikalingo balso.

Apaštų Sostui sudarius misiją Lietuvoje, man atrodė, kad jos centras turi būti Kaune ir man pačiam reikia grįžti į Kauną. Paprašiau vyskupo Staugaičio, kad mane atleistų iš pareigų, kurias turėjau seminarijoje, ir 1937 m. vasarą apsigyvenau Kaune, marijonų name prie Ugniagesių gatvės. Kun. Hellwegen su diakonu kasdien laikydavo Mišias Įgulos bažnyčioje, o šeštadieniais giedodavo mišparus. Aš Mišias sau vie-

nas laikydavau marijonų vienuolyno koplyčioje ir sekmadieniais Įgulos bažnyčioje sakydavau rusiškus pamokslus. Mišios prasidėdavo pusiau dvyliką valandą, pamokslas būdavo Mišioms pasibaigus. Pamaldas rytų apeigomis nebuvo galima turėti anksčiau, nes reikdavo laukti, kol pasibaigs lotynų apeigos. Tose rytų apeigų pamaldose paprastai būdavo apie 100 žmonių, kartais jų skaičius pakildavo iki 200. Į tas rytų apeigų pamaldas pravoslavai retai ateidavo, bet jas lankydavo tie lotynų apeigų katalikai, kurie pasivėlindavo į lotyniškas Mišias, betgi nenorėdavo sekmdienį likti be Mišių. Kartais ateidavo ir tokių, kurie tik norėdavo pamatyti nepaprastą reginį.

Iš pradžios Įgulos bažnyčios požemyje, vėliau marijonų salėje skaitydavau apologetinių paskaitų rusų kalba. Į tuos susirinkimus ateidavo nemažai ir pravoslavų — tai tie, kurie norėdavo sužinoti nepaprastų tikėjimo dalykų. Po paskaitų, kas norėjo, galėjo klausti arba daryti priekaištų. Iš tų apologetinių pasikalbėjimų gavosi šiokių tokių pasėkų. Pravoslavų tikėjime gimusi ir krikštyta, paskui subedievėjusi ir už ekskunigo Purickio ištekėjusi rusė perėjo į katalikes. Buvo ir vienas labai skaudus atsitikimas. Daug metų pragyvenęs Petrapilyje lietuvis, labai pajutęs pravoslavijos įtaką, dabar uoliai į katalikybę grįžęs, buvo nuolatinis mano paskaitų lankytojas. Vienos paskaitos metu jis apalpo ir čia pat mirė. Vos suskubau duoti jam išrišimą. Tas faktas susilaukė iš katalikybės priešininkų visokių komentarų.

Lankydavausi ir į kai kuriuos pravoslavų namus. Platakio lietuvio šeima buvo pravoslaviška. Aš dažnai

lankydavausi toje šeimoje. Ji turėjo santykių su pravoslavų Vilniaus arkivyskupu, kuris gyveno Kaune, Eleuterijum. Iš jo pusės man buvo daromi priekaištai, kad aš už akių gaudas jo aveles. Aš pasakiau, kad aš ne už akių gaudau. Mielu noru nueičiau pas jį, jeigu jis man pasakytų, kada galiu jį aplankyti. Pagaliau jis paskyrė pasimatymo laiką pas save. Į tą pašnekėsį pasikvietė šešetą pasauliečių vyrų. Nuvykęs gana ilgai kalbėjausi. Apie tą pasikalbėjimą Rygos laikraštyje "Segodnia" pasirodė straipsnis, tarsi protokolo formoje, gana tendencingas. Aš parašiau į tą laikraštį atitaisymą, kuris buvo atspausdintas. Paryžiuje, dabar neatsimenu kuriame laikraštyje, tilpo ilgas ir gana teisingas mano pasikalbėjimo su arkiv. Eleuterijum atpasakojimas.

Kun. Hellwegen nesutiko su diakonu Kiprijanovičium. Tas nesutikimas baigėsi diakono atšaukimu. Rytų Bažnyčios kongregacija į jo vietą atsiuntė buvusį Russicum kolegijos auklėtinį ir teologiją baigusį Joną Chomenko, kuris jokių šventimų neturėjo. Išegzaminavęs jį ir gavęs kanonų reikalaujamus įgaliojimus, tą vyrą iššventinau subdiakonu ir diakonu. Chomenko buvo labai populiarus (jis kilęs iš Vinica — taigi ukrainietis) ypač Kauno žydų tarpe dėl to, kad mokėjo hebrajų kalbą ir lengvai kalbėjo žydiškai (Jidiš). Chomenko su Hellwegenu išbuvo Kaune iki 1939 m., kada aš buvau antrą kartą išrinktas marijonų vienuolijos generolu, turėjau atsisakyti iš savo pareigų Lietuvoje ir grįžti gyventi į Romą. Tada mano vie-ton misijos vedėju buvo paskirtas taip pat Russicum auklėtinis kun. Nedtočin, kitados buvusio Vilkaviškio

apskrities žandarų viršininko sūnus. Bolševikams užėmus Lietuvą, Nedtočinas kurį laiką buvo bolševikų kalėjime, o paleistas grįžo Romon. Chomenko parvyko Romon pirmiau Nedtočino. Jis nebuvo suimtas. Netrukus Romoje gavo kunigo šventimus. Apie Hellwegen buvo žinių, kad jis patekęs į Maskvą. Bet trumpai po to iš jo tėviškės Roermund (Olandijoje) gautas tikras pranešimas, kad jis miręs. Kur jis mirė, Maskvoje ar Olandijoje, liko neaišku.

VEIKLA ROMOJE 1939 - 1950 M.

Šiame laikotarpyje veikla rytų apeigose mažai reiškėsi. Auklėjau tris jaunus marijonus rytų apeigose, kurių pirmasis baltgudis Česlovas Sipovič, Gregorianumo universitete gavęs teologijos licenciato laipsnį, o paskui studijavo Rytų institute ir ten, parašęs istorinę disertaciją apie didelį baltgudžių veikėją Kijevo metropolitą Jazoną Smogorzewskį (1780-1788), gavo daktaro laipsnį ir buvo paskirtas į Londoną baltgudžių misijos vedėju rytų apeigomis. Jis pats buvo gimęs lotynų apeigose Vilniuje. Kunigu buvo išvestas 1940 m.*

Jaunesnis už Sipovičių Apolonas Katkov, Sibiro kazoko sūnus, gimęs pravoslaviijoje Irkuto miesto, baigęs šv. Mikalojaus liciejų Charbine, tapo kataliku, Romos Angelicum universitete gavo teologijos licen-

* Č. Sipovič 1960 m. buvo konsekruotas tit. Mariamme vyskupu ir paskirtas baltgudžių vizitatorium. 1963 m. išrinktas marijonų vienuolijos generolu. Reziduoja Romoje. Red.

ciato laipsnį, ketverius metus specializavosi Rytų institute (Pontificium Institutum Orientale) ir ten taip pat gavo licenciato laipsnį. Vėliau paskirtas rusų katalikų rytų apeigų misionierium Londone. Tapdamas marijonu, jis gavo Andriejaus vardą.*

Trečias Glebas Brančianinov — sūnus korėjiečio ir motinos rusės, taip pat baigė Charbine gimnaziją ir, tapdamas marijonu, gavo Jurgio vardą. Jis dominikonų vedamame Angelicum universitete gavo teologijos daktaro laipsnį. Metus su viršum aptarnavo rusų pabėgėlių dvasios reikalus Italijoje, po to buvo paskirtas dirbti Londone rusų apeigų misijoje drauge su Katkovu.**

Dvejus metus su viršum man teko globoti ne marijoną Joną Sidun, kuris baigė teologiją, bet kunigu netapo. Tebebūdamas Kaune priėmiau į katalikus jauną sentikį Dorotiejų Bezčastnov. Jis paskui tapo marijonu, Romoje baigė gimnazijos kursą ir filosofiją, pradėjo studijuoti teologiją, bet prieš amžinuosius įžadus pasitraukė iš marijonų ir perėjo į Russicum kolegiją, baigė teologiją, buvo išventintas kunigu, bet po kiek laiko taip ėmė elgtis, jog buvo degraduotas.***

Tuos vienuoliką metų besirūpindamas rytų apeigų marijonais kunigais, kad jie neliktų be atitinkamos

* A. Katkov 1958 m. buvo konsekruotas titulinis Nauplijos vyskupas ir paskirtas rusų katalikų vizitatorium laisvajame pasaulyje. Gyvena Romoje.

** J. Brančianinov dabar (1966) yra rusų katalikų misijos vedėjas Australijoje.

*** D. Bezčastnov, išmestas iš kunigų, persikėlė į Vokietiją, maišėsi tarp lietuvių pabėgėlių, save prisistatydamas lietuviu ku-

maldos, nekalbėdami lotyniško brevioriaus, ir nenu-
toltų nuo kunigystės dvasios, aš ėmiau tyrinėti rusišką
rožinį, vadinamą "čiotki". Parašiau tuo reikalu ati-
tinkamą studiją ir įteikiau ją Rytų Bažnyčios kongre-
gacijai, kuri mane įgaliojo įpareigoti rytų apeigų ma-
rijonus naudotis tuo "čiotki" vieton brevioriaus. Šv.
Sostas prie to pamaldumo pridėjo gana gausių atlai-
dų.

Šiaip mano veikla rytų apeigose Romoje reiškia-
si tik tuo, kad nueinu į iškilmingas popiežiaus Mišias
(Capella Pontificia) rytietiškais rūbais apsirengęs.

nigu ir vaginėdamas. Už savo "darbelius" patekęs į vokiečių ka-
lėjimą, repatrijavo į Lietuvą, kur sakėsi esąs vokiečių nacių per-
sekiojimo auka. Lietuvoje, vedęs moterį, mokytojavo Žemaiti-
joje. Pas jį nepažįstančius kunigus besilankydamas, rinko Mišių
stipendijas. Paaiškėjus, kas jis toks, pasidarė kovojančiu ateistu
(pakeitęs pavardę į Bezčastnas), parašė daug straipsnių ir bro-
šiūrų, šlykščiai puldamas vysk. Būčį, kuris jam tiek daug gero
yra padaręs, ir kitus marijonus, save iškeldamas didvyriu, Ro-
mos gatvėse šaudžiusiu vokiečių kareivius. Žmogus morališkai
puolęs labai žemai. **Red.**

VI

MANO VEIKLA MARIJONUOSE

NUO MARIJONŲ ATNAUJINIMO IKI 1923 M. KAPITULOS

Jau buvo minėta, kad Friburge tarp studentų buvo kalbama apie reikalą atnaujinti nykstančią marijonų vienuoliją. Tos kalbos ėgavo šiek tiek reikšmės ir jėgos apie 1905-6 metus, kada J. Matulevičius, išsigelbėjęs iš mirties pavojaus, artimai susipažino su slaptųjų vienuolijų veikla Lenkijoje, būdamas Varšuvoje Cecilijos Platerytės įstaigų kapelionu. Tada rodėsi išsprendžiama atnaujinimo būdų problema, nes paaiškėjo, kad vienuolijos gali gyventi slapta, be pasaulinės vyriausybės pritarimo ir leidimo.

Slaptasis dėsnius lenkų kapucino Honorato buvo pavartotas ne vien moterų slaptoms vienuolijoms, bet ir vyrų kongregacijai, kuri turėjo Doloristų vardą. Šitą mintį Matulevičius ypatingai panūdo vykinti, 1907 m. tapęs sociologijos profesorium Petrapilio katalikų akademijoje. Ape tos minties pritaikymą marijonams jis kalbėjo ir man. Aš pilnai pritariau jo pažiūroms, bet man pačiam susidarė rimta kliūtis, kai mirė mano sesers Marijos vyras Juozas Kačarauskas, nes sesuo liko su šešiais mažais vaikais be turto, be algos ir be uždarbio. Jos vyras, prieš mirsiant, buvo turtuolio Justino Strumilos privatiųjų girių urėdas ir, gyvendamas Zarembiškėje, turėjo iš ko aprūpinti

savo šeimą. Bet kilus 1905 m. suirutėms, jis, gindamas girias nuo tų, kurie jas naikino, girioje prarado sveikatą, smarkiai susitrenkęs į pargriuvusį medį, gavo vėžio ligą ir netrukus mirė. Sesers ir mano tėvas buvo miręs 1904 m. Sesuo gavo teisę dovanai gyventi Strumilai priklausančiame name Plokščiuose. Ji ten gyveno siūdama ir megzdama. Aš, prieš jai ištekant, buvau savo tėvui įsipareigojęs ją aprūpinti, jei jos vyras mirtų jaunas.

Tarp kitako aš pasakiau Matulevičiui: "Sumanymas marijonus atnaujinti yra ne tiktai kilnus, bet ir reikalingas, tačiau man yra daug kartų atsitikę, kad kitų sumanytus kilnius dalykus turėjau vykinti kaip tik aš, nepaisydamas, kiek brangiai man tas atseis". Matulevičius nesupyko klausydamas to mano pareiškimo, bet jis man patarė atiduoti seseriai savo santaupas ir dar pats pridėjo tiek, kad našlė galėjo beveik gyventi iš nuošimčių. Ji tuos pinigus paskolino turtingiems savo giminėms — Šunkarių Povilaičiams.

Mudu su Matulevičium nuolat kalbėdavom apie būsimą marijonų atnaujinimą. 1908 m. vasarą atostogų metu abu gyvenom Marijampolėje lyg tėvo Vincento Senkaus svečiai, su juo nuolat kalbėdami apie slaptą marijonų atnaujinimą. Aš jau buvau pasiryžęs prie to prisidėti. Sekančiais metais sumanymas buvo jau visiškai pribrendęs. Matulevičius lengvai gavo iš akademijos užsienio pasą ir su Mohilevo arkivyskupo, Seinų valdytojo ir Varšuvos sufragano vysk. Ruškevičiaus rekomendacijomis išvyko į Romą. Tenai savo sumanyimą pateikė Vienuolių kongregacijos prefektui kardinolui kapucinui Vives y Tuto, kuris reikalą ap-

tarė su kardinolu De Lai. Juodu susiėjo su valstybės sekretorium kardinolu Merry del Val ir, pasikvietę Matulevičių, išklausinėjo labai smulkiai ir atidžiai. Visi parodė jam pritarimo ir prielankumo. Pridėję naudingų patarimų, išrūpino Matulevičiui privačią audienciją pas pop. Pijų X. Šventasis Tėvas sumany- mą karštai pagyrė ir patvirtino, suteikė Matulevičiui teisę padaryti įžadus be noviciato, o man davė leidimą atlikti noviciatą nepertraukiant profesoriaus pareigų ir gyvenant savo privačiame bute.

Su atitinkamais dokumentais Matulevičius grįžo į Varšuvą, į grafaitės Cecilijos Platerytės įstaigos ka- pelianiją prie Ulica Piękna (vėliau pavadinta Pijaus XI gatve). Pradėdamas rekolekcijas, Matulevičius pa- rašė laišką į Marijampolę tėvui Senkui, iš kurio buvo gavęs įgaliojimą Romoje aptarti marijonų reikalus; rašė, kad tie reikalai pasisekė ir kad formalumo dė- lei reikia būti Varšuvoje rugpiūčio 26 ir 27 dienomis pas vyskupą Ruškevičių.*

Taigi 1909 m. rugpiūčio 27 d. Varšuvoje prie Krakowskie Przedmiescie, šv. Kryžiaus parapijos kle- bonijoje, privatinėje vyskupo koplytėlėje, Matulevi- čius, o paskui ir aš, atlikę išpažintį, kurios klausė vysk. Ruškevičius, atlikome marijonų atnaujinimo

* Ruškevičius — tikras lietuvis, gimęs Dženčelaukos kaime, Marijampolės parapijoje. Kaime žmonės jį vadina Rūškiu. Inži- nierius Rūškys buvo vyskupo tikro brolio sūnus. Panevėžio vys- kupo Paltaroko draugas kun. Petras Rūškys yra visai kitos šakos panevėžietis. Jis su vyskupu Paltaroku Petrapilio akademijoje buvo viename kurse. Kai kartą, važiuojant į Petrapilį, traukinyje sutikau Paltaroką, tai su juo kartu važiavo ir kun. P. Rūškys.

apeigas: marijonų generolas tėvas Vincentas Senkus vysk. Ruškevičiaus akivaizdoje priėmė kun. Jurgio Matulevičiaus pirmuosius įžadus, o mane įskaitė į novicijus.

Tuo metu dar buvo senųjų (baltųjų) marijonų gyvas Jurgis Kolesinskis Chicagoje, bet jis, pasitraukęs iš Lietuvos, gyveno ne vienuolyne ir todėl buvo praradęs aktyvaus ir pasyvaus balso teisę: jo nebuvo galima rinkti viršininku, nė jis galėjo rinkti. Tos teisės netenkama po šešių mėnesių išėjus iš vienuolyno, ir tik Apaštalų Sostas gali ją grąžinti.

Lenkijoje dar tebegyveno Gora Kalvarijos senelių prieglaudoje kapelionaudamas buvęs marijonų vienuolijos generalinis sekretorius Bernardas Pielasinskis, kuris nepripažino tėvo Jurgio Čėsnos rinkimo teisėtumo ir neigė jo kaip generolo valdžią nuo 1865 m. Tokiu būdu jis jau skaitėsi visai išėjęs iš marijonų, kad ir su vyskupo leidimu. Jo padėtis kanonų atžvilgiu buvo kur kas blogesnė už kun. J. Kolesinskio. Kolesinskis buvo lietuvis, o Pielasinskis lenkas.

Matulevičius po savo įžadų mane naujoką parsivežė į Petrapilį, į akademiją. Trumpai po to prie mudviejų prisidėjo Petrapilio universiteto gamtos fakulteto studentas Konstantinas Sungaila, kuris nemokėjo lietuviškai, nei lenkiškai, o tik rusiškai, nes buvo Petrapilyje gimęs iš katalikų, bet ne vienos tautos tėvų. Tėvas su motina susikalbėdavo tik rusiškai (tėvas buvo lietuvis, o motina lenkė ar gudė).

Per žiemą, man atlikinėjant noviciato uždavinius ir abiem einant profesorių pareigas, Matulevičius rašė naujos marijonų konstitucijos projektą, kiekvieną

punktą aptardamas su manim. Mudviejų tarpe susidarė žymus pažiūrų skirtumas tabako rūkymo klausimu. Matulevičius norėjo griežtai uždrausti tą rūkymą įstojusiems ir nepriimti įpratusių rūkyti. Aš maniau, kad tokiu būdu dėl nesvarbaus dalyko gali vienuolija netekti arba neįsileisti pas save labai vertingų asmenų. Galų gale buvo įrašyta, kad rūkymas draudžiamas, bet išimtiniais atvejais galima dispensuoti. Šiandien (1950 m.) aš jau pilnai pritariu Matulevičiaus nuomonei ir apgailestauju, kad įvyko sušvelninimas. Keturių dešimčių metų patyrimas pakeitė mano pažiūrą. Bet apie tai būtų perplatu kalbėti.

Tais metais prisidėjo prie mūsų du jauni lietuviai, kurie atvažiavo į Petrapilį rengdamiesi tapti marijonais, o oficialiai dėjosi patarnautojais: Košys Matulevičiui, o Pėstininkas man. Pėstininkas pasitraukė po kelių mėnesių, o Košys užbaigė Friburge College St. Michele ir iš marijonų pasitraukė, išbuvęs vienuoliu keletą metų.

Atėjus 1910 m. vasarai, nusisamdėme iš Liksnos grafo Platerio vilą jo kurorte Pohulankoj ant Dauguvos kranto, apie 6 km. nuo Daugavpilio. Didžiausiamė tos vilos kambaryje, arkivyskupui leidus, įkūrėme viešą koplyčią, kurioje sekmadieniais laikydavome bemažko parapines pamaldas kurorto ir apylinkės katalikams, sakydami pamokslus. Šiaip jau kasdien toje koplyčioje atlikinėdavome vienuoliams tinkamas dvasines pratybas ir pamaldas. Dvasinį skaitymą paprastai atlikdavome lauke: vienas skaitydavo, o kiti klausydavo. Skaitymui pasibaigus, pasikeisdavome mintimis ir įspūdžiais. Tikri marijonai buvome keturi:

Matulevičius, aš, kun. J. Totoraitis, kurs buvo pradėjęs noviciatą, ir Sungaila. Kun. Antanas Civinskas ilgoką laiką gyveno pas mus, bandydamas patirti ir išspręsti klausimą, ar pajėgsias tapti vienuoliu. Trumpai pas mus pabuvo ir kun. Pijus Andziulis, kuris ketino ir norėjo įstoti į marijonus, bet jo pareigos Vėverių mokytojų seminarijoje nebuvo suderinamos su tuo sumanymu, o tų pareigų jis negalėjo palikti be žymaus nuostolio Bažnyčiai.

Prisimindamas gyvenimą Pohulankoje, pridėsiu faktą, kuris vėliau turėjo nemalonių pasekų. Tais metais Pohulankoje vasarojo vyras su žmona, kurios duktė, 16 metų mergaitė, buvo iškritusi iš medžio ir užsimušusi. Motina baisiai pergyveno ir beveik ėjo iš proto. Daug kartų prašomas pradėjau užeidinėti į tą šeimą, bet tik tada, kai vyras būdavo drauge. Po kiek laiko gražinau moteriškai prarastą tikėjimą. Apšilankymus tęsiau ir Petrapilyje, bet rečiau ir tik vyrai esant namieje. Moteris jau buvo atgavusi sveikatą ir pusiausvyrą. Kai 1912 m. toje šeimoje gimė vaikas, tai buvo paskleista žinia, kad aš, nors pretenduojęs į vyskupus, esąs to vaiko tėvas. Tai išgirdęs, prašiau Matulevičių reikalą ištirti. Kreipiausi ir į arkivyskupą Kliučinskį. Tasai gando rimtu nepalaikė, o kai marijonas Vaitkevičius vėliau atvažiavo apklausiinėti, tai, pasikalbėjęs su arkiv. Kliučinskiu, nieko nedarė. Bet tas gandas skundo formoje tikriausiai buvo pasiųstas Romonų, kurie bijojo, kad aš netapčiau akademijos rektorium ar vyskupu.

Rudenį vėl grįžome į Petrapilį. Kaip pereitais metais, taip ir dabar K. Sungaila gyveno mano bute. Aš

jam perleidau vieną savo kambariuką, nes bute buvo du kambariai ir prieškambaris. Aš nakvodavau prieškambaryje. Žiemos metu studentas Sungaila susipažino ir susidraugavo su savo būsimąja žmona ir pasitraukė iš marijonų, nepadaręs įžadų. Gyvenimas parodė, kad Petrapilyje neįmanoma paslėpti noviciato. Žmonių smalsumas jau suprato, kas dedasi. Kai kurie studentai domėjosi atnaujinama vienuolija. Tarp jų buvo Juozas Purickis, Vladas Jurgutis, Marijonas (vardas) Wisniewskis ir kiti.

Tada Matulevičius sumanė kelti noviciatą į Friburgą, pasivadinti ten studentų bendrabučiu prie universiteto ir tenai auklėti būsimuosius marijonus, įrašant juos universiteto studentais ar kolegijos moksleiviais.

Iškilo klausimas, kuriam reikia atsižadėti profesūros Petrapilyje — man ar Matulevičiui. Naujai redaguota ir Petrapilyje Birgenfieldo spaustuvėje atspausdinta konstitucija Apaštalo Sosto buvo patvirtinta 1910 m. lapkričio mėn. Aš jau buvau padaręs įžadus tuojau po to, kai atėjo žinia apie tą patvirtinimą, ir dėl to būčiau galėjęs tapti naujokų vedėju. Bet Matulevičius pasiryžo pats kraustyti į Šveicariją, o mane paliko akademijoje. Jo pažiūrą parėmė marijonų vienuolijos generolas tėvas V. Senkus.

Tėvas Senkus labai gerai sugyveno su kun. Jonu Miknevičium, Marijampolės gimnazijos kapelionu, kuris atsiminė mane iš tų laikų, kada aš dar buvau gimnazistas, ir iš rimtų faktų turėjo susidaręs apie mane blogą nuomonę. Žinoma, toks žmogus, jo nuomone, negalėjo būti kandidatu į naujokų vedėjus. O Matu-

levičius jau buvo akademijos inspektorius, geriausias katalikų pamokslininkas Petrapilyje, neabejotinas kandidatas į kurią nors stambesnę vyskupiją. Bet tą viską jis paaukojo marijonų noviciato reikalams. Jam atsižadėjus inspektorato, arkiv. Kliučinskis, kad ir labai nenorėdamas, mane paskyrė jo įpėdiniu.

1911 m. balandžio 10 d. Marijampolėje mirė marijonų vienuolijos generolas tėvas Vincentas Senkus. Jis buvo drauge ir Marijampolės parapijos klebonas. Paliktame testamente, surašytame notaro Kociello, pareiškė esąs skolingas kun. Jurgiui Matulevičiui 6000 rublių. Tai buvo marijonų vienuolijos kapitalas. Bet teismas testamentą, padaryto amžinųjų ir iškilmingųjų įžadų vienuolio, nepripažino, ir Matulevičius tų pinigų negavo. Laidotuvėse dalyvavau ir aš. Lietuvišką pamokslą ypatingai gražiai pasakė kun. P. Andziulis. Man teko laidotuvių užbaigoje pasakyti lenkišką pamokslą.

Mirus tėvui Senkui, marijonų padėtis buvo tokia: du kunigai su laikiniais įžadais ir vienas kunigas naujokas. Matulevičiaus įgaliotas, iš tėvo Senkaus laidotuvių nuvažiavau į Seinus ir prašiau paskirti Marijampolės klebonu kun. J. Totoraitį. Vyskupas Karosas pritarė, bet pasipriešino prel. Antanavičius. Kol tas pasipriešinimas nepasireiškė smarkiai, marijonai skaitėmės esą teisėti Marijampolės parapijos klebonai, nes ta parapija jau 160 metų buvo neatskiriamai sujungta su mūsų vienuolija. Kol reikalas juridiskai išsispręs, kol kun. Totoraitis užbaigs novicijatą, mes pavedėme parapiją valdyti kun. Antanui Uogintui. Bet 1911 m. bėgyje prel. Antanavičiaus įtaka laimėjo.

Jis rėmėsi tuo, kad prapija didelė, o kun. Totoraitis jaunas. Tačiau kun. Tororaitis, kunigu išvestas 1895. II.29, jau turėjo 17 metų kunigystės ir buvo žmogus baigęs aukštąjį mokslą daktaro laipsniu, turįs nemažą pastoracijos patyrimą Daukšiuose ir Šunskuose. Klebonu Marijampolėje betgi buvo paskirtas kanauninkas Pranciškus Augustaitis.

Kun. J. Totoraitis 1911 m. liepos 27 d. baigė savo noviciatą. Jam padarius įžadus, mes turintieji aktyvų ir pasyvų balsą (galį rinkti ir būti renkami) buvome jau trys: Matulevičius, aš ir Totoraitis. Seniausias įžadais buvo Matulevičius ir pagal kanonus jis sukviestė generalinę kapitulą Gelgaudiškyje, tenykštės bažnyčios zakristijoje. Kapitula buvo pilniausia kiek tik galima, nors jos dalyvių buvo tik trys. Svarstomųjų reikalų tebuvo vienas: naujo generolo išrinkimas. Sukalbėję atitinkamą malda, tą rinkimą atlikome vienu balsavimu: dviem balsais prieš vieną išrinkome mirusiojo generolo Senkaus įpėdiniu kun. Jurgį Matulevičių. Jį išrinkę, mudu su Totoraičiu atlikome obedienciją (pareiškėme paklusnumą), pabučiuodami jam ranką, ir sukalbėjome "Te Deum laudamus". Vėliau kapitula su visomis apeigomis tęsėsi apie 10 minučių. Joje išrinktasis generolas valdė marijonų vienuoliją nuo 1911 m. liepos 27 d. iki 1927 m. sausio 27 dienos — iki savo mirties.

Po tos kapitulos Matulevičius išvyko į Friburgą, nosisamdė tenai nedidelį namuką pas seseris vienuoles, kurios, senajam Canisianum persikėlus kitur, paveldėjo Canisianum vardą. Vasarai besibaigiant, iš Lietuvos nuvažiavo į Friburgą atlikti noviciato anks-

čiau minėtas Košys, kun. Feliksas Kudirka, Vaclovas Sidzikauskas (baigęs Veiverių mokytojų seminariją) ir su juo kitas, kurio pavardės neatsimenu, taip pat Veiverių seminarijos auklėtinis, ir naujai įsišventęs kunigu, Petrapilio akademiją baigęs, kun. Justinas Novickas. Jie visi apsigyveno Canisianume. Po kiek laiko prie jų prisidėjo Seinų seminarijos auklėtinis Ignas Česaitis. Iš Lenkijos atvažiavo kun. Vladimieras Jakowskis, kun. Kazimieras Bronikowskis ir kun. Marijonas Wisniewskis. Kun. Kudirka, stodamas į maringonus, prikalbino savo seserį taip pat stoti į vienuoles. Friburge buvo kun. Julijonas Kazakas, kurio ūpas buvo labai prislėgtas: jis buvo skrupulų kankinamas. Kun. Matulevičius priglaudė jį, ir jis ilgainiui tapo maringonu.

Friburge buvo vargingas gyvenimas. Canisianumo savininkės, labai taupydamos kurą, patalpą mažai apšildė. Matulevičiaus liga dėl šalčio vėl pasunkėjo. Nepaisant kantrybės, jam teko daug kentėti. Bet pirmieji metai pasibaigė laimingai. Aš, bebūdamas Petrapilyje, ėjau pareigas, kaip paprastai. Maždaug kas mėnesį rašydavau savo veiklos apyskaitą, pridėdamas savo vienuoliškų pratybų lapelyje sužymėtą jų atlikimą ar apleidimą. Atliekamus iš savo algos ir išlaidų pinigus pasiųsdavau Matulevičiui, bet laiško nerašydavau, kad tai vienuolio uždarbis, priklausęs bendrajam kasai, o tik pažymėdavau, kad tai yra pašalpa studentui Česaičiui. Uždirbdavau 240 rub. į mėnesį. Matulevičius turėjo savo santaupų, aš pasiųsdavau savašias, tad taip galėjo pragyventi.

Išvažiuodamas į Šveicariją, Matulevičius visą savo biblioteką paliko man. Drauge su mano knygomis ji sudarė pusėtiną knygyną. Atėjo 1912 m. vasara. Prasidėjus akademijoje atostogoms, nuvykau ir aš į Šveicariją. Bet, kad rusų policija nesusektų, jog aš esu marijonas, Matulevičius pasamdė man kambarį skyrium nuo Canisianum. Gyvenau seserų Les Dames du Cenacle kapelianoje. Ten išgyvenau ištisą mėnesį. Matulevičiaus liepiamas, per tą laiką sustačiau aštuonių dienų rekolekcijoms pilną kursą. Ten susipažinau su prancūzų jėzuitu Eymieux, keletą veikalų autorium. Kasdien nueidavau pas savuosius ir išeidavome pasi-vaikščioti už miesto.

Baigęs atostogas Šveicarijoje, grįžau į Kauną ir Žemaičių kunigų seminarijoje vedžiau lietuviškai dvi serijas rekolekcijų tos vyskupijos kunigams. Prieš metus toje pačioje seminarijoje Matulevičius buvo vedęs taip pat lietuviškai tokias pat rekolekcijas. Tai buvo pirmosios lietuviškos rekolekcijos Žemaičių vyskupijos dvasiškijai. Po to vedžiau rekolekcijas, bet jau lenkiškai, Vilniaus vyskupijos seminarijoje Vilniaus vyskupijos kunigams. Nuvažiavau į Polocką ir Mohilevo dvasiškijos mažai dalelei skelbiau rekolekcijas Polocke. Ten pirmą kartą savo akimis pamačiau išdžiūvusį, bet negendantį šv. Andriejaus Bobolos kūną. Jis tuomet buvo dar tik palaimintasis.

Žiemos metu Petrapilyjeėjau savo pareigas, bet apsilankiau Seinuose ir su savo mokslo draugu kun. Vincentu Dvaranausku, kuris tuomet buvo Seinų seminarijos profesorium, nuoširdžiai ir nuodugniai išsi-kalbėjome apie marijonus. Jis jau buvo įpratęs rūky-

ti, bet metė rūkymą, atsisakė savo pareigų seminarijoje ir išvažiavo į Friburgą ten atlikti noviciato.

Mokslo metams pasibaigus, vėl nuvažiavau į Friburgą. Kun. Kudirka su kun. Kazaku jau buvo baigę noviciatą. Matulevičius iš Canisianum buvo persikėlęs į kitą samdytą patalpą. Reikėjo patiems rūpintis virtuve. Agota Kudirkaitė buvo atvykusi pas savo brolių Feliksą Kudirką, pasiryžusi tapti vienuole. Bet jos vienos neužteko virtuvės ir kitiems ūkio darbams. Prieš man išvykstant į Šveicariją, Matulevičius parašė man laišką, prašydamas, kad iš Pilviškių atvežčiau Kudirkaitės draugę, kurios vardo ir pavardės jau neatsimenu. Reikėjo tai mergaitei skaros vietoje įsitaisyti skrybėlaitę, bet nei ji, nei aš nežinojome, kuria puse ją užsidėti. Vokietijos policija susidomėjo, kuriuo tikslu aš vežuosi tą mergaitę. Tuomet Vokietijoje buvo rimtai kovojama su baltųjų vergių prekyba. Kai policininkas atėjo pažiūrėti mano kelionės draugės, tai susyk jam išnyko visos abejonės apie tokios prekybos galimybę, nes toji mergaitė buvo visai priešinga reikalavimams į grožio konkursą.

Friburge 1913 m. vasarą gyvenau, kaip ir anksčiau, Les Dames du Cenacle kapelianiijoje. Taip susipažinau su jėzuitu Le Favre, kuris, įstodamas į jėzuitus, buvo, taip sakant, atsinešęs didžiulę mūrinę triobą Marseille mieste. Ta trioba jėzuitų buvo naudojama berniukų aukštesniajai mokyklai. Bet, pagal Waldeck, Rousseau ir Combes įstatymus, toji trioba buvo konfiskuota. Aš stebėjausi kun. Le Favre ramumu, kai jis pasakojo apie tą konfiskavimą.

Tais metais (1913) Matulevičius su kunigais F.

Kudirka ir J. Kazaku išvažiavo į Ameriką. Chicagoje lietuvių kunigų pirmininkas Matas Kriauciūnas (jis rašėsi ir vadinosi Krawczynski, nors buvo artimas Petro Kriauciūno giminė), Šv. Jurgio parapijos klebonas, buvo kvietęs Matulevičių atvykti į Chicago, apimti Šv. Jurgio kleboniją ir joje įkurti marijonų vienuolyną. Matulevičiui atvažiavus, Kriauciūnas neatsisakė perleisti Šv. Jurgio parapijos, tačiau pridėjo sąlygą, kad jam būtų mokama 1000 dolerių kas metai. Matulevičius nesutiko. Buvo kalbos, kad marijonams bus pavesta Dievo Apvaizdos lietuvių parapija (esanti prie Halsted ir Union gatvių), bet ir ta parapija Matulevičiui neteko. Šv. Mykolo lietuvių parapijos klebonas buvo nusikaltęs arkivyskupui Quigley, tad arkivyskupas jį atstatė ir Šv. Mykolo lietuvių parapija prie kertės gatvių Wabansia ir Paulina teko marijonams. Tai buvo menkutė parapija. Kun. Kudirka tapo klebonu, o kun. Kazakas vikaru. Laikui bėgant ir atsiradus kandidatų į marijonus, juodu negalėjo su tais kandidatais sutilpti klebonijoje. Tada už 3000 dol. pirko iš medinių lentų sukalta namuką prie West North Avenue.

Įkurdinęs pirmąjį marijonų namą Chicagoje, Matulevičius grįžo į Šveicariją, o aš, pabuvęs kurį laiką Friburge, parvykau į Lietuvą. Studentą Leoną Bistrą radau beesantį marijonų naujokyne Friburge. Bet jis neilgai ten buvo ir naujokyno nebaigė, kaip ir Sidzikauskas bei jo draugas, kurio pavardės neatsimenu. Tuomet Bistras studijavo mediciną. Vėl vedžiau rekolekcijas Žemaičių vyskupijos dvasiškijai, vėl grįžau į Petrapilį. Tais metais nieko ypatingesnio neatsiti-

ko, tik akademijos rektorius Aleksandras Kakowskis tapo Varšuvos arkivyskupu. Man teko eiti rektoriaus pareigas, kol buvo paskirtas rektorium Egidijus Radziszewskis. Apie mano atsistatydinimą iš akademijos jau esu kalbėjęs.

Kun. V. Dvaranauskas, 1914 m. vasarą baigęs Friurge noviciatą ir grįžęs į Seinų vyskupiją, buvo paskirtas Filipavo klebonu. Seinų vyskupas Antanas Karosas, vizituodamas tą vasarą bažnyčias, pakvietė mane sakyti vizitacinius pamokslus. Su juo drauge apvažiavome parapijas: Suv. Kalvariją, Marijampolę, Šunskus, Pilviškius, Vilkaviškį, Griškabūdį, Kudirkos Naumiestį. Maždaug po tris dienas kiekvienoje bažnyčioje pasakiau po tris pamokslus. Vizitacija užsibaigė Vilkaviškyje ir iš ten išvažiavau į Filipavą pas kun. Dvaranauską. Jaučiau reikalo pailsėti.

Filipave beesant iškilo karas. Vieną vakarą, — tai buvo pačioje pradžioje, — jau rusų kariuomenei traukiant į Vokietiją, klebonas sumanė skambinti varpais, kad žmonės susirinktų pasimelsti, nes buvo numanu, kad kova prasidės greitai ir netoli. Rusų karininkai tą varpais skambinimą paskaitė ženklų, duodamu vokiečiams apie rusų kariuomenės judėjimą. Iš zakristijono atėmė raktus į varpinę ir rengėsi mudu su klebonu nubusti už išdavystę. Karo teismo posėdis neįvyko, nes prasidėjo kova. Vokiečiai rusus atstūmė; liko keliolika užmuštų kareivių lauke tarp Merūniškių ir Filipavo. Jų tarpe buvo vienas Filipavo gyventojas, trumpai prieš tai grįžęs iš Amerikos, kur jis buvo vedęs antrąją žmoną, pirmąją palikęs Filipave, pasinaudodamas dviejų draugų liudijimais po prie-

saika, kad jis yra nevedęs. Stebėtinas sutapimas: tą pačią vasarą jis grįžo iš Amerikos, čia pat jį mobilizavo, atsiuntė į frontą ir pirmame susirėmime jis buvo nušautas. Apie 16 rusų kareivių ir du ar tris vokiečius, žuvusius toje kovoje, palaidojome be karstų vienoje bendroje duobėje. Karininkai, kėlusieji išdavimo klausimą prieš kleboną ir mane, negrižo. Kiti karininkai kasdien valgydavo pietus ir vakarienę klebonijoje. Klebonas valgio negailėjo. Prie kiekvieno stalo vis būdavo kiti asmenys: vieni pietums, kiti vakarienei.

Rusams žymiai pasistūmėjus į Vokietiją, rugpiūčio mėn. besibaigiant, aš iš Filipavo per Suvalkus išvažiavau geležinkeliu į Petrapilį. Akademijoje dar nebuvo prasidėję mokslo metai. Savo aštuonių dienų rekolekcijas atlikau mergaičių prieglaudoje, Nikolajevka, ant Nevos kranto ties Ižora. Mokslo metams prasidėjus, rektorius neatvyko. Man teko eiti jo pareigas. Įteikiau atsistatydinimo raštą, savo ir Matulevičiaus knygas sudėjau į 27 dėžes, sukroviau jas antrojo aukšto koridoriaus gale ties valgykla ir išvažiavau į Varšuvą. Ten buvo Matulevičius, kurį karo pradžia užklupo bevedant rekolekcijas Seinų vyskupijos kunigams Marijampolės vienuolyne. Po tų rekolekcijų jis negalėjo pereiti per frontą ir liko Varšuvoje Platerytės įstaigos kapelianijoje. Aš apsigyvenau kitos prieglaudos kapelianijoje pas kunigą Leoną Kulvietį, jau baigusį marijonų noviciatą Friburge ir grįžusį į Varšuvą.

Anksčiau jau esu minėjęs, kaip patekau į Lūgą, kaip gyvenau Izmailovskaja Rošča, kaip pergyvenau

VYSK. E. O'ROURKE ir VYSK. P. BŪČYS Romoje 1940 m.
(A. Vaičiulaičio nuotrauka)

operaciją, kaip patekau į Chicagą, kaip klebonavau ir redaktoriavau Amerikoje, kaip patekau į Lietuvą ir dirbau Kauno universitete.

Buvo reikalas sušaukti marijonų vienuolijos generalinę kapitulą, nes generolas Matulevičius, 1911 m.

išrinktas šešeriems metams, tose pareigose jau buvo išbuvęs 12 metų. Jis 1923 m. sukviėtė marijonų namų atstovus į neutralią vietą — Dancigą, į didžiulį seserų vienuolyną, esantį vysk. O'Rourke valdžioje. Vysk. O'Rourke buvo labai palankus Lietuvai ir marijonams. Asmeniškai buvo prietelis Matulevičiaus ir mano. Suvažiavome marijonai iš Lietuvos, Lenkijos, Latvijos ir Amerikos. Rinkimai praėjo labai lengvai ir greitai: generolu vėl išrinkome Matulevičių. Kadangi jis buvo vyskupas ir renkamas jau trečiai kadencijai, tai reikėjo gauti Apaštaly Sosto pritarimas. Tas pritarimas lengvai ir greitai gautas telegrama. Daug triukšmo padarėme ramiame seserų vienuolyne besiginčydami apie konstitucijos projektą, pritaikytą naujam Bažnyčios teisių kodeksui. Aš buvau išrinktas pirmuoju generolo patarėju ir man buvo suteikta jurisdikcija ant marijonų namų Lietuvoje ir Amerikoje.

Kapitulai pasibaigus, su iš Amerikos atvykusiais draugais Kudirka, Kulikausku, Kazaku parvažiavome į Marijampolę. Kaune jau buvo marijonams pavesta vad. Šaričių (kitados rokitų) bažnytėlė ir jai priklausanti nuosavybė tarp Laisvės Alėjos ir Ugniausių gatvės. Amerikiečiai, trumpai pavišėję Lietuvoje, grįžo į Ameriką, o aš likau dirbti Lietuvos universitete. Sekančiais (1924) metais nuvažiavau į Ameriką vizituoti tenykščių marijonų namų. Jų vienas buvo Chicagoje, o antras 30 mylių už to miesto Hinsdale, Illinois.

1923 - 1933 METŲ LAIKOTARPIS

Po Dancigo kapitulos lenkiškuosius marijonus ir jų namus Lenkijoje tvarkyti pasiėmė patsai vyskupas Matulevičius, gyvendamas Vilniuje, kaip to miesto ir šalies vyskupas. Prie jo buvo pagrečiui vyskupo rūmuose gyvenantieji marijonai: kun. Juozas Vaitkevičius ir kun. Jonas Kriščiukaitis. Vaitkevičius, neilgai buvęs Vilniuje, grįžo į Lietuvą ir tapo Marijampolės vienuolyno viršininku. Po jo pas vysk. Matulevičių gyveno kun. Jonas Kriščiukaitis, trumpai po I pasaul. karo įstojęs į marijonus. Jis išbuvo vyskupo asmeniniu patarėju, oficialiai vyskupo sekretorium vienuolių reikalams, iki Matulevičiui atsisakant iš vyskupo pareigų Vilniuje, t.y. iki 1925 m. vasaros. Jam teko daug laiškų parašyti mašinėle, nes pats Matulevičius nebuvo įpratęs mašinėle rašyti. Vyskupui skirtame vasarnamyje šalia Vilniaus Matulevičius negyveno, bet buvo įkūręs lietuviams našlaičiams prieglaudą, kurią prižiūrėjo ir aptarnavo Agota Kudirkaitė, nes Šveicarijoje marijonų naujokynas jau buvo panaikintas.

Lenkų konkordatas buvo priežastis, dėl kurios pop. Pijus XI priėmė Matulevičiaus atsistatydinimo prašymą dėmesin. Mat, pagal konkordatą, popiežius turėjo susitarti su Lenkijos vyriausybe dėl vyskupų. Jeigu Vilniaus vyskupija būtų likusi tik vyskupija (ne arkivyskupija), tai to susitarimo nebūtų reikėję. O lenkų vyriausybė per keletą metų buvo parodžiusi, kad dėl Matulevičiaus ji nesusitars. Tą suprasdamas Matulevičius atsistatydino.

Achilles Ratti, vėliau tapęs popiežium Pijum XI, nebuvo nusistatęs prieš Lietuvą. Jis Lietuvoje buvo net du kartu. Kaišiadorių bažnyčios svečių knygoje yra jo parašas. Kada jis buvo pirmą kartą Kaune, ministriu pirmininku tada buvo Augustinas Voldemaras. Per pietus pas vyskupą Karevičių Voldemaras pasakė kalbą ir išsitarė: "Apaštalų Sostas nesvarbus Lietuvos politikoje, nes neturįs karinės jėgos". Tokį pat paiką pareiškimą pakartojęs Zaunius Aratai. Nesu buvęs prie tų pokalbių ir todėl neduočiau galvos už jų teisingumą, bet taip buvo plačiai kalbama ir pasakojama Kaune.

Kai kur raštuose pasirodė teigimas, kad Ratti, rengdamasis vyskupo konsekracijai, laikęs marijonų vienuolyne Bielianuose rekolekcijas ir kad jas vedęs Matulevičius. Tiesa, Ratti rekolekcijas Bielianų vienuolyne laikė, bet Matulevičius joms nevadovavo. Išėjo tik pagražinimas, kad Matulevičius, kaip marijonų generolas, toms rekolekcijoms vadovavęs. Tai netiesa. Bet Matulevičius, atvažiavęs iš Vilniaus, dalyvavo Ratti konsekracijoje, kuri įvyko Varšuvoje.

Varšuvoje marijonai turėjo du namu: vienas buvo pačiame mieste, kunigaikštienės Magdalenos Radvilienės dovanotame name prie Moniuškos gatvės Nr. 3. Marijonai aptarnavo prie to namo esančią mažą Kūdikėlio Jėzaus bažnytelę. Didesnis marijonų vienuolynas įsikūrė šalia Varšuvos ant Vislos kranto buvusiame kamaldulių vienuolyne. Kadangi kamalduliai į Lenkiją negrižo, tai arkivyskupas Kakowskis marijonams pavedė aptarnauti buvusių kamaldulių bažnyčią ir davė teisę dovanai naudotis buvusiu kamal-

dulių vienuolynu. Vėliau ta vieta jau įaugo į Varšuvos miestą. Pro šalį einanti Kamaldulių gatvė ir marijonų vienuolynas turi Nr. 81. Ta visa vieta vadina si Bielany.

Siedlių vyskupas Przedzieckis gražino marijonams buvusį jų vienuolyną Skurzec, prie kurio buvo ir parapija. Pinsko vyskupijoje marijonai atgavo buvusį savo vienuolyną Rasnoje, trys kilometrai nuo Wysokie Litewskie. Į Lenkiją persikėlė Žemaičių vyskupijos kunigas Leonas Kulvietis. Jis buvo tikras lietuvis, labai mylės Lenkiją. Kad Žemaičių vyskupijai nebūtų nuostolio, buvo manyta į Kulviečio vietą Žemaičių seminarijos dvasios tėvu duoti kun. Juozapą Vaitkevičių. Bet jis nesutiko, apsigyveno Marijampolėje ir tapo to vienuolyno viršininku. Jis ant seno vienuolyno pristatydino antrąją aukštą, įvedė centralinį šildymą ir įkūrė savą elektros gaminimo stotį.

Kaip jau anksčiau minėta, marijonams Kaune buvo pavesta buvusi rokitų, paskui šaričių nuosavybė, esanti prie Laisvės Alėjos 61. Man tampant universiteto profesorium (1922 m.), tos vietos viršininku buvo paskirtas kun. Vincentas Dargis, gimęs Slibinų kaime, Kudirkos Naumiesčio parapijoje. Jį reikia nespainioti su kitu kun. Vincentu Dargiu, gimusiu Skriaudžių parapijoje, tapusiu monsinjoru, niekad nebuvusiu marijonu, gyvenusiu Pažaislyje ir mirusiu Lietuvoje 1946 m. Dargiui esant Kauno namo viršininku, pasiskolinta iš Amerikos 5000 dol., padaryta tam tikra sutartis su Jaščenko, kuris vadinosi inžinierium, ir 1922 m. pastatytas trijų aukštų namas išilgai Laisvės Alėjos.

Kapucinams pasitraukus iš Ukmergės, Kauno arkivyskupas J. Skvireckas 1926 m. ten buvusią kitados pijorų bažnyčią ir maumedžio vienuolyną su daržu pavedė marijonams. Šita bažnyčia ir gyvenamoji trioba buvo valdoma pravoslavų dvasiškiejos, dėlto ir bažnyčia gavo pravoslavišką išvaizdą. Ją pravoslavai buvo savaip perstatę.

Marijampolės parapietė Patašinės kaimo ūkininkų duktė Ramoškaitė, viena paveldėjusi mirusių tėvų ūkį, padovanojo jį Marijampolės vienuolynui. Marijonai tenai įsikūrė ir pradėjo laikyti sekmadieniais pamaldas žmonėms, nes Patašinė yra apie 6 km. nuo Marijampolės. Ilgainiui ten buvo pastatyta medinė bažnytelė, išmūrytos kai kurios triobos, užvestas sodas ir 1935 m. įkurtas vienuolynas.

Telšių vyskupas Justinas Staugaitis, apėmęs Telšių vyskupiją, esantį jos ribose Žemaičių Kalvarijos dominikonų vienuolyną pasiūlė jėzuitams, nes dominikonų tada Lietuvoje dar nebuvo. Jėzuitų atstovas drauge su vysk. Staugaičiu važiavo iš Telšių į Žemaičių Kalvariją, bet kelias buvo toks blogas, kad jos nepasiekė. Jėzuitai atsisakė, ir tada vyskupas Žemaičių Kalvariją pasiūlė marijonams. Aš nuvažiauvau į Žemaičių Kalvariją 1927 m. Radau ten klebonu kun. Povilą Pukį, būsimą kanauninką ir Plungės kleboną. Sutikau dalykus vesti taip, kad būtų galima patenkinėti vyskupo noras. Formalumai buvo užbaigti dominikonų ordenui sutikus ir Vienuolių kongregacijai patvirtinus 1931 m. Marijonai paėmė Žemaičių Kalvariją jau 1927 m., o jos klebonas kun. Pukis buvo perkeltas į Plungę klebonu.

Panevėžio vyskupas Paltarokas marijonams pavedė buvusią pijorų bažnyčią, atgautą iš pravoslavų Panevėžyje prie Sodų gatvės. Bet vienuolyno triobos vyskupas negalėjo marijonams pavesti, kadangi ją turėjo užėmusi Lietuvos kariuomenė. Neturėdami kur gyventi, marijonai nuo siuvėjo Busilo nusipirko prie Aldonos gatvės du senų namų. Juridiškai formalumai su pijorų generolu, su Vienuolių kongregacija baigėsi 1932 m. Vėliau marijonai gavo iš Panevėžio vyskupijos žemės sklypą prie Agronomijos gatvės, bet pasikui vyskupijai už tą "dovaną" turėjo sumokėti 42,000 litų. Ilgainiui ten buvo atidarytas Panevėžyje marijonų vienuolynas 1939 m., pirmiau pastatius naują mūrinę bažnyčią ir naujus namus noviciatui. Ta statyba kainavo apie 250,000 litų ir buvo užbaigta 1939 m.

Man besirūpinant lietuviais marijonais, Marijampolėje buvo pastatyta nauja mūrinė trioba gimnazijai. Tos statybos darbus sumaniai ir gerai vedė kun. Jurgis Tilvytis. Lėšų gauta iš Amerikos, bet ne dovanai. Kun. Pijus Andziulis ir kun. Andrius Cikoto (šis gudas, bet lietuviškai mokėjo) ištisus metus važinėjo po Amerikos lietuvių parapijas laikydami misijas. Tos misijos buvo žymiai tobulesnės už kapucino tėvo Kazimiero misijas (vėliau tėvas Kazimieras išstojo iš kapucinų ir gyveno Kaune kaip kun. Jonas Kudirka). Misijonierių uždarbis davė lėšų antrajam aukštui ant vienuolyno pastatyti, gimnazijos triobai, elektros stočiai įrengti, antrajam aukštui uždėti ant buvusios senos ir mažos triobelės, beveik du kartu ją pailginus. Toje triobelėje įsitaisė spaustuvė ir buvo

patalpinta marijonų biblioteka. Gimnaziją vedė ir jos direktorium nuo 1922 m. iki 1937 m. buvo kun. Jonas Totoraitis, kuriam švietimo ministeris Tonkūnas pritaikė amžiaus ribą, ir jis 1937 m. direktoriaus pareigas turėjo palikti.

Didelė buvo Marijampolės parapija. Jai priklausė ne tik miestas, bet ir plati apylinkė. Dešiniame Šešupės krante jos ribos siekė maždaug 10 km. į šiaurę, rytus ir pietus. Kairiame Šešupės krante nuotolis buvo mažesnis ir tenėjo iki Keturvalakių ir Gižų parapijų ribų. Katalikų skaičius siekė 18,000. Buvo labai sunku penkiems marijonams aptarnauti tokią didelę parapiją, juo labiau, kad trečiadieniais ir penktadieniais suvažiuojantieji į turgų žmonės iš svetimų parapijų naudodavosi proga prieiti išpažinties. Tai buvo pastoracinė problema, kurią marijonai turėjo išspręsti, kad geriau sutvarkius parapiją ir jos pastoraciją. Problemą sunkino daugelio mokyklų atidarymas kaimuose ir švietimo ministerijos nusistatymas, kad mokyklose tikybą dėstytų tik kunigai. Visa šita pastoracijos problema liko neišspręsta po Dancigo kapitulos iki 1927 m., t.y. kol man buvo pavesta rūpintis lietuvių marijonų reikalais.

Aš rūpinausi sutvarkyti vieną Marijampolės reikalą, būtent iš pravoslavų tekusios katalikams bažnytelės (prie Vytauto gatvės) klausimą. Juridiškai ta bažnyčia priklausė kariuomenei, bet kariuomenė ne tik neap rūpindavo visų bažnyčios reikalų, bet nerasdavo lėšų nė šaligatviui taisyti bei valyti. Daug buvo pasitarimų su vyriausiuoju kariuomenės kapelionu kun. A. Palubinsku ir su Vilkaviškio vyskupu, kurio juris-

dikcija tai bažnyčiai buvo neabejotina. Marijonai eidavo tenai pamaldų laikyti, marijonai ir šaligatvį ties bažnyčia šluodavo bei valydavo. Buvusią pravoslavų dvasiškio triobą nupirko marijonų parapiinės bažnyčios zakristijonas Antanas Mykolaitis. Bet iki 1927 m. tos bažnyčios juridinė padėtis liko vis neaiški, bet marijonai joje laikydavo pamaldas kaip ir sau pavestose bažnyčioje.

Lietuvoje tais laikais (1923-27) buvo keletas katalikiškų savaitraščių. Kadangi kun. Vincentas Dvarnauskas, prieš įstodamas į marijonus, dalyvavo savaitraščio "Šaltinio" įkūrimo, tai Marijampolėje po Dancigo kapitulos sumanyta atnaujinti "Šaltinį". Marijonas buvo paskirtas redaktorium (redaktoriai vėliau dažnai mainėsi; paskutinis buvo kun. Viktoras Šauklys) ir atgaivintasis "Šaltinis" buvo spausdinamas Marijampolėje. Šalia jo, Marijampolės parapija leido parapiinį laikraštėlį "Marijampolės Parapiją", kuriame buvo dedama pamaldų tvarka, žinėlės ir visa, kas parapiečiams yra įdomu ir žinotina. Buvo leidžiama ir kitokių tikibinio turinio lapelių, perijodinių ir neperijodinių. Kun. Adomas Jasenauskas sumanė, o kiti marijonai parėmė ir ėmė leisti vaikams laikraštuką "Šaltinėlių".

Pasibaigus mano rektoriavimui, 1925 m. vasarą vysk. Matulevičius mane iškviėtė į Romą, kur jis buvo apsigyvenęs po to, kai liepos mėn. pasiliuosavo iš Vilniaus vyskupo pareigų. Iki tol centrinis marijonų namas buvo Marijampolėje. Atkvietęs mane į Romą, Matulevičius iškėlė klausimą, sakydamas, kad vienuolijos augimas reikalauja jos centrą perkelti į Romą.

Svarbioji priežastis buvo ta, kad centras turi tiesiog susisiekti su visomis jos dalimis. O politinė padėtis buvo tokia, kad, centrai esant Lietuvoje, jis negali susisiekti su Lenkijos namais. Tas pat būtų, jei centras pereitų į Varšuvą. Reikėjo pripažinti šitokio sumetimo svarbą, nes politiniai Lietuvos santykiai su Lenkija buvo panašūs į karo padėtį.

Tuokart, man besant Romoje, teko su Matulevičium aptarti ir keletą kitų klausimų. Tarp kitko, jis labai ragino Lietuvos vyriausybę skubintis sudaryti konkordatą. Ši tą aš jam papasakojau apie Lietuvos padėtį, tarp kitko apie valdančios partijos nuotaikas. Grįžęs į Kauną, Matulevičiaus patarimus aš atpasakojau tuomet buvusiai Lietuvos vyriausybei.

MANO PIRMOJO GENEROLAVIMO PERIODAS

Apaštų Sostas, atsižvelgdamas į stambius Lietuvos reikalus, kuriuos, kaip manau, Pijui XI buvo gyvai išdėstęs Matulevičius, 1925 m. gruodžio mėn. atsiuntė tą patį Matulevičių, pakeltą Adulijos arkivyskupu, apaštališkuoju vizitatorium Lietuvai. Jis apsigyveno Kaune, marijonų vienuolyne. Aplankė, žinoma, visus marijonų namus, asmeniškai susipažino su tais, kurių buvo nepažinojęs. Bet darbą dirbo bendrai Lietuvos Bažnyčiai. Pirmiausia ir labiausiai atsidėjo Lietuvos bažnytinėi provincijai sudaryti. Tą darbą paruošęs, 1926 m. kovo mėn. grįžo į Romą. Tuo pačiu laiku tenai nuvažiavo ir vyskupas Karevičius,

kuris Pijui XI įteikė savo atsistatydinimą ir pareiškė norą įstoti į marijonų vienuoliją. Pijus XI buvo labai patenkintas, suteikė vyskupui Karevičiui labai gražią ir didelę Verbų sekmadienio artistišką palmę ir Žemaičių vyskupą pakėlė į Skytopolio arkivyskopus. O Matulevičius, kaip apaštališkasis vizitatorius, leido arkivyskupui Karevičiui daryti vienuoliškus įžadus be noviciato. Paprastai vyskupas, įstodamas į vienuolyną, turi liautis vartojęs vyskupo titulą, teises ir insignijas. Šita taisyklė nebuvo taikoma arkivyskupui Karevičiui. Prieš Velykas 1926 m. Karevičius parvažiavo į Lietuvą ir apsigyveno Marijampolės marijonų vienuolyne. Lietuvos vyriausybė paskyrė jam pensiją. Balandžio 3 d. (1926 m.) buvo paskelbta Apaštališkoji konstitucija "Lituanorum gente", o to pat mėnesio 4 d. Lietuvos vyskupams paskelbtos bulės, skiriančios vyskupą Skvirecką Kauno arkivyskupu-metropolitu, prelatą Justiną Staugaitį Telšių vyskupu, kanauninką Kazimierą Paltaroką Panevėžio vyskupu, kanauninką Juozapą Kuktą Kaišiadorių vyskupu ir profesorių Mečislovą Reinį Vilkaviškio vyskupu pagelbininku (koadjutorium). Buvęs Seinų vyskupas tapo Vilkaviškio vyskupu.

Gegužės mėn. įvyko konsekracijos naujųjų vyskupų Kauno katedroje-bazilikoje. Matulevičius apvažiavo naujai įkurtąsias vyskapijas, kada jų ganytojai jas apėmė ir jau apsitvarkė jose. Tais pačiais metais Chicagoje buvo Tarptautinis Euchristinis kongresas. Arkiv. Matulevičius buvo į jį kviestas ir kvietimą priėmė. Birželio mėn. jis su manim, kaip savo sekretorium, išvažiavo į Paryžių, iš ten į Cherbourgą, ku-

rio uoste įsėdome į Amerikos didžiausią laivą "Leviathan" ir atvykome į New Yorką. Iškilmingai lietuvių dvasiškosios priimtį, veikiai išvažiavome į Chicagą. Arkivyskupas Matulevičius buvo pažadėjęs kun. Vaičiūnui pašventinti ką tik užbaigtą statyti Šv. Antano bažnyčią, šalia Chicagos Cicero mieste. Pašventinimas įvyko birželio 13 d. Po to Matulevičius apsilankė višose Chicagos parapijose.

Eucharistinis kongresas buvo nepaprastai iškilmingas. Jo užbaiga buvo ką tik prasidėjusiame kurtis aplink vyskupijos seminariją Mundelein mieste, į kurią buvo pravestas tam tikslui ir tam sykiui geležinkelis, kuris tačiau nepajėgė aptarnauti visų tenai vykstančių. Matulevičius su keliais kitais kunigais Kulikausko automobiliu nuvyko į Mundelein ir dalyvavo užbaigos procesijoje. Buvau ir aš drauge su juo. Procesijoje, lyg sekretoriai, lydėjome Matulevičių mudu su kun. Kazimieru Urbonavičium. Mundeleine buvo suvažiavusi tokia daugybė automobilių, kad išvažiuoti galėjo tik tie, kurie buvo iš krašto. Mes iš Mundelein į Chicagą išvažiavome jau naktį, džiaugdamiesi gražia mėnesiena.

Po Eucharistinio kongreso Matulevičius ėmė lankyti tas lietuvių parapijas, kurių klebonai buvo kvietę. Tokių kvietimų jis turėjo 91. Būdamas Jungt. Amerikos Valstybių rytuose, Matulevičius iš Baltimorės užsuko į Washingtoną, nors ten lietuvių parapijos nėra. Ten esant, gauta žinia, kad gydytojas Kazys Grinius yra išrinktas Lietuvos prezidentu. Matulevičius pasiuntė jam pasveikinimo telegramą, bet atsakymo negavo. Washingtone Matulevičius aplankė Lietuvos pasiuntinį.

Parapijų lankymas pusėtinai sumažino vizitatoriaus jėgas, nes jis važinėjo be poilsio. Drauge važinėjo ir aš. Bažnyčios buvo sausakimšai prigrūstos žmonių. Daugelyje vietų pamaldos buvo laikomos pradėtos statyti bažnyčios rūsyje. Matulevičius visur sakė netrumpus pamokslus. Po pamokslo ir kitų pamaldų jo rūbai būdavo šlapi nuo prakaito.

Lietuviams Amerikoje pasidarė daug naudos iš tų apsilankymų. Jie jautėsi lygūs amerikiečiams, kai pamatė savo arkivyskupą, taip pat lietuviškai kalbantį, kaip ir jie, ir dar ypatingai popiežiaus pagerbtą. Tris mėnesius truko apvažiuoti lietuvių parapijas.

Rugpiūčio mėn. pabaigoje Matulevičius ir aš laivu "Berengaria" išplaukėme iš New Yorko į Southampton Anglijoje. Porą dienų viešėjome Londone šv. Kazimiero parapijos klebonijoje. Lietuvos ministeris Galvanauskas pakvietė mus pietums penktadienį ir pavaišino vištiena. Mes valgėme. Jo automobiliu ir jam lydint aplankėme Oxfordą, o ypačiai jo universitetą. Kelionėje šoferis parodė mums savo nepasitenkinimą: sustojęs girioje taisė nesugedusią mašiną, kol neatvažiavo policininkas, kuris, apžiūrėjęs automobilį, įsakė šoferiui nekliudyti važiavimo.

Rugsėjo mėn. pirmąjį sekmadienį drauge su Matulevičium parvažiavome į Kauną. Matulevičius vėl atsidėjo tvarkyti katalikų vidaus gyvenimą. Tada daug dėmesio kreipė į viešąsias ir slaptąsias vienuolijas, įvesdamas jų gyveniman daugiau tvarkos. Labai atsidėjęs ištyrė Lietuvos universiteto, ypač teologijos-filosofijos fakulteto veiklą. Parašė apie ją išsamų pranešimą Studijų kongregacijai, bet tas raštas

kažkur dingo ir Romos nepasiekė. Turėdamas nuorašą, Matulevičius tą pranešimą pakartojo.

Lietuvoje buvo laimėję kairieji: liaudininkai ir socialdemokratai. Sakoma, kad tada net Šv. Zitos draugijos tarnaitės balsavusios prieš krikščionis demokratų. Dar anksčiau prieš rinkimus, tai buvo 1926 m. vasario mėnesį, pas prof. Kuraitį įvyko politinis pasikalbėjimas. Ten buvo krikščionių demokratų lyderiai, buvau ir aš ir pranašavau, kad krikščionių demokratų blokas gegužės mėn. rinkimus pralaimės. Kun. Krupavičius pareiškė, kad aš nieko apie politiką nenusimanau. Aš jam atsakiau, kad aš važinėju geležinkelio trečia klase ir todėl girdžiu, ką ten žmonės kalba. O ministrai važinėja automobiliais ir tų šnekų negirdi. Aš iš tų šnekų susidariau įspūdį, kad krikščioniškųjų partijų lyderiai yra greiti ir smarkūs, lyg jauni žirgai. O katalikiškoji tautos visuomenė sėdi užpakalinėje vežimo pasostėje ir nekantrauja. Smarkieji žirgai pašoka ir su pirmagalniais ratais pabėga, o sėdintieji užpakalyje liekasi vietoje. Tuo mano pareiškimu buvo nepatenkinti ne tik krikščionių demokratų ir darbo federacijos lyderiai, bet ir rimtieji ūkininkų sąjungos atstovai. Kelios pranašystės mano gyvenime išsipildė ir dažniausiai tokios, kokių aš nenorėjau, kad išsipildytų.

Ministerių kabinetas ruošė visokius katalikybei kenksmingus įstatymus, kuriuos seimas svarstė. Matulevičius važinėjo į įvairias Lietuvos vietas, sakė pamokslus, skaitė nemažai paskaitų ir Kaune. Vieną kitą kartą jis išsitarė eisiąs į liaudį ir klausiąs jos, ar ji dar tebeklausys katalikiško tiesos ir doros žo-

džio, ar jau to atsižadės. Neabejodamas sudaryti visuomenės sąjūdžio. Rudeniop ministerių kabinetas pranešė Matulevičiui, kad vidaus reikalų ministeriui Požėlai pavesta tartis su arkiv. Matulevičium tikybiniais Lietuvos reikalais. Matulevičius derėtis sutiko, bet pasitarimo posėdžiai buvo reti, labai varginą ir vis būdavo bergždi.

Nuo pat savo atvažiavimo į Lietuvą apaštališkasis vizitatorius vaikščiodavo pėksčias Kauno gatvėse ir sutinkantieji jį žmonės pagerbdavo; net ir žydai užleisdavo jam taką siauruose Kauno šaligatviuose. Naujai valdžiai esant, Kaune atsirado žmogystų, įkyriai lendenčių prie vizitatoriaus. Aš pats mačiau, kaip įtartinos išvaizdos asmenys drįso pešioti arkiv. Matulevičiaus rūbus.

Taip atėjo 1926 m. gruodžio 17 d. Įvyko perversmas, Smetona su Voldemaru paėmė valdžią. Juodu pareiškė norį sudaryti su šv. Sostu konkordatą. Matulevičius ėmė tartis ir pasitarimai vyko sklandžiai. 1927 m. sausio mėn. viduryje konkordato projekto tekstas, daugiausia paties Matulevičiaus sustatytas, jau buvo paruoštas. Sausio mėn., jei neklystu, 22 d. prie konkordato projekto Matulevičius buvo pridėjęs atbaigtą rašyti savo pranešimą valstybės sekretoriui kard. Gasparri. Tą storą siuntinį, kuriame buvo konkordato projektas ir pranešimas, Matulevičius padavė man nunešti į paštą, ir aš apdraustu siuntiniu pasiunčiau į Romą.

Jau nuo sekmadienio mes marijonai matėme, kad Matulevičiaus veido išraiška nesveika. Jį raginame pilsėti, bet jis neklausė. Išsiuntus minėtąjį siuntinį, jis

nuėjo į miegamąjį kambarį ir atsigulė. Mes jam siūlėme gydytoją, bet jis nesutiko. Naktį jį suėmė neap- sakomi skausmai. Vidurnaktyje patelefonavau gydy- tojui Vladui Kairiūkščiui, kuris greitai atėjo ir pripa- žino jau trūkusį apendicitą. Man pasakė, kad padėtis yra pavojinga. Telefonu prisišaukiau chirurgą Hagen- torną, kuris sutiko atvažiuoti, tik paprašė atsiųsti au- tomobilį. Kun. J. Vailokaitis pasiuntė savo šoferį su automobiliu, bet policija jį areštavo (buvo karo sto- vis ir naktimis buvo draudžiama judėti). Daug vargo turėjau, kol komendantūra sutiko šoferį paleisti, ir tai padarė tik man pagrasinus, kad prikelsiu iš miego pa- tį prezidentą. Hagentornas su lydinčiu jį ginkluotu ka- reiviu Vailokaicio automobiliu atvažiavo pas ligonį apie 3 val. ryto. Padėtis buvo dar pablogėjusi. Kvie- tėme daktarą Žemgulį, nes operacijai reikėjo trečio gydytojo. Hagentornas liepė ligonį nešti nunešti į jo kliniką, nes ir automobiliu vežti buvo pavojinga. Be- švintant sergantį arkivyskupą, atlikusį išpažintį, nu- nešė keli vyrai ant klinikos neštuvų į operacijos vietą. Po operacijos ligonis lyg ir pagerėjo, bet gydytojai nedavė vilties. Matulevičius ligoninėje kasdien priėmė šv. Komuniją. Ketvirtadienio rytą švč. Sakramentą į Hagentorno kliniką nunešiau aš pats. Matulevičius paprašė Paskutinio patepimo, ką jam suteikiau. Sekan- čią naktį prie jo budėjo marijonas kun. Ignas Česai- tis. Jis trečią valandą ryto man telefonu pranešė, kad arkivyskupas Matulevičius mirė. Tai buvo 1927 m. sau- sio 27 d.

Dabar prasideda mano tikrieji vargai. Pagal Dan- cigo kapitulos sprendimą aš buvau pirmasis generolo

patarėjas. Bažnyčios teisės kanonai ir marijonų konstitucija sako, kad, generolui mirus, jo pareigos savaime tenka primajam patarėjui. Tarp tų pareigų pati svarbiausioji — sukviesti generalinę rinkimų kapitulą naujam generolui rinkti, kuri turi įvykti į šešis mėnesius nuo kvietimo rašto išsiuntinėjimo. Tokiu būdu marijonų kapitula turėjo įvykti 1927 m. liepos 27 d. Aš ją sukviečiau į mūsų vienuolyną Vilni, Latvijoje, nes ten galėjo atvažiuoti lenkai, lietuviai ir amerikiečiai.

Marijonų namas Romoje jau buvo įkurtas 1925 m. samdytame name. Jam vadovavo generalinis sekretorius ir prokuratorius kun. Kazimieras Rėklaitis. Jis, patyręs apie generolo mirtį, Romoje surengė pamaldas, patalpino spaudoje žinią apie mirusįjį ir man pranešė, kad atvažiuočiau Romon pasirodyti Šventajam Tėvui (tada dar buvau teologijos-filosofijos fakulteto profesorium). Pasinaudodamas besiartinančiomis Velykų atostogomis, truputį anksčiau, negu reikia, užbaigiau savo paskaitas. Nuvažiavau į Romą, gavau privačią audienciją pas pop. Pijų XI ir buvau gražiai priimtas kardinolo Gasparri. Parvažiavau į Kauną prieš prasidedant paskaitoms po Velykų. Atlikinėjau bėgamuosius marijonų valdymo reikalus, kaip ir pirmiau Lietuvoje ir Amerikoje, o Lenkijoje tai darė antrasis patarėjas mano įgaliojimu.

Atėjo kapitulos laikas. Susirinkome turintieji teisę joje dalyvauti į Vilni pora dienų prieš paskirtąjį laiką. Kapitula turėjo du svarbiausiu uždaviniu: išrinkti vienuolijos vadovybę ir galutinai priimti konstitucijos tekstą. Į generolo pareigas žymia balsų dau-

guma buvau išrinktas aš. Į generolo tarybą (patarėjus): kun. K. Bronikowski, kun. J. Totoraitis, kun. A. Cikoto ir kun. B. Skrinda; generaliniu ekonomu išrinktas kun. F. Kudirka, o generaliniu sekretorium ir prokuratorium kun. K. Rėklaitis. Šis gyveno Romoje ir turėjo grįžti į ją. Aš turėjau dar ištisus metus išbūti Lietuvos universiteto profesoriaus pareigose, nes nebuvau padavęs atsistatydinimo rašto prieš universiteto senatui išsiskirstant atostogų. Beprofesoriant teko dažnai susirašinėti su generaliniu sekretoriumi, ir tas susirašinėjimas užimdavo nemažai laiko.

Marijonų padėtis Matulevičiui mirus, t.y. 1927 m., buvo tokia: tikrų ir pilnų vienuolynų 12, misijų 1; narių: 1 arkivyskupas, 54 kunigai, 52 klierikai, 63 broliai, 65 naujokai, 79 kandidatai ir 3 agregatai. Viso 319 asmenų.

Iš 1927-28 metų neturiu ką svarbesnio pasakyti, nebent tai, kad išėjau iš profesūros ir 1928 m. gegužės mėn. išvažiavau į Romą. Atvykęs to pat mėnesio 23 d., apsigyvenau marijonų nuomuotame name prie via Ramni 39.*

Pirmieji darbai buvo teisiškai sutvarkyti marijonams tekusių nekilnojamų nuosavybių valdymo raštus. Reikėjo tartis su domininkonais dėl Žem. Kalvarijos, su pijorais dėl Ukmergės ir Panevėžio. Bet dar daugiau reikėjo rūpintis, kad marijonų konstitucija, priderinta prie naujo Bažnyčios teisių kodekso,

* Romos marijonų buveinės: 1) Lungotevere Farnesina, 2) Via delle Mantellate, 3) Corso Vittorio Emanuele 284, 4) Via dei Ramni 38, 5) Vicolo di S. Nicolo da Tolentino 31, 6) Via Corsica 1 — šis jau nuosavybė.

būtų Apaštaly Sosto patvirtinta. Tos konstitucijos tekstą buvo parengęs patsai Matulevičius. Jį jau buvo galima įteikti Apaštaly Sostui ne vieno asmens, bet generalinės kapitulos vardu, nes Vilani kapitula Matulevičiaus parašytąją konstituciją priėmė ir patvirtino. Iki tol marijonai tvarkėsi pagal pirmąją Matulevičiaus 1910 m. paruoštą ir Šv. Sosto patvirtintą konstituciją, kuri, išėjus naujam Bažnyčios teisių kodeksui, kuriame daug kalbama apie vienuolius, jau gyvenimui netiko. Todėl ir Matulevičius, nesitenkindamas turimąja konstitucija, parengė naują, kurią Vilani kapitula jau galėjo savo vardu pateikti Šv. Sosto aprobatai.

Kai atvažiavau į Romą, tai čia jau radau ne vien generalinį sekretorių ir prokuratorių kun. Kazimierą Rėklaitį, bet ir kun. Kazimierą Bronikowski, lenką, kuris buvo pirmasis generalinis patarėjas, taigi mano pagalbininkas. Kadangi nei kun. A. Cikoto, nei kun. B. Skrinda, generaliniai patarėjai, negalėjo palikti gudų ir latvių besiformuojančių vienuolynų, teko prašyti Šv. Sosto leidimo, kad kun. Rėklaitis galėtų, reikalui esant, balsuoti. Tokiu būdu, kad ir nepilna buvo generalinė taryba, tačiau jau kvorumas buvo ir šiaip taip dirbti buvo galima.

Naujasis konstitucijos tekstas ilgesnį laiką užtruko Vienuolių kongregacijoje tyrinėjamas ir svarstomas, bet Vienuolių kongregacija į jį įtraukė tik du dalykus, pakeisdama iš to, ką Matulevičius buvo parašęs, ir ją patvirtino kaip tik Matulevičiaus mirties metinėse —1930.I.27.

Svarbus dalykas patvirtintoje konstitucijoje bu-

vo tas, kad leista vienuolijos namus suskirstyti į provincijas, žinoma, Apaštaly Sostui pritariant. Tokiu būdu tais pačiais 1930 metais atsirado trys marijonų provincijos: Lietuvos, Lenkijos ir Amerikos. Antaras taipgi nemenkas dalykas buvo, kad, nepaisant mūsų mažo skaičiaus ir neilgo laiko, praėjusio po beveik visiško išnykimo, taip pat neatsižvelgiant, kad mūsų įžadai buvo jau ne iškilmingi, o tik paprasti, mums pripažinta turėtoji egzempcijos teisė, t.y. vyskupų jurisdikcijos susiaurinimas ant mūsų vienuolynų.

Mano veikla 1928 m. buvo palyginti trumpa, nes įsiterpė į ją mano kelionė į Sydney (Australijoje) nuo 1928 m. liepos 20 d. iki spalio 31 d. Sydney dalyvavau kaip nuolatinis Tarptautinių Eucharistinių kongresų komiteto narys, to komiteto pirmininko grafo Henry de Yanville pakviestas. Iš Sydney važiauvau laivu "Ventura" per Ramųjį vandenyną į Ameriką. Laivui atvežus į San Francisco, iš ten traukiniu atvažiauvau į Chicagą ir padariau kanonišką marijonų namų vizitaciją. Tuomet buvo jau trys namai: vienas Chicagoje, dienraščio "Draugo" spaustuvės trioboje, 2334 S. Oakley Ave.; antras — Aušros Vartų bažnyčios klebonijoje. Kitados tuodu namu sudarė vieną, bet 1926 m. Matulevičius juodu atidalino, paskirdamas po atskirą viršininką. Trečias namas buvo už 30 su viršum Amerikos mylių nuo Chicagos Hinsdale Ill. Toji vizitacija buvo skubota ir labai negili. Ją atlikau į kelias dienas. Nebuvo nė tikro reikalo nuodugniau tyrinėti, nes po Matulevičiaus apsilankymo 1926 m. nebuvo įvykę žymesnių pasikeitimų.

Spalio mėn. gale laivu "Augustus" iš New Yorko išvažiavau į Neapolį ir iš ten į Romą. Du paskutiniu tų metų mėnesiu ėjo paprastoji administracijos veikla. 1929 m. paaiškėjo reikalas nuodugniai pasitarti apie stambiuosius marijonų reikalus. Vasaros metu sukviečiau visus generalinius patarėjus. Bet neužteko tik patarėjų: buvo rimto reikalo į pasitarimą pakviesti taipgi tuos, kurie valdė po keletą namų įvairiuose kraštuose. Jie dar nesivadino provincijolais, nes vienuolių dar nebuvo padalinta į provincijas, bet jų pareigos panešėjo į provincijų pareigas. Tokie buvo kun. Jonas Kriščiukaitis iš Lietuvos, kun. Vladimieras Jakowski iš Lenkijos ir kun. Feliksas Kudirka iš Amerikos. Teko aptarti svarbų centrinio namo klausimą. Gyvenant nuomoduose butuose, iškildavo reikalas kraustyti iš vienos vietos į kitą, o iš to darydavosi daug nuostolių ir vargo.

Minimasis suvažiavimas įvyko ne Romoje, o Albano miestelyje, kur buvome vasarai išsinuomavę lenkų kolegijos tuščią vasarnamį. Tenai nutarėme įsigyti Romoje nuosavus namus. Kun. F. Kudirka sudarė finansavimo planą ir sutiko marijonų vienuolijos vardu Romos naudai užtraukti Amerikoje paskolą iki 50,000 dolerių. Sumanymas buvo linksmai priimtas ir patvirtintas. Namą ieškota įvairiose vietose, bet galutinai apsisistota prie Via Corsica 1, mirusiojo gydytojo Busi klinikos. Teko laukti virš pusantrų metų, kol jauniausioji gydytojo duktė tapo pilnamete ir galėjo pasirašyti pirkimo-pardavimo sutartį. Į savą namą įsikraustėme gyventi 1932 m. Užmokėjome už jį 850,000 lyrų (tada 1 dol. buvo lygus 20 lyrų), pritaĩ-

kymas ir pataisymai kainavo 150,000 lyrų; dar pirkome 1000 kv. metrų kaimyninio sodo už 250,000 lyrų.

Antras mūsų pasitarimo objektas buvo tautiniai santykiai. Vienuolijoje jau buvo lietuvių ir lenkų. Gudai jau buvo irgi pasireiškę su savo tautinėmis teisėmis, bet jų nuomonė tame skyrėsi nuo lenkų pažiūrų. Latvių marijonų namas augo tvarkingai, bet buvo reikalingas paramos. Atskiras amerikoniškumas tada dar nesireiškė marijonuose. Man teko paruošti susirinkimui referatą apie įvairių tautų sugyvenimą vienuolijoje. Aš tai padariau lotyniškai. Vėliau tasai referatas perdirbtas gavo vardą: "Amor patriae, virtus et vitium" (Tėvynės meilė: dorybė ir yda). Dėsciau, kad kiekvienas dalykas protingose ribose yra dorybė, o kai iš jų išeina, tai tampa yda.

Šiaip jau 1929 m. atlikinėjau bėgamuosius reikalus. Tais pat metais padariau vizitaciją lenkų provincijos ir nuo jos nepriklausomo gudų namo Drujoje. Vizitacija tęsėsi nuo sausio iki kovo mėn. Drujoje jau buvo įkurta marijonų vedama gudų gimnazija su dėstomąja lenkų kalba. Ta proga aplankiau ir Vilniaus klierikus gudus, bet jau ne oficialiai ir ne kaniškai.

Šiandien mes jau perplaukėme tuos sunkumus: esame katalikiškoji (visuotinė) vienuolija. Turime jau tikrų rusų, pasireiškė atskiras amerikiečių patriotizmas. Amerikos lietuviai marijonai jau nėra lietuviai: jie jau amerikiečiai. Lietuviai, lenkai, latviai, rusai, gudai, amerikiečiai — jau šešios tautos. Turime jau ir ispaną, gimusį Argentinoje.

Kaip Tarptautinių Eucharistinių kongresų komiteto nuolatinis narys, 1930 m. važinėjau į Tunisą drauge su lietuviais maldininkais, iš ten pasukome į Liurdą, kur man teko pasakyti pamokslą. Susirinkusieji Liurde kitų tautų žmonės kreipė savo dėmesį į lietuvius,ėjusius Kryžiaus kelius stočių kalne Espeluges.

Parvažiavęs į Romą neužilgo patyriau, kad turėsiu pereiti į rytų apeigas ir būsiu paskirtas vysku. Konsekracija įvyko 1930 m. liepos 6 d. Tų pat metų rugpiūčio ir rugsėjo mėnesiais teko apvažiuoti nemaža vietų, kur buvo manyta, kad yra rusų katalikų. Svarbiausias betgi tų metų įvykis buvo vienuolijos konstitucijos patvirtinimas ir vienuolijos suskirstymas į provincijas: Lietuvos, Lenkijos ir Amerikos. Sekančiais metais jau reikėjo pagal tą konstituciją nuodugniai atlikti Amerikos provincijos vizitaciją, nes po paskutiniosios jau buvo praėję trys metai. Šalia savo tiesioginių marijoniškų uždavinių, man teko atlikinėti vysk. D'Herbigny nurodymus. Nuvykęs į Washingtoną pasirodžiau apaštališkajam delegatui arkiv. Fumasoni Biondi ir trumpai po to gavau iš jo raštą, pavedantį man ištirti kai kuriuos klausimus, liečiančius kai kuriuos pravoslavų dvasiškius, pareiškusius noro tapti katalikais. Ta proga teko man susitikti su nepaprastu asmeniu, kilusiu iš Amerikos autochtonų raudonodžių, Skiju-Nušu, kuris paprastai vadinosi Red Fox (Raudonoji Lapė). Jis norėjo tapti kataliku, bet aš jo nepriėmiau į katalikybę. Bendrai, aš nė vieno nepriėmiau, tik parašiau po nuodugnaus ištyrimo raportą apaštališkajam delegatui.

Jis ir vietos vyskupas turėjo tą klausimą išspręsti. Beveik nemokėdamas rusų kalbos, tasai Red Fox vieną dieną buvo pravoslavų arkivyskupo išventintas diakonu, o ant rytojaus kunigu.

Apaštališkojo delegato rašte buvo ir kitų klausimų apie kai kuriuos asmenis ir dalykus. Viską ištyręs, nuoširdžiai ir atvirai parašiau raportą. Atlikau marijonų namų kanonišką vizitaciją. Neperseiniai prieš tai įstojęs į marijonus Worcesterio šv. Kazimiero parapijos klebonas kun. Jonas Jakaitis, prikalbinęs provincijolą Kudirką, buvo nupirkęs turtuolio Reame nuosavybę Thompson, Conn. Tenai 1931 m. rugsėjo 8 d. oficialiai paskelbiau įkurtą lietuvių kolegiją berniukams. Nesiskubindamas namo į Romą, pagyvenau ilgiau toje kolegijoje ir parašiau "Memoranda educatoribus et educandis" (Žinotina auklėtojams ir auklėtiniais). Mano kelionė į Ameriką 1931 m. nepatiko kai kam Rytų kongregacijoje, nežinau kodėl. Kai nuėjau pas New Yorko arkivyskupą kardinolą Hayes, jau sutikau iš Romos atvykusį mons. Ciconani, kuris ypatingai nesutarė su D'Herbigny.

Parvažiavęs į Romą, apie marijonų vizitaciją ir padėtį Amerikos provincijoje pranešiau generalinei tarybai, o apie tai, kas padaryta rytų apeigose, raštišką raportą įteikiau Pontificia Commissione pro Russia. Lietuvos provinciją vizituoti įgaliojau arkiv. Karevičių.

Apaštališkasis delegatas Washingtonė Fumasoni Biondi 1932 m. pradžioje pranešė Romai, kad vienas pravoslavų stambus dvasiškis reiškias noro tapti kataliku, bet nesą galimybės patikrinti, ar jo šventimai

į kunigus yra tikri. Commissio pro Russia pasiuntė mane vėl Amerikon. Popiežius Pijus XI prie to uždėjo man pareigą vizituoti dvi rytų apeigų vyskupijas Amerikoje. Vienos tų vyskupijų centras buvo Philadelphijoje, kur gyveno vyskupas ukrainietis Bohačevskij, antros sostinė buvo Munholl (Pittsburgho miesto dalis); ten vyskupu buvo bazilijonas Takač, suvengrėjęs Karpatų rusas. Apie tą vizitaciją jau kalbėjau anksčiau.

Nuvažiavęs į Seattle, Washingtono valstybėje, patikrinau kunigo Vladimiro Aleksandrovo dokumentus ir radau, kad jie neabejotinai tikri. Jis buvo gavęs tikrus kunigo šventimus, o Maskvos komunistuojantis sinodas jį paskyrė Aliaskos ir Aleutų arkivyskupu. Chicagos arkivyskupas davė lėšų, ir Aleksandrovas atvažiavo į Washingtoną. Čia prisistatė apaštališkajam delegatui, nebenorėjo grįžti į savo parapiją ir likosi kaip kandidatas į katalikus. Delegatas Fumasoni Biondi patarė jam apsigyventi pas pranciškonus tretininkus jų vienuolyne Graymoor, N.Y. Man teko prižiūrėti, kiek jis moka teologijos, tad septynis mėnesius išgyvenau tenai ir turėjau progos susipažinti su netoli esančiais kapuciniais Guarisson mieste, iš kurių vienas, būtent tėvas Klemensas Milwaukietis dabar (1950 m.) yra jų generolas.

Daug buvo vargo su dviem man vizituoti pavestom vyskupijom. Grįžau į Romą, bet 1933 m. pradžioje man teko vėl vykti į Ameriką ir ten praleisti ilgesnį laiką, kur daug vargo turėjau su Karpatų rusais, kurių trys dvasiškiai labai narsiai ruošė sąjūdį atsimesti nuo katalikų Bažnyčios. Prikalbinau juos ir Kar-

patų rusų Susivienijimo pirmininką Juhaš, pritariantį tam sąjūdžiui, liautis tai darius. Tie trys kunigai, žadėdami atšaukti savo žalingą veiklą, pradėjo aštuonių dienų rekolekcijas, kurių pabaigoje ketino parašyti bendrą atšaukimo raštą. Rekolekcijos vyko seserų vienuolyne netoli Pittsburgho. Rekolekcijoms vadovavau aš pats. Ketvirtą rekolekčių dieną kažkas telefonavo kun. Jonui Molčany. Jis išsiprašė vykti į Pittsburghą, o kai grįžo į rekolekcijas, tai pasikeitė ir kitų dviejų — kun. Varzalia ir kun. Čorniak — nuotaka. Baigėme rekolekcijas iki galo, nuvykome į jų vyskupijos kuriją, bet vyskupo generalvikaras redagavo taip juos įžeidžiančiai atšaukimo tekstą, kad aš negalėjau tam pritarti. Tie trys kunigai išsiskirstė nieko nepasirašę: spėju, kad jų buvo taip sutarta. Nepasirašė nė to teksto, kurį aš pasiūliau. Tai buvo 1933 m. kovo mėnesis.

Grįžau į Romą, nes tais metais turėjo susirinkti marijonų generalinė kapitula, į kurią jau buvau išaukęs jos narius. Kapitula įvyko 1933 m. liepos mėn. Dalyvavo 15 asmenų. Renkant generolą, man teko 12 balsų, bet aš buvau vyskupas, dėl to reikėjo gauti Apaštalo Sosto sutikimas. Vienuolių kongregacija pasakė sutikimo neduodanti, nes aš esąs reikalingas Rytų kongregacijai. Tada marijonų generolu buvo išrinktas kun. Andriejus Cikoto, gudas, mokąs lietuviškai.

Tų pat 1933 m. gale vėl nuvykau į Ameriką ir septynis mėnesius vargau Graymoore su Aleksandru Navrockiu ir vienu Karpatų rusu, kurį ten buvo atsiuntęs vysk. Takač. Aleksandrova buvau priėmęs į

katalikus anksčiau — 1933 m. per Sekmines. Apie Naujus Metus (1934) jis, nepaisydamas mano draudimo, kurį naujasis apaštališkasis delegatas Hamletas Cicognani buvo patvirtinęs, išvažiavo iš Graymooro ir apsigyveno Baltimorės vyskupijos seminarijoje. Ten jis anglų kalba laikydavo rytų apeigomis šv. Jono Auksaburnio Mišias neteisėtai, nes toji kalba rytų apeigoms nebuvo šv. Sosto leista, nė patvirtinta. Primant į katalikus, jam buvo žadėta duoti kas mėnesis po 100 dol. su sąlyga, kad jis kasdien laikys Mišias aukotojų intencija. Baltimorėje jam mokėta po 250 dol. į mėnesį, o paskleista gandas, kad aš jam tiek pasiūlęs.

Mano Vatikano Valstybės duotas pasas baigėsi 1934 m. birželio 2 d. Reikėjo grįžti į Romą. Birželio 8 d. gavau audienciją pas pop. Pijų XI, o už poros savačių parvažiavau į Lietuvą, nusipirkęs geležinkelio bilietą grįžti atgal į Romą, bet negrįžau. Generolas kun. A. Cikoto man persiuntė mons. Tardini raštą, kuriuo pranešama, kad mano pareigos komisijoje pro Russia baigėsi. Kiti mano darbai 1934-39 metų laikotarpyje jau aprašyti anksčiau.

VĖL MARIJONŲ VIENUOLIJOS GENEROLAS

Jeigu man reiktų į vieną paskaitą suimti paskutinius vienuoliką metų mano veiklos marijonuose, tai aš ją padalinčiau į tris dalis, pagal tris kanoniškas vizitacijas, kurias turėjau atlikti gana toli ir daug

keliaudamas. Kitką pridėčiau prie tų trijų skyrių, užpildydamas tarpus ir surišdamas atskiras vizitacijas.

Liepos mėn. besibaigiant 1939 m. generalinė marijonų kapitula Romoje išrinko mane vienuolijos generolu antrą kartą. Po kapitulos visi jos dalyviai gavome Šv. Tėvo audienciją jo vasarinėje rezidencijoje Castel Gandolfo. Prieš kitiems įeinant į audiencijų kambarį, pop. Pijus XI, kalbėdamas su manim vienu, atskirai mane nustebino širdgėlos pilna kalba apie Čekoslovakijos likimą. Žiūrėjau į jį, manydamas, kad popiežius kalba išsiblaškęs ir klysta, nes nežinojau jokios tai šaliai gresiančios nelaimės. Įsižiūrėjęs į Šv. Tėvo veidą gavau įspūdį, kad kalba ne kaip išsiblaškęs žmogus, bet kaip pranašas: tokiu jis man tada atrodė.

Po audiencijos per Varšuvą, Lentvarį parvažiavau į Lietuvą. Reikėjo skubotai rengtis į Romą ir liktis čia gyventi nuolatos. Nuvažiavau į Žemaičių Kalvariją, kur jaunieji marijonai klierikai vasarodami turėjo atlikti 8 dienų rekolekcijas. Nesant kam jas vesti, vedžiau aš. Pabaigęs rekolekcijas, atsisveikinęs su Telšių vyskupu ir kitais pažistamais, išvažiavau į Panevėžį. Ten turėjo įvykti naujai pastatytų marijonų triobų prie Agronomijos gatvės pašventinimas. Gana gražios buvo iškilmės. Vyskupas Paltarokas celebravo ir pasakė pamokslą apie Zachiejų, pas kurį lankėsi V. Jėzus ir palaimino jo namus. Iš Panevėžio per Ukmergę parvažiavau į Kauną ir 1939.VIII.23 išvažiavau į Romą. Atvykau pora dienų prieš karui prasidedant.

Prasidėjus karui, daugelis studentų ir net generalinės tarybos narių, kurie turėjo atvykti į Romą, į

ją neatvažiavo. Kapitulos pavestuosius generalinei tarybai darbus teko pasidalinti tarp Romoje gyvenančių. Dėl tarybos nario kun. Lewandowicz, užkliuvusio Varšuvoje, daug pastangų dėta vokiečių ambasadoje, bet be pasekmių. Italija dar nebuvo įstojusi į karą. Gyvenimas buvo varžomas ir sunkokas, bet dar pakenčiamas. Nepasisekė gauti Italijos valdžios leidimo atvykti į Romą pabėgusiems iš Lietuvos jauniems marijonams studentams (ar per repatriaciją išvykusiems legaliai). Garšvai pasisekė patekti į Tiubingeno universitetą. Brazys apsistojo Prahoje vokiečių universitete, kun. Kupstaitis pateko į Varšuvą, o Rimšelis, pabernavęs Prūsiose pas ūkininką, taip pat nuvyko į Tiubingeno universitetą.

Taip praėjo 1939-40 m. žiema. Laikas jau buvo vizituoti Amerikos provinciją, nes jauėjo ketvirtį metų po paskutinės vizitacijos. Amerikos provincijolas nupirko dvi pirmos klasės laivokartes italų laive "Conte di Savoia". Jis kvietė ir kun. Rėklaitį važiuoti su manim drauge. Taigi 1940 m. balandžio 16 d. aš, kun. Rėklaitis ir jaunas kunigas lenkas J. Szurek sėdome į laivą Neapolyje. Tuo pačiu laivu keliavo viena lietuvių seserų grupė, kita lenkių vienuolių. Balandžio 25 d. provincijolas kun. Jonas Navickas ir New Yorko apylinkės lietuviai kunigai mus iškilmingai sutiko, gausiai pavaišino pirmaeilame New Yorko restorane; tos pačios dienos vakare automobiliu parvažiavome į Thompsoną, kur yra marijonų mokykla, vadinama Marianapoliu.

Sekančios savaitės pradžioje ten susirinko lietuviai kunigai iš Naujosios Anglijos ir atliko savo su-

važiavimą (seimą) su tam tikrais nutarimais. Paskui prasidėjo mano paprastieji vizitacijos darbai. Pervaziavau visus marijonų namus. Vizitaciją atlikau Marianapolio mokykloje, nueidamas net į pamokas, susipažindamas su mokytojais. Lietuvių kalbą Marianapolio mokykloje dėstė kun. dr. Jonas Starkus, buvęs Lazdijų "Žiburio" gimnazijos direktorius. Lankiausi į pamokas taip pat ir Marian Hills seminarijoje. Marijonams pedagogams patariau susipažinti su Harwardo universiteto pedagoginės komisijos paskelbtuotu veikalu apie aukštesnįjį mokymą ir auklėjimą. Aplankiau ir vizitacijos protokolus surašiau ne tik Marianapolyje, Chicagoje ir Hinsdale, bet taip pat ką tik įkurtuose namuose Kenoshoje, kur radau du kunigu ir vieną jau gana seną brolių. Kitados Kenosha skaitėsi marijonų misija, dabar jau buvo kanoniškai įkurtas vienuolynas. Taip pat ką tik buvo įkurtas vienuolynas ir Milwaukee, kur vietos vyskupas marijonams pavedė beveik išnykusią lietuvių šv. Gabrieliaus parapiją. Marijonai, vyskupui leidus, tos parapijos kleboniją savo lėšomis perstatė, padaugindami kambarius, kad joje galėtų gyventi keletas kunigų, studijuojančių Marquette universitete ir besimokančių tų dalykų, kuriuos reikia dėstyti High School ir College. Pertaisymo ir padidینimo darbai dar buvo nebaigti.

Man beatlikinėjant vizitaciją, įvyko skaudus dalykas: komunistai okupavo Lietuvą. Amerikos spauda tai paskelbė. Lietuviai kunigai susirūpino. Kai kurie jų sakė, kad dalyką reikia nuodugniai aptarti susirinkus nedideliame būrelyje. Tas būrelis susirinko

VYSK. P. BŪČYS Marianapolio kolegijos marijonų tarpe 1946 m.

1940 m. vasarą pas Šv. Jurgio parapijos kleboną Karalių Shenandoah, Pa., mieste. Pasitarime dalyvavo patsai klebonas Karalius, kaip Kunigų vienybės pirmininkas, marijonų provincijolas kun. J. Navickas, kun. K. Rėklaitis ir aš. Sutarta kreiptis į apaštališkąją delegatą ir jam pranešti, kokiais būdais ketiname rūpintis tikybiniais Lietuvos reikalais. Man teko važiuoti į Washingtoną ir išdėstyti dalyką arkivyskupui

Cicognani. Jis man pasakė, kad pateikčiau tą sumany-
mą raštu popiežiaus Valstybės sekretoriате dirban-
čiam mons. Malusardi. Kai grįžau į Romą, taip ir pa-
dariau. Bet trumpai po to mons. Malusardi mirė, ir
aš negavau nei atsakymo, nei šiaip nepatyrčiau, kaip
pažiūrėta į mano raštą.

Varginga buvo vizitacija, painiavų buvo nemaža.
Bet galų gale liepos mėn. ji buvo baigta. Laikraščiai
kaskart aiškiau spėliojo, kad Italija stos į karą prieš
Ameriką. Ta spėlionė pasitvirtino. Laivo "Conte di
Savoia" plaukiojimas per Atlantą pasiliovė. Susidarė
pavojus man liktis Amerikoje, nesutvarkius Romos
namo ir generalicijos, o karas galėjo tęstis ilgokai.
Aš nutariau skubotai grįžti į Romą, bet iš Amerikos
Italijos link plaukė tik prekiniai laivai, kurie vežė ka-
ro medžiagą. Naudotis tokiais laivais buvo neįmanoma.
Kaip pasielgti, nuomonės išsiskyrė: kun. Rėklai-
tis ir kun. Navickas sakė, kad karo metu lengviau
bus aprūpinti marijonų reikalus esant Amerikoje, ne-
gu Italijoje. Man atrodė priešingai. Galų gale kun.
Rėklaitis liko Amerikoje, o aš 1940 m. liepos 29 d.,
atsisveikinęs su savaisiais, po labai iškilmingų pietų
hidroplanu iš La Guardia aerodromo išskridau į Lis-
boną. Ten teko nakvoti dvi naktis, ir rugpiūčio 1 d.
iš Lisbonos aerodromo italų lėktuvu parskridau į fa-
šistų aerodromą šalia Romos. Čia mane sutiko minis-
teris Lozoraitis ir būrelis lietuvių. Trumpai po to
bolševikai pareikalavo Lietuvos atstovybės rūmus per-
duoti Sovietų ambasadai. Fašistų vyriausybė pritarė
tam reikalavimui. Skaudus buvo lietuvių išsikrausty-
mas iš Villa Lituana (pasiuntinybės rūmai) prie

Via Nomentana. Kai kuriuos atstovybės baldus marijonai priėmė patalpinti pas save, o paskui, įsikūrus lietuvų kolegijai, juos perdavė jai.

Pramatymas įvyko: italai gruodžio mėn. stojo į karą su Amerika. Nutrūko santykiai ir ryšys tarp Romos ir marijonų namų Amerikoje. O Lietuvos, Lenkijos ir Latvijos marijonai jau nebepajėgė teikti generalatui išlaikyti lėšų. Susidarė pavojus, nes santau-pų turėjome tik 18 mėnesių pragyventi. Audiencijoje pasiskundžiau popiežiui Pijui XII. Popiežius žadėjo sušelpsti, kai ateis laikas. Bet tas laikas neatėjo. Už dolerį tuo metu Romoje galėjo pragyventi du žmonės į dieną. Mes turėjome truputį daugiau kunigų, negu nekunigų. Vatikane veikė Instituto per le Opere di Religione (Religinės veiklos institutas — faktinai bankas). Amerikiečiai įmokėdavo pinigus to instituto sąskaiton Amerikoje, o mes pinigus gaudavome Vatikane. Mišių intencijų sąrašus marijonai įteikdavo apaštališkajam delegatui Washingtone, o po kelių mėnesių tuos sąrašus gaudavome mes. Taip pragyvenome visą laiką, kol amerikiečiai su anglais užėmė Italiją. Mišių stipendijų minėtu būdu gaudavome daug daugiau, negu galėdavome atlaikyti. Dalindavomės su lietuviais kunigais. Gavusieji iš mūsų stipendijų lietuviai kunigai, išvažiavę į Portugaliją, pasiuntė mums padėkos laišką. Fašistų karo cenzūra perskaitė tą laišką ir iškėlė man bylą už valiutos prekybą be valdžios leidimo. Mano laimė, kad ne tiesiog mane areštavo, o tik pareikalavo, kad Vatikanas mane nubaustų. Buvo paskirti du vyskupai tam nemaloniui reikalui ištirti. Vienas jų rusas vyskupas Aleksand-

ras Jevreinov buvo man gana artimas žmogus ir, prieš užvedant oficialią bylą, privačiai pasikalbėjo su manim. Aš jam paaiškinau, kad valiutos įstatymui nenusikaltau, nes nesu gavęs tų pinigų, kuriuos perleidau minėtiems kunigams. Pinigai tiesiog iš Amerikos buvo persiųsti Portugalijon į nunciatūrą, iš kurios tie kunigai gavo juos, kaip Mišių stipendijas. Vatikanas patikrino, kad iš tiesų taip būta ir mano byla nutilo.

Bet sunkenybių netrūko. Mūsų vienuolyne dažnai slapstėsi žydai, kurių ieškodavo naciai ir fašistai. Vieni tų žydų užsimokėdavo už valgį ir pastogę, bet vienas turtuolis žydas, išbuvęs pas mus su sūnum dvi savaites, išėjo kitur, sakydamas, kad jis sumokėjęs pinigus vienam monsinjorui, iš kurio mes nieko negavome. Vieno žydo, tur būt, rabino, didelė žydiška biblioteka pas mus išbuvo visą laiką, iki atėjo amerikiečiai. Yra buvę pas mus ir anglų karininkų, pabėgusių iš belaisvių stovyklų. Neatsimenu įsakmiai, kurių metų Kūčiose jų buvo pas mus keturi ar penki vyrai. Mūsų jaunieji Kūčių vakarienėje giedojo Kalėdų giesmes vieni lenkiškai, kiti lietuviškai. Kilo sumanymas, kad ir anglai pagiedotų. Tada jie atsistojo ir užtraukė "God save the King" (anglų himnas). Karui einant tarp Italijos ir Anglijos, mums pagerbti Anglijos karalių Italijos sostinėje buvo visiškai netinkamas dalykas, ir mes neatsistojome. Anglijos vyriausybė po karo visiems priglaudusiems jų belaisvius pareiškė savo pagarbą ir dėkingumą. Mums to nepadarė. Reikia pažinti anglų psichologiją.

Karo metu maistas vis sunkiau buvo gaunamas,

nuolat mažējo jo porcijas. Cukrus nusmuko iki 6 gramu diēnai, duona iki 50 gramu. Bet bado nepatyrēme. Kainos nekilo. Nebuvo tokios diēnos, kad mums būtu pritrūkę valgio pusryčiams, pietums ar vakarieņei. Mano svoris žymiai sumažējo, bet sveikata pagerējo. Per tuos penkerius metus su viršum sumažējo taipgi ir generolo raštinēs darbas. Generaliniam sekretoriui kun. Rēklaičiui esant Amerikoje, apsiējome Romoje ir be jo. Sumažējo darbas vien dēl to, kad provincijolai ir jū valdomieji negalējo siuntinēti mums nei prašumu, nei žiniu, nei klausimu. Bet buvo reikals suteikti jiems teisiu, kad galētu reikalus išspręsti vietoje. Tuo pasirūpinta dar 1940 m. spalio mėn. Apaštalu Sostas suteikē provincijolams bemažko tokias pat teises, kokias turi generolas. Tokiu būdu jiems nereikējo kreiptis į Romą. Bet trys namai (Vilani, Rezeknē ir Druja) nepriklausē jokiam provincijolui, o tik tiesiai generolui. Tais pačiais metais iš jū sudaryta ketvirtoji Latvijos provincija ir jos provincijolui duotos tokios pat teisės, kaip ir kitiems provincijolams.

Sumažėjus darbui generolo raštinėje, susidarē šiek tiek laiko pašaliniam darbams. Parašiau tad studiją apie rytų apeigų rožinį "čiotki", vartojamą Rusijoje. Pasiūliau taip sutvarkyti tų "čiotki" vartojimą, kad rytų apeigų kunigams atstotų brevioriaus kalbėjimą. Tas dalykas, parašytas lotyniškai, buvo įteiktas Rytų Bažnyčios kongregacijai, kuri jį ištyrē, aprobavo ir iš Penitenciarijos gavo gana gausių atlaidų tiek lotynų, tiek rytų apeigoms, vartojant tą pamaldumo formą. Tasai mano raštas tebēra nespaus-

dintas. Kitados Marijampolėje pradėtas rašyti mediacijas ėmiau tvarkyti ir vieną jų dalį, būtent apie gerą elgesį, susidedančią iš 125 mąstymų, esu galutinai atbaigęs. Per kelerius metus (1942-45) parašiau kun. Justino Pranaičio biografiją, kuri taip pat nespausdinta.

Sąjungininkų kariuomenei užėmus Italiją, ėmiau rūpintis vėl vykti į Ameriką, bet nebuvo vietos laivuose. Buvau beketinas skristi lėktuvu, jau sutariau su karine vyriausybe, parengiau ir pinigus užmokėti, bet, atėjus išskridimo laikui, pasirodė, kad nėra vietos. Taip reikalas tęsėsi keletą mėnesių. O iš Amerikos gaudavau žinių, kad vizitacija tenai būtinai reikalinga. Netikėtai gaunu žinią iš Amerikos konsulato Romoje, kad galima vykti į Ameriką prekiniu laivu, kuris iš Italijos grįžta į Ameriką. Tuo tarpu mirė kun. Jonas Kriščiukaitis (1946.II.9). Palaidojus jį Campo Verano (Romos kapai), reikėjo pėksčiam vaikščioti iš įstaigos į įstaigą, atlikinėjant reikalingus formalumus, įmokant pinigų, apdraudžiant vietą laive. Dėl elektros srovės stokos autobusų ir tramvajų Romoje tada kaip ir nebuvo. Dėl benzino stokos ir dėl to, kad automobiliai buvo rekvizuoti karo reikalamis, nebuvo nė tai. Tačiau viskas buvo paruošta ir baigta. 1946 m. vasario 15 d. American Epress Company pareiškė, kad šeštadienį (vasario 16 d.) vakare penktą valandą mane ir kun. J. Vaitkevičių autobusu išveš į Genuą. Atsisveikinau su lietuviais. Paskirtą valandą mudu su kun. Vaitkevičium įsėdome į autobusą Romoje Piazza di Spagna, laimingai pravažiavome Civitta Vecchia, bet už kokios dešimties kilometrų į šiaurę

KUN. J. KRISČIUKAIČIO kunigystės 50 metų jubiliejaus
dalyviai Romoje 1941.VI.21.

nuo to miesto sugedo autobusus. Buvo šalta naktis. Septynias valandas laukėme, kol atvažiavo mažesni automobiliai ir susodinę keleivius vežė tolyn. Genuą pasiekėme sekmadienį trečią valandą po pietų. Būtų buvę skanu paragauti pusryčių, bet nei viešbučiuose, nei valgyklose jų nebuvo: reikėjo laukti iki šeštos valandos vakaro. Daug visokių formalumų ir nemažai netvarkos pergyvenome Genuoje. Kitos savaitės penktadienį (II.22) bemažko akiplēšiškai įsiveržėme į laivą "Purdue Victory", kuris tą dieną, bet žymiai pavėlinęs, išplaukė iš Genuos labai siūbuodamas, nes visą krovinį buvo palikęs Italijoje, o jo vieton savo balastą papildė plytgaliais ir kitomis griuvėsių medžiagomis, bet nepakankamai.

Kovo 6 d., tai buvo Pelenų diena, vidudienyje išlipome New Yorke. Provincijolas kun. J. Jančius ir vietiniai kunigai gražiai mus pavalgydino "Knights of Columbus" patalpose ir provincijolo automobiliu tos pačios dienos vakare pasiekėme Marianapolį.

Po poros dienų, kaip ir 1940 m., Marianapolyje susirinko gausus būrelis kunigų lietuvių iš Naujosios Anglijos. Jiems, žinoma, rūpėjo Lietuvos reikalai, o ne marijonų vizitacija. Tame rimtame susirinkime papasakojau apie lietuvių kunigų ir klierikų atvykimą iš Vokietijos į Romą ir apie tai, kiek jiems teko kentėti Romoje dėl to, kad lietuviai čia neturi savo kolegijos, kaip tai turi kitos tautos. Susirinkime dalyvavo Kunigų vienybės centro valdybos sekretorius kun. Konstantinas Vasys. Visiems pareiškus pageidavimą, jis pažadėjo įtikinti Kunigų vienybės centro valdybą,

kad organizuotu būdu imtųsi rūpintis lietuvių kolegijos reikalu Romoje.

Po susirinkimo aš pradėjau vizituoti marijonų namus. Nuvažiavau į Chicagą ir tenai praleidau Velykas. Kun. Ignas Albavičius, šv. Antano par. klebonas Cicero mieste, lietuvių kolegijai Romoje paaukojo 1000 dol. Balandžio 23 d. buvo kun. J. Paškausko vardinės švč. Marijos Gimimo parapijoje, kur jis yra klebonu. Iškilminguose pietuose paskelbiau vakarykščiai gavęs iš kun. Paškausko kitą 1000 dol. Marijonų provincijos vadovybė davė trečią tūkstantį. Daugelis tada kalbėjo apie kolegijos kūrimą Romoje, niekas neabejojo apie reikalą, bet ne visi skubinosi pasekti anų trijų aukotojų pavyzdžiu. Kai kurie kunigai aukojo mažesnes sumas: kun. J. Balkūnas ir kun. Čepukaitis davė po 100 dol. Petrauskienė davė 25 dol., kitos moterėlės įteikė po 10 dol ir mažiau — kiek kuri išgalėjo. Ne visus ano meto aukotojus dabar atsimenu, tad visų išvardinti negaliu.

Man vizituojant Hinsdale namą, atvyko pas mane kun. A. Briška ir klausinėjo, kiek pinigų reikėtų kolegijai Romoje įkurti. Aš atsakiau, kad su 25,000 dol. įkurti jau galima, bet tai bus vargo pelė. Šiaip taip rimtai aprūpinti reikėtų jau bent 80,000 dol., bet būtų pageidaujama šiek tiek daugiau. Kun. Briška išklausė mano paaiškinimo ir žadėjo tuo reikalu susirūpinti, bet vykdymą atidėjo vėlesniam laikui.

Neužilgo gavau iš kun. dr. Martusevičiaus oficialų paklausimą, ar galėčiau dalyvauti Kunigų vienybės centro valdybos posėdyje Philadelphijoje, šv. Kazimiero parapijos klebonijoje. Atsakiau, kad galėsiu at-

KARD. J. PIZZARDO ir VYSK. P. BŪČYS Romoje, lietuvių
Šv. Kazimiero kolegijoje 1951.II.16.

vykti gegužės 8 dieną iš ryto, kai traukinys ateis iš Washingtono. Man pranešta, kad posėdis tą dieną ir toje vietoje tikrai bus. Taigi, važiuodamas į Washingtoną, sustojau Philadelphijoje pas kun. Martusevičių ir susitariau su juo dėl to posėdžio. Jis mandagiai palydėjo į geležinkelio stotį. Gegužės 7 d. vakare atvykau iš Washingtono į Philadelphiją, į Šv. Kazimiero kleboniją. Betgi sutartoje vietoje ir dienoje posėdis neįvyko: atvyko tik vienas kun. Martusevičius. Valdya nesiteikė man pranešti iš anksto, kad posėdžio nebus ir net nepasakė, kadėl jis neįvyko. O jame turėjo būti svarstomas lietuvių kolegijos Romoje kūrimo klausimas.

Aplankiau sergantį kun. Emilijoną Paukštę. Kun. Valančiūnas nuvežė mane į Šv. Kazimiero seserų ūkį, vadinamą Šv. Juozapo namais, iš kur išvažiavau toliau tęsti marijoniškų darbų. Tų pačių metų vasarą kun. Pranciškus Juras lietuvių kolegijos reikalams dovanojo ketvirtą tūkstantį dolerių. Kun. Kazimieras Urbonavičius davė 600 dol. Taip per vasarą susirinko apei pusšesto tūkstančio dolerių, kuriuos Romoje įteikiau Apaštaly Sostui su tikslu aukotojų sąrašu kolegijos reikalams.*

Iš Marijonų gyvenimo pažymėtina naujo namo įkūrimas Milwaukee, įvykęs 1945 m., klebonijos perdėbimas ir padidinimas, įvykęs 1946 m. „Draugo“ ir kitų marijonų leidžiamų laikraščių padėtis 1940 m. buvo bloga. Bet 1946 m. radau ją žymiai pagerėjusią. Darbininkai gaudavo algas, kaip ir kitose įmonėse, tik redakcijos nariai nusiskundė, kad redaktorių algos yra mažos. Tačiau jas pakelti buvo sunku, nes atlyginimas marijonų, dirbusių tiek redakcijoje, tiek spaustuvėje, buvo visiškai menkas. Tokioje padėtyje buvo suvedami galai su galais. Leidykla savo pajamomis padengdavo išlaidas, bet patalpos, ypač spaustuvės, buvo perdaug ankštos.

Hinsdale seminarijoje buvo nepageidaujamų reiškinių. Noviciate buvo tik vienas naujokas, bet ir tas,

* Šv. Kazimiero kolegijos Romoje rektoriaus prel. L. Tulabos liudijimu, vysk. Būčio Amerikoje iškeltoji kolegijos steigimo mintis ir jo surinktieji pinigai buvo pagrindas, ant kurio vyko konkretus kolegijos įkūrimas Romoje. Jis subrandino kolegijos reikalą mintį, jis pažadino pirmuosius aukotojus, todėl teisingai gali būti laikomas tikruoju kolegijos steigėju. Red.

laikydamas rekolekcijas prieš įžadus, staiga mirė. Trys kunigai, nuo 1939 m. dirbusieji Argentinoje, grįžo į Šiaurės Ameriką ir pasakojo apie darbo sunkumus Argentinoje. Buvo būtino reikalo vizituoti ir tenai esantį marijonų namą. Prieš tenai išvykdamas, teiravausi, koku būdu iš Šiaurės Amerikos patekti į Buenos Aires arba kitą stambų Argentinos miestą. Geležinkeliu susisiekimas buvo neįmanomas. Teiravausi laivų kompanijose ir patyriau, kad visi laivai, palaikantieji susisiekimą tarp Šiaurės ir Pietų Amerikos, dar tebėra karo žinybos valdžioje. Beliko viena galimybė: skristi lėktuvu. Lėkte buvo parlėkę ir minėtieji kunigai marijonai. Taip besiteiraudamas, atlikinėčiau vizitaciją lenkų namuose, įsikūrusiuose Amerikoje. Buvo daug stambių ir painių klausimų. Teko sukviesti visus marijonus lenkus į bendrą pasitarimą, kuris gana ilgai užsitęsė. Ilgas buvo ir to susirinkimo diskusijų bei nutarimų protokolas. Bet lenkų namai, kurių padėtis 1939 m. buvo katastrofiška, kuriuos 1940 m. vizituodamas buvau įgaliojęs veikti nevykdant generalinės kapitulos nutarimų, dabar jau buvo išbridę iš savo vargų, atmokėję didžiumą skaudžių skolų. Rodė stambiają pažangą tolyn ateičiai. Net buvo įsigiję vieną naują, patogų namą sveikoje vietoje. Suvažiavimo pasitarimai žymiai suvienodino pažiūras ir davė vilties tolimesnei pažangai.

Užbaigęs lietuviškų ir lenkiškų namų vizitaciją Šiaurės Amerikoje, turėjau vykti į Argentiną, kur namas buvo įkurtas 1939 m., bet dar niekad generolo nebuvo vizituotas. Kun. Rėklaičiui pritariant, provincijolas kun. Jančius pasisiūlė keliauti į Argentiną

drauge su manim. Taigi 1946 m. rugpiūčio 28 d. abudu sėdome į lėktuvą "Delta" ir tos pačios dienos vidurnaktyje jau buvome Miami, Floridoje. Pernakvoję tenai, leidomės skristi per Kubą, Haiti, Prancūzijos, Anglijos, Olandijos kolonijas Pietų Amerikoje ir atvykome į Belem Brazilijoje. Pernakvoję viešbutyje, patyrėme, kad toliau reikia lėkti Brazilijos lėktuvu, o to lėktuvo nebuvo. Rašiau protesto laišką Brazilijos ambasadoriui Washingtone, kad pagerbtų savo duotąją vizą ir netrukdytų man kelionės tolyn. Tada leido man ir kun. Jančiui sėsti į Amerikos lėktuvą. Taip be didelių kliūčių atskridome į Rio de Janeiro. Iš ten pasiuntėme telegramą marijonams į Avellaneda, kad atvykstame. Rugpiūčio 31 d. kelionę užbaigėm Montevideo aerodrome, nutūpę tenai vidurnaktyje. Palaukę valandą laiko, nulėkėme į Buenos Aires aerodromą. Tenai radome tą pačią valandą, kurią išskridome iš Montevideo, nes Argentinos laikrodžiai eina viena valanda vėliau, kaip Urugvajaus. Buenos Aires aerodrome mus niekas nesutiko. Paimtas užmiestyje taksistas nežinojo tos gatvės, kurioje yra marijonų namas, ir teisinosi, kad jis yra sostinės taksistas, o marijonų namas yra Avellanedoje, atseit provincijos mieste, kurio gatvių jis nežinąs. Faktinai Avellaneda yra nuo Buenos Aires tiek toli, kaip Brooklynas nuo New Yorko — tik upė skiria tuos du miestus. Marijonus radome giliai bemiegančius. Buvo antra valanda po vidurnakčio — 1946 m. rugsėjo 1 d.

Avellanedoje išbuvau iki spalio 1 d. Ten kun. Jakaičio pastangomis ir jo rūpesčiu surinktomis aukomis buvo nupirtas užtenkamai didelis žemės sklypas

VYSK. P. BŪČYS su Avellanedos (Argentinoje) marijonais
1949 m.

dirbtuvių ir darbininkų gyvenamame rajone, Avellanedos dalyje, kuri vadinasi Calle Mendoza. Tame sklype buvo pastatyta vidutiniško dydžio, gryno romaniško stiliaus, su vienu bokštu graži bažnyčia ir visai patogiai įrengta viduje, tačiau be vargonų. Prie pat bažnyčios dviejų aukštų mūrinis namas vienuoliams gyventi. Tame name buvo įkurta mokykla. Ją vedė Šv. Kazimiero seserys, bet jos neturėjo teisės mokytojauti, nes neturėjo Argentinos pilietybės. Jos tik pri-

žiūrėdavo samdytų mokytojų darbą. Vienuolės gyveno savo gražiamame ir patogiamame name prie gatvės Brasil 835, prie pat bažnyčios, tik iš kitos pusės. Prie triobų buvo užtektinai vietos dideliam sodui. Pirmiausia paaiškėjo, kad mokyklą reikia būtinai iškelti iš marijonų vienuolyno, tad nutarta statyti mokyklai triobą su sale parapijos reikalams. Vietos vienuolyno viršininkui kun. Kazimierui Vengrui leista užtraukti paskolą statybos reikalams.

Aplankėme Berisso miestą, kur gyvena apie pora tūkstančių lietuvių. Tas miestas yra nuo Avellanados taip toli, kad reikiai automobiliu važiuoti apie pusantros valandos. Susisiekimas labai geras. Berisso, kaip ir Avellaneda, priklausė La Plata arkivyskupijai. Arkivyskupas Chimento labai maloniai mus priėmė ir ragino paimti parapiją Berisso mieste.

Rugsėjo mėn. keletą kartų susitikau su Lietuvos ministriu Argentinoje K. Graužiniu. Buvau ir lietuvių iškilmėse, suruoštos Buenos Aires samdytoje salėje. Šalia kun. Vengro Avellanadoje dirbo du jauni kunigai marijonai: kun. Stanislovas Saplys ir kun. Vincentas Raitelis. Kun. Vengras jau lengvai kalbėjo ispaniškai, bet anuodu jaunieji dar nedrįso sakyti pamokslų ispanų kalba.

Marijonams pavestoji parapija Avellanadoje apėmė didoką plotą su maždaug 30,000 katalikų, kurių didžiuma buvo Katalonijos ispanai. Lietuviai turėjo keletą namukų šalia bažnyčios. Bet Avellanadoje jų buvo ne daugiau kaip 3000. Šalia Buenos Aires ir kituose prie sostinės prisišliejusiuose miestuose lietuvių skaičius, kaip manoma, siekė apie 20,000. Kuni-

gai nusiskundė, kad, jiems pradėjus dirbti Argentinoje, lietuvių, drįsusių prisipažinti katalikais, buvo tik maža sauželė, bet 1946 m. nuotaika jau buvo pasikeitusi į gerąją pusę. Buenos Aires ir apylinkėje buvo pasiturinčių lietuvių. Turtingiausia buvo varžtų dirbtuvės savininkė Emilija Čekanauskienė, turinti porą nuosavų namų. Jonas Čekanauskas, inžinierius, turėjo kitą smulkių geležinių daiktų dirbtuvę, gana didelę ir vertą daug pinigų. Jonas Ramanauskas, jaunas vyras, turi kitos rūšies metalo dirbtuvę su daug darbininkų, kurią veda sumaniai ir pelningai. Pranas Ramanauskas turi elektros prietaisų dirbtuvę, Deveikis geležies ir kiti yra medžio apdirbimo įmonių savininkai.

Išbuvęs Avellanedoje visą mėnesį, rengiausi grįžti į Romą. "Pain Air do Brasil" lėktuvų bendrovės raštinė man pranešė, kad spalio 3 d. iš Rio de Janeiro skris pirmas lėktuvas be persėdimo tiesiog į Romą. Kun. Vengras užmokėjo už mane 3300 pesų, bet ta pati raštinė pridėjo, kad Portugalija nepriima keleivių, neturinčių skiepų nuo malarijos, kad skiepyja tik viena įstaiga Buenos Aires mieste, būtent britų ligoninė ir tik du kartu savaitėje po vieną valandą. Už atitinkamą mokesį galima pasinaudoti tuo patarnavimu. Teko, nebaigus atsisveikinimo pietų pas dr. Grauzinį, išvykti į minėtąją ligoninę.

Spalio 1 d. išskridome iš Buenos Aires į Rio de Janeiro. Ten sustojome viešbutyje "Pax", susitikome su kun. Janilioniu. Lietuvos konsulas dr. Frikas Mejeris (rodos klaipėdietis) savo automobiliu pavėžino mus ir parodė visas Rio de Janeiro įdomybes, ypač

botanikos sodą. Pernakvoję dar vieną naktį, spalio 3 d. persiskyrėme su kun. Jančium: jis išskrido į šiaurę (Amerikon), o aš į rytus (Italijon). Apie 10 val. lėktuvas, kuriuo skridau, pakilo į orą iš Rio de Janeiro kariško aerodromo. Sustojome šalia Recife miesto, Atlanto pakraštyje. Belekiant per vandenyną išilgai žemės pusiaujo, saulė nusileido. Apie 10 val. vak. lėktuvas ėmė smarkiai purtintis. Tas tęsėsi apie 15 min. ir rodėsi, kad teks kristi į vandenį. Buvo gera proga prisiminti, kad kiekvienas žmogus tik vieną kartą, ne daugiau, miršta....Bet lėktuvas liovėsi purtintis ir už poros valandų nutūpėme Afrikoje, Dakaro mieste. Laikrodis rodė vidurnaktį. Valandą ten pastovėjome ir pakilę lėkėme dabar jau į šiaurę ir po septynių valandų kelionės buvome Portugalijoje, Lisbonos aerodrome. Laikrodžiai ten rodė ne 7 val., bet jau 11. Valandą išbuvę Portugalijoje, vėl pakilome ir spalio 4 d. nutūpėme prie Romos Ciampino aerodrome. Buvo jau 5 val. po pietų. Taip pasibaigė mano kano- niškoji vizitacija 1946 m.

Po tos vizitacijos marijonų gyvenimas Romoje maža kuo skyrėsi nuo to, kas buvo prieš ją. Iš Amerikos atvažiavo kun. Jonas Šaulys filosofijos studijuoti ir kun. Valentinas Atkočius įstojo į Biblijos institutą. Kun. Jonas Jakaitis buvo paskirtas generaliniu sekretorium ir gen. tarybos nariu. Generalinė taryba darydavo savo posėdžius dažnokai. Joje dalyvavo kun. Juozapas Grišans (latvis), kun. Aleksandras Boltuc (lenkas) ir kun. J. Vaitkevičius. Didžiuma darbo buvo peržiūrėjimas ir galutinis suredagavimas instrukcijų. Taip buvo paruoštos instrukcijos marijo-

nams, dirbantiems pastoracijoje, marijonų bendradarbių tvarkymui ir kitos. Buvo rūpintasi atspausdinti kun. J. Vaitkevičiaus parašytą veikalą, apimantį 383 mąstymus, tartasi su įvairiomis spaustuvėmis Romoje, Vatikane ir Vokietijoje, bet praktiškai dalykas nesisėkė dėl lėšų stokos.*

Lietuvių kolegija pamažu atsistojo ant kojų, nusipirko namą via Casalmonferrato 20, nes atvažiavęs iš Amerikos kun. Briška paaukojo tam reikalui 33,000 dol. Jo portretai, tapytas ir iš marmuro iškaltas, patalpinti pačiose garbingiausiose kolegijos vietose. Rektorius kun. L. Tulaba, apgynęs daktaro disertaciją Biblijos institute, išvažiavo į Ameriką. Buvo norėta kolegiją perkelti į kitą vietą, bet nepasisėkė surasti patogios vietos, tad kolegija liko savo vietoje, tik buvo padidinta, pristačius vieną aukštą ant namo viršaus ir seserims namelį iš šono. Parvykęs iš Amerikos kun. Tulaba nupirko už Kauno arkivyskupijos pinigų, perduotus arkivyskupo Skvirecko, kolegijos vasmarnamį maždaug 25 km. į rytus nuo Romos ir 5 km. į vakarus nuo Tivoli miestelio.

Tuo tarpu marijonų gyvenimas plaukė ramiai. Tik karui pasibaigus ir daugeliui pabėgėlių atvykus į Romą, BALFas prisiuntė didelę daugybę drabužių ir kitokių daiktų išdalinti pabėgėliams. Vieną dieną susidarė tų prisiųstųjų daiktų paroda marijonų vienuolyno kieme. Tie daiktai sukrauti užėmė keletą kambarių vienuolyno patalpose. Jų tvarkymas ir dalini-

* Tas veikalas — 4 tomų, vardu "Gyvoji Dvasia" buvo išleistas kun. Juškaičio lėšomis 1950-52 m. Amerikoje. Red.

mas buvo pavestas inž. Edmundui Karanauskui. Jis turėjo samdytą jaunesnį pagelbininką. Pagaliau BAL-Fas rado tinkamesnes patalpas ir visas buvo perkelta kitur.

Trims metams praslinkus po generalinės vizitacijos, pagal vienuolijos konstituciją, vėl reikėjo vizituoti vienuolijos provincijas ir namus. Prisdėjo dar ir ta priežastis, kad Amerikoje 1948 m. pradžioje lenkai marijonai įsigijo trečią namą, būtent Detroite. Pavasarį iš tų trijų lenkiškų namų Apaštaly Sostas leido sudaryti savarankišką provinciją šv. Stanislovo Kostkos vardu. O lietuvių marijonų namai sudarė šv. Kazimiero provinciją. Svarbu buvo aplankyti ir vizituoti naujai susidariusią provinciją. Netrūko ir kitų priežasčių, dėl kurių reikėjo skubintis pradėti vizitaciją. Todėl 1949 m. vasario 16 d. sėdau į "Pain Air do Brasil" lėktuvą ir vasario 18 d. vidurnaktį nutūpiau tuo pačiu lėktuvu Buenos Aires aerodrome. Mane pasitiko Avellanedos marijonai ir būrys žymesnių pasauliečių. Emilijos Čekanauskienės automobiliu, lydimas keleto kitų automobilių, apie 2 val. nakties atvykau į marijonų vienuolyną Avellanedoje. Vizitacijos darbas tęsėsi septynias savaites. Radau mokyklos triobą jau pastatytą ir gražiai įrengtą. Didžiojoje jos salėje tilpo virš 400 sėdinčių žmonių. Šalia tos salės buvo keletas mažesnių kambarių įvairiems organizacijų mažesniems susirinkimams. Aštuoniuose dideliuose kambariuose apačioje buvo šviesios ir patogios salės mokyklai. Joje mokinosi apie 250 vaikų. Dvi vienuolės kazimierietės jau turėjo teisę mokytojauti. Bažnyčioje buvo įrengta gražaus darbo marmuro sakyk-

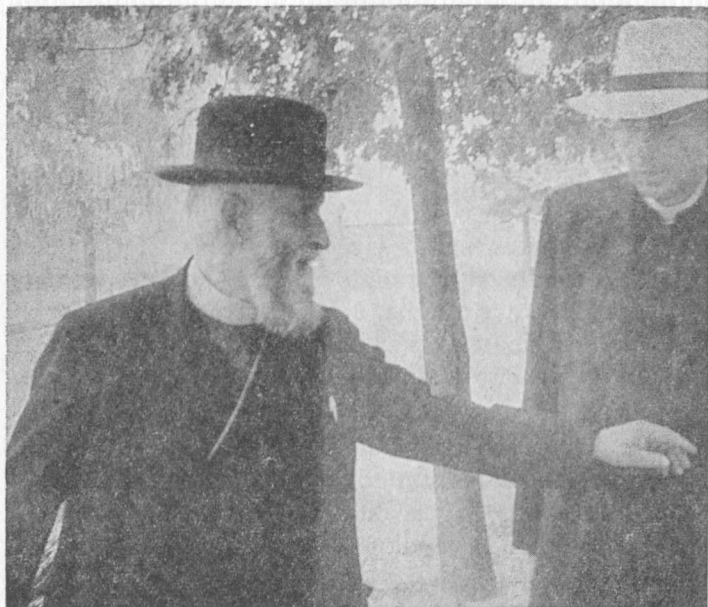
la. Didysis apvalus langas bažnyčios fronte prieš trejus metus buvo paprasto stiklo. Dabar jau radau vitražą. Viso labo vitražų bažnyčioje buvo 34.

Aplankiau ir Berisso. Ten su vietos lietuviais tariausi apie parapijos paėmimą. Jie man sudarė didelio masto planą miesto gatvėms pavaizduoti. Apskaičiavo, kiek kainotų bažnyčios ir vienuolyno pastatymas. Išėjo suma 1,999,000 pesų su viršum. Kalbėjau si su naujuoju arkivyskupu La Platoje Tomu Solari, kuris buvo paskirtas mirusiojo Chimento vietoje. Sutikau iki 1949 m. spalio mėn. pasiųsti į Argentina du kunigu viršaus, kad marijonai galėtų aptarnauti ir Berisso. Tą pažadą ištesėjau: atvyko į Avellanedą kun. J. Jakaitis ir kun. J. A. Margis.

Tais pat 1949 metais buvo šaukiama Šv. Kazimiero provincijos kapitula. Iš Avellanedos pagal konstituciją į kapitulą Amerikon turėjo vykti du atstovai, bet namo taryba, turėdama daug išlaidų ir mažai pajamų, prašė dispensos, kad užtektų tik vieno atstovo. Dispensą daviau ir turėjo vykti namo viršininkas kun. Vengras. Tą patyrė parapiečiai. Delegacijos ir atskiri asmenys bendrais ir atskirais raštais bei pareiškimais prašė nesivežti kun. Vengro, o palikti jį jiems. Aš gyriau juos, pareikšdamas džiaugsmą, kad jie patenkinti savo klebonu. Iš tikrųjų norėjau jį imti su savim, bet liekantieji vietoje pareiškė baimės, kad be klebono jie nesugebės žmoniškai atlikti Didžiosios Savaitės ir Velykų apeigų. Sutikau, kad kun. Vengras išvyktų tuojau po Atvelykio. Su kun. Vengru nuvažiavau į Rosario miestą pasikalbėti su vietos vyskupu kardinolu A. Caggiano. Atvykęs kelias valandas prieš

pasimatymui skirtą laiką, užėjau su kun. Vengru į vieną kleboniją. Pasirodė, kad čia virėja yra lietuvaitė iš Šunskų parapijos. Kardinolas labai maloniai priėmė ir kalbėjome apie pavidimą marijonams vienos parapijos Rosario mieste. Sakoma, kad ten esama apie 3000 lietuvių komunistų. O katalikų, išskyrus minėtąją virėją, kaip ir nėra. Kardinolas sakė, kad kuriant vienuolyną reikia mažiausia keturių vienuolių kunigų. Aš aiškinau, kad mes rūpinsimės tiek pasiekti, bet ne susyk, o reikia pamažu augti. Maždaug susitarėme. Kardinolas ketino netrukus būti Romoje ir galutinai susitarti. Jis drauge su maldininkais atvyko į Romą 1949 m. gruodžio mėn. Susitarėme ir trys marijonai jau gyvena Rosario mieste. Ten kun. Grišans eina viršininko pareigas, kun. Vengras administruoja parapiją, o kun. Duoba dėsto Šv. Raštą tos vyskupijos seminarijoje.

Marijonų ir pasauliečių lydimas, 1949 m. balandžio 11 d. 10 val. ryto iš Buenos Aires aerodromo išskridau į Ameriką. Įdomūs buvo vaizdai, skaisčios saulės apšviesti pietinėje Amerikoje iki Rio de Janeiro ir toliau į šiaurę. Mieste Belem, kur lėktuvas sustojo, buvo vidurnaktis. Vienas aerodromo tarnautojas man pasakė, kad jis mane atsimenąs iš 1946 metų. Pastovėję ten apie valandą laiko, skridome į šiaurę ir nutūpėme New Yorke La Guardia aerodrome. Tai buvo 1949 m. balandžio 12 d. apie 10 val. vakaro. Įdomu buvo tai, kad keletas aerodromo tarnautojų pasirodė esą lietuviai ir suprato, kai mane pasitikusieji marijonai ir giminės kalbėjo su manim lietuviškai. Greitai pasibaigė visokie formalumai ir nuvykau pas

VYSK. P. BŪČYS ir seserėnas KUN. VYT. BAGDANAČIUS
Elizabeth, N.J. 1949 m.

kun. Balkūną į Maspethą. Ten pernakvojęs ir atsi-
laikęs Mišias, nuvykau pas savo seserį, jos vyrą ir
sūnų gydytoją Bagdaničius. Atsirado Bagdaničių
dvi dukterys su vyrais ir vaikais. Ten buvo ir mano
sesers sūnus kun. Vytautas Bagdaničius.

Trumpai po to su kun. provincijolu Jančium iš-
vykome į Chicago. Atlikau to namo vizitaciją, kaip
lygiai Hinsdale seminarijos ir Kenoshos namo. Apžiū-
rėjau Kenoshos marijonams pavestą lietuvių bažnyčią

Racino mieste. Vizitavau ir Milvaukės namą. Man tą bedarant, Kenoshos ir Milvaukės mažų namų marjonai, susitelkę į vieną bendrą posėdį, išrinko savo atstovus į provincijos kapitulą. Milvaukėje stebėjau nepaprastai gražiai iš oro atremontuota bažnyčia. Gaila, neturiu fotografijos palyginimui, kaip ji atrodė prieš ir po remonto. To remonto nuopelnus reikia priskirti Milvaukės namo viršininkui kun. Kuprevičiui. Hinsdale seminariją radau žymiai geriau veikiant negu prieš trejus metus. Bet Marianapolio mokykla buvo daug žemiau už pačius kukliausius reikalavimus. Tas dalykas sudarė man daug rūpesčio.

Gegužės mėn. pabaigoje ir birželio pradžioje įvyko šv. Kazimiero provincijos kapitula, kuriai pirminkavo kun. Jančius. Padaryta daug nutarimų. Kapitulos sekretoriai, ypač kun. K. Matulaitis, greitai ir gerai surašė ilgą ir smulkų nutarimų protokolą.

Birželio 5 d. per Sekmines Hinsdale seminarijos koplyčioje, gavęs Rytų Bažnyčios kongregacijos leidimą, lotynų apeigomis iššventinau penkis marijonus kunigais. Tarp jų ir kun. J. Margį. Birželio 6 d. marjonai sukviėtė Chicagos ir apylinkės kunigus ir iškėlė pietus mano kunigystės 50 metų sukakčiai. (Tikroji sukaktis buvo švenčiama Avellanedoje kovo 25 d., kada yra tikroji mano šventimų data). Birželio 9 d. kun. Jančius, kun. Vaitkevičius, kun. Rimšelis ir aš automobiliu iš Chicagos išvažiavome į rytus. Atvykome pirmiausia į Detroitą, bet tenai marijonų namo vizitacijos nedariau, nes nebuvo iš anksto paskelbtas mano atvykimas ir nebuvo namieje nei viršininko, nei jo pavaduotojo, o tik vienas kun. B. Jakimowicz, len-

VYSK. P. BŪČYS 1949.VI.5 Hinsdale, Ill. seminarijoje suteikęs kunigo šventimus jauniesiems marijonams.

kas, mokąs lietuviškai. Jis karo metu buvo iš Varšuvos atbėgęs į Lietuvą, iš ten rusų išvežtas į Sibirą, iš kur ištrūko dėl gen. Sikorskio sutarties su Stalinu, tarnavo lenkų kariuomenėje ir iš jos paliuosuotas atvyko į Ameriką.

Iš Detroito važiovome į Kanadą per Windsor, London miestus iki Niagaros. Londone negalėjome gauti nakvynės viešbučiuose, tad apsinakvojome prie kelio esančiuose automobilių sustojimo pastatuose. Į Niagarą atvažiavome iš Kanados pusės. Gėrėjomės žavinčio krioklio reginiu. Diena buvo graži ir saulėta. Pervaziavome į Amerikos pusę ir užsukome į lietuvių bažnyčią Niagara Falls, bet kun. Aukštikalnio (buv.

marijono) neradome. Pusryčius pavalgę restorane, išvažiavome Marianapolio link. Pakeliui gėrėjomės puikiais reginiais kalnuose, apaugusiuose žaliuojančiais miškais. Atvažiavom į Stockbridge, Mass., lenkų provincijos centrinį namą. Ten pailsėję, išvažiavome į Marianapolį.

Aplankęs visus tris lenkų namus, dalyvavau jų provincijos kapituloje. Kadangi nuo provincijos įkūrimo buvo praėję tik vieneri metai, kadangi kapituloje dalyvavo tik 12 atstovų kunigų, tai kapitula per vieną dieną atliko visus savo reikalus. Liepos 4 d. buvau Marianapolyje, kur tą dieną, kada visoje Amerikoje yra didžioji tautos šventė, Naujosios Anglijos lietuviai susirenka į vadinamą Lietuvų dieną. Buvo suvažiavę daugybė automobilių ir keletas autobusų su lietuviais iš įvairių vietų. Iškilmingos Mišios buvo lauke prie koplyčios. Virtuvė turėjo daug darbo. Ją aptarnavo Marijos Nekalto Prasidėjimo vienuolijos seselės, talkinamos pasaulinių moterų. Vieniems pavalgius didelėje valgomioje salėje, ateidavo pietų kiti, ir visi, kurie tik norėjo, gavo pavalgyti. Lauke tarp medžių, kurių Marianapolio parke yra daug, žmonės visokiais būdais linksminosi. Visus, lygiai ir mane, stebino labai gausus naujųjų ateivių ("Dievo Paukštelių") skautų ir skaučių būrys. Buvusieji Marianapolyje lietuviai žiūrėjo į tų jaunuolių skautiškus pasirodymus, gėrėjosi jų tvarkingumu ir kantrumu. Pavakare, jau betemstant, automobiliai ir autobusai išvažinėjo. Marianapolio pievos liko tuščios, tik visokių popiergalių ir atmatų buvo visur pilna. Marijonai broliai porą dienų užtruko, kol tą viską suvalė. Bet namo išdininkas

dėl to nebuvo piktas: jis sakė, kad tos dienos vargas apsimokėjo. Dabar neatsimenu, kiek jis pelnė.

Rugpiūčio 8 d. Stockbridge pradėjau laikyti 8 dienų rekolekcijas. Jas vedė jaunas kunigas Pelczynski, o aš tik naudojausi jomis, kaip marijonai daro kas metai. Rugpiūčio 15 d. priėmiau įžadus dviejų naujokų: vieno kunigo ir vieno klieriko. Iš vakaro į noviciatą buvo priimta 10 kandidatų.

Tarp liepos 4 d. ir rugpiūčio pradžios pasitaikė skaudus įvykis. Vieną sekmadienį, tai buvo liepos 17 d., su kun. Bagdanavičium vaikštinėjome Marianapolio sode, šnekučiuodami apie vienuolišką gyvenimą. Priėjo prie mudviejų namo viršininkas kun. A. Jagminas ir pranešė: šįryt Hinsdale mirė kun. Vaitkevičius. Nebuvo ilgai laiko ruošti. Išvažiavome automobiliu į Worcesterį ir ten paėmėme traukinį į Chicagą. Su manim važiavo ir kun. Bagdanavičius, nes jis jau buvo pasiryžęs stoti į marijonus. Atvykome į Chicagą pirmadienio rytą. Kun. Jančius mudu pasitiko stotyje ir parsivežė į vienuolyną. Antradienį kun. Vaitkevičiaus kūną iš Hinsdale atlydėjome į Chicagą, į Aušros Vartų bažnyčią. Trečiadienį ten buvo iškilmingos gedulingos pamaldos. Mišias laikė provincijolas kun. Jančius. Presbiterijoje sėdėjo kun. Briška, pasipuošęs Maltos ordenu baltu, lietuviams nematytu apsiaustu. Aš sakiau pamokslą. Po pamokslo ilga automobilių eilė išlydėjo velionies kūną į šv. Kazimiero kapines, kur radome suvažiavus daugybę žmonių. Kun. Vaitkevičius buvo palaidotas tame kapinių skyriuje, kuris yra pavestas marijonams. Atrodo, kad Vaitkevičius mirė apopleksija: jau Romoje kelis kartus reikėjo jį išvesti iš koplyčios netekusį sąmonės.

VYSK. P.. BŪČIO pagerbimas Londone 1949.VIII.28
50 metų kunigystės proga.

Rugpiūčio 17 d. iš Stockbridge išvažiavau į New Yorką, apsistojau pas kun. Balkūną Maspethe ir po poros dienų išskridau per New Foundland į Londoną Anglijoje. Čia atskridau rugpiūčio 20 d. 11 val., kai tuo tarpu New Yorke tada buvo 5 val. ryto. Aerodrome manęs laukė kun. J. Sakevičius su kitais kunigais. Parvažiavome į 21, The Oval, Hackney Road. Buvau pažadėjęs Anglijos kunigams lietuviams pravesti rekolekcijas. Jos įvyko Birmingham mieste, jėzuitų šv. Rapolo vienuolyne. Dalyvavo 9 kunigai, o jų skaičiuje ir jėzuitas tėvas Bružikas, taigi mano išipareigojimas vesti rekolekcijas, ten esant tokiam pamokslininkui, buvo nereikalingas.

Buvau taipgi sutikęs, kun. Steponaičio prašomas, atlaikyti pamaldas Widness lietuviams. Nuvykau pirmąjį rugsėjo mėn. sekmadienį. Pamaldos supuolė su tautine lietuvių švente, su prakalbomis parapijos salėje, su giesmėmis ir dainomis. Po to atlikau Londono marijonų namo vizitaciją. Tas namas, tiesą sakant, buvo du namai: vienas prie šv. Kazimiero bažnyčios, antras, marijonų lėšomis pirktas, vadinosi "Marian House" prie Holden Avenue. Šitame antrajame name koncentruojasi marijonų veikla rytų apeigomis.

Atlikęs vizitaciją Anglijoje, rugsėjo mėn. išskridau per Prancūziją į Lisboną Portugalijoje. Ten manęs laukė marijonas kun. Wisniewski. Pernakvojęs Lisbonoje su juo išvykau į Braganca, kur kun. Wisniewski profesoriavo seminarijoje. Atvykome vėlai naktį. Seminarijos vartai buvo uždaryti, bet Wisniewski buvo tiek miklus, kad perlipo per aukštą tvorą, įėjo į seminarijos patalpą ir grįžęs atidarė vartus.

VYSK. P. BŪČYS su Londono marijonais 1949 m.

Pernakvojome, atsilaikėme Mišias ir po pusryčių nuėjome pas vietos vyskupą Abilio Augusto Vaz dos Neves. Vyskupas sirgo, bet atsikėlė ir mandagiai mane priėmė, paskolino savo automobilį ir prityrusį šoferį, kad mudu su kun. Wisniewskiu nuvežtų į Balsamao, buvusį marijonų vienuolyną, valdžios uždarytą ir konfiskuotą 1838 m. Pakeliui ilgai užtrukome artimoje prie Bragancos parapijoje, kur vietinio dekanato

kunigai buvo susirinkę. Į Balsamao atvykome po pietų. Sunku buvo pasiekti viršūnę tos kalvos, kur stovėjo gerai ir gražiai išlikusi bažnyčia ir visai sugriuvusio vienuolyno liekanos. Grįžę užsukome pas pasaulietį žmogų, tų griuvėsių savininką. Su juo sunku buvo susikalbėti, nes aš nemokėjau portugališkai, o jis nesuprato prancūzų kalbos. Jis siūlė mums nuomoti arba pirkti buvusią marijonų nuosavybę. Man išvažiavus iš Portugalijos, iš vėlesnių susirašinėjimų paaiškėjo, kad jis už tą nuosavybę norėtų iš mūsų gauti 22,000 dol., o nuomos imtų metams 200 dol. Mes nepajėgėme tiek mokėti.*

Grįžus į Bragančą, vyskupas mane pagerbė labai gražia, bet privačia vakariene. Rytojaus dieną buvo sekmadienis. Anksti atsikėlę, atsilaikėme Mišias seminarijos koplyčioje ir 6 val. siauruoju geležinkelio išvažiavome iš Bragancos. Per Porto atvykome į Leirą. Ten nusisamdėme taxi į Fatimą. Pernakvojome didžiulėje maldininkų užieigoje, įrengtoje su visais gerų viešbučių patogumais. Prieš švintant atsilaikėme Mišias Apsireiškimų koplyčioje, apžiūrėjome statomą didžiulę bažnyčią. Devintą valandą atvyko užsakytasis taxi ir grįžome į Leirą. Pakeliui sustojome vietoje, vadinamoje Bataglia, ir apžiūrėjome didelę, nepaprasto grožio portugališko gotiko stiliaus bažnyčią, statytą XIV amžiuje, prie kurios yra taip pat to paties grožio vienuolynas. Vietinių žmonių pasakojimu, tos

* Vėliau marijonai tą nuosavybę įsigijo ir ten atgaivino buvusį savo vienuolyną. Red.

bažnyčios ir vienuolyno sumanytojas ir vykdytojas, ją statęs vyriausias inžinierius, buvęs aklas.

Atvykę į Leirą, sėdome į traukinį ir atvažiavome į Lisboną. Viešbutyje pavalgę pietus, nuėjome teirautis lėktuvo ir patyrėme, kad lėktuvas išskris tik po pietų. Užsukome pas saleziečius netoli kapinių, nes jie patyrę, kad esu Lisbone, pareiškė noro pasimatyti. Tai buvo du lietuviai. Jie turėjo nežinia iš kur gavę automobilį, kuriuo apvežiojo mudu ir aprodė įdomiausias Lisbonos vietas: seną katedrą, šv. Antano Paduviečio gimimo vietą, į kurią įeiti reikėjo giliai po zakristijos grindimis. Aplankėme šv. Jeronimo Emilianio nuostabaus meno bažnyčią. Buvome ir toje šventovėje, kuri vadinasi "Žvaigždė", kur kitados gyveno vienuolės karmelitės ir kur mėgdavo būti viena iš žymiausių Portugalijos karalienių. Matėme paminklą, pastatytą Brazilijos atradėjui ir tvarkytojui. Pavalgę pietus saleziečių įstaigoje, nuvykome į aerodromą. Lėktuvas vėlinosi ir nusibodo laukti. Bet galų gale atėjo išskridimo laikas. Atsisveikinęs su mandagiais ir meilingais saleziečiais ir su kun. Wisniewskiu, 4 val. p.p. pakilau į orą. Skridome per Ispaniją 5,200 metrų aukštyje. Lauke temperatūra buvo 5 laipsniai Celsijaus, o viduje paprasta kambarinė. Skridome 480 km. val. greičiu, niekur nesustodami. Buvo jau beveik 9 val. vak., kai lėktuvas nutūpė Romos Ciampino aerodrome. Išeinant pasirodė, kad mano pase italų viza pasibaigusi. Valdininkui, kuris mane sulaikė, pareiškiau, kad nuo 1928 m. einu marijonų generolo pareigas, gyvenu Romoje; jei nusikaltau, tai darykit, ką norit, bet aš turėjau tokių svarbių pareigų, kad

VYSK. P. BŪČYS su kitais marijonais amerikiečiais Romoje 1950.VI.16 išlydi provinciolą KUN. J. JANČIŲ, grįžtantį į JAV.

galėjau pamiršti, jog viza pasibaigė. Viza buvo išsi-
baigusi prieš du mėnesiu, nes buvo duota grįžimui še-
šiams mėn., o aš išbuva au aštuonis mėnesius. Valdinin-
kas patylėjo ir tarė: "Turiu pranešti viršininkui". Nu-
ėjo ir po kelių minučių grįžęs atsakė: "Gera, gali ei-
ti".

Parvažiavau į via Corsica 1, radau dar nesumi-
gusius, tik namo viršininkas ir durininkas stebėjosi,
iš kur taip netikėtai atsiradau.

Paskutiniai vienuolika mėnesių nuo to laiko jau jokiam archyve neleidžiama tyrinėti. Taigi noroms nenoroms reikia šiuos mano atsiminimus užbaigti.

MANO KELIONĖS PO PASAULĮ

1. 1916 m. į Ameriką.
2. 1921 m. iš Amerikos laivu į Lietuvą.
3. 1924 m. laivu į Ameriką ir atgal.
4. 1926 m. laivu į Ameriką ir atgal.
5. 1928 m. Suezas, Ceylonas, Australija, Havajai, San Francisco, Chicago, New Yorkas, Neapolis, Roma laivais ir traukiniais.
6. 1931 m. laivu į Ameriką ir atgal.
7. 1932 m. laivu į Ameriką ir atgal.
8. 1933 m. į Ameriką ir 1934 m. atgal laivu.
9. 1940 m. laivu į Ameriką ir lėktuvu atgal.
10. 1946 m. laivu į Šiaurės Ameriką, lėktuvu iš Chicagos į Buenos Aires ir iš ten lėktuvu į Romą.
11. 1949 m. lėktuvu iš Romos į Buenos Aires, iš ten į New Yorką, New Faundlandą, Londoną, Lisboną, Romą.

VII

**BENDRAS SINTETINIS PIŪVIS
PER VIŠĄ MANO GYVENIMĄ**

Šitam* mano atsiminimų skyriui medžiagos pusėtinai yra tame, kas iki šiol surašyta, bet tik **pusėtinai**, nes visa svarbiausioji medžiaga, atvaizduojanti sielos gyvenimą, ypač sąžinės sritį, visai praleista.

Kai kurie žmonės, kartais ir viešai kalbėdami, dažniausiai man girdint, o vienas antras raštu privatiniuose laiškuose ir į akis mane pavadina katalikiškosios Lietuvos patriarchu. Tuo jie parodo man palankumo ir pareiškia pagarbos, todėl aš jų negaliu įtarti, kad jie meluotų. Bet aišku, kad minėtasis jų posakis neatitinka tikrybės. Nė rūpestingiausios kieno nors pastangos negalėtų surinkti šiek tiek įrodymų minėtajam posakiui.

Ne tik katalikiškosios Lietuvos, bet visos mūsų tautos patriarchu buvo ir yra vyskupas Motiejus Valančius. Deja, mūsų visuomenė mažai ar pernelyg retai apie tai mintyja ir šneka. Man šalia jo atsistoti tikėtų tik tam, kad jo dydis šalia mano mažumo geriau būtų matomas. Juk taip daro statybos inžinieriai: šalia triobos plane pažymi mažutį žmogų ar medį.

Aš pats buvau pasišovęs būti Kristaus Bažnyčios apologetu Lietuvoje. Toje srityje esu šį tą paskelbęs

* Šis skyrius paties vysk. Būčio ranka parašytas 1951.IV.15.

lietuvių kalba. "Švč. Panelės apsireiškimai Liurde" padarė šiek tiek naudos populiarioje apologetikoje. Aukštesnius mokslus išėjusiems arba einantiems buvo skirta mano "Trumpoji Apologetika". Porą metų ją vartojo gimnazijose VIII klasės moksleiviai, bet tai buvo trumpai, nes Lietuvos vyskupai patvirtino tikybos mokslo programą gimnazijoms ir ta mano "Trumpoji Apologetika" netiko programai. "Vadove", "Šaltinyje" ir kituose laikraščiuose aiškindavau tikėjimo tiesas abejojantiems. Tų aiškinimų maža dalis išėjo suimta į knygutę "Tikėjimo Dalykai", bet didžioji dalis liko nesudariusi atskiros leidinio. Šiandien jau neverta visa tai surinkti, nes dabar jau kitokie abejojimai, ne tie reikalai, nė ne tos pažiūros abejojančių žmonių. Į tarptautinį katalikų apologetikos mokslą nieko nesusiėmęs. Ne aš vienas rašinėdavau lietuviškos apologetikos straipsnius. Nelengvas uždavinys būtų išspręsti, kam tenka pirmoji vieta juos rašinėjusių.

Norėjau, kad jaunesni už mane tobuliau pasiruošę apologetų uždaviniams. Tris marijonus buvau prikalbinęs tam garbingam uždaviniui, bet visi trys lietuviai nukrypo į kitas sritis, tik vienas latvis šioje šakoje pasiekė teologijos daktaro laipsnio, būtent kun. Bronislovas Valpitrš, bet ir jį gyvenimas privertė dirbti kitus darbus.

Tryliką metų dėsčiau apologetiką Petrapilio dvasinėje akademijoje, septynerius metus tą pačią pareigą ėjau Lietuvos universitete Kaune. Kai šiandien žiūriu į savo litografuotas ar šapirografuotas paskaitas, tai liūdna man darosi, nes matau, kad tie raštai

visai nepatvirtina gana palankios nuomonės, susidariusios apie mano profesoriavimą ir mokslinę jo vertę.

Trumpai sakant, yra dokumentuotų įrodymų, kad neturiu teisės vadintis patriarchu ne tik bendrame Lietuvos katalikų gyvenime, bet nė apologetikos srityje. Apie kitus mano spausdintuosius veikalus nėra ko daug kalbėti. Arkivyskupas Pranciškus Karevičius kitados sužymėjo juose pastebėtąsias klaidas.

Dvidešimtojo amžiaus tykybiniame Lietuvos gyvenime ne tiek raštais, kiek veiklos nepaprastu naujingumu iškilo arkivyskupas Jurgis Matulevičius. Kažin ar jam neteks XX amžiuje garbingiausioji vieta, kaip teko Valančiui pereitame šimtmetyje.

Dviem dalykais Matulevičius padarė daug naujos Lietuvos katalikybei, — atnaujino nykstantį vienuolinį gyvenimą ir sudarė nepriklausomą Lietuvos Bažnyčios provinciją. Visai rimtai galima kelti klausimas, ar arkivyskupas Matulevičius netiktų pavadinti patriarcho vardu po Valančiaus.

Man teko dirbti šalia Matulevičiaus. Toje pačioje Marijampolės gimnazijoje mokėmės, tuo pačiu laiku pradėjome eiti aukštuosius mokslus ir tą pačią dieną, toje pačioje Petrapilio dvasinėje akademijoje juos drauge baigėme. Vieną dieną ir tą pačią valandą oficialiai abu įstojome į marijonų vienuoliją. Jos generolas tėvas Vincentas Senkus drauge mudu priėmė į ją. Tai vienuolijai Matulevičius vadovavo nuo 1911 m. iki 1927 m., o man teko tas garbingas uždavinys dviem atvejais: nuo 1927 m. iki 1933 m. ir nuo 1939 iki 1951. Vadovavimo laiko ilgis beveik tas pats, bet

Prie VYSK. BŪČIO karsto stovi VYSK. V. PADOLSKIS ir
KUN. A. POVILAITIS.

reikšmė ne ta pati. Čia netinka rašyti atnaujintosios marijonų vienuolijos istoriją nuo 1910 m. iki šių dienų, bet nėra nė vieno marijono, nei kito marijonų gyvenimą pažįstančio asmens, kuris nepripažintų didelio skirtumo tarp Matulevičiaus nuopelnų ir mano veiklos toje vienuolijoje.

Matulevičiui tapus apaštališkuoju vizitatorium Lietuvai, gyvenau viename name su juo ir atlikinėdavau kai kuriuos jo pavedamus mažmožius. Negalėjau pasiimti didelių dalykų, nes turėjau labai svarbių pareigų universitete, ir nemažai laiko tekdavo atidėti Katalikų Veikimo Centro sekretorijate. Taigi mano dalis Lietuvos bažnytinės provincijos sukūrimo tepastebima tik tų, kurie ištiria dalyką su visomis mažomis smulkmenomis.

Lietuvos katalikų gyvenime labai stambus įvykis yra ištiso Šventojo Rašto išvertimas mūsų kalbon. Po keleto šimtmečių nuo Lietuvos krikšto, po vyskupų Giedraičio ir Baranausko bandymų galų gale tą būtinai reikalingą ir labai garbingą uždavinį atliko arkivyskupas Juozapas Skvireckas. Niekio panašiai svarbaus aš nesu padaręs savo gimtosios šalies Bažnyčiai.

Arkiv. Skvireckas yra pirmutinis Kauno metropolitas, nepriklausomos Lietuvos episkopato pirmininkas. Šitą aplinkybę sudedant į krūvą su Šventojo Rašto išvertimu galima rimtai svarstyti, ar nepritiktų jam tapti patriarchu, juo labiau, kad jis yra seniausias lietuvis vyskupas, vyskupu tapęs 1919 metais. Šiomet balandžio 5 dieną sukako 25 metai nuo jo pakėlimo į arkivyskopus. Aš kad ir tapau vyskupu, bet vienuolika metų vėliau už jį ir nesu Lietuvos episkopato narys, o tik rytų apeigų už Lietuvos ribų.

Bendrąjį sintetinį ir galutinį mano gyvenimo įvertinimą neklaidingai padarys V. Jėzus man mirštant. Ta diena ar naktis jau negali būti labai tolima nuo šios dienos. Ačiū Dievui, mirdamas neturėsiu pareigos atsiskaityti iš to, kaip atlikau patriarcho uždavinius. Turiu vilties pro skaistyklą patekti ten, kur yra skirta amžinai būti V. Jėzaus tarnams.

(—) Petras Pranciškus Būčys, MIC

PRIEDAI

I. VYSKUPO VALANČIAUS TARNAS

Išvykdamas* iš Petrapilio, kun. J. Pranaitis užleidęs man savo butą ir, pardavęs kai kuriuos daiktus, patarė man perimti iš jo taipgi ir tarną Juozą Januškevičių, seną lietuvį. Nesigailiu paklausęs savo profesoriaus Pranaičio, nes tas tarnas, kad ir senas, buvo vertas dėmesio žmogus. Jis buvo kilęs iš Lietuvos bajorų ir gerai mokėjo tris kalbas: lietuvių, lenkų ir rusų. Tai buvo aukšto ūgio ir stambios sudėties vyras. Akademijos klierikai - studentai jį vadindavo Lordu dėl jo didingos išvaizdos: jis nešiojo barzdą, bet skusdavo ūsus, o jo barzda buvo didoka ir graži.

Jaunas būdamas, Juozas Januškevičius savo tarnybą pradėjo pas vysk. Motiejų Valančių antruojų tarnu, kuomet Žemaičių vyskupas dar galėjo iškilmingai lankyti parapijas. Pirmais Juozo tarnybos metais vyskupas išsirengė į kelionę visai vasarai. Jau visas buvo sutvarkyta, kai vyskupas pasišaukė Juozą ir jam maždaug taip tarė: "Juozuli, aš išvažiuoju lankyti parapijų. Grįšiu tik rudenį. Namus palieku tau globoti. Man išvažiavus, uždaryk langines, užtrauk

* Spausdinta "Drauge" 1966 m. kovo 26 d., nr. 79(12) atkarpoje.

langų užuolaidas. Prieš grįždamas parašysiu tau, kai reikės vėl atidaryti langus ir nudulkinti baldus bei išvalyti ir išvėdinti kambarius. Bet aš senas; man reikia po truputį vartoti medaus". Čia vyskupas atsistojo ir nusivedė Juozą pas spintą, kurios apačioje buvo didoka molinė puodynė, uždengta popierium. Vyskupas ją parodęs jaunam tarnui kalbėjo toliau: "Aš čia palieku šitą gryno, tyro medaus puodynę. Tu žiūrėk, kad niekas jos neišimtų. Kai parvažiuosiu, bus man sugadu."

Vyskupas apsirengė, su prelatais, kanauninkais ir kapelionu nuėjo į katedrą, iš kur ji, sukalbėjus tam tikras maldas, visa miesto dvasiškija palydėjo iki kariatos.

Ganytojui išvažiavus, Juozas įsakmiai pildė visa, kas buvo įsakyta. Per ištisą vasarą darbo ir rūpesčio nebuvo. Juozas kasdien pereidavo tamsius kambarius ir patikrindavo, ar tebėra puodynė su medum. Kadangi langai buvo uždaryti, tai ji buvo beveik nematoma spintos apačioje. Juozas pakeldavo popierinį uždangalą ir piršto galu truputį paliesdavo medų, patikrindamas, kad jis ten yra, o patikrinęs, žinoma, nu-laižydavo pirštą.

Rudeniop, štai, ateina vyskupo atvirutė, kad jau reikia išvėdinti ir sutvarkyti kambarius. Juozas tuoju atidarė langus, išnešė į lauką kilimus ir juos išdulkino, nuvalė baldus, išvaškavo grindis, trumpai sakant, padarė visa, kaip reikiant, ir, šviesoje pažiūrėjęs į puodynę, pastebėjo, kad joje medaus paviršius jau daug žemiau, kaip prieš vyskupui išvažiuojant būta. Pamatė ir išsigando. Pagalvojo, kas bus, kai vys-

kupas parvažiuos. Bėgo į miestą pirkti medaus, kad atpildytų, bet negavo. Metėsi pas pažįstamus, pro ašaras prašydamas paskolinti, bet irgi negavo. Kai kam pasisakė savo nelaime. Tie, neturėdami medaus, aiškino, kad naudos nebūtų nė jo turint, nes, prie ano medaus pripylus kito, vistiek bus matyti, kad ne tas pats. Taip reikėjo ryžtis ir ruoštis nelaimei, kokia laukia.

Vyskupas parvažiavo. Visi buvo linksmi, patenkintas ir pats ganytojas. Prelatai ir kanauninkai išsiskirstė iš rūmų, kur buvo susirinkę pasveikinti grįžusio vyskupo. Vyskupas atsisėdo į gilią, minkštą kėdę ir pasišaukė Juozą. Tas atėjo nusiminęs ir išbalęs. Širdis smarkiai plakė. “Kaip medus?”, paklausė jis savo jaunojo tarno. Juozas verkdamas puolė klūpsčias prie vyskupo kojų ir, bučiuodamas abi rankas, prisipažino nulaižęs žymią dalį medaus. Valančius meilingai uždėjo ranką verkiančiam vaikinui ant galvos ir tarė: “Atnešk man tą puodynę”. Bematant Juozas atnešė, o vyskupas, pažiūrėjęs į jos vidų, nusišypsojo ir tarė: “Būk be baimės. Aš apsieisiu be medaus. Tą puodynę tau pavedžiau globoti, kad parvažiavęs žinočiau, ar tu visą laiką išbuvai namieje, ar nebuvai kur išlėkęs. Dabar matau, kad buvai namieje. Tai tau dovanoju ir likusį medų”.

Papasakojęs man šį atsitikimą, Januškevičius pridėjo savo pastabą, kad labai išmintingas buvęs tas žemaičių vyskupas.

Valančiui mirus, Juozą pasisamdė Kaune gubernatorius, bet jau ne antruoju tarnu, o tik kamerdinierium. Gubernatorius buvo tvarkingas ponas, bet gubernatorienė buvo nežmogus. Būdama bevaikė ir ne-

turėdama darbo, ji prasimanydavo visokių galų. Ren-
giant pietus ar vakarienę svečiams, Juozas būdavo pa-
ruošia stalą, užtiesia nauja staltiese, sudeda lėkštes,
o gubernatorienė nutveria staltiesę už kampo ir pa-
traukia ją taip, kad visos lėkštės nukrinta ant žemės
ir sudūžta. Juozas uždengia iš naujo, sudeda kitas
lėkštes, o gubernatorienė ir antrą kartą padaro, kaip
pirmąjį.

Taip vieną kartą pritrūko namieje lėkščių ir rei-
kėjo eiti į miestą jų pirkti. Šitokiems įvykiams pasi-
kartojant, Juozas pasiskundė gubernatoriui. Tas jam
tarė: “Žinai, man netinka ją mušti, bet tu gali ją ap-
kulti pusėtinai”. Juozas sakėsi nedrįstąs to daryti,
bet gubernatorius jį padrašino ir pakurstė.

Tas gubernatoriaus pokalbis su tarnu įvyko kaip
tik tokią dieną, kada buvo laukiama svečių. Juozas pa-
ruošė stalą, o gubernatorienė nutraukė staltiesę ir su-
gurino visas lėkštes. Juozas tada jai ir sako, kad gu-
bernatorius liepęs ją mušti, ir žengė artyn, rimtai pa-
siryžęs duoti jai į kailį. Gubernatorienė pasitraukė
nuo jo į kitą stalo šoną, sakydama: “Negi tu mane
muši?” — “Kaip mane gyvą matai, mušiu!”, atsakė
Juozas ir bėgo artyn jos. Gubernatorienė tekina bė-
go tolyn. Taip juodu kelis syk apibėgo stalą. Pailsu-
si moteriškė išbėgo į šalimą kambarį ir puolė į kėdę,
šaukdama: “Juozai, nemušk!” Tas jai pagrūmojo ir
davė suprasti, kad tai paskutinis kartas, kada jis do-
vanoja. Reikėjo kambarį iššluoti, stalą paruošti, bet
gubernatorienė jau nepasirodė. Tą gubernatorių ne-
trukus iš Kauno iškėlė kitur.

Juozą pasisamdė Kaune tvirtovės komendantas.

O Juozas tuo tarpu vedė žmoną evangelikę. Jis jau turėjo tiek susitaupęs pinigų, kad Garliavos valsčiuje nusipirko mažą 8 margų, bet geros žemės ūkelį. Pas komendantą didžiausias vargas būdavo su sagomis. Juozo pareiga buvo žiūrėti, kad to aukšto generolo rūbai visuomet būtų tvarkoje, ypač kad sagos tvirtai laikytųsi. Su švarku būdavo tiek to, bet apsiaudamas kelnes, generolas visada patikrindavo, ar stipriai laikosi sagos (jis nešiojo petnešas). Juozas taip išiuodavo sagas, kad jų petnešos neištrauktų. Bet vienu atveju generolas kažko buvo įpykęs ir, išrovęs sagą, ėmė Juozą plūsti. Tas jam atšovė: "Kas būtų per generolas, kad nepajėgtų nė sagos išrauti!" — "Nesiginčyk!", suriko generolas ir pridėjo keiksmazodį. Juozas atsakė nesąs kareivis ir nesileisias, kad jį kas plūstų. Komendantas jam priminė turįs valdžią tvirtovėje ir galįs su juo padaryti, ką tik norįs. O Juozas atsakė, jog turįs galios pas jį netarnauti. Komendantas, žinoma, nenusileido, ir Juozas išėjo iš tos tarnybos. Apsigynęs savo ūkelyje, nušienavęs jo pievą, prisikrovęs šieno vežimą, pats atvažiavo į Kauną ir, važiuodamas pro komendantūrą, tyčia pliauškinio botagu, kad komendantas matytų, jog Juozas jo nebijo.

Po kiek laiko Juozą nusisamdė Azovo ir Dono banko bendrovės pirmininkas Petrapilyje. Ūkį valdyti paliko žmonai. Ūkis buvo užrašytas ant jos vardo, kadangi Juozas, kaip bajoras, neturėjo teisės užsirašyti ūkio savo vardu. Vyrai begyvenant toli, ta moteriškė susirado kitą ir pareiškė Juozui, kad jis neturi jokių teisių į tą ūkį. Juozas atsiėmė pas save vienatinį sūnų berniuką.

Pas bankininką tarnyba buvo pelninga, bet tek-
davo patirti pažeminimų, kurių Juozas nepakęsdavo.
Savigarbą jis statė aukščiau už pelną ir tarnybos pa-
jamas.

Kuklesnė buvo vieta ir mažesnė alga pas Kata-
likų dvasinės akademijos rektorių, ir Januškevičius
mielu noru ten perėjo prieš 1895 m. Didžiosiose aka-
demijos iškilmėse, kaip tai vyskupų konsekracijos
pietuose arba Didįjį Ketvirtadienį, kada į akademiją
susitelkdavo visa Petrapilio dvasiškija ir akademijos
studentai, lenkų kalba viešpataudavo prie stalo. Val-
gius nešiodavo akademijos tarnai, o gėrimų pilstymą
atlikdavo rektoriaus kamerdinierius Juozas. Lietuvius
studentus jis pašnekindavo lietuviškai ir jiems į stik-
lelius įpildavo vyno iš tų pačių butelių, kuriuos var-
todavo stalo priekyje, kur susėsdavo aukštieji svečiai
ir kur vynas buvo geresnės rūšies.

Išstremtam vyskupui Symonui iškeliaujant į Ode-
są, Juozas Januškevičius likosi tarnauti akademijoje
pas jos naująjį rektorių vysk. K. Niedzialkowskį, o
tam išvykus 1901 m. į Žitomierių, Juozas liko kun.
Pranaičio tarnu. Nuo 1902 m. rugsėjo mėn. jis tar-
navo man tol, kol visiškai paseno ir nebepaeidavo.
Tuomet Petrapilio miesto senelių prieglaudoje jis ga-
vo ramią vietą ir ten mirė apie 1910 metus.

II. IŠKILMĖS PETRAPILYJE 1904 M.

Petrapilyje* 1904 m. gegužės mėnesį turėjo įvykti didelės iškilmės: metropolito Jurgio Szembeko palijaus priėmimo šventė. Buvo paskelbta, kad ji įvyks per Šeštines, gegužės 6(19) d.

Iškilmės buvo šv. Kotrynos bažnyčioje, į kurią daugiau kaip valandą prieš Sumą teleido žmonės tik su bilietais, kad nepasidarytų spūsties ir nelaimių. Tą dieną seniausias Mohilevo metropolijos vyskupas, Žemaičių ganytojas M. Paliulionis turėjo popiežiaus vardu minėtoje bažnyčioje uždėti ant pečių naujai paskirtajam arkivyskupui-metropolitui jo aukštybės ženklą — palijų, dėvimą tik Mišiose ant arnoto.

Arkivyskupas drauge su vyskupu senjoru, popiežiaus įgaliotiniu, atvažiavo kuklia, bet gražia karieta. Miesto dvasiškijos žymiausieji asmenys: kapitulos prelatai ir kanauninkai, akademijos ir seminarijos profesoriai bei abiejų įstaigų klierikai sutiko atvykusius prieš jiedviem įeinant į bažnyčią ir visą procesiją vedė į vidų. Būsimasis Vilniaus vyskupas Eduardas baronas von Roppas, jau paliuosuotas iš Saratovo vyskupijos ir paskirtas į Vilniaus katedrą, bet dar neįvesdintas, sėdėjo garbingoje vietoje pas didįjį altorių, šalia kurio kitame šone buvo svetimųjų tikybų departamento vicedirektorius Jačevskis ir pora kitų aukštų pareigūnų. Procesijai einant nuo didžiųjų

* Paimta iš vysk. P. Būčio rankraštinio darbo: Kunigas J. B. Pranaitis.

jų durų iki altoriaus, choras, daugumoje susidedas iš imperatoriškųjų teatrų choristų, giedojo iškilmingą "Ecce Sacerdos Magnus", o lietuvis kompozitorius Česlovas Sasnauskas grojo vargonais.

Prieš iškilmingąsias Mišias buvo Apaštaly Sosto raštų skaitymas, kad visi žinotų, jog arkivyskupas Szembekas teisėtai paskirtas. Tuos raštus beskaitant, atvykęs iš Taškento kun. J. Pranaitis nuėjo pas vargonus ir per Mišias vedė choro giesmes.

Klierikai, kurie arkivyskupą rengė Mišioms, nežinojo, kodėl jis nesinaudoja gražiomis šv. Kotrynos bažnyčios albomis, o prieš iškilmes buvo atsiuntęs savąją. Jam apsirengus, žinovai, geriau sakant, žinovės, pastebėjo, kad platūs tos albos mežginiai yra brantišku menu megsti iš auksinių siūlų. Pasirodė, kad tai buvo arkivyskupo brolienės dovana.

Vysk. Paliulionis atliko nepainią palijaus uždėjimo apeigą. Palijus yra baltas vilnonis dviejų, trijų pirštų pločio kaspinas, susegtas taip, jog išeitų raidė O tokio dydžio, kad galima būtų lengvai uždėti ant pečių. Uždėjus palijų, iš užpakalio ir iš priešakio du kaspino galai kybo žemyn. Tų galų pabaigos juodos spalvos. Į palijų visuomet būna jausti šeši juodi kryžiai. Palijų audžia vienuolės Romoje iš šv. Jono Laterane vienuolių (vyrų) aukotų tos bazilikos kapitulai šv. Agnietės dieną ir popiežiaus palaimintų avinėlių vilnų. Tuos avinėlius jos augina ir kerpa. Pagaminti palijai būna sukabinami ties šv. Petro karstu to apaštalo bazilikoje pas didįjį altorių. Juos pats popiežius pašventina.

Paprastai kardinolų dekanas uždeda palijų nau-

jai paskirtajam arkivyskupui ar primui, jei tas yra atvykęs Romon. Tačiau dažniausia palijų Romoje kardinolų dekanas įteikia naujai paskirtojo arkivyskupo įgaliotiniui. Tuo atveju palijaus uždėjimas daromas kurioje nors bažnyčioje per šv. Mišias, bet toji bažnyčia turi būti vietoje, skirtoje naujam arkivyskupui valdyti.

Taigi 1904 m. gegužės 6(19) d. arkivyskupui Juozapui Szembekui, laikant Mišias šv. Kotrynos bažnyčioje, jam priėmus Komuniją, buvo atneštas palijus, įvyniotas į šilkinę skarą. Vyskupas Paliulionis jau buvo su kopa, stula ir mitra. Paėmus palijų, jis jį padėjo ant altoriaus, o diakonui pastačius kėdę ant altoriaus laiptų, atsisėdo į ją. Arkivyskupas Szembekas su arnotu, bet be mitros ir be pirštinių, atsiklaupė ties juo. Diakonas padavė vyskupui Paliulioniui atverstą Evangelijų knygą, padėdamas ją vyskupui ant kelių taip, kad klūpančias arkivyskupas galėtų skaityti iš jos. Jis paskaitė Bažnyčiai ištikimybės priesaiką ir pabučiavo Evangelijų knygą. Tada vysk. Paliulionis atsistojo ir, paėmęs palijų nuo altoriaus, uždėjo jį klūpančiam arkivyskupui ant pečių. Du kanauninkai prisegė palijų prie arnoto dviem auksinėm spilkom, papuoštom brangiais akmenėliais. Tuo tarpu vyskupas Paliulionis klūpančiam arkivyskupui popiežiaus vardu priėmė aukštąsias pareigas ir, triskart peržegnojęs, pasitraukė į altoriaus galą Evangelijos pusėje, bet jau be mitros. Arkivyskupas atsistojo, subdiakonas atnešė ties juo procesijos kryžių. Mišioms pasibaigus, palaiminimą žmonėms davė arkivyskupas. Po to jis paskaitė ir pasirašė ištikimybės priesaiką pasaulinei val-

džiai. Aukštieji tikybų departamento valdininkai pravoslavai buvo atvykę į bažnyčią ne tiek pagerbti naujai paskirtąjį katalikų metropolitą, kiek būti prie carui ištikimybės priesaikos ir jos pasirašymo. Arkivyskupui ir vyskupui nusirengus liturginius rūbus ir sudėjus juos ant altoriaus, visa procesija išlydėjo vyskopus iš bažnyčios. Jie nuvažiavo į metropolito rūmus prie kanalo gatvės vadinamos Fontanka.

Tos dienos vakare įvyko civilinė iškilmė katalikų dvasinėje akademijoje. Svečiai ten ėmė rinktis septintą valandą nesivėlindami. Atvyko arkivyskupas ir abu vyskupai, visi prelatai ir kanauninkai, daug kunigų, atvažiavusių iš įvairių plačiausios pasaulyje arkivyskupijos vietų. Buvo ten ir visi akademijos bei seminarijos profesoriai. Atvyko ir tikybų departamento direktorius Mosolovas. Tą pat vakarą pasklido žinia, kad jis jau nebe departamento direktorius, o Valstybės tarybos narys. Tai buvo nepaprastas paaukštinimas, nes šiaip gubernatoriai ir departamentų direktoriai ar jiems lygaus laipsnio pareigūnai, kai atitarnaudavo savo amžių, tai paaukštinimą gaudavo į senatą, o Mosolovas gavo į daug aukštesnę įstaigą — Valstybės tarybą, kur ir alga buvo didesnė, negu senate. Su Mosolovu į vakarienę atvyko ir jo artimiausieji iš departamento bendradarbiai. Šiaip iš pasaulinių žmonių buvo du lenkai katalikai: Czechowicz ir Żylinski, abu generolai ir abu inžinieriai. Buvo ir pusėtinai aprusėjęs, bet dar labiau sulenkėjęs to paties departamento bei akademijos sekretorius B. Butkevičius, kilęs iš Virbalio apylinkės.

Prieš vakarienei pasibaigiant, Mosolovas atsistojo ir, pakėlęs šampano taurę, trumpai, bet garsiai pakvietė dalyvius pagerbti Jo Šventenybę Pijų X ir išgeriti linkint jam sveikatos. Tuoju po to arkivyskupas taip pat pakvietė visus pagerbti imperatorių Mikalojų II ir palinkėti jam geros sveikatos. Paskui prasidėjo kalbos, kurių žymiausia buvo ilga ir klasiška lotynų kalba pasakyta vyskupo Paliulionio.

Sekantį šeštadienį (gegužės 8(21) d.) arkivyskupas turėjo iškilmingai įžengti į savo prokatedrą ir pradėti valdyti arkivyskupiją. Bet ir sekmadienis, gegužės 9(22) d., buvo įdomus, nes tą dieną vysk. E. Ropas turėjo iškilmingai prisiekti ištikimybę carui, prieš užimdamas valdyti Vilniaus vyskupiją. Kai kas buvo atvykęs į tas iškilmes ir iš Vilniaus.

Arkivyskupo iškilmės įvyko prokatedroje. Tai buvo šv. Stanislovo dieną (gegužės 8(21)). Ingreso iškilmės tuo skyrėsi nuo paprastų metropolito Mišių, kad prieš jas buvo popiežiaus raštas kapitulos nariams paskaitytas viešai bažnyčioje. Be to, arkivyskupui sėdint soste, visi bažnyčioje buvusieji kunigai ir klierikai, pirmiau vyresnieji, paskui jaunesnieji, priėjo prie jo ir pareiškė paklusnumą pabučiuodami ranką. Po Mišių arkivyskupas savo rūmuose iškėlė pietus vietos dvasiškijai.

Tą dieną Petrapilyje pasklido dvi žinios. Viena buvo nelinksma: buvęs tikyby departamento direktorius Mosolovas staiga mirė. Mirtis jį ištiko karietoje bevažinėjant pasveikinti Valstybės tarybos narius. Tarp daugelio ir įvairių tikyby departamento direktorių, kad ir visi jie kenkė katalikų Bažnyčiai, kur tik

galėjo, Mosolovas buvo kultūringiausias, padoriausias ir išmintingiausias. Valstybės nustatytų tikslų jis siekė, bet nevartojo niekšiškų priemonių ir laikėsi savigarbos kovoje su katalikybe. Jos jis neniekino.

Antroji tos dienos žinia sukėlė didelį džiaugsmą lietuvių tarpe, nes patirta, kad balandžio 27 (gegužės 7) d. buvo panaikintas draudimas lietuviams vartoti lotynų raides spaudoje. Vyskupas Roppas sakė, kad šv. Jurgis tą dovaną lietuviams išprašė. Iš tikrųjų senuoju kalendorium šv. Jurgio dieną, balandžio 23, laimingai užsibaigė didžiausios lietuvių pastangos nusikratyti spaudos draudimo slogučiu. Petrapilio lietuviai šnekėjo, kad daugiausia lėmė kun. Kazimiero Prapuolenio įtaka tikybų departamente: jo nuomonė šiame klausime turėjo lemiančios reikšmės Vidaus reikalų ministerijoje. Tas departamentas labai pasitikėjo kun. Prapuolenu, jam duodavo peržiūrėti slaptuosius valstybės pareigūnų susirašinėjimus, kurie slaptųjų rankraščių teisėmis buvo spausdinami ir išsiuntinėjami aukščiausiems ir patikimiausiems valdininkams. Vieną tokio slapto dokumentų rinkinio egzempliorių, liečiantį lietuvių spaudos reikalą, buvo gavęs ir kun. Prapuolenis. Taigi ir tie lietuviai, kurie šiaip nelabai buvo palangūs Prapuoleniui, šiuo atveju jį labai gyrė ir aukštino.

Didžiųjų vyskupiškųjų iškilmių eilė užsibaigė gegužės 17(30) d. Tai buvo iškilmingasis naujojo metropolito susipažinimas su šv. Kotrynos parapija. Jis laikė iškilmingas šv. Mišias, teikė klierikams šventimus, o dviejų šv. Kotrynos gimnazijų moksleiviams — berniukams ir mergaitėms — Sutvirtinimo sakra-

mentą. Ta proga ši sakramentą gavo ir kun. J. Pranaičio prieglaudos katalikės.

Gegužės 26 (birželio 8) d. vyskupai Paliulionis ir Roppas išvažiavo iš Petrapilio: vienas į Kauną, o kitas į Vilnių.

III. ŠI TĄ PRISIMENANT IŠ DIDŽIOJO VILNIAUS SEIMO

Žinodamas* savo atminties silpnumą, turėčiau tylėti apie didžiuosius dalykus, buvusius prieš keturiasdešimt metų su viršum. Nuo tos taisyklės nukryptu, kun. Mykolo Krupavičiaus verčiamas. Kas suprantą to žmogaus reikšmę viešam Lietuvos gyvenimui, tas pateisins mane, kad, jo skatinamas, jo ir kai kieno kito nuomonę pastačiau aukščiau už savo nusistovėjusią taisyklę. Jis savo pageidavimą išreiškė 1947 metų birželio 27 d., o aš prisirengiau tą pageidavimą išpildyti tik tai trims mėnesiams praėjus, rugsėjui besibaigiant. Imdamas rašyti, įsipareigoju tik tai gryną tiesą liudyti tiek ir taip, kiek ir kaip ją atsimenu. Taip reikalauja pagrindinis istorinio rašto dėsnis, nuo kurio neleistina nukrypti nė patriotinio pagražinimo dėlei.

Petrapilio lietuviai prieš seimą

Visi žino, kad 1905 metai Rusijoje buvo neramūs. Ne mano dalykas kalbėti apie tų neramumų priežas-

* Spausdinta "Tėvynės Sarge" 1948 m. nr. 4, 254-257 p.

tis. Lietuviams tie metai buvo žymiai geresni už neseną praeitį, nes 1904 m. atšauktasis draudimas spausdinti lietuviškus leidinius jau buvo ėmęs įsigalėti ir pradėjo atsirasti pirmieji Rusijos imperijoje lietuviški laikraščiai. Petras Vileišis Vilniuje įkūrė pirmąjį lietuvišką dienraštį.

Petrapilyje jau buvo dvi lietuviškos organizacijos: "Lietuvių ir Žemaičių Labdaringoji Draugystė", į kurią buvo įsirašęs garsusis inžinierius Kerbedis su savo sūnum, taip pat inžinierium. Toje draugijoje vyravo inteligentai, dažniausiai valdininkai, kaip Vincas Matulaitis, gydytojas Usas, matematikas Feterauskas, profesorius kun. Jonas Maculevičius (Maironis) ir kiti. Šalia tos draugijos susidarė pasiturinčių amatininkų ir apsišvietusių darbininkų draugija, pasivadinusi "Savitarpinės Pagalbos Draugystė". Jai vadovavo Bruckus, Orentas, Gabula ir kiti. Aš buvau abiejose draugijose.

Abi minėtosios draugijos 1905 m. rudenį gavo iš Vilniaus pranešimą, kad spalio mėn. pabaigoje ten bus visuotinis lietuvių seimas, ir pakvietimą atsiųsti į tą seimą savo įgaliotus atstovus, kurie turi atsivežti Petrapilio lietuvių nutarimus. Patarta tuo tikslu Petrapilyje sudaryti visuotinę lietuvių sueigą ir išrinkti atstovą. Neatsimenu, kas buvo pasirašęs po tuo pakvietimu, ir abejoju, ar buvo įvardintas parašas. Niekas neabejojo, kad sumanytojų pryšakyje yra daktaras Basanavičius su inžinierium Petru Vileišiu. Man rodos, kad pakvietimas bene buvo spausdintas lietuvių dienraščio, atseit, P. Vileišio spaustuvėje.

Tą pakvietimą gavę, Petrapilio lietuviai kreipėsi

į Šv. Kotrynos kleboną, kad didžiojoje tos parapijos salėje leistų padaryti visų sostinės lietuvių susirinkimą, kuriame reikia išrinkti atstovus į Vilniaus seimą. Kadangi seimas buvo kviečiamas Vilniaus generalgubernatoriui leidžiant, tai klebonas leido lietuviams naudotis bažnyčios sale.

Dabar neatsimenu, kurią dieną įvyko minėtasis Petrapilio lietuvių susirinkimas, bet manau, kad tai buvo sekmadienis, ir tikrai žinau, kad tai buvo nedarbo diena po pamaldų. Suėjusieji išrinko generolą Babianskį pirmininkauti. Tas ponas buvo Vaiguvos dvaro savininkas. Jis Petrapilyje tarnavo aukštame rusų kariuomenės teisme. Lenkai jį laikė savuoju žmogum, bet į šį susirinkimą jis atėjo, pareiškė esąs lietuvis ir lietuviškai patriotiškai prakalbėjo. Susirinkimą jis vedė tvarkingai, sumaniai ir teisingai.

Kalbėtojų buvo daug. Beveik visi reikalavo Lietuvai autonomijos. Vienas sumanus ir iškalbus, bet didžiųjų mokslų nėjęs kalbėtojas primygtinai ir pakartotinai reikalavo savo tėvynei **anatomijos**. Kai kas spėliojo, kad jis buvęs Medicinos akademijos prozektoriaus sargas. Rasi, jam rodėsi, kad inteligentai kalbėtojai, reikalavusieji autonomijos, negerai ištaria tą žodį, kadangi medicinos profesoriai ir studentai aiškiai ir nuolat tardavę **anatomija**.

Šiaip kitų kalbų turinio neatsimenu. Beliko man atmintyje, kad šis susirinkimas įgaliojo mane atstovauti Petrapilio lietuvius Vilniaus seime, reikalauti Lietuvai autonomijos, lietuviškų mokyklų, spaudos laisvės ir kitų stambiųjų kultūrinių teisių. Dabar jau neatsimenu, ar buvo tie reikalavimai surašyti ar tik

buvau įpareigotas juos pareikšti seime. Neatsimenu, ar buvo dar kitas atstovas išrinktas ar ne. Man apsiėmus važiuoti Vilniun savo lėšomis, rinkliavos kelionei nebuvo.

Didysis seimas Vilniuje

Dabar jau neatsimenu, kurią dieną įvyko seimo pradžia, tik žinau, kad senuoju kalendorium buvo spalio mėnuo, o naujuoju jau buvo lapkritis.* Atvažiavęs į Vilnių, apsistoju Niškovskio viešbutyje. Jis jau buvo pilnas lietuvių kunigų. Reikėjo nakvoti keliems viename kambaryje. Seimo posėdžiai ėjo miesto salėje, kuri buvo sausakimšai pripildyta iš visur atvykusių įgaliotinių. Sakoma, kad jų buvę virš trijų tūkstančių. Griežto įgaliojimų tikrinimo nebuvo. Katalikų kunigų buvo kelios dešimtys.

Kunigai susitarė siūlyti mane į prezidiumą. Kunigams pritarė nekunigai, susibūrusieji apie juos toje salės pusėje, kuri, nuo didžiųjų durų žiūrint, buvo kairėje, o nuo prezidiumo stalo žiūrint — dešinėje. Seimo ir prezidiumo pirmininkas buvo daktaras Basanavičius. Visų prezidiumo narių neatsimenu. Jame buvo A. Smetona, inžinierius S. Kairys, karininkas J. Stankūnas. Man rodos, kad sekretoriai buvo du: kun. Juozas Tumas ir J. Gabrys,** kuris tuomet buvo la-

(* Iš tikrųjų seimas įvyko 1905.XII.4-5, sen. kalendorium XI.21-22. Red.

(** Seimo sekretoriais buvo išrinkti: J. Gabrys, L. Gira ir J. Kriaučiūnas. Red.

bai jaunas. Daktaras Basanavičius dažnai pirmininkavo, bet ne visada. Man jis nė vieną kartą neužleido vesti posėdžio, kada pats jo nevedavo. Ta garbė tekdavo jaunesniems ir mažesnių grupių pasiūlytiems prezidiumo nariams, rasi, dėl to, kad aš nė nesisiūliau.

Diskusijoms buvo paduotas ilgokas dalykų sąrašas. Kas pasiprašydavo balso, tas jį gaudavo. Atskirų dalykų svarstymas užtrukdavo labai ilgai, nes norinčių kalbėti atsirasdavo labai daug. Kalbėtojai nuolat nukrypdomo nuo temos. Pirmininkas nevaržė jų laisvės. Kairiojo šono kalbėtojai, dažnai nutolę nuo svarstomojo klausimo, kaltindavo kunigus. S. Kairys iš vieno anglų kultūros istoriko pacitavo sakinį, smerkiantį Bažnyčią, bet, man paneigus tą citatą, neįrodė jos. Kačergius iš Pilviškių kunigus vadino pilvūzais. Aš pakviečiau jį pasimieruoti pilvu su manim. Už tatau jis man drėbė žodį, kurio spausdinti negalima. Jo pilvo periferijos būta didesnės už manąją.

Nekultūringų žodžių teko girdėti ir iš dešiniojo salės šono. Kalbant apie mūsų santykius su lenkais ir man pareiškus nuosaikią pažiūrą, kunigas Stakele atsistojo ir balso nesiprašęs, asloje tebebūdamas, ištiesė ranką, pirštu rodydamas į mane, stovintį palaipe, ir trenksmigu balsu suriko: "Neklausykit to velnio. Lenkams parsidavęs!" Kiek kiti seimo dalyviai išsiplūdo, to neatsimenu ir nenorėčiau kartoti, jei ir atsiminčiau, nes to buvo labai daug.

Taip praėjo seimui skirtosios dienos. Prisikalbėjus į valias apie vieną dienotvarkės dalyką, reikėdavo padaryti pertrauką, nepriėmus jokio nutarimo. Po

pertraukos imdavome kalbėti apie kitą iki kitos pietų ar vakarienės pertraukos ir baigdavome taip pat nepriėmę jokio nutarimo. Vilniaus dienraščiai rašė, kad seime viešpatauja tobuliausia rimtis, kad, žiūrint į dalyvių elgesį ir klausant jų kalbų, atrodo, lyg būtum Anglijos parlamento posėdyje. Tuomet aš dar nebuvo matęs Anglijos House of Commons posėdžio, bet, skaitydamas Vilniaus reporterių straipsnius apie mūsų seimą, traukiau pečiais abejodamas, ar iš tiesų tiek daug panašumo.

Besibaigiant seimui skirtosioms dienoms, daktaras Basanavičius į posėdžių salę atnešė rezoliucijų projektus, kuriuos priėmus reikėsia paskelbti seimo vardu, ir parodė tuos projektus prezidiumo nariams. Aš nebuvo matęs tų projektų, nes su manim nesitarta juos ruošiant. Iš kitų prezidiumo narių elgesio buvo matyti, kad jie jau pirma buvo susipažinę su projektais. Juose buvo paskelbta žūtbutinė revoliucija. Aš pareiškiau už tokią rezoliuciją nebalsuosiąs ir pareikalavau laiko pasitarti su tos srovės atstovais, kurie buvo mane pasiūlę į prezidiumą. Tą mano prašymą patenkino. Pasitaręs su kunigais ir mums pritariančiais žymesniais pasauliečiais, pareikalavau išbraukti visa tai, kas faktinai reiškė kruviną revoliuciją. Mūsų krypties žmonių ne visų buvo vienoda nuomonė. Vieni reikalavo, kad rezoliucijos projektas būtų pilnai suderintas su katalikybės dvasia. Kiti, kad užtenka pašalinti kraujo ir smurto dėsnius. Kai kuriems kunigams gana smarkiai stojant už šią antrąją formulę, man teko pareikšti prezidiumui, kad ir mes balsuosime už šitą sušvelnintą rezoliuciją. Prezidiumo daugu-

ma nelabai norėjo nusileisti, bet galutinai sutiko seimui pateikti smarkią ir griežtą rezoliuciją be kruvinų ir smurto pradų. Taip perredaguotą, bet dar labai aštrią rezoliuciją seimas priėmė, gali sakyti, vienbalsiai, nes tie tylėjo, kuriems ji nepatiko.

Lietuvių kunigų susirinkimas

Seimui pasibaigus, kunigai susirinko šv. Mikalojaus klebonijoje pasitarti apie tai, kas reikės daryti. Vienas kitas reiškė nuomonę, kad seimo priimtoji rezoliucija yra neišmintinga, kad ją vykdant susidarys daug žalos Lietuvai, nes Rusijos administracijai bus progos griebtis žiaurių priemonių. Dauguma tylėjo arba trumpai burbtelėjo, kad visos kritikos jau per daug pavėluotos.

Imta svarstyti reikalą bendro katalikiško laikraščio visai Lietuvai. Petrapilyje jauėjo Antano Smilgos nuosavas, Purėno redaguojamas "Lietuvių Laikraštis", kurį savo straipsniais ir autoritetu stiprino profesorius kun. kanauninkas Jonas Maculevičius (Maironis). Į tą laikraštį rašinėjau ir aš. Bet susirinkusieji kunigai nepritarė tam laikraščiui. Kun. J. Tumas, aš ir kiti, mažiau ar daugiau susijusieji su "Tėvynės Sargu", įrodinėjome, kad reikia sudaryti rimtą, gerai redaguojamą, visai Lietuvai skiriamą, visų trijų vyskupijų dvasiškinį remiamą savaitinį laikraštį ir jį spausdinti Vilniuje. Redaktoriaus pareigoms buvo siūlomas pasižymėjęs lietuvis veikėjas, dvasinę Petrapičio akademiją baigęs, pasaulietis Andrius Dubinskas. Matyt buvo, kad susirinkusiųjų didelė dauguma, be-

veik visuma, pritaria tam sumanymui. Tik štai pakyla kun. Juozas Laukaitis, Seinų vyskupijos raštinės vedėjas, ir sako maždaug šitaip: "Jo Malonybės Seinų vyskupijos administratoriaus kun. prelato Antanavičiaus vardu pareiškiu, kad Seinų vyskupija leis savo laikraštį Seinuose". Tą trumpą sakinį ištaręs, kun. Laukaitis vėl atsisėdo ir tylėdamas gana karingai žiūrėjo į susirinkusius. Tas jo išdidumas visai nesiderino su jo būdu ir buvo jam neįprastas. Nebuvo galima abejoti, kad pareiškimas yra tikrai Seinų vyskupijos administratoriaus žodis, privalomas tos vyskupijos kunigams. Aš taip pat buvau tos vyskupijos kunigas. Numaniau, kad tas pareiškimas trenkte nutrenkė daugelį Seinų vyskupijos kunigų, kaip ir mane. Nebuvo galima abejoti, kad bendras trijų vyskupijų veikimas yra užmuštas.

Liko dar galimybė Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų kunigams susitelkti apie Seinuose redaguojamą, kun. Antanavičiaus valdomą laikraštį. Bet Seinų miesto mažumas, neturėjimas geležinkelio ir padėtis pačiame Lietuvos užkampyje anaip tol neragino žemaičių ir vilniečių tapti Seinų saulės planetomis. Jau nereikėjo nė minėti, kad apie prelato Antanavičiaus nuopelnus lietuvių spaudai jos draudimo metu niekas nebuvo girdėjęs, o visi manė, kad jis valdys Seinuose leidžiamą laikraštį. Bandyta įtikinėti kun. Laukaitį, kad jo pareiškimas kenkia Lietuvos katalikybei, bet tas Seinų kurijos valios reiškėjas nesidavė įtikinamas. Kalbėta, kad Seinuose neįmanoma leisti rimto laikraščio, bet kun. Laukaitis trumpai atsakė, kad ateitis netrukus parodys, jog galima.

Minėtasis kunigų susirinkimas Šv. Mikalojaus klebonijoje svarstė amžinai aktualų klausimą — apie lietuvių kalbos vartojimą bažnyčiose. Šituo klausimu lengvai susitarta, kad parapijose, kur yra nors 1000 lietuvių, jiems būtų skiriamas vienas sekmadienis taip, kad jame pamokslas ir giesmės būtų lietuviškai. Kitomis kalbomis tos parapijos bažnyčioje giesmės ir pamokslai būna tiek kartų, kiek tūkstančių katalikų vartoja nelietuvių kalbą. Kitaip sakant, parapiečiai, kalbą kuria nors kalba, dalinami tūkstančiais. Kiek kuri kalba turi tūkstančių, tiek sekmadienių jai skiriama giedoti ir pamokslams sakyti. Ta taisyklė remiasi dėsniu, kad 1000 asmenų negali parapijoje būti be dvasinio aptarnavimo. Todėl tokioje parapijoje klebonas ar vikaras turi mokėti lietuvių kalbą.

Einant tuo pačiu dėsniu sutarta prašyti, kad vyskupijoje, kur 100,000 lietuvių, būtų vyskupas ordinaras ar pagalbininkas lietuvis.

Lenkai ir lietuviai kunigai pas Vilniaus vyskupą

Bažnyčios tvarkymą liečiantieji dalykai negali būti sprendžiami be vietos vyskupo žinios. Todėl susirinkusieji sutarė nueiti pas Vilniaus vyskupą baroną de Roppą ir pateikti savo nutarimus, pareiškiant, kad tai yra rimtai apsvarstyti pageidavimai, pateikiami teisėtam vyskupui su pagarba ir pasitikėjimu.

Vyskupas Roppas kvietė ateiti pas jį skirtu laiku visus kunigus, dalyvavusius minėtame susirinkime. Tuo pačiu metu vyskupas į savo rūmus sukvietė ir likusiąją miesto dvasiškiją, atseit, visus kunigus len-

kus. Taip didžioje Vilniaus vyskupo rūmų salėje, papuoštoje tos vyskupijos ganytojų portretais, susidarė lenkų ir lietuvių kunigų kongresas kalbos teisėms svarstyti.

Iš lenkų pusės stojo labai jaunas, neseniai iš užsienio grįžęs, ką tik daktaro laipsnį parsivežęs kunigėlis. Iš jo pavardės atsimeru tik pirmąją raidę — S. Girdėjau, kad vėliau jis labai pasižymėjo savo lenkiškai tautišku veikimu Vilniaus vyskupijoje. Jis darė priekaištų lietuviams kunigams. Man teko jam atsakinėti. Nežinodamas savo oponento praeities, bet manydamas, kad jam pritaria lenkiškai nusistačiusios dvasiškijos dauguma, aš buvau labai atsargus. Taikydamas savo atsakymus į jo priekaištų branduolius, savo sakinius dažiau pagarbos spalvomis, kaip buvau daręs, gindamas savo disertaciją universitete. Vyskupui Roppui tai atrodė juokinga. Jis tada padaršino mane, paaiškindamas, kad mano oponentas yra ką tik mokslus baigęs. Aš dėkingai priėmiau tą pastabą. Kun. S. šiek tiek nuleido žemyn savo toną, bet priekaištų nesiliovė daręs.

Šiandien negaliu pakartoti nei jo priekaištų, nei savo atsakymų. Neatsimenu, ar, kun. S. baigus, kas nors kitas dar priekaištų darė ar ne; tik žinau, kad galutinai vyskupas Roppas pripažino, jog jam pateiktieji iš šv. Mikalojaus klebonijos lietuvių kunigų pagaidavimai yra teisingi ir vykdytini. Susirinkimui pasibaigus, vyskupas pakvietė mane rytojaus pietums. Tuose pietuose tebuvo tik vyskupas, jo namiškiai, Skirmuntas ir aš.

Žinodamas kun. Laukaičio pareiškimą dėl laikraš-

čio, aš betgi nežinojau, kad Kauno dvasiškija ketina leisti savo laikraštį, o su "Tėvynės Sargo" šalininkais nebuvau turėjęs laiko pasikalbėti ir maniau, kad jie, su Žemaičių ir Vilniaus vyskupių kunigais sutarę, norės leisti laikraštį Vilniuje. Taip aš ir paklausiau vyskupą Roppą, ar jis nesipriešintų tam. Vyskupas lengvai ir maloniai pažadėjo duoti oficialų leidimą, jei bus reikalas.

Ta proga buvo kalbos apie krikščionių partiją Lietuvoje. Vyskupas apie ją kalbėjo lyg nenorėdamas, neaiškiais sakiniais. Tik vėliau aš jo mintį permaniau, kai patyriau, kad jis rengė katalikų konstitucionalistų partiją, kuri ji išrinko atstovu į Dūmą.

Po seimo

Po to viso išvažiavau iš Vilniaus, bet Kalėdų atostogų metu per Vilnių grįžau į Petrapilį. Vilniuje man sustojus pas vieną artimą tautietį, atėjo Antanina Vileišienė ir pasakė, kad generalgubernatorius Frese yra labai susirūpinęs įvykusių seimu, jo paskelbtomis rezoliucijomis ir ketinąs suimti seimo prezidiume dalyvavusius asmenis. Keletas žmonių, buvusių ten pat, patarė man pasiskubinti išvažiuoti iš Vilniaus. Aš pasinaudojau patarimu.

Mano brolis Juozas seimo nutarimus platino Slavikų parapijoje, ypač šventoriuje po pamaldų. Slavikuose policijos nebuvo, bet ji tai vistiek sužinojo. Apskrities viršininkas liepė Juozą suimti, bet jis tą paliepimą patyrė dar prieš policininkams atvykstant. Kadangi mano tėviškė, kurioje Juozas ūkininka-

vo, yra ant pat šešupės kranto, o anapus jau Prūsai, tai brolis greitai perbėgo pas savo pažįstamus į Vokietiją ir ilgokai gyveno Pilkalnio apskrityje, daugiausiai Briedžių ir Stumbrių kaimuose. Ūkininko ilgas nebuvimas namieje darė žymių nuostolių ūkiui.

Naumiesčio apskrityje, ypač Plokščių, Griškabūdžio ir Būblelių (Lesnistvos) valsčiuose seimo nutarimai buvo griežčiau vykdomi, negu nutarta. Teisių fakulteto studentas Pijus Grigaitis vadovavo tenai ir kurstė kruviną revoliuciją. Valsčiuose daug dokumentų sudeginta, daug monopolijų sudaužyta. Plokščių giriose kirsta medžius ir versta juos skersai kelių. Tai darė daugiausia Marijampolės gimnazistai. Tos girios buvo privatinė Justino Strumilos nuosavybė. Urėdas Juozas Kačarauskas jiems sakė, kad tuo būdu naikinamas Lietuvos turtas, kurio jai labai reikia. Jauni veikėjai jam sakė, kad jis su savo eiguliais sutrauktų į krūvas nukirstuosius medžius ir apklotų juos šakomis, iki ateis laikas juos panaudoti. Jau nuoliams nė kam ko, kad šakomis apdengti medžiai girioje greičiau pūva. Jaunieji veikėjai nesidavė urėdo įtikinami. Jie gadino medžius, urėdas jiems trukdė. Bebėgiodamas jis daug kartų parpuolė, susitrenkė, gavo vėžio ligą ir jaunas mirė.

Po Suvalkiją ėmė skrajoti baudžiamieji kazokų būriai. Kai kuriuos revoliucijos veikėjus jie nušovė, Pijų Grigaitį gyvą suėmė. Naumiesčio apskrities tardytojas rinko žinias apie jo veiklą ir tų žinių įrodymus. Susitikdamas su Naumiesčio parapijos kunigais, jis jiems išsitarė, kad Grigaičiui gresianti mirties bausmė. Kunigai darė pastangų, kad bausmė sumažėtų, bet

tardytojas jiems sakė, kad mirtis yra lengvesnė už sunkių darbų kalėjimą iki gyvos galvos. Tardytojo palankumas padarė tiek, kad Grigaitis pateko Kalvarijoje į kalėjimo ligoninę. Tą ligoninę aplankyti atvyko Suvalkų gubernatorius. Jam praėjus pro Grigaičio lovą ir išėjus už durų į kitą kambarį, „ligonis“ atsidarė langą ties savo lova ir iššoko žemyn vienmarškinis. Tai buvo viduržiemio šalta diena, bet apačioje po tuo langu stovėjo automobilis ir šilti drabužiai. Už pusvalandžio Grigaitis jau buvo Vokietijoje, Mėriškių miestelyje. Iš ten jis pateko į Šveicarijos sostinę Berną, kur baigė teisių fakultetą, vedė dukterį to žmogaus, kurio buvo automobilis ir šiltieji drabužiai. Iš Šveicarijos Grigaitis nukeliavo į Ameriką ir Chicagoje redaguoja socialistų dienraštį „Naujienas“.

Krikščionių demokratų partijos programos pirmasis projektas

Jau susipainiojo mano galvoje krikščionių demokratų partijos programos sudarymo chronologija. Žinau tik tiek, kad tai įvyko po 1903 m., prieš 1907 m. ir tai Petrapilio katalikų dvasinėje akademijoje.*

Apie tą įstaigą naudinga žinoti, kad didžiausias

* „Lietuvių Krikščionių Demokratų susivienijimo programo projektas“ buvo atspausdintas „Draugijos“ Nr. 1, 68-80 p. su priedu, kad jį „sustatė Kun. Kanonikas Jonas Maciulevičė, Kun. Aleksandras Dambrauskas ir Kun. Pranciškus Bučys“ ir pastaba, kad „projektas sustatytas tapo pernai prieš Vilniaus suvažiavimą“, taigi išeitų 1905 m. Kitur paduodama data 1904 m. Red.

studentų klierikų skaičius joje buvo paskutiniaais vyskupo A. Pr. Symon rektoriavimo laikais, visai arti XIX a. pabaigos. Tada joje studentų buvo 73. Bemažko pusė jų, būtent 30, buvo lietuviai, nors lietuvių tauta teturėjo nepilnai tris milijonus iš penkiolikos milijonų visų katalikų Rusijos imperijoje, atseit, mažiau kaip penktadalį. Akademijos uždavinys buvo ap-
tarnauti visus imperijos katalikus.

Arkivyskupui Boleslovui Kłopotowskiui tapus metropolitu ir akademijos globėju, lietuvių skaičius ypatingai padidėjo ir jis nesumažėjo jam mirus 1903 m. Tarp profesorių kunigų lietuviai buvo: kan. Jonas Maculevičius, kun. Kazimieras Jaunius, kun. Aleksandras Dambrauskas (Jakštas), kun. Ignotas Baltušis ir aš. Kun. Jurgis Matulevičius buvo paskirtas vėliau, t.y. 1907 m., o dar vėliau kun. Blažiejus Čėsnys. Kun. Jonas Naujokas buvo tos įstaigos dvasios tėvu. Tokiu būdu profesorių kunigų lietuvių skaičius susidarė lygus su kunigų lenkų profesorių skaičium. Pasauliečiai dėstytojai čia neimami dėmesin.

Kun. Al. Dambrauskas iš akademijos pasitraukė 1906 m. Neatsimenu kada, bet gerai atsimenu, kad trys profesoriai tą darbą atliko. Aiškiai žinau, jog man buvo pavesta ruošti pirmuosius pasiūlymus, kuriuos paskui perkratinėdavome mes trys. Prof. Maculevičius nepraleido nė vieno paragrafo, giliai neįžvelgęs.

Žinau, kad prie partijos programos ruošimo nė kiek neprisidėjo prof. kun. Jaunius, bet, baigus ją rengti, ir jis jai pritarė. Profesoriaus Justino Pranai-

čio jau nebuvo nei akademijoje, nei Petrapilyje. Į Taškentą jis buvo išvažiavęs 1902 m. rudenį.

Galutinai paruoštą ir trijų profesorių priimtą programos projektą reikėjo pateikti Lietuvos vyskupams. Tas uždavinys teko man. Kalėdų ar Velykų atostogų metu nuvežiau tą projektą į Vilnių. Vyskupas Roppas patarė lietuviams dėtis prie jo sukurtos katalikų konstitucionalistų partijos, o mūsų sustatytąją nei pagyrė, nei papeikė. Tą projektą nuvežiau į Kauną, kur gavau pilną pritarimą. Nuvežiau į Seinus vyskupijos valdytojui prelatui Antanavičiui, kuris pritarė, bet atsisakė viešai pareikšti savo pritarimą. Netrukus nustebau, kad "Šaltinis" pasiskelbė krikščionių demokratų partijos organu. Iš to reikėjo suprasti, kad krikščioniškoji demokratija Lietuvoje nėra partija, o palaida srovė be organizacijos ir be drausmės. Programos sustatytojai matė, kad pritariantieji jų mintims žmonės nenori pasiduoti drausmei. Taigi programos autoriai nė nesiėmė gaišinti laiko organizavimo darbams, apsiribodami savo pareigomis. Krikščionių demokratų partiją tikra to žodžio prasme sudarė žymiai jaunesni veikėjai: kun. Mykolas Krupavičius ir kiti.

Mudu su kun. Matulevičium 1907 m. ryžomės organizuoti, bet jau ne politikos partiją, o nykstančią marijonų vienuoliją, sutarę su jos generolu kun. Vincu Senkum. To darbo vaisiai pasirodė vasarai besibaigiant 1909 m.

VYSK. P. BŪČIO RAŠTAI

Vysk. P. Būčys per ilgą savo gyvenimą yra parašęs labai daug. Be paliktų rankraščių, daug yra spausdinta atskirais leidiniais ir įvairiuose laikraščiuose bei žurnaluose. Šiandien jau sunku surankioti visa, ką ir kur jis yra atspausdinęs, tad ir šis jo raštų sąrašas toli gražu nėra pilnas. Spaudos draudimo laikais po savo raštais pasirašinėdavo CZ, Czernyzina, Pulvis, Studentas, P.B., vėliau savo tikra pavarde, bet daug raštų yra be pavardės. Jie yra atsekami tik iš turinio ir stiliaus. Vysk. P. Būčio surinktieji raštai čia paduodami chronologine eile.

1891

PULVIS, *Žodis į Lietuvos ukinikus, Ukininkas*, Nr. 8.
B., *Griszkabudis, Vienybė Lietuvninku*, Nr. 2, 17 p.
Seinų klierikų laikraščelio *Knapt* redaktorius.

1892

PULVIS, *Apie dainas, Apžvalga*, Nr. 16, 124-26 p.
PULVIS, iš *Suvalkų valdybos padangės, Apžvalga*, Nr. 4,
32 p.
PULVIS, *Szakiai, Vienybė Lietuvninku*, Nr. 45.
CZERNYZINA, *Laiškas A. Milukui* (išsp. *Žvaigždėje* 1926,
Nr. 3, 133-136 p.).
Seinų klierikų laikraščelio *Visko po biskų* redaktorius.

1893

CZ., A. a. Kun. Petras Paulius Lubicz iš *Wielkie Wierzbo-
vo Wierzbowski, Seinų Vyskupas, Apžvalga*, Nr. 16,

123 p. ir *Vienybė Lietuvninku*, Nr. 30, 353 p.
CZ., *Iš Griškabudžio, Apžvalga*, Nr. 15, 119 p.
CZ. *Bajoraičiai, Apžvalga*, Nr. 15, 119 p.

1894

Kaip mylėti Jėzų (Šv. Alfonso Liguori knygelės vertimas, redaguotas P. Būčio, likęs nespausdintas).
FISZERIO *Pamokslai ir ganytojo kalbos sodiečiams* (Vertė drauge su Laukaičiu ir Ilgūnu).
P.B., *Audiatur et altera pars, Varpas*, Nr. 4.
P.B., *Naumiesčio pavietas, Vienybė Lietuvninku*, Nr. 4.

1895

CZ., *Keli žodžiai apie mūsų vargus, Apžvalga*, Nr. 2, 9-10 p.
Cz., *Keli žodžiai apie kaimiečių sueigas, Apžvalga*, Nr. 24, 186-88 p.
CZ., *Keli žodžiai apie mūsų vargus ir nelaimės, Apžvalga*, Nr. 6, 33-36 p.
P.B., *Keli žodžiai apie vieną dalelę "Tėvynės Varpų", Varpas*, Nr. 1.
P.B., *Peikiantiems encikliką "Caritatis Providentiaequae, Varpas*, Nr. 4.

1896

P.B., *Mūsų raštai, Tėvynės Sargas*, Nr. 12.
KRUMPLIŲ JONAS, *Apysakėlė, Vilnius 1895. Kas yra, o kas bus. Žvilgsnis ant šių dienų ir į ateitį, recenzija Tėvynės Sarge*, Nr. 12, 35-36 p.
P.B., *Apie piemenų auklėjimą, Tėvynės Sargas*, Nr. 2, 38-42 p. ir Nr. 3, 41-46 p.

1897

P.B., *Kalbos dalykai, Tėvynės Sargas*, Nr. 6, 21-22 p.

1898

P.B., *Apie devyzą, Tėvynės Sargas*, Nr. 6, 21-22 p.
De Papa Honorio et Sexto Concilio Oecumenico (disertacija nespausdinta).

1899

P.B., *Iš Suvalkų, Vienybė Lietuvinkų*, Nr. 24.

De S. Stanislao Episcopo Martyre (disertacija nespausdinta).

1900

P.B., *Kas tai yra civilizacija, Žinyčia*, Nr. 2, 1-4 p.

SMOLIKOVSKIS, *Marijos Mėnuo* (1893 Seinų klierikų padarytas vertimas, redaguotas P. Būčio).

1901

P.B., *Viena daina, Žinyčia*, Nr. 3, 22-25 p. ir Nr. 4, 48-49 p.
STUDENTAS, *Lietuviai, statykim Muravjovui paminklą, Žinyčia*, Nr. 3, 63 p.

1902

P.B., *Viena mano pažįstama, Žinyčia*, Nr. 4-5, 57-69 p.

FR. BUCZYS, *Sw. Stanisław, Biskup Krakowski*, Kraków.

1903

Wyjasnienie (antikatolickość uniwersytetu we Fryburgu),
Przegląd Katolicki, Nr. 40, 636 p.

Odpowiedź na "Odpowiedź ks. pralata Gnatowskiego",
Przegląd Katolicki, Nr. 44, 696 p.

1904

PRIETELIS, *Jonukas Karklynas eina Lietuvos pažintų, Shenandoah, Pa. Recenzija Dirvoje-Žinyne*, Nr. 11, 94-96 p.

Pirmutinis moksliskas vieno lietuvio veikalas, Dirva-Žinynas, Nr. 4, 50-58 p.

Baur Ferdynand. Biblioteka Dziel Chrzescijanskich, straipsniai tilpę *Podręczna Encyklopedya Kościelna*, tom. A-B, III-IV, 155-156 p.

1905

Skaitytojams, įvadas į "Metraštis arba Kalendorius" 1906.

- Prierašas prie Šalčmyrio korespondencijos iš Laukesos, Lietuvių Laikraštis, Nr. 10, 124 p.*
- Atsakymas p. Sermėgiui, Lietuvių Laikraštis, Nr. 12, 158 p.*
- Bažnytinės žinios, Lietuvių Laikraštis, Nr. 12, 148 p.*
- Kaip aš rengiausi parašyti vieną veikalą, o neparašiau, Lietuvių Laikraštis, Nr. 16, 218-219 p.*
- Visatinis susirinkimas "Lietuvių ir Žemaičių Labdariškosios Draugijos", Lietuvių Laikraštis, Nr. 22, 296 p.*
- Laiškas į redakciją, Vilniaus Žinios, Nr. 67.*
- RUTKOVSKIS T.**, *Audra giedroje. Vertė MAR.K-LIS, recenzija Vilniaus Žiniuose, Nr. 114.*
- Iš ko nesutikimai Peterburge tarp lietuvių? (atsakymas p. Vl. Pauliukoniui), Vilniaus Žinios, Nr. 113 ir 116.*
- Apie Kalendorių 1906 metams, leidžiamą "Lietuvių ir Žemaičių Labdariškosios Draugijos" Peterburge, Lietuvių Laikraštis, Nr. 27 ir 28; Vilniaus Žinios, Nr. 144.*

1906

- Mėnulis, str. tilpęs Metraštis arba Kalendorius, išleidžiamas "Peterburgo Lietuvių ir Žemaičių Labdariškosios Draugijos", 124s p.*
- GARBŠTAS A.**, *Kam aš reikalingas? recenzija Nedėldienio Skaityme, Nr. 8.*
- SKVIRECKAS J.**, *Šventasis Tėvas Popiežius Pijus X, recenzija Nedėldienio Skaityme, Nr. 8.*
- NARKEVYČIUS P.**, *Maža dovanėlė Lietuvos jaunimui, rec. Nedėldienio Skaityme, Nr. 8.*
- Lietuviai Dūmoje, Šaltinis, Nr. 8, 126 p.*
- GOLDLEWSKI M.**, *Monumenta Ecclesiastica Petrapolitana. Annalecta Historica Petropolitana, rec. Przegląd Katolicki, Nr. 47, 735.*
- Planetos, Pienas, str. tilpę Kauno Kalendorius 1907 m., 37-52 p.*
- Projektų gausybė (atsakymas Vilniaus Žinioms), Šaltinis, Nr. 38.*

- Lietuvių Krikščionių Demokratų susivienijimo programos projektas*, *Draugija*, Nr. 1, 68-80 p.
- PIERRE L'ERMITE, *La Brisure*, rec. *Draugija*, Nr. 2, 188-89 p.
- A. PELCZYNSKI, J. MATUSZEWSKI, *Dzieje Akademii Duchownej R. Katolickiej Warszawskiej*, rec. *Draugija*, Nr. 3, 292s p.
- Valstybės Duma*, *Šaltinis*, Nr. 13, 203 p.
- Lietuvių atstovų darbai*, *Šaltinis*, Nr. 16, 252s p.
- T. KAPPSTEIN, *Buddha und Christus*, rec. *Draugija*, Nr. 4, 412 p.
- Tiesos ieškojimas*, *Draugija*, Nr. 3, 231s p. ir Nr. 4, 344s p.
- Wielkiego Księstwa Litewskiego, Zmudzkiego Kronika*, rec. *Draugija*, Nr. 4, 410 p.
- Tikėjimas, jausmai ir protas*, *Draugija*, Nr. 5, 49-55 p. ir Nr. 6, 147-151 p.
- Dumos paleidimas* (Telegrama), *Šaltinis*, Nr. ?
- Mūsų atstovų ir Peterburgo lietuvių darbai*, *Šaltinis*, Nr. 22, 348s p.
- ŠATRIJOS RAGANA, *Istorijos Pasakos*, rec. *Draugija*, Nr. 7, 273s p.
- P. LEONAS, *Po pavodu agrarnoj reformy v Litvie*, rec. *Draugija*, Nr. 9, 85 p.
- M. Socijalistai ir masonai, ar jie man priešai, rec. *Draugija*, Nr. 9, 86 p.
- M. MORAWSKI, *Išvakarės greta Limano Ežero*, vertė GERUTIS, rec. *Draugija*, Nr. 9, 87 p.
- M. JUODYŠIUS, *Edgaras arba nuo ateizmo prie pilnos teisybės* (pagal HAMERSTEINĄ), rec. *Draugija*, Nr. 9, 88 p.
- A. KAPSAS, *Iš mūsų gyvenimo*, rec. *Draugija*, Nr. 9, 89 p.
- Pismo v Redakciju*, *Rieč*, Nr. 283.
- I. UOSIS, *Mūsų jaunuomenė ir netikėjimas*, rec. *Draugija*, Nr. 10, 216-17 p.
- I.K. HUYSMANS, *Les foules de Lourdes*, rec. *Draugija*, Nr. 10, 218 p.

- Academia Caesarea Romano-catholica Ecclesiastica Petropolitana anno academico 1906-1907, rec. Draugija, Nr. 10, 220 p.*
- Apie auklėtnamius mergaitėms, Viltis, Nr. 9, 10 ir 11.*
- T. VIŠNIAUSKAS, *Tris keleiviai: krikščionis, žydas ir turkas. Vertė P.B., rec. Draugija, Nr. 11 327 p.*
- P.B. *Mylėk savo artimą (pagal Hoffmaną), rec. Draugija, Nr. 11, 327 p.*
- F. COZEL, *Yra Dievas. Vertė FELIKSAS MARTISIUS, rec. Draugija, Nr. 11, 331 p.*
- VIDŪNAS, *Slaptą žmogaus didybė, rec. Draugija, Nr. 11, 333s p.*
- De Beatae Mariae Virginis in oppido Lourdes apparitionum valore ad vitam christianam renovandam et veritatem catholicam probandam, B.O. de Lourdes, Nr. 1, Birkenfeld.*
- M. VASILIAUSKAS ir I. MATULEVIČIUS, *Mūsų Dirva, skaitymų kninga liaudies mokyklai ir gimnazijai, rec. Draugija, Nr. 11, 462-63 p.*
- UIDA, *Donaitis, rec. Draugija, Nr. 11, 464 p.*
- K. BARANCEVIČ, *Malūnas. Iš rusiško vertė PRANAS SLIS, rec. Draugija, Nr. 11, 465 p.*
- ADOLF RETTE, *Du diable a Dieu, rec. Draugija, Nr. 11, 465 p.*
- PAUL BOURGET, *L'Emigre, rec. Draugija, Nr. 11, 465s p.*
- BJERNSONAS, *Vikrus Vaikinas, rec. Draugija, Nr. 12, ir Viltis, Nr. 18.*
- Ar žydų ar katalikų tikėjimas geresnis?, Šaltinis, Nr. 9, 135-36 p.*
- Apie švento Rašto skaitymą, Šaltinis, Nr. 7, 106 p.*
- Apie nekatalikų išganymą. Apie šviesą ir augalus be saulės, Šaltinis, Nr. 8, 117 p.*
- Apie tvaną, Šaltinis, Nr. 12, 180-182 p.*
- Apie Jėzaus ir kunigų plaukus. Apie pravoslavų šventuosius ir kūrų nepuvimą, Šaltinis, Nr. 21, 325-27 p.*
- Apie velnio apsėstus žmones, Šaltinis, Nr. 29, 452s p.*
- Apie Dievo buvimą, Šaltinis, Nr. 36, 566s p., Nr. 37, 579s p., Nr. 38, 595s p.*

Apie atlaidus (atsakymas Vaičiuliui), *Šaltinis*, Nr. 39, 613s p.

Delko Popiežius vadinasi "Šventuoju" Tėvu?, *Šaltinis*, Nr. 31.

Apie moterų dūšių, *Šaltinis*, Nr. 41, 643s p.

Apie moterų su vyrais lygybę, *Šaltinis*, Nr. 42, 658s p.

Apie šventųjų gyvenimus, *Šaltinis*, Nr. 47, 742s p.

1908

Laiškas į "Vilties" Redakciją, *Viltis*, Nr. 12.

Kankintinio Sūnus. Sutrumpinta iš kardinolo Wisemano "Fabiola", rec. *Draugija*, Nr. 13, 89 p.

A. WYSLOUCH, *Mokytojas iš Nazareto*. Vertė L.P., rec. *Draugija*, Nr. 13, 89 p.

SCHLATHOELTER, *Hypnotizmas išsaiskytas*. Vertė kun. SAURUSAITIS, rec. *Draugija*, Nr. 13, 90s p.

VL. VAGNER, *Čem dolžen bit universitet?*, rec. *Draugija*, Nr. 13, 90s p.

L.I. PETRAŽICKIJ, *Universitet i nauka*, rec. *Draugija*, Nr. 13, 94 p.

Herders Konversations Lexicon, III Auflage, rec. *Draugija*, Nr. 13, 97 p.

BATIFFOL, *Questions de l'enseignement ecclésiastique*, rec. *Draugija*, Nr. 13, 96 p.

Tarptautinis mokslui aukštyn kelti susivienijimas ir Lietuva, *Draugija*, Nr. 14, 135-142 p.

A.a. kunigas Kazimieras Jaunius, *Šaltinis*, Nr. 10, 147-48 p.

Pluoštelis atsiminimų apie kun. Jaunį, *Viltis*, Nr. 29.

Į kunigo Jauniaus gimines, *Viltis*, Nr. 24.

Tautos ir doros reikalai, *Viltis*, Nr. 30 ir 51.

Dvasiškosios Akademijos lietuviai profesoriai, *Šaltinis*, Nr. 15, 231 p. ir Nr. 16, 250 p.

Pranešimas visiems abejojantiems ir visiems "Šaltinio" skaitytojams, *Šaltinis*, Nr. 1, 16 p.

Liturdo stebuklai, *Žiburio Kalendorius* 1909 m.

Apie Apaštaly sudėjimą, *Šaltinis*, Nr. 45, 706s p.

Lembo Ruigis, *Draugija*, Nr. 16, 357-359 p.

Medžiaga Jauniaus biografijai, Draugija, Nr. 16, 60 p.
Jauniaus taisytasis litanijos vertimas, Draugija, Nr. 16,
397 p.

Stowarzyszenie Pedagogiczne Katolickie w Archidiecezyi
Mohylowskiej. Mowa miana na pierwszym walnem
zgromadzeniu dnia 27 marca 1908 r. Spausdinta Sei-
nuose šaltinio spaustuvėje.

Kunigo Jauniaus Paminklo komitetui atvirasis laiškas, Vil-
tis, Nr. 57.

Atsakymas Lietuvių Mokslo Draugijos komitetui, Draugija,
Nr. 17, 99-104.

F. LOT, *De la situation faite a l'enseignement superieur*
en France, rec. Draugija, Nr. 17, 87s p.

Profano įspūdžiai ir mintys iš antrosios Lietuvos Dailės
Parodos Kaune, Draugija, Nr. 20, 376-386 p.

A.L. POGODIN, *Počemu ne govoriat životnyja?, rec. Drau-*
gija, Nr. 20, 461 p.

A.I. GOURBEYRE, *La stigmation, l'extase divine et les*
miracles de Lourdes, rec. Draugija, Nr. 20, 462-465 p.

ED. THAMIRY, *Les deux aspects de l'immanence et le*
probleme religieux, rec. Draugija, Nr. 21, 80s p.

Atsakymas p. Vidūnui (jo rašto: "Slaptinga žmogaus di-
dybė" kritikos dėlei), Draugija, Nr. 21, 80s p.

Apie Dievo buvimą. Seinai.

Mažesnieji atsakymai iš tikėjimo srities, šaltinis, Nr. 2,
20s p.

Apie kryžiaus ženklą, šaltinis, Nr. 3, 35 p.

Šv. Komunijos priėmimas, šaltinis, Nr. 3, 35-36 p.

Apie amžinąsias nusidėjėlių kančias, šaltinis, Nr. 5, 67-69
p. ir Nr. 6, 83-85 p.

Apie stebuklus, šaltinis, Nr. 7, 99-100 p. ir Nr. 8, 115-116 p.

Tiesos pažinimo šaltiniai, šaltinis, Nr. 12, 180-181 p.

Tikėjimo pamatai, šaltinis, Nr. 14, 214-216 p. ir Nr. 15,
229s p.

Tikėjimo šaltiniai, surašai ir dalys, šaltinis, Nr. 19, 291-
-293 p. ir Nr. 20, 309-311 p.

Kristaus atsikėlimas iš numirusių, Vilniaus Kalendorius
Juozapo Zawadzkiego išleidžiamas.

Laiškas į Redakciją (Jauniaus palikimo reikalu), *Šaltinis*,
Nr. 11, 175 p.

1909

Švenčiausios Panelės Apsireiškimai Liurde, Seinai.

E. VINCENT, *Doit-on fermer Lourdes au nom de l'hygiène?*, rec. *Wiadomości Archidiecezalne*, Nr. 1, 24 p. ir *Draugija*, Nr. 25, 79 p.

G. BERTRIN, *Un miracle d'aujourd'hui*, rec. *Wiadomości Archidiecezalne*, Nr. 1, 25 p. ir *Draugija*, Nr. 26, 189s p.

Dictionnaire apologetique de la foi catholique, rec. *Draugija*, Nr. 26, 191 p.

H. DEMFLE, OP — AL. MARIA WEISS, OP, *Luther und Luthertum in der erster Entwicklung*, rec. *Draugija*, Nr. 27, 278s p.

CH. S. DEWAS, *L'Eglise et le progres du monde*, rec. *Atheneum Kaplanskie*, Nr. 4, 376-377 p. ir *Draugija*, Nr. 29, 108-109 p.

Atheneum Kaplanskie. Rok I, tom I, zeszyt 1, 2 1909 roku, rec. *Draugija*, Nr. 28, 393 p. ir Nr. 29.

J. GUIBERT, *La formation de la volonté*, rec. *Draugija*, Nr. 29, 106 p.

ALBERT DE MUN, *Ma vocation sociale*, rec. *Draugija*, Nr. 29, 107 p.

Le retour de Talleyrand a la religion, rec. *Draugija*, Nr. 29, 110 p.

E. DUPLESSY, *Le frere de Matutinaud*, rec. *Wiadomości Archidiecezalne*, Nr. 4, 23-24 p.

Sprawozdanie z "Draugija" Nr. Nr. 25, 26, 29, 30, 31, 32, 33 i z *"Vadovas"* Nr. Nr. 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15 — aprašymas tilpęs *Atheneum Kaplanskie*, Nr. 3, 283-287 p. ir Nr. 4, 381-384 p.

Pismo v Redakciju "Slova" (Gorkim slovam moim posmiejuetsia), *Slovo*, Nr. 758.

- F. ABRANTOWICZ, *Newman a Modernizm* (Opracowana pod kierunkiem Księdza prof. F. Buczysa).
- J. RANCANS, *Liber Miraculorum S. Bernardi* (Opracowana pod kierunkiem Księdza profesora F. Buczysa). *Przeciwnicy cudów z niedawnej przeszłości* (Brošiūra išleista Peterburge).
- A.a. kunigas Juozas Dailydė, *Viltis*, Nr. 104.
- Bažnyčia ir socijologija, *Draugija*, Nr. 31-32, 270-281 p.
- J. MATULEVIČIUS, *Bažnyčia ir nuosavybė* (Iš lotyniško vertė kun. prof. P. Būčys, vertimą taisė pats autorius), *Draugija*, Nr. 31-32, 351-66 p.
- Bibliothèque de psychologie expérimentale et de métapsychie*, rec. *Draugija*, Nr. 33, 92s p.
- N. VASCHIDE, *Las hallucinations télépathiques*, rec. *Draugija*, Nr. 33, 93 p.
- M. VIOLLET, *Les spiritisme dans ses rapports avec la folie*, rec. *Draugija*, Nr. 33, 94 p.
- A. MARIE, *L'audition morbide*, rec. *Draugija*, Nr. 33, 95 p.
- P. THUREAU DANGIN, *La catholicisme en Angleterre au XIX siècle*, rec. *Draugija*, Nr. 33, 95s p.
- A.D. SERTILLANGES, *Art et apologétique* rec. *Draugija*, Nr. 33, 96s p.
- LIUBOMIRSKA, *Les préjugés sur la folie*, rec. *Draugija*, Nr. 34, 203 p.
- N. VASCHIDE-R. MEUNIER, *La Pathologie de l'attention*, rec. *Draugija*, Nr. 34, 203 p.
- Aprašymas kun. Jauniaus Dokumentų, Vadovas*, Nr. 15, 253s p.
- Tikiu į Dievą Tėvą Visagalintį, Sutvertoją dangaus ir žemės, šaltinis*. Nr. 17, 259s p. ir Nr. 18, 274s p.

1910

- LAURES HENRY, *Les synnesthésies*, rec. *Draugija*, Nr. 39.
- J. PELCZAR, *Jesus Chrystus wzorem i mistra kaplana*, rec. *Draugija*, Nr. 39.

VALENTELIS, *Kriauniškės kapinaitės*, rec. *Draugija*, Nr. 45, 95-96 p.

A. SZECH, *Religija ludzkości*, rec. *Draugija*, Nr. 45, 96-97 p.

A. SZECH, *Dlaczego?*, rec. *Draugija*, Nr. 45, 98 p.

Jois et douleur des catholiques, *Le Messager du Coeur de Jesus*, Decembre 1910, tome LXXXV.

Bažnyčios gyvybės jiega, *Draugija*, Nr. 46, 116-124 p. ir Nr. 47, 233-245 p.

Betlejaus žvaigždėlė, *Šaltinis*, Nr. 19, 290s p. ir Nr. 20, 306s p.

Apie atlaidus, *Šaltinis*, Nr. 26, 402s p. ir Nr. 27, 306s p.

Apie žmonių likimo paskyrimą arba predestinaciją, *Šaltinis*, Nr. 50, 787 p.

1911

Kristinas, Žiburio Kalendorius 1911 metams, 58-64 p.

Conspectus praelectionum — De Ecclesia.

Apie Lourdes'o stebuklus (atsakymas kritikui p. Jakštui), *Draugija*, Nr. 52, 325-350 p.

HAMON, *Vie de saint Francois de Sales*, rec. *Draugija*, Nr. 49, 83-87 p.

J. DE BEAUCORPS, *Lourdes. Pélerinages*, rec. *Draugija*, Nr. 52, 389-390 p. .

J.A. ENDRES, *Thomas von Aquin*, rec. *Draugija*, Nr. 54, 185-187 p.

O pamieci, *Wiadomości Kościelne*, Nr. Nr. 6, 7, 10.

P. SUAUI, SJ, *Histoire de S. Francois de Borgia*, rec. *Draugija*, Nr. 55-56, 327-330 p.

Wpływy zjawienia się chrystyanizmu na sprawę nauczania. Odczyt miany w Katolickiem Stwarzyszeniu Pedagogicznem w Petersburgu. Atspausdinta atskira brošiūra. Katalikystė ir tiesa, Vadovas, Nr. Nr. 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, psl. 47s, 145s, 250s, 357s, 243s, 356s.

1912

Katalikystė ir tiesa, Vadovas, Nr. Nr. 37, 48, 49, pusl. 43s, 352s, 61s.

O entropii, *Wiadomości Kościelne*, Nr. 9-10, 127 p.

Rod, osoba i dzieło Jezusa, Wiadomości Kościelne, Nr. 22
312-315 p.

Laiškas į Redakciją (padėka p. Aleksandravičiui), *Šaltinis*,
Nr. 45, 720 p.

Jauniems studentams žinotina, *Šaltinis*, Nr. 28, 447-48 p.

Historia apologeticae usque ad Leonem Magnum. Petropoli.

De Romano Pontifice. Petropoli.

1913

V. FOESRTER'IS, *Jaunuomenės auklėjimas*. Lietuviškai
parašė M. PEČKAUSKAITĖ, rec. *Draugija*, Nr. 74,
194-197 p.

A. BROU, *Saint Francois Xavier*, rec. *Draugija*, Nr. 77-78,
143-145 p.

Tikėjimo dalykai, Kaunas, 112 p.

Katalikystė ir tiesa, *Vadovas*, t. XIV, 187-197, 286-300,
392-402 p.

Žmogus ir gyvulys, *Vadovas*, t. XV, 249-262 p.

Ar Senasis Įstatymas vien žmogiškas veikalas?, *Vadovas*,
t. XVI, 151-158, 266-274 p.

V. Jėzaus dievybė, *Vadovas*, t. XVI, 369-384 p.

Rusijos ir užsienių gyvenimas, *Šaltinis*, Nr. 52, 821-22,
827 p.

1914

W. KALINOWSKI, *Apologetyka*, rec. *Draugija*, Nr. 89-90,
122-123 p.

*Ar katalikų Bažnyčia užtenkamai dora, kad ji galėtų būti
tikrąją Jėzaus Bažnyčią?*, *Vadovas*, XVII, 6-18 p.

Katalikystė ir inkvizicija, *Vadovas*, XVII, 67-72 p.

Katalikystė ir pasaulio valdžia, *Vadovas*, XVII, 137-152 p.

1915

Atsakymas Paklydėliui, *Tikyba ir Dora*, Nr. 21, 12-14 p.

1916

Liurdo stebuklai, *Liet. Kat. Spaudos Metraštis*, 236-241 p.

Tikyba ir mokslas, *Tikyba ir Dora*, Nr. 1, 5-10 p.

Kas yra žmogus, Tikyba ir Dora, Nr. 2, 4-7 p.
Be tikėjimo nebūtų mokslo, Tikyba ir Dora, Nr. 3, 4-6 p.
Tikime, bet nedarome, Tikyba ir Dora, Nr. 4, 4-5 p.
Tikėjimas kaip dieviškoji dorybė, Tikyba ir Dora, Nr. 5,
 4-5 p.
Tikėjimo šaltiniai, Tikyba ir Dora, Nr. 6, 4-6 p.
Antroji tikėjimo versmė, Tikyba ir Dora, Nr. 7, 4-6 p.
Tikinčiam nereikia nusiminti, jei girdi užmetinėjimus prieš
tikėjimą, Tikyba ir Dora, Nr. 9, 4-6 p.
Girdint užmetimus tikėjimui nereikia nusigąsti, Tikyba ir
Dora, Nr. 10, 4-6 p.
Išgirdęs sunkesnius tikėjimui užmetimus, nenusigąsk, Ti-
kyba ir Dora, Nr. 11, 4-6 p.
Katalikams reikia būti apsiginklavusiems, Tikyba ir Dora,
 Nr. 12, 4-6 p.
Aš tikiu tik į tai, ką matau, Tikyba ir Dora, Nr. 17, 12-14
 p. ir Nr. 18, 3-5 p.
Atsakymas Paklydėliui — kiekvienam 1916 m. Tikybos
ir Doros numeryje.
Sekmadieniams pamokslai — nuo 13 Tikybos ir Doros
numerio.

1917

Lietuvos ateitis, Tikyba ir Dora, Nr. 1, 1-4 p., Nr. 2, 1-3 p.
Tautos gyvenimas, savyvalda ir savystovybė, Tikyba ir
Dora, Nr. 4, 1-3 p.
Kun. Ežerskis ir "Naujienos", Tikyba ir Dora, Nr. 5-6,
 1-6 p.
Tvarka ir betvarkė, Tikyba ir Dora, Nr. 7, 1-4 p.
Suvienyty Valstijų kariai katalikai, Tikyba ir Dora, Nr. 8,
 1-3 p.
Paklusnybė, Tikyba ir Dora, Nr. 9, 1-4 p.
I dangų V. Jėzaus įžengimas, Tikyba ir Dora, Nr. 10, 1-8 p.
Sekminės, Tikyba ir Dora, Nr. 11, 1-6 p.
Labdarybė, Tikyba ir Dora, Nr. 12, 1-7 p.
Visos religijos yra geros, Tikyba ir Dora, Nr. 13, 1-4 p.
Kas tai yra švenčiausias Sakramentas, Tikyba ir Dora,
 Nr. 14, 1-4 p. ir Nr. 15, 7-10 p.

Apie gerąją ir blogąją spaudą, Tikyba ir Dora, Nr. 15, 1-7 p.
Papročių reikšmė žmonijos gyvenime, Tikyba ir Dora, Nr. 16, 1-8 p.
Švč. Marijos į dangų ėmimas, Tikyba ir Dora, Nr. 16, 8-10 p., Nr. 17, 8-11 p., Nr. 18, 6-11 p., Nr. 19, 6-10 p.
Atlaidai, Tikyba ir Dora, Nr. 22, 1-6 p. ir 23, 7-10 p.
Klausimai-atsakymai — įvairiuose 1917 m. Tikybos ir Doros numeriuose.
Draugo vedamieji (II.1-VII.31) be parašo.

1918

Apie apšvietą, Chicago, Ill. 60 p.
Priedermė mokytis tikėjimo, Tikyba ir Dora, Nr. 1, 4-8 p.
Apie tikėjimo surašus arba simbolius, Tikyba ir Dora, Nr. 2, 1-10 p.
Pirmasis Apaštaly Sudėjimo skiemuo, Tikyba ir Dora, Nr. 3, 3-6 p.
Apie tikėjimą, Tikyba ir Dora, Nr. 4, 4-7 p., Nr. 5, 5-8 p., Nr. 6, 3-6 p., Nr. 7, 10-13 p.
Viešpaties Jėzaus iš numirusių prisikėlimas, Tikyba ir Dora, Nr. 7, 1-17 p. ir Nr. 8, 1-4 p.
Apie Apaštaly Sudėjimą, Tikyba ir Dora, Nr. 8, 5-12 p.
Apie nuodėmes priešingas tikėjimo dorybei, Tikyba ir Dora, Nr. 9, 1-8 p.
Tikėjimo neprietekliaus nuodėmės, Tikyba ir Dora, Nr. 10, 1-8 p.
Tikėjimo pavojai, Tikyba ir Dora, Nr. 11, 1-8 p. ir Nr. 12, 1-4 p.
Dievo ypatybės, Tikyba ir Dora, Nr. 12, 5-10 p. ir Nr. 13, 1-4 p.
Buitis ir nebuitis, Tikyba ir Dora, Nr. 14, 1-4 p.
Kūno ir dvasios skirtumai, Tikyba ir Dora, Nr. 14, 4-10 p.
Dievo ypatybių suskirstymas, Tikyba ir Dora, Nr. 15, 1-11 p.
Dievo šventybė, Tikyba ir Dora, Nr. 16, 1-6 p.
Švenčiausioji Trejybė, Tikyba ir Dora, Nr. 17, 4-12 p.

Oficialis Trejybės mokslo išreiškimas, Tikyba ir Dora, Nr. 20, 1-3 p.

Pasaulio sutvėrimas ir šv. Raštas, Tikyba ir Dora, Nr. 22, 1-5 p.

Amerikos Lietuvių Kunigų uždaviniai artimiausioje ateityje, *Žinynas*, 24-32 p.

1919

Tikėjimo Kriterijos, Chicago, Ill. 30 p.

Draugo vedamieji (1918.XI.1-1921.VI.) daugiausia su parašu: kun. P. Bučys.

1920

A. PALMIERI, *The Lithuanian Clergy an Literature*, str. tilpės *Catholic World* 1919 m. Nr. 656, rec. *Draugija*, Nr. 1-2 (109-110), 79-80 p.

Žmogus ir Gyvuolys, Chicago, Ill. 64 p.

Amerikos Lietuvių R.K. Federacijos Konstitucija, Chicago, Ill. 31 p.

1921

Katalikų Tikyba sulig Apaštaly Sudėjimo arba dogmatinis katalikų tikybos išdėstymas tokia eile, kokia stambiausios tiesos yra suimtos į Tikiu Dievą Tėvą, I tomas, Chicago, Ill. 125 p.

Klausimai ir atsakymai, Laivas, Nr. 1, 7-9 p.

1922

Trumpa Apologetika, Chicago, Ill. 220 p.

1923

Fundamentalinės Teologijos kursas, tom. I-II, 352, 456 p.

Amerikos ir Pabaltijos Draugija, *Draugija*, Nr. 1-2, 33-35 p.

J. TOTORAITIS, *Lietuvos Atgijimas*, rec. *Draugija*, Nr. 1-2, 54-55 p.

Nasz Kalendarz na 1923 rok, rec. *Draugija*, Nr. 1-2, 68 p.

Lietuvos išengimas į tarptautinę aukštojo mokslo organizaciją, *Draugija*, Nr. 3-4, 113-119 p.

Šviesa (The Light), rec. *Draugija*, Nr. 3-4, 134-135 p.
Atsiminimai apie Petrą Arminą, Lietuvos Mokykla, Nr. 10.
 TEODORAS DOSTOJEVSKIS, *Vyriausias Inkvizitorius*,
 vertė A. Janulaitis, rec. *Draugija*, Nr. 3-4, 138-139 p.
 LEONIDAS ANDRIEJEVAS, *Krikščionys*, vertė A. JANU-
 LAITIS, rec. *Draugija*, Nr. 3-4, 139 p,
 D-RAS VIRŠILA, *Teismo Medicina*, rec. *Draugija*, Nr. 3-4,
 140 p.
 D-RAS LIASAUSKIS, *Apie Tikėjimą*, rec. *Draugija*, Nr. 3-4,
 143-144 p.
 R.A. ORBALIS, *Supratimo Raktas — LINKUVOS DEDĖ*,
Gyvi Akmenys, rec. *Draugija*, Nr. 3-4, 144-145 p.
Trumpa Apologetika, II laida, Tilžė.

1924

Vienas — Triasmenis, *Laivas*, Nr. 24, 376-377 p.
 Šv. Rašto įkvėpimas, *Laivas*, Nr. 42, 880-882 p.
 Rojus ir upės, *Laivas*, Nr. 49, 1080-1082 p.

1925

Trys pamokslai apie Girtybę, Kaunas.
Rekolekcijos Kunigams, Kaunas, 72 p. (spausdinta *Tiesos*
Kelyje Nr. Nr. 8, 9, 10).
Teologijos Enciklopedijos Kursas, Marijampolė, 246 p.
Degeneracijos teorija religijų kilmės klausime, *Tiesos Ke-*
lias, Nr. 2, 69-72 p.
Laiškas į Redakciją, *Tiesos Kelias*, Nr. 1, 67 p.
Ar Kun. Jaunius buvo autodidaktas?, *Tiesos Kelias*, Nr. 3,
 158-162 p.
Religijų kilmė, *Tiesos Kelias*, Nr. 4, 197-205 p.
 "Prieškatalikiškoji" krikščionija, *Tiesos Kelias*, Nr. 5, 261-
 277 p.
Kairiukštis Juozas, Dvasinės Seminarijos mokytojas, Lietu-
vos Mokykla, Nr. 10.

1926

Fundamentalinės Teologijos Kursas, II laida.

- Trumpa Apologetika*, III laida, Kaunas, 190 p.
- Kardinolas Mercier vidaus gyvenimo mokytojas ir vykdytojas*, *Tiesos Kelias*, Nr. 4, 231-235 p.
- CLEMENT VAUTEL, *Mon cure chez les pauvres*, rec. *Tiesos Kelias*, Nr. 3, 209-213 p.
- Eucharistinis Kongresas Chicagoje*, *Tiesos Kelias*, Nr. 10, 133-153 p.
- GIUSEPPE SALVATORI, *L'art rustique et populaire lithuanienne*, rec. *Tiesos Kelias*, Nr. 6, 387-388 p.
- Pamokslas antrajam gavėnios sekmadieniui*, *Tiesos Kelias*, Nr. 1, 23-30 p.
- Pamokslas šv. Stepono kankinio dienai*, *Tiesos Kelias*, Nr. 11, 367-370 p. ir Nr. 12, 371-72 p.
- L. PREISS-P. ROHRBACH, *Palaestina und das Ostjordanland*, rec. *Tiesos Kelias*, Nr. 7-8, 74-75 p.
- Pagundos*, *Šaltinis*, Nr. 4, 34 p.
- Dangaus Karalystė*, *Šaltinis*, Nr. 5, 44-46 p.
- Kodėl popiežius atidavė lenkams Vilnių?*, *Šaltinis*, Nr. 8, 76 p.
- Mirties bausmė*, *Šaltinis*, Nr. 13, 151-153 p.
- Arkivysk. J. Matulevičius Amerikoje*, *Šaltinis*, Nr. 22, 290-293 p.
- Kenksmingas sumanymas*, *Šaltinis*, Nr. 40, 553-556 p.
- Moterystė nekrikščionims*, *Šaltinis*, Nr. 41, 569-570 p.
- Gruodžio 17 diena Lietuvoje*, *Šaltinis*, Nr. 41.
- Apie perversmą*, *Šaltinis*, Nr. 42, 586-587 p.

1927

- Pastabos prie prof. Čepinskio rašto "Izaokas Newtonas"*, (atspaustas iš *Kosmos*).
- Religija ir įtampos dėsnių*, *Tiesos Kelias*, Nr. 2, 79-98 p.
- Arkivyskupas Matulevičius Bažnyčios darbininkas*, *Tiesos Kelias*, Nr. 2, 99-116 p.
- Chvolsonas ir religija*, *Tiesos Kelias*, Nr. 3, 147-154 p.
- Katalikybė ir tautų pažanga*, *Tiesos Kelias*, Nr. 4, 223-239 p., Nr. 5, 295-299 p., Nr. 6, 337-354 p.
- Kunigas Apologetas*, *Tiesos Kelias*, Nr. 1, 36-42 p.

Brolių Grimų pasakos, rec. *Tiesos Kelias*, Nr. 1, 62-63 p.
Katalikų kunigija ir kriminalinės kaltės, *Tiesos Kelias*, Nr. 7-8, 401-414 p.
Šv. Tėvas Pijus XI, *Tiesos Kelias*, Nr. 9, 497-501 p.
Aktualieji pastoracijos rūpesčiai rekolekcijų metmenų pavidale, *Tiesos Kelias*, Nr. 11, 617-632 p.
Mūsų partijos, *Šaltinis*, Nr. 2, 17-19 p.
Mūsų mokyklos, *Šaltinis*, Nr. 4, 51-54 p.
Kaip tautos atsitraukia nuo tikybos, *Šaltinis*, Nr. 5, 65-69 p.
Šv. Tėvas, Vilnius ir liaudininkai, *Šaltinis*, Nr. 11, 161-162 p.
Nekaltasis Prasidėjimas ir Liurdas, *Šaltinis*, Nr. 50, 785-787 p.
Tėvų teisė ir pareiga auklėti vaikus mokykloje ir namieje, *Šaltinis*, Nr. Nr. 44, 45, 46.
Klausimai ir atsakymai, *Šaltinis*, Nr. Nr. 10, 14, 19, 20, 23, 24, 26, 35, 48, 51, 52.
Radio pamokslas iš Kauno stoties 1927.III.20, *Tiesos Kelias*, Nr. 5, 169-172 p. ir Nr. 6, 173-174 p.
Galileo Galilei, Laivas, Nr. 28, 437-439 p.

1928

A. RODRIGUEZ, *Nuolankumas. Įžangą parašė P. BŪČYS*.
Alberto Vijuko Kojalavičiaus paminėjimas, *Tiesos Kelias*, Nr. 1, 18-28 p.
Dvidešimts Devintasis Tarptautinis Eucharistinis Kongresas, *Tiesos Kelias*, Nr. 12, 701-715 p.
Kas yra inteligentas ir jo uždaviniai dabar Lietuvoje, *Židinys*, VII, 20-25 p.
Tėvų teisė ir pareiga auklėti vaikus mokykloje ir namie, *Marijampolė*, 35 p.
A.a. arkiv. Jurgis Matulevičius visuomenininkas, *Šaltinis*, Nr. 4, 53-55 p.
Klausimai ir atsakymai, *Šaltinis*, Nr. Nr. 3, 7, 8, 9, 10, 11, 13.
Tėvų dalis vaikų auklėjime, *Laivas*, Nr. 2, 19-20 p. ir Nr. 3, 35-37 p.

Yra buities anapus gamtos ir svarbi yra žmogui antgamtė, Laivas, Nr. 13, 199-200 p.

XXIX Euchar. Kongresas Sydney'uj Australijoje, Laivas, Nr. Nr. 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50.

1929

Rapukus kaupiant (PULVIS), Marijampolė, 52 p.

XXIX Tarptautinis Eucharistinis Kongresas Sydney Australijoje, Chicago, Ill. 244 p.

Trys pamokslai apie girtybę, II laida, Kaunas, 32 p.

Dievas Sutvėrėjas, II laida, Chicago, Ill. 215 p.

Laterno sutartis, Židinys, X, 41-52 p.

29-sis Tarptautinis Eucharistinis Kongresas, Šaltinis, Nr. Nr. 4, 5, 6.

Trisdešimtas Eucharistijos Kongresas, Laivas, Nr. 49, 774-775 p.

Pasikalbėjimas apie sielą, Šaltinis, Nr. Nr. 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52.

šv. Tėvo ir Italijos sutartis, Šaltinis, Nr. Nr. 19, 20, 21.

šv. Tėvo ir Italijos sutarties išgalėjimas, Šaltinis, Nr. 25, 316-318 p.

Skersai per Ameriką, Šaltinis, Nr. Nr. 4, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22.

Švenčiausioji Trejybė, Laivas, Nr. 22, 339, 340 p.

1930

Jėzus Kristus Pasaulio Išgelbėtojas. Katalikų Tikyba sulig Apaštaly Sudėjimu, III tomas, Chicago, Ill. 514 p.

Pasikalbėjimas apie sielą (atsp. iš Šaltinio), Marijampolė, 85 p.

AL. DAMBRAUSKAS, Mokslas ir Tikėjimas. Įvadą parašė P. BŪČYS.

Pijaus XI enciklika apie krikščionišką jaunuomenės auklėjimą. Versta iš lotynų kalbos ir atsp. iš Tiesos Kelio, of. dal. 63-93 p.

Gyvenimo pagrindai, Tiesos Kelias, Nr. Nr. 3, 4, 5, 6, 7-8.

Dabartinė spauda ir pasaulėžiūra, Šaltinis, Nr. 3, 30-32 p.

Būsimasis Eucharistijos Kongresas, Šaltinis, Nr. 1, 13 p. ir Nr. 2, 18-19 p..

Trys jaunos Turburbo kankinės, Šaltinis, Nr. 5, 63-64 p.
Šventieji Kartaginos Vaikeliai, Šaltinis, Nr. 5, 65 p.
Dvi ypatingos moters, Šaltinis, Nr. 11, 137-140 p.
Tėvų dalis vaikų auklėjime, Šaltinis, Nr. 46, 580, 582 p.
Laiškas L.R.K. Federacijos pirmininkui, Laivas, Nr. 33, 541 p.

1931

Gyvenimo Pagrindai. Apmąstymai inteligentams (atspaudas iš Tiesos Kelio), Kaunas, 82 p.

1932

Katalikų Tikyba pagal Apaštalių Sudėjimą. III tomas — Šventoji Dvasia, Marijampolė, 289 p.
Katalikų Universiteto reikalas, Tiesos Kelias, Nr. 4, 284 p. ir Šaltinis, Nr. 15, 217 p.

1933

Bažnyčios ir tautos darbininkas (str. knygoje Arkivyskupas Jurgis Matulevičius, 14-38 p.
Popiežius Leonas Didysis, K.K. Laivas, Nr. 14, 4-6 p.
Tikyba, K.K. Laivas, Nr. 15, 2-3 p.
Krikščionija ir žmonių vienybė, K.K. Laivas, Nr. 16, 5-7 p. ir Nr. 17, 4-5 p.
Ko galime išmokti iš arkivyskupo Jurgio Matulevičiaus, K.K. Laivas, Nr. 46, 8-9 p.

1934

Švč. Panos Marijos apsireiškimai Liurde, II laida, Marijampolė, 421 p.
Šeimos irimas Lietuvoje, Tiesos Kelias, Nr. 10, 600 p.
KUN. DR. A. MALIAUSKIS, Kaip išauklėti krikščioniškai vaikus, rec. Tiesos Kelias, Nr. 10, 601-602 p.
Kardinolas Petras Gasparri, Židinys, XX, 492-504 p.
Ko galime išmokti iš Arkivyskupo J. Matulevičiaus, Šaltinis, Nr. 44, 188 p.

Pirmoji Viešpaties diena Advente, Šaltinis, Nr. 49, 212 p.
Antrasis Advento sekmadienis, Šaltinis, Nr. 50, 224-225 p.
V. Jėzaus Kraujas ir žmonių atpirkimas, Šaltinis, Nr. 50, 226-227 p.
Kaip pasiruošim Kalėdų šventėm, Šaltinis, Nr. 51, 236 p.
Kalėdos, Šaltinis, Nr. 52, 248 p.
Klausimai ir atsakymai, Šaltinis, Nr. Nr. 43, 47, 48, 49, 51, 52.

1935

Trys naudingo kunigavimo pagrindai, Tiesos Kelias, Nr. 6, 328-334 p.
Kariuomenė, Tauta, Žmonių Giminė, Židiny, XXIII, 3-11 p.
Kas buvo jie, kad keliavo iš tolimųjų Rytų, Šaltinis, Nr. 1, 2 p.
Šeimynų sekmadienis, Šaltinis, Nr. 1, 14 p.
Dvasinės valdžios laipsnių prasmė, Šaltinis, Nr. 4, 39 p.
Jis norėjo, kad irkluotis padėtų, Šaltinis, Nr. 5, 51 p.
Raugių palyginimas — tolerantiškumo evangelija, Šaltinis, Nr. 6, 62 p.
Katalikų vardas, Šaltinis, Nr. 6, 64 p.
Evangelijos dvasia tarp erškėčių, Šaltinis, Nr. 8, 86 p.
Paskutinė Kristaus kelionė į Jeruzalę, Šaltinis, Nr. 9, 98 p.
Keturiasdešimties dienų pasiruošimas, Šaltinis, Nr. 10, 110 p.
Apaštalių paruošimas prie savo kančios ir velnių išvaymo paslaptis, Šaltinis, Nr. 11, 122 p.
Žmogaus dvasios ištuštėjimas, Šaltinis, Nr. 12, 134 p.
Tikybinių pareigų prisiminimo pusvalandis, Šaltinis, Nr. 13, 146 p.
Geras ir blogas savo tikybos keitimas, Šaltinis, Nr. 14, 158 p.
Laisvamanių stiprybė yra tikinčiųjų bailume, Šaltinis, Nr. 15, 170 p.
Ką moterystė duoda moteriai, Šaltinis, Nr. 18, 168 p.
Paruošimas apaštalių prie savo dangun žengimo, Šaltinis, Nr. 20, 190 p.

Evangelija maldos ir kryžiaus dienoms, Šaltinis, Nr. 21, 202 p.
Šv. Dvasia mokytoja ir gaivintoja, Šaltinis, Nr. 23, 226 p.
Eucharistinis Kongresas Marijampolėje, Šaltinis, Nr. 27, 280 p.
Romumo ir susivaldymo Evangelija, Šaltinis, Nr. 28, 290 p.
Pakeliui į amžinąją tėviškę, Šaltinis, Nr. 29, 302 p.
Aplankymo valanda, Šaltinis, Nr. 32, 338 p.
Pariziejus ir muitininkas, Šaltinis, Nr. 33, 350 p.
Abisinijos apaštalas, Šaltinis, Nr. 38, 412 p.
Dvasinio stabo pavojus, Šaltinis, Nr. 41, 446 p.
Dvi valdžios ir dvi sritys, Šaltinis, Nr. 45, 494 p.
Klausimai ir atsakymai, Šaltinis, Nr. Nr. 1, 2, 7, 8, 9, 10, 18, 19, 25, 31, 37.

1936

Pamokslai (atspaudas iš Tiesos Kelio 1935 m. visuose numeriuose). Kaunas, 393 p.
Rusai stačiatikiai ir sentikiai Lietuvoje, Kaunas, 72 p.
De validitate Baptismatis apud russos Antiquae Professionis in Lithuania, Tiesos Kelias, Nr. 7-8, 373-380 p.
Kunigas Gintauto ir Putino romanuose, Tiesos Kelias, Nr. 7-8, 401-414 p., Nr. 9, 498-505 p., Nr. 10, 546-552 p.
Pikto naikinimas ir Iljinas, Židiny, XXIV, 387-401 p.
Verslas ir emigracija, Šaltinis, Nr. 1, 2 p.
Kristus tarp daktarų, Šaltinis, Nr. 2, 14 p.
Kristus Kanos vestuvėse, Šaltinis, Nr. 5, 26 p.
Klausimai ir atsakymai, Šaltinis, Nr. 2, 20 p. ir Nr. 27, 325 p.
Konferencijos inteligentų rekolekcijoms, Tiesos Kelias, Nr. 2, 56-71 p. ir Nr. 3, 109-124 p.
Homilija 2-jam sekmadieniui po Trijų Karalių, K.K. Laivas, Nr. 3, 2-4 p.
Homilija 3-jam sekmadieniui po Trijų Karalių, K.K. Laivas, Nr. 4, 2-4 p.

1937

- Su Jakštu per pikto laukus, Tiesos Kelias, Nr. 1, 3-12 p. ir Nr. 2, 69-80 p.*
- Su Jakštu per pikto laukus — Pikto naikinimas ir Iljinas, Kaunas, 44 p.*
- Straipsniai katalikams pasiskaityti (atspaudas iš Žemaičių Prieteliaus), Telšiai, 337 p.*
- V. MROVINSKIS, *Štai žmogus (Įvadą parašė vysk. P. Būčys), Kaunas.*
- Pijaus XI darbai Lietuvai, knygoje Pijus XI, 333-377 p.*
- Mūsų dorovės atgaivinimo reikalu, Suvažiavimo Darbai, II, 112-124 p.*
- Rusai stačiatikiai ir sentikiai Lietuvoje, Suvažiavimo Darbai, II, 125-142 p.*

1938

- Pamokslas Nepriklausomybės 20 metų paskelbimo sukaktuvėms, Tiesos Kelias, Nr. 2, 63-70 p.*
- Nemarumas, Tiesos Kelias, Nr. 6, 393-403 p.*
- Lietuva ir jaunoji jos karta, Židinys, XXVII, 645-651 p.*
- Vyras šeimoje ir jos atsparumas, Kaunas.*
- Rusijos krikšto jubiliejus, Draugija, Nr. 23, 833-836 p.*
- Eucharistija ir Bažnyčios vienybė, Draugija, Nr. 24, 922-924 p.*
- Kam abejoti, šaltinis, Nr. 9, 148 p.*
- Šventadienio mintys, šaltinis, Nr. Nr. 39, 41, 42, 43, 45, 46.*

1939

- Pamokslai Graudiems Verksmams, Tiesos Kelias, Nr. 2, 71-81 p. ir Nr. 3, 128-147 p.*
- Ks. Franciszek Lomsargis, Szkola Chrystusowa, V-VI, 387-401 p.*
- Pabuskite girtieji, (Trys pamokslai apie girtybę III laida), Kaunas.*
- Kas yra Marija?, K.K. Laivas, Nr. Nr. 18, 19, 20.*

Miegančios sąžinės pabuskit, K.K. Laivas, Nr. 33, 4-5 p.
Eucharistija ir Bažnyčios vienybė, K.K. Laivas, Nr. 35, 7 p.

1941

Žodis broliams lietuviams, K.K. Laivas, Nr. 19, 5-6 p.
Vienas — Triasmenis, K.K. Laivas, Nr. 23, 2-3 p.
*Nė diržo, nė bučiavimo neužtenka, K.K. Laivas, Nr. 28
4-5 p.*
Viltis ir dvasios stiprybė, K.K. Laivas, Nr. 29, 4-6 p.
Moteris ir Kristaus Tikyba, K.K. Laivas, Nr. 30, 4-6 p.
Marija danguje, K.K. Laivas, Nr. 32, 4-5 p.
Dievas, gamta ir šeima, K.K. Laivas, Nr. 34, 6 p.
Šeimos galva, K.K. Laivas, Nr. 35, 3-4 p.
Vyras ir moteris šeimoje, K.K. Laivas, Nr. 41, 6-7 p.

1943

*Švč. P. Marijos apsiareiškimas Liurde III laida, Bostonas,
510 p.*
Raupsuotieji ir Jėzus, K.K. Laivas, Nr. 4, 3-4 p.
Marija yra švenčiausia, K.K. Laivas, Nr. 19, 2-3 p.
*Motina nepalytėtoji, melskis už mus, K.K. Laivas, Nr. 20,
3 p.*
Tavo širdį pervers kalavijas, K.K. Laivas, Nr. 21, 3 p.
*Kristus angelų karalius, Marija angelų Karalienė, K.K.
Laivas, Nr. 22, 3-4 p.*
Skaitlinga šeima, K.K. Laivas, Nr. 24, 9 p.
Kas sudaro gerą žmogų, K.K. Laivas, Nr. 25, 7 p.
Saulius virsta Paulium, K.K. Laivas, Nr. 27, 8-9 p.
Dvasinė gero žmogaus statyba, K.K. Laivas, Nr. 28, 6 p.
Dvasiniai perlai, K.K. Laivas, Nr. 28, 7 p. ir Nr. 29, 2 p.
Susituokusiųjų santaika, K.K. Laivas, Nr. 29, 13-14 p.
*Sąžinė tobuliausia žmogaus dalis, K.K. Laivas, Nr. 31,
11-12 p.*
Gilesnioji išmintis, K.K. Laivas, Nr. 33, 4 p.
Reikia pastangų, K.K. Laivas, Nr. 34, 5 p.
Be atgailos nepažinsi Dievo, K.K. Laivas, Nr. 36, 7 p.
Marijos dalis žmonių atpirkime, K.K. Laivas, Nr. 38, 3 p.

Marija tobuliausias žmogus, K.K. Laivas, Nr. 40, 7 p.
Gabrielius ir Marija, K.K. Laivas, Nr. 41, 12-13 p.
Marija ir Elzbieta, K.K. Laivas, Nr. 44, 13 p.
Marija poetų karalienė, K.K. Laivas, Nr. 46, 5 p.
Adventai — pasiruošimas atsinaujinti, K.K. Laivas, Nr. 49, 5-6 p.
Patrijarkų religija, K.K. Laivas, Nr. 50, 3-4 p.
Marija ir Juozapas, K.K. Laivas, Nr. 51, 3-4 p.
Atgailos reikia visiems, K.K. Laivas, Nr. 51, 5-6 p.
Garbė Dievui aukštybėse, K.K. Laivas, Nr. 52, 4 p.
Kristus laimės, K.K. Laivas, Nr. 52, 10 p.

1944

Trys Išminčiai, K.K. Laivas, Nr. 1, 5-6 p.
Minėtini įvykiai, K.K. Laivas, Nr. 2, 4-5 p.
Raupsuotieji ir Jėzus, K.K. Laivas, Nr. 4, 3-4 p.
Tavo pačios širdį pervers kalavijas, K.K. Laivas, Nr. 5, 3-4 p.
Evangelija ir bedarbiai, K.K. Laivas, Nr. 6, 3-4 p.
Kaip katalikas auga, K.K. Laivas, Nr. 6, 5 p.
Vysk. Valančius blaivybės apaštalas, K.K. Laivas, Nr. 6, 6 p.
Dvejopa sėkla, K.K. Laivas, Nr. 7, 3-6 p.
Jėzus žinojo savo ateitį, K.K. Laivas, Nr. 8, 3-4 p.
Jėzus pasninkauja, K. K. Laivas, Nr. 9, 3 p.
Pelenų diena, K.K. Laivas, Nr. 9, 11 p.
Kristus atsimaino, K.K. Laivas, Nr. 10, 3 p.
Nebylys kalbėjo, K.K. Laivas, Nr. 11, 3 p.
Duonos padauginimas, K.K. Laivas, Nr. 12, 3 p.
Žydų šmeižtai, K.K. Laivas, Nr. 13, 3 p.
Gavėnios mintys, K.K. Laivas, Nr. 14, 14 p.
Sveika Marija, K.K. Laivas, Nr. Nr. 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28.
Kareiviams pamokymas, K.K. Laivas, Nr. 36, 3-4 p.
Atgailos reikia ir šviesuoliams, K.K. Laivas, Nr. 38, 7 p.
Bažnyčios ir tikybės laisvė bedievių šalyje, K.K. Laivas, Nr. 45, 7, 10

1945

- Melskimės už tėvynę, K.K. Laivas, Nr. 6, 3-4 p.*
Pats ar jau atlikai Velykinę?... , K.K. Laivas, Nr. 11, 13-14 p.
Sveikinimai "Laivo" jubiliejaus proga, K.K. Laivas, Nr. 44, 3 p.

1946

- Lithuania Catholica, Roma.*
Marija — dangiška mūsų Motina, K.K. Laivas, Nr. 29, 3 p.
Aukštesnė ir garbingesnė už angelus, K.K. Laivas, Nr. 46, 7 p.

1947

- Prieš senajam "Tėvynės Sargui" užgemant, Tėvynės Sargas, Nr. 1, 2-7 p.*
Klausyti Dievo ar tėvų, K.K. Laivas, Nr. 2, 5 p.
Viešpaties Jėzaus pirmas stebuklas, K.K. Laivas, Nr. 3, 5-6 p.
Lietuvos Nepriklausomybės šventė, K.K. Laivas, Nr. 7, 5-6 p.
Žmogaus siela nemiršta, K.K. Laivas, Nr. 10, 5-6 p.
Pragaras, K.K. Laivas, Nr. 11, 5-6 p.
Skaistykla, K.K. Laivas, Nr. 12, 4-5 p.
Dangus, K.K. Laivas, Nr. 13, 6-7 ir 13 p.
Apie pasaulio pabaigą, K.K. Laivas, Nr. 14, 6-7 p.
Paskutinis teismas, K.K. Laivas, Nr. 15, 7, 11 p.
Tikėjimo šaltiniai, K.K. Laivas, Nr. 17, 4 p. ir Nr. 18, 10-11 p.
Tikėjimo tiesų sąrašai, K.K. Laivas, Nr. 21, 4 p.
Bažnyčios tikslas, K.K. Laivas, Nr. 23, 5-6 p.
Apaštų įpėdiniai, K.K. Laivas, Nr. 26, 3 p.
Kunigystė, K.K. Laivas, Nr. 27, 4-5 p.
Bažnyčia turi teisę atleisti nuodėmes, K.K. Laivas, Nr. 30, 10-11 p.

Nuodėmės prieš šventąją Dvasią, K.K. Laivas, Nr. 38, 3-4 p.

Angelai Sargai, K.K. Laivas, Nr. 41, 4-5 p.

Ko galime išmokti iš Arkiv. J. Matulevičiaus, K.K. Laivas, Nr. 45, 3-4 p.

Žmogus Dievo paveikslas, K.K. Laivas, Nr. 48, 11 p.

1948

Lithuania Catholica, II laida, Roma.

Ši tą prisimenant iš Didžiojo Vilniaus Seimo, Tėvynės Sargas, Nr. 4, 254-257 p.

1949

Kunigų lietuviškumas ir bedievybė Lietuvoje, Tėvynės Sargas, Nr. 1(5), 22-45 p.

1951

Atsiminimų ištraukos, Aidai, Nr. 12, 448-451 p.

1958

Dangaus Vartai, K.K. Laivas, Nr. 51, 7-9 p.

Aušros Žvaigždė, K.K. Laivas, Nr. 52, 4-6 p.

1959

Ligonių Sveikata, K.K. Laivas, Nr. 1, 6-7 p.

Nusidėjėlių Gynėja, K.K. Laivas, Nr. 2, 6-8 p.

Nuliūdusiųjų Paguoda, K.K. Laivas, Nr. 3, 6-7 p.

Krikščionių Pagalba, K.K. Laivas, Nr. 4, 5-7 p.

Karalienė Angelų, K.K. Laivas, Nr. 6, 4-6 p.

Karalienė Patriarchy, K.K. Laivas, Nr. 8, 4-6 p.

Karalienė Pranašų, K.K. Laivas, Nr. 10, 4-6 p.

Karalienė Apaštalių, K.K. Laivas, Nr. 13, 6, 11 p.

Karalienė Kankinių, K.K. Laivas, Nr. 16, 4-6 p.

Karalienė Išpažinėjų, K.K. Laivas, Nr. 19, 9-10 p.

Karalienė Panų, K.K. Laivas, Nr. 24, 5-6 p.

Marija ir šventosios moterys, K.K. Laivas, Nr. 26 ir Nr. 27, 7-8 p.

Marija ir sielos skaistykloje, K.K. Laivas, Nr. 28, 4-6 p.
Karalienė visų šventųjų, K.K. Laivas, Nr. 31, 4-6 p.
Karalienė į dangų paimtoji, K.K. Laivas, Nr. 33, 3-5 p.
Pasivedimas Marijos širdžiai, K.K. Laivas, Nr. 34, 3-5 p.
Karalienė be gimtosios nuodėmės pradėtoji, K.K. Laivas, Nr. 37, 3-4 p.
Karalienė šventojo Rožančiaus, K.K. Laivas, Nr. 40, 3-4 p.
Šventoji Dievo Gimdytoja, K.K. Laivas, Nr. 41, 4-6 p.
Karalienė Taikos, K.K. Laivas, Nr. 45, 4-6 p.
Dievo Avinėlis, K.K. Laivas, Nr. 47, 4-6 p.
Marija Globėja, K.K. Laivas, Nr. 48, 4-6 p.
Litanijos užbaiga Adventuose, K.K. Laivas, Nr. 50, 4-6 p.

1966

Vyskupo Valančiaus tarnas, Draugas, Nr. 72.

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

ABELIS, II: 32	ALFONSAS LIGUORI šv.,
I: 100
ADOMAITIS-ŠERNAS JUO-
ZAS, I: 304	ALLO OP, I: 253
AGLIARDI vysk., I: 168,
169, 180	ANCZYC, II: 33
AGNIETĖ šv., II: 202	ANDRIEJUS BOBOLA šv.,
II: 117
AKKO-AKYS ADOMAS
kun., I: 144, 145	ANDRIUKAITIS-ANDRZE-
JEWSKI kun., I: 34, 35,
36
ALBAVIČIUS IGNAS kun.,
II: 160	ANDRIUKAITYTĖ MAG-
DELENA, I: 18, 20, 34
ALEKNA-OLECHNOWICZ
RAPOLAS kun., I: 32,
200	ANDZIULIS PIJUS MIC, II:
112, 114, 128
ALEKSANDRAS II caras,
I: 23, 34, 314	ANGELA MERICI šv., I:
268
ALEKSANDRAS III caras,
I: 106, 139	ANGRABAITIS JUOZAS, I:
99, 217, 303
ALEKSANDRAS MAKE-
DONIETIS, I: 116	ANIER MARX, II: 36
ALEKSANDRAS NEVS-
KIS, I: 169	ANTANAS PADUVIETIS
šv., II: 182
ALEKSANDROV, I: 150	ANTANAVIČIUS JUOZAS
kun., I: 79, 95, 96, 106,
294, 295; II: 114, 214,
221
ALEKSANDROV ATANA-
ZIJUS vysk., II: 67	ARATA ANTONINAS
vysk., II: 75, 125
ALEKSANDROV VLADI-
MIRAS kun., II: 94, 146,
147	

- ARENDARČIKAS, I: 51,
118
- ARMINAS PETRAS, I: 53,
59, 60
- ARMINIENĖ, I: 60, 63
- ARNASTAUSKAS JUOZAS
kun., I: 187
- ARTHUS dr., I: 255; II: 12,
13
- APUCHTIN, I: 54, 64
- ATKOČIUS VALENTINAS
MIC, II: 168
- AUDZIJONAS-AUDZIE-
WICZ ANTANAS
PRANCIŠKUS vysk., I:
181
- AUGUSTAITIS PRANCIŠ-
KUS kun., I: 24, 25, 57,
86, 87, 111; II: 115
- AUGUSTAITIS PRANAS
prof., I: 25, 87
- AUGUSTINAS šv., I: 119,
148; II: 35
- AUKŠTIKALNIS kun., II:
175
- BABIANSKIS, II: 209
- BACEVIČIUS JUOZAS
kun., I: 29, 31, 36
- BADOU kun., I: 236, 266,
275
- BAGDANA VIČIENĖ PET-
RONĖLĖ, II: 39
- BAGDANA VIČIUS VY-
TAUTAS MIC, II: 173,
177
- BAGDŽIŪNAS, II: 49, 69
- BAJORŪNAS IPOLITAS
kun., I: 126, 127, 129
- BALČIŪNAS JONAS, I: 68
- BALIULIS VINCAS kun.,
I: 128, 130, 178
- BALKŪNAS JONAS kun.,
II: 160, 179
- BALTRUŠIS IGNOTAS
kun., II: 220
- BALUTIS BRONIUS, II: 48
- BARANAUSKAS ANTA-
NAS vysk., I: 95, 181,
184, 185, 186, 199, 244,
257, 261, 291, 297, 304,
317; II: 191
- BARDENHOEVER, II: 35
- BARTOLONI RIČARDAS
vysk., II: 80, 81
- BAUDOIN de COURTE-
NAY, I: 153
- BARKAUSKAS kun., I: 57
- BARTUŠKA VINCAS kun.,
I: 88
- BASANA VIČIUS JONAS
dr., I: 256; II: 208, 210,
211, 212
- BE kun., I: 234
- BECK JUOZAPAS kun., I:
238, 239
- BENEDIKTAS XV pop., II:
36, 66, 68, 69, 85
- BENIGSEN, I: 61
- BERESNEVIČIUS ALEK-
SANDRAS vysk., I: 129
- BERNYS slpv., I: 236
- BERTHIER JOAKIMAS
OP., I: 249, 250

- BESASPARIS, I: 19; II: 15
 BEŽČASTNOV-BEŽČAS-
 NAS DOROTIEJUS, II: 103
 BIELIAJEV, I: 51
 BINDOKIENĖ AGOTA, I: 25
 BIRGENFELD, II: 113
 BIRŽIŠKA VACLOVAS, I: 114
 BISLETTI kard., II: 36
 BISTRAS LEONAS, II: 119
 BIZAUSKAS KAZYS, II: 36
 BLAŽEVIČIUS VINCAS
 kun., I: 86, 88, 110, 307
 BOCK, II: 68
 BOGACKI, I: 126
 BOHAČEVSKY vysk., II: 94, 146
 BOLTUČ-BALTUTIS, I: 189
 BOLTUČ ALEKSANDRAS
 MIC, II: 168
 BORKOWSKI LIUDVIKAS,
 I: 175
 BOTYRIUS ANDRIUS, I: 40, 47, 48, 56
 BOUDOU ADRIJONAS SJ,
 II: 78
 BRANČANINOV GLEBAS-
 JURGIS MIC, II: 103
 BRAZYS PRANAS MIC,
 II: 150
 BREIG kun., I: 237
 BRIŠKA ANTANAS kun.,
 II: 160, 169, 177
 BRONIKOWSKI KAZIMIE-
 RAS MIC, II: 116, 139,
 140
 BROWNE MYKOLAS OP,
 II: 89
 BRUCKUS, II: 56, 208
 BRUHNS, I: 255
 BRUNDZA JUOZAS, I: 68
 BRUSOKAS, I: 86
 BRUŽIKAS JONAS SJ, II: 179
 BUCHI, I: 256
 BŪČIENĖ AGOTA, I: 43
 BŪČYS JONAS, I: 20, 21,
 22, 23
 BŪČYS JUOZAS, I: 25, 30,
 78; II: 217
 BŪČYS PETRAS, I: 25, 43,
 302
 BŪČYS PRANCIŠKUS,
 kun., I: 24, 26, 27, 43, 55,
 187, 225
 BŪČYS STANISLOVAS-
 ANDRIUS kun., I: 30,
 104, 217
 BŪČYS SIMANAS, I: 20
 BŪČYTĖ-MOCKEVIČIENĖ
 ANTANINA, I: 43
 BŪGA KAZIMIERAS, I: 155
 BUIKO kun., I: 129
 BUJANAUSKAS, II: 24
 BULVIČIUS PETRAS kun.,
 I: 92, 104, 107, 108, 187,
 190
 BUSI, II: 142
 BUSILAS, II: 128
 BUTENIEV, I: 296
 BUTKIEWICZ, I: 161, 181;
 II: 204

- CAGGIANO A. kard., II: 171
 CAMUS, I: 288, 289
 CERETTI mons., II: 70
 CHATEAUBRIAND, I: 165
 CHIMENTO vysk., II: 166, 171
 CHIŽNIAKOV, I: 151, 161
 CHOMENKO JONAS kun., II: 101, 102
 CHVOSTOV, II: 63
 CICERONAS, I: 148
 CICOGNANI AMLETAS kard., II: 85, 86, 145, 148, 153
 CIEPLAK JONAS vysk., I: 137, 145, 284; II: 61
 CIEPLINSKI kun., I: 137
 CIBULSKI, I: 260
 CIKOTO ANDRIEJUS MIC, II: 95, 96, 128, 139, 140, 147, 148
 CIRTAUTAS KASPARAS vysk., I: 181, 184
 CIVINSKAS ANTANAS kun., I: 232, 235; II: 112
 CLEMENT, I: 272, 274
 COMBES, II: 118
 CORNELY, I: 166
 CROY de FERDINANDAS, I: 168
 CZECHOWICZ, II: 204
 CZERNIZINA slpv., II: 43
 ČEKANAUSKAS JONAS, II: 167
 ČEKANAUSKIENĖ EMILIJA, II: 167, 170
 ČEPINSKIS VINCAS, II: 37
 ČEPULEVIČIUS-ČEPULIS MARTYNAS kun., I: 93, 94; II: 33
 ČESAITIS IGNAS kun., II: 116, 137
 ČEPUKAITIS JUOZAS kun., II: 160
 ČESNA JURGIS MIC. I: 70; II: 110
 ČESNYS BLAŽIEJUS kun., II: 35, 79, 220
 ČIORNAK kun., II: 147
 DAILIDĖ JUOZAS kun., I: 97, 218, 221, 229, 264
 DAMBRAUSKAS-JAKŠTAS ALEKSANDRAS kun., I: 145, 303, 304, 317; II: 34, 219, 220
 DANIELS, I: 255
 DANTE ALIGHIERI, I: 250
 DARGIS VINCAS (Skriaudžių) kun., II: 40, 126
 DARGIS VINCAS (Slibinų) MIC, I: 69, 70, 83, 104, 107; II: 126
 DAUKANTAS, II: 39
 DĖDĖ ATANAZAS žiūr. PAKALNIŠKIS KAZIMIERAS
 DĖDINAS JONAS, I: 26
 DĖDINAS PRANCIŠKUS, I: 26, 77

- DĖDINAS RAPOLAS, I: 26
 DĖDINAS-DYDINSKI MO-
 TIEJUS kun., I: 96
 DĖDINIENĖ BARBORA, I:
 26, 27
 D'HERBIGNY MYKOLAS
 vysk., II: 85, 86, 87, 88,
 89, 144, 145
 DE LAY kard., II: 109
 DEL PRADO OP, I: 249,
 250, 283
 DEMBSKI, I: 259, 273, 274
 DEMOSTENAS, I: 109
 DERŽAVIN, I: 160
 DEUBNER JONAS kun.,
 II: 67
 DEVEIKIS, II: 167
 DIČPINIGAITIS JUOZAS
 kun., I: 102
 DŁUGOSZ JONAS kun., I:
 204, 291
 DOBILAITIS ANDRIUS
 kun., I: 34, 35, 36, 37
 DOBROVOLSKIS, I: 33
 DOGELIS POVILAS kun.,
 I: 155
 DONELAITIS KRISTIJO-
 NAS, I: 64
 DRANGELIS KAZIMIE-
 RAS dr., II: 49
 DRZEWIECKI FELIKSAS
 kun., I: 145, 177
 DUBINSKAS ANDRIUS, I:
 103, 307, 308, 309, 315,
 316, 318, 319, 320; II:
 213
 DUBLASIEWICZ kun., I:
 147, 148
 DUMČIUS JUOZAS kun., I:
 109
 DUOBA JONAS MIC, II:
 172
 DVARANAUSKAITĖ JU-
 DITA, I: 213
 DVARANAUSKAITĖ-JU-
 RONIENĖ MAGDELE-
 NA, I: 213
 DVARANAUSKAITĖ TEO-
 FILĖ, I: 212
 DVARANAUSKAS PET-
 RAS kun., I: 212
 DVARANAUSKAS STA-
 SYS, I: 212
 DVARANAUSKAS VIN-
 CAS MIC, I: 120, 125,
 185, 210, 212, 218; II:
 117, 120, 130
 DVARANAUSKIENĖ žiūr.
 VILKAITĖ
 DWORZYCKI, I: 257
 EHRENTAL, II: 18
 EICHELBERGER ev. kun.,
 I: 28
 EIGNER, I: 219
 EYMIEUX, II: 117
 ELEUTERIJUS vysk., II:
 101
 ELZBIETA I, I: 277
 FAIDUTTI ALOYZAS
 mons., II: 78, 80

FETERAUSKAS GUSTAS, II: 55, 208
FISCHER kun., I: 99
FLAT von der, I: 181
FREY OP, I: 253, 286
FRESE, II: 217
FORTUNATOV, I: 40
FRIEDA, I: 280, 281, 282
FUMASONI-BIONDI PETRAS kard., II: 99, 144, 145, 146

GABALA, II: 56, 208
GABRYS JUOZAS, II: 210
GAIDIENĖ PETRONĖLĖ, II: 16
GAIDYS, II: 16
GAIGALAITIS VILIUS, I: 61
GAJEWSKI, I: 47, 71
GALACHOV, I: 159
GALECKAS JUOZAS kun., I: 100
GALVANAUSKAS ERNESTAS, II: 134
GARRIGOU-LAGRANGE OP, I: 242
GARŠVA PRANAS MIC, II: 150
GASPARRI PETRAS kard., II: 36, 136, 138
GAWRONSKI LIUDVIKAS kun., I: 143, 144, 202
GEIŠTARAITE, II: 31
GERAVYTE MARIJONA, I: 26

GIEDRAITIS ARNULFAS-JUOZAPAS vysk., I: 311; II: 191
GIEDRAITIS JONAS kun., I: 102, 103, 104, 105, 119, 120, 291, 307
GIEDRAITIS MARTYNAS, I: 311
GIEDRAITIS MERKELIS vysk., I: 311
GILIUTE, I: 93
GIMZAUSKAS SILVESTRAS kun., I: 310, 311, 312
GINEITIS KAZYS, II: 48
GIOBBE PILYPAS mons., II: 88, 97
GIRA LIUDAS, II: 210
GIRARD, I: 255
GIŠVENTAS, I: 22
GLUOSNAGALVIS, I: 44
GOLDBERGIENE DINĖ, I: 23
GORGONIJUS šv., I: 202
GORNIAK kun., I: 128, 129, 196, 197
GRAUŽINIS KAZYS, II: 166, 167
GRIGAITIS ALEKSANDRAS kun., II: 72
GRIGAITIS PIJUS, I: 88; II: 48, 218, 219
GRIGALIUS VII pop., I: 287
GRIMM HUBERTAS kun., I: 246

GRINIUS KAZYŠ dr., I: 62,
63, 187, 189; II: 133
GRIŠANS JUOZAPAS MIC,
II: 168, 172
GUMAUSKAS kun., I: 35,
36

HAGENTORNAS ALEK-
SANDRAS, II: 137
HAYES kard., II: 145
HARDING WARREN, II:
69
HELLWEGEN JUOZAS
kun., II: 99, 101, 102
HENRIKAS VIII, I: 277
HENRY de YANVILLE, II:
141
HOETTINGER, I: 217, 242
HOLOWINSKI IGNOTAS
vysk., I: 34
HOLTRWARTH, I: 29, 112,
114
HONORATAS OFMCap., II:
107
HONORIJUS I pop., I: 198
HOOVER HERBERT, II: 22
HURTER HUGO, I: 137,
166; II: 34, 35, 38

IGNATJEV, I: 33, 41
IGNATJEV MIKALojUS,
I: 33
INOCENTAS IV pop., II:
71
IVANAUSKAS kun., I: 94

IVINSKIS ZENONAS, I:
131

YČAS MARTYNAS, II: 63,
64

JABLONSKIS JONAS, I:
105, 304, 317
JAČEVSKY, II: 201
JAČEVSKYTĖ, II: 31
JAGMINAS ALFONSAS
MIC, II: 177
JAKAITIS-BOSAS, I: 221,
222, 223, 224
JAKAITIS JONAS MIC, II:
145, 164, 168, 171
JAKIMOWICZ BOLESŁO-
VAS MIC, II: 174
JAKOWSKI VLADIMIRAS
MIC, II: 116, 142
JAKŠTAS ADOMAS žiūr.
DAMBRAUSKAS
ALEKSANDRAS
JALBRZYKOWSKI RO-
MUALDAS vysk., I: 88
JANČIUS JONAS MIC., II:
159, 163, 164, 168, 173,
174, 177, 183
JANILIONIS JUOZAS kun.,
II: 167
JANKAUSKAS JUOZAS
kun., I: 61
JANKOWSKI, I: 65
JASIENSKIS JULIJONAS
kun., I: 126, 129, 130,

- 169, 170, 171, 172, 190,
192
- JASIENSKYTĖ SOFIJA-
ZOSĖ, I: 172, 173, 174
- JASULAITIS JUOZAS, I:
53, 55, 58, 63, 64, 105,
304
- JAUNIUS KAZIMIERAS
kun., I: 58, 149, 150, 151,
152, 153, 154, 155, 304,
317; II: 67, 220
- JANUŠKEVIČIUS JUOZAS,
II: 195, 196, 197, 198,
199, 200
- JASENAUSKAS ADOMAS
MIC, II: 130
- JAŠČENKO, II: 126
- JEREMIJAS pran., I: 116
- JERONIMA, I: 279
- JEVREINOV ALEKSAN-
DRAS vysk., II: 155
- JOANNA popiežė, I: 196,
197
- JUDAS ISKARIOTAS, I:
247
- JUHAŠ, II: 147
- JURAS PRACIŠKUS,
kun., II: 162
- JURGIS šv., II: 91, 206
- JURGUTIS VLADAS kun.,
II: 35, 113
- JURONIS VINCAS, I: 213
- JURONIENĖ žiūr. DVARA-
NAUSKAITĖ
- JUSAITIS ANTANAS kun.,
I: 109, 110, 218, 226, 257,
264
- JUŠKAITIS PRACIŠKUS
kun., II: 169
- KAČARAUSKAS JUOZAS,
II: 107, 218
- KAČARAUSKIENĖ MARI-
JA, II: 39, 107
- KAČERGIUS, II: 211
- KAINAS, II: 32
- KAIRIŪKŠTIS JUOZAS, I:
102
- KAIRIŪKŠTIS VLADAS
dr., II: 137
- KAIRYS STEPONAS, II:
210, 211
- KAISEVIČIUS JERONI-
MAS kun., I: 38
- KAKOWSKI ALEKSAN-
DRAS kard., II: 66, 120,
125
- KALYTA JONAS, I: 109
- KALLENBACH JUOZAS,
I: 256, 257
- KAMINSKAS, I: 92
- KARANAUSKAS EDMUN-
DAS, II: 170
- KARALIUS JUOZAS kun.,
II: 152
- KAREVIČIUS PRACIŠ-
KUS vysk., II: 36, 77,
78, 87, 125, 131, 132, 145,
189
- KAROSAS ANTANAS
vysk., I: 89; II: 36, 114,
120

- KATKOV APOLONAS-
ANDRIEJUS vysk., II:
102, 103
- KAUFMANN kun., I: 273;
II: 91
- KAUKAS JUOZAS dr., I:
81, 99, 100, 304, 307
- KAULAKIS JUOZAS kun.,
II: 70
- KAULEN, I: 242
- KAUNAS kun., I: 36
- KAUPAITĖ KAZIMIERA-
MARIJA, I: 213
- KAZAKAS JULIJONAS
MIC, II: 16, 116, 118,
119, 123
- KAZANSKIENĖ, II: 57
- KAZANSKIS, II: 57
- KEDYS kun., I: 103
- KEMEŠIS FABIJONAS,
kun., II: 69
- KERBEDIS STANISLO-
VAS, I: 181, 182, 183,
184; II: 55, 208
- KERSTEN, I: 68
- KHOURI vysk., II: 89
- KILČEVSKIENĖ, II: 58
- KIELIUS, I: 222, 223, 224
- KIELIUVIENĖ, I: 223
- KILIOTAS, I: 28
- KIPRIJANOVIČ ROMA-
NAS, II: 99, 101
- KIRSCH JONAS-PETRAS,
I: 248, 249, 286
- KLEMENSAS MILVAU-
KIETIS OFMCap., II:
196
- KLEUTGEN, I: 242
- KLOPOTOVSKI BOLESLO-
VAS-JERONIMAS vysk.,
I: 130, 134, 136, 139,
175, 176, 181, 184, 185,
186, 293; II: 220
- KLUCZEWSKI ERAZMAS,
I: 138, 139
- KLUCZYNSKI vysk., II:
112, 114
- KMITAS JONAS žiūr. UR-
BONAVIČIUS KAZI-
MIERAS
- KNEIPP kun., I: 100
- KOCHANOWSKI, I: 56
- KOCIELL, II: 114
- KOKOVCEV, II: 63
- KOLESINSKAS JURGIS
MIC, II: 110
- KOLESNIKOV, I: 67, 69
- KONSTANTINAS did. kun.,
I: 160
- KORDAČ vysk., II: 91
- KORWIN-PIOTROWSKI, I:
31
- KOSCHENBACH-LYS-
KOWSKI, I: 256, 257
- KOSTANECKI, I: 257
- KOŠYS, II: 111, 116
- KOTRYNA I carienė, I: 34
- KOTRYNA II carienė, I: 160
- KOWALSKI, I: 258, 259
- KOZŁOWSKI SIMANAS
vysk., I: 179
- KOŽEVNIKOVA, II: 57, 58,
59

KRAJEWSKI POVILAS
 kun., I: 95, 102
 KRASAUSKAS, I: 62
 KREČINSKIS, I: 63
 KRIAUCIŪNAS JONAS, II:
 210
 KRIAUCIŪNAS MATAS
 kun., II: 119
 KRIAUCIŪNAS PETRAS,
 I: 53, 55, 56, 57, 58, 59,
 60, 61, 62, 63, 64, 149,
 304; II: 119
 KRISTIJonas vysk., II: 71
 KRIŠČIUKAITIS ANTA-
 NAS, I: 320
 KRIŠČIUKAITIS JONAS
 MIC, II: 59, 87, 124, 142,
 157, 158
 KRIŠČIUKAITIS KAZI-
 MIERAS, I: 307, 308,
 309
 KRUPAVIČIUS MYKOLAS
 kun., II: 35, 135, 207,
 221
 KRUŠAS MYKOLAS kun.,
 II: 69
 KRŪVELIS PRANCIŠKUS
 kun., I: 297; II: 9, 11,
 14
 KUDIRKA FELIKSAS MIC,
 I: 77, 80; II: 19, 44, 46,
 116, 118, 119, 123, 139,
 142, 145
 KUDIRKA JONAS kun., I:
 61, 83; II: 128
 KUDIRKA VINCAS dr., I:
 52, 56, 61, 86, 96, 107,

217, 304, 305, 306, 320
 KUDIRKA VINCAS mokyč.,
 I: 28, 38, 39, 41, 42
 KUDIRKAITE AGOTA, II:
 118, 124
 KUKTA JUOZAPAS vysk.,
 I: 126, 127; II: 73, 79,
 132
 KULIKAUSKAS, II: 133
 KULIKAUSKAS VINCAS
 MIC, II: 21, 44, 46, 49,
 123
 KULVIETIS LEONAS MIC,
 II: 121, 126
 KUPSTAITIS JUOZAS
 MIC, II: 150
 KURAITIS PRANAS kun.,
 II: 35, 135
 KURELAITIS, II: 56
 KURTEV KIRILAS vysk.,
 II: 89
 KUŠELIAUSKAS LAURY-
 NAS, I: 303
 KWASKOWSKI ANTANAS,
 I: 162, 163
 LA BOURDE, I: 155, 156
 LASSERE, I: 167
 LAUKAITIS JUOZAS kun.,
 I: 99, 102, 257, 265, 266,
 291, 320; II: 214, 216
 LAURYNAITIS ELIZIEJUS
 kun., I: 92
 LAURAITIENĖ, II: 25
 LATVAITIENĖ, II: 27, 28
 LAZAREVIČ - ŠEPELEVIČ
 MIKALOJUS kun., II: 67

LEDOCHOWSKAITĖ UR-
ŠULĖ, II: 62
LA FAVRE SJ, II: 118
LEONAS XIII pop., I: 107,
116, 117, 148, 169, 180,
305
LEONAS PETRAS, I: 304;
II, 70
LEONAVIČIUS MYKOLAS
kun., I: 85
LERCH, I: 255
LEWANDOWICZ VLADIS-
LOVAS MIC, II: 150
LIAUS BRONISLOVAS
kun. I: 126
LIENART kard., II: 91
LINGYS, I: 75, 76
LYSKOWSKI žiūr. KO-
SCHENBACH
LOZORAITIENĖ VINCEN-
TA, II: 55
LOZORAITIS STASYS, II:
153
LUBIENSKI KONSTANTI-
NAS - IRENIEJUS vysk.,
I: 34
LUMBIS kun., I: 169, 170
LUTOSTANSKI, I: 63

MACEVIČIUS JUOZAS, II:
79
MACIEJAVIČIUS kun., I:
309
MACIULEVIČIUS - MAIRO-
NIS JONAS kun., I: 134,
139, 140, 141, 142, 155,
192, 194, 318; II: 38, 74,
208, 213, 219, 220
MAČIULIAI, I: 68
MAJEWSKI VINCAS kun.
II: 58
MAYER, I: 240
MAKAROV, I: 206, 207
MALČANY JONAS kun., II:
147
MALUSARDI mons., II: 153
MANDONNET OP, I: 248,
286
MANSER OP, I: 254
MARCINSKI žiūr. MARTI-
ŠIUS
MARGIS JUOZAS MIC, II:
171, 174
MARIJA - ONA, I: 279
MARKUZA PETRAS, I: 40,
41, 44, 56
MARMA JUOZAS kun., I:
269
MARTINUS POLONUS, I:
196
MARTIŠIUS - MARCINSKI
kun., I: 114
MARTIŠIUS FELIKSAS
kun., I: 114
MARTIŠIUS JURGIS, I: 44
MARTUSEVIČIUS VYTAU-
TAS kun., II: 160, 161
MATULAITIS KAZIMIE-
RAS - ALOYZAS MIC,
II: 174
MATULAITIS KAZIMIE-
RAS kun., I: 237, 238,
256, 257, 263, 265

- MATULAITIS PETRAS dr.,
I: 81
- MATULAITIS STASYS dr.,
I: 306
- MATULAITIS VACLOVAS
kun., I: 49, 50
- MATULAITIS VINCAS, II:
55, 208
- MATULEVIČIUS - MATU-
LAITIS JURGIS vysk.,
I: 128, 175, 176, 177, 195,
196, 218, 236, 240, 264,
265, 272, 273, 274, 293,
319; II: 38, 40, 62, 70,
71, 73, 74, 75, 80, 107,
108, 109, 110, 111, 112,
113, 114, 115, 116, 117,
118, 119, 121, 122, 123,
124, 125, 130, 131, 132,
133, 134, 135, 136, 137,
139, 140, 141, 189, 190,
220, 221
- MAURIKIJUS šv., I: 234
- MAX von SACHSEN kun.,
I: 251, 252, 253
- MCZYDLOWSKI, I: 198
- MEJERIS FRIKAS, II: 167
- MEYER dr., I: 273
- MENOCHIVS, I: 116
- MENŽINSKIJ RUDOLFAS,
I: 160, 161
- MERKEVIČIUS VINCAS
kun. I: 291
- MERRY del VAL kard., II:
109
- MESSMER SEBASTIJO-
NAS vysk., II: 19
- MEŠKAUSKAS PRANCIŠ-
KUS MIC, II: 24
- MICARA KLEMENSAS
kard., II: 91
- MICHAUD, I: 255
- MICHALKEVIČIUS KAZI-
MIERAS vysk, I: 208
- MIKALIJUS I caras, I: 20,
182
- MIKALIJUS II caras, I:
106, 168, 179, 253; II:
205
- MIKKOLA, I: 61
- MIKNEVIČIUS JONAS
kun., I: 70, 71; II: 113
- MYKOLAITIS ANTANAS,
II: 130
- MYKOLAITIS - PUTINAS
VINCAS, I: 87
- MILUKAS ANTANAS kun.,
I: 80, 81, 82, 102, 121;
II: 43
- MONTVYDAS slpv., I: 236
- MONTVYDAS STANISLO-
VAS MIC, II: 20
- MORAWSKI, I: 166
- MOSCICKI, I: 258
- MOSOLOV ALEKSAN-
DRAS, I: 179, 181, 294,
295, 296; II: 204, 205,
206
- MUELLER LUCIJONAS, I:
58, 146, 147, 148, 149,
159
- MUELLER MAX, I: 148
- MUNDELEIN JURGIS
kard., II: 44

- MURAVJEV, I: 296, 313
 MUSTEIKIS, II: 56
 MUŠKITIERAITĖ MARI-
 JONA, I: 83, 187
 NAGEL, I: 66
 NAJARDI vysk., II: 87
 NARJAUSKAS JURGIS
 kun., I: 104; II: 36
 NAUJOKAITIS JONAS, I:
 44
 NAUJOKAITIS JUOZAS,
 II: 14, 15
 NAUJOKAITIS PRANAS,
 I: 44
 NAUJOKAS JONAS, kun.,
 I: 236, 238, 264; II: 220
 NAVICKAS kun., I: 79, 94,
 95, 119
 NAVICKAS JONAS MIC,
 II: 150, 152, 153
 NAWROCKI kun., II: 94,
 147
 NEDTOČIN kun., II: 101,
 102
 NEKRASOV P. N., I: 159,
 160, 205
 NIEDZIALKOWSKI KARO-
 LIS vysk., I: 181, 186,
 206, 213, 219, 293; II:
 200
 NIEŠKOVSKIJ, II: 210
 NOREIKA LIŪDAS, II: 35
 NOVICKAS EDVARDAS,
 I: 140, 141; II: 56
 NOVICKAS JUSTINAS
 MIC, II: 116
 OFČINIKOV, I: 186
 OLECHNOWICZ žiūr.
 ALEKNA
 OLEKA SALIAMONAS
 kun., I: 70, 77, 78, 211,
 212; II: 10
 OLEKAITĖ-DVARANAUS-
 KIENĖ, I: 212
 ONA de XAICTONGE, I:
 269
 ORENTAS, II: 56, 208
 O'ROURKE EDVARDAS
 vysk., II: 122, 123
 OSTROVSKIJ, I: 202, 205
 OZEROV, II: 57
 OZEROVAITĖ, II: 57, 58
 PACELLI EUGENIJUS
 mons., II: 65
 PADOLSKIS VINCENTAS
 vysk., II: 190
 PAJEWSKI, I: 52
 PAKALNIŠKIS KAZIMIE-
 RAS kun., I: 303
 PALIULIONIS MEČISLO-
 VAS-LEONARDAS
 vysk., I: 150, 181, 184;
 II: 201, 202, 203, 205,
 207
 PALTAROKAS KAZIMIE-
 RAS vysk., I: 201; II:
 74, 77, 109, 128, 132, 149
 PALUBINSKAS ANTANAS
 kun., II: 96, 129
 PAPADOPULOS vysk., II:
 89

- PARKER FRANCES, I: 276,
277
- PARKER WILFRID, I: 276
- PASTANAZZI ev. kun., I:
66, 65
- PAŠKANIS FELIKSAS
kun., I: 126, 129, 130,
175, 185
- PAŠKAUSKAS JURGIS
kun., II: 160
- PAUKŠTĖ EMILIJONAS
kun., II: 162
- PAWLIKOWSKI vysk., II:
92
- PAWLOWSKI, I: 23
- PAWLOWSKI JUOZAS, I:
23, 62
- PIELASINSKI BERNAR-
DAS MIC, II: 110
- PELCZYNSKI VLADISLO-
VAS MIC, II: 177
- PENKAUSKAS PRANCIŠ-
KUS kun., II: 35
- PĖSTININKAS, II: 111
- PETKEVIČIUS ANTANAS
kun., I: 313, 314, 315
- PETRAS apašt., II: 202
- PETRAS KANIZIJUS šv.,
I: 199, 200
- PETRAUSKIENĖ, II: 160
- PETRONIS NORBERTAS
kun., I: 127, 198
- PETROPAVLOVSKIJ, I:
50
- PETRULIS JONAS, I: 262,
263
- PETRUŠKEVIČIUS, I: 81,
316
- PIASKOWSKI kun., I: 128,
129
- PIFFL kard., II: 92
- PIGNATELLI del BELMON-
TE JANUARIJUS kard.,
I: 168
- PIJUS IX pop., I: 34
- PIJUS X pop. šv., I: 289;
II: 109, 205
- PIJUS XI pop., II: 71, 75,
79, 87, 94, 109, 124, 125,
131, 132, 138, 146, 148,
149
- PIJUS XII pop., II: 65, 154
- PIZZARDO JUOZAPAS
kard., II: 94, 161
- PLATAKIS, II: 100
- PLATERIS, II: 111
- PLATERYTĖ CECILIJA,
II: 107, 109, 121
- PLATZ, I: 119
- PLĖŠIKAS kun., I: 57
- POIMIECHOWSKI kun., I:
185
- POVILAIČIAI, II: 108
- POVILAITIENĖ - ANDRIU-
KAITYTĖ, I: 34
- POVILAITIS dr., I: 17, 20
- POVILAITIS ANDRIUS
kun., II: 13, 190
- POVILAITIS BALTRUS, I:
19
- POVILAITIS JONAS, I: 20,
99; II: 12

POVILAITIS PRANAS, I: 20; II: 17
POVILAITIS SIMANAS, I: 22, 23
POVILAITYTĖ ONA, I: 20
POVILAITYTĖ PETRONĖLĖ, I: 20
POVILAS apašt., I: 119
PRANAITYTĖ JULĖ, I: 164
PRANAITYS JONAS, I: 164
PRANAITYS JUOZAS, I: 163, 164
PRANAITYS JUSTINAS kun. I: 134, 153, 156, 157, 158, 163, 164; II: 57, 157, 195, 200, 201, 202, 207, 220
PRAPUOLENYTĖ PETRONĖLĖ, II: 65
PRAPUOLENIS KAZIMIERAS kun., I: 293, 294; II: 65, 66, 68, 206
PRAWDA kun., I: 158
PRZEDZIECKI HENRIKAS vysk., II: 126
PRZEREMBEL kun., II: 18
PUIDOKAS JURGIS, I: 39, 40, 44
PUKIS POVILAS kun., II: 127
PURĖNAS ANTANAS I: 141; II: 213
PURICKIS JUOZAS kun., II: 35, 73, 79, 100, 113
QUIGLEY arkiv., II: 119
RACEVIČIUS ANTANAS kun., I: 147, 237, 238, 264
RAČIŪNAITĖ, II: 16
RAČIŪNAS, I: 18, 37
RAČIŪNAS JONAS, I: 71
RAČKAUSKAS, I: 22
RADISZEWSKI EGIDIJUS kun., II: 33, 120
RADVILAS - RADZIWIŁŁ PRANCIŠKUS, I: 259
RADVILIENĖ MAGDALENA, II: 125
RADZEVIČIUS kun., I: 309, 314
RAINYS, I: 19
RAITELIS VINCENTAS MIC, II: 166
RAKAUSKAITĖ, II: 27
RAKAUSKIENĖ, II: 27
RAMANAUSKAS JONAS, II: 167
RAMANAUSKAS PRANAS, II: 167
RAMOŠKAITĖ, II: 127
RAMPOLLA MARIANO kard., I: 89
RANCANS JUOZAPAS vysk., II: 35
RASE OP, I: 289
RASPUTIN, II: 63
RATTI ACHILLES mons., II: 125
REAME, I: 189, 190; II: 145
REIHART, I: 256

- REINYS MEČISLOVAS
 vysk., II: 35, 132
 REYNOLDS, I: 267
 REYS KLEMENSAS, II: 23
 RĖKLAITIS KAZIMIERAS
 MIC, II: 138, 139, 140,
 150, 152, 153, 156, 163
 RETKE ANDRIUS kun., I:
 142, 143, 186, 202, 218
 RIAUBA JONAS, I: 44
 RIAUBA STASYS, I: 55
 RIMŠA PETRAS, II: 71
 RIMSELIS VIKTORAS MIC,
 II: 150, 174
 ROMANAS (DMOWSKIS?),
 I: 69, 70
 ROPP EDVARDAS vysk.,
 I: 141; II: 201, 205, 206,
 207, 215, 216, 217, 221
 ROSE OP, I: 247
 ROUSSEAU, II: 118
 ROŽDESTVENSKIJ, I: 47,
 48
 RUDAITIS JUOZAS kun.,
 I: 266
 RUFFINI ERNESTO kard.,
 II: 75
 RUSECKAS JUOZAS kun.,
 I: 105
 RUSTEIKAITĖ MARIJA,
 II: 75
 RŪŠKEVIČIUS KAZIMIE-
 RAS vysk., I: 181, 184;
 II: 109, 110
 RŪŠKYS PETRAS kun., II:
 102
 SABALIAUSKAS, I: 162
 SAKALAIUSKAS - SAKA-
 LAS IGNAS, II: 48
 SAKEVIČIUS JONAS MIC,
 II: 179
 SALVATORI kun., I: 237,
 255
 SAPLYS STANISLOVAS
 MIC, II: 166
 SASNAUSKAS ČESLOVAS,
 I: 156; II: 202
 SAWICKI, I: 52
 SCHANZ, I: 217
 SCHIOPPA LAURYNAS
 vysk., II: 80
 SEBASTONIS kun., I: 99
 SENDZIKAS, I: 86
 SENIAUSKIENĖ, I: 68
 SENKUS VINCENTAS MIC,
 I: 31; II: 108, 109, 110,
 113, 114, 189, 221
 SERAPINAS PRANCIŠKUS
 MIC, II: 48
 SERNO - SOLOVJOVIČ, I:
 47, 60
 SIDARAVIČIUS MARTY-
 NAS kun., I: 97, 98, 218,
 219, 220, 221, 225, 303
 SIDUN JONAS, II: 103
 SIDZIKAUSKAS VACLO-
 VAS, II: 116, 119
 SIDZIKAUSKIENĖ, I: 68
 SIKORSKI gen., II: 175
 SINCERO kard., II: 97
 SYMON ALBINAS - PRAN-
 CIŠKUS vysk., I: 129,
 131, 133, 134, 135, 144,

- 147, 148, 158, 163, 177,
178, 179, 180; II: 200,
220
- SIMONAITIS kun., I: 56
- SIPOVIČ ČESLOVAS vysk.,
II: 102
- SIRVYDAS MIKALOJUS,
I: 61
- SIVICKAS kun., I: 91, 92
- SKIJU - NUŠU — RED
FOX, II: 144, 145
- SKIRMUNTAS kun., I: 257;
II: 216
- SKLIUTAS, I: 44
- SKRINDA BENEDIKTAS
MIC, II: 139, 140
- SKRIPKA ALEKSANDRAS
kun., II: 44
- SKVIRECKAS JUOZAPAS
vysk., II: 71, 96, 127,
132, 169, 191
- SMETONA ANTANAS, I:
320; II: 136, 210
- SMILGA ANTANAS, I: 140,
141; II: 56, 213
- SMOGORZEWSKI JAZO-
NAS vysk., II: 102
- SMOLKO STANISLOVAS,
I: 204
- SMUIKAS, I: 23
- SOLARI TOMAS vysk., II:
171
- SPEISER kun., I: 239, 283
- SPURGA ADOMAS, II: 55
- SRIUOGINIS JUOZAS kun.,
I: 85
- STACEVIČIUS OP, I: 71
- STAČIOKAS kun., I: 120
- STAKELE STANISLOVAS
kun., II: 211
- STALIORAITIENĖ, I: 62
- STALIORAITIS JONAS, I:
38
- STALSKI, I: 70
- STANIUKYNAS ANTANAS
kun., I: 80
- STANISLOVAS šv., I: 202,
204, 282, 290, 291; II:
33, 205
- STANIŠKIS VINCAS, I: 53,
54, 55, 64, 72
- STANIŠKIS VYTAUTAS, I:
54
- STANIULIS ANTANAS
kun., I: 88, 89, 103, 119
- STANKAITIS, I: 85
- STANKEVIČIUS JUOZAS
kun., I: 236, 238, 257,
263
- STANKŪNAS J., II: 210
- STARKUS JONAS kun., II:
151
- STARZEWSKI, II: 31
- STAUGAITIS JUSTINAS
vysk., I: 80, 163, 220;
II: 74, 79, 96, 99, 127,
132
- STEFANIJA, II: 60
- STEHRENT, I: 219, 301
- STEPONAITIS JUSTINAS
kun., II: 179
- STOBNICKI STANISLO-
VAS, I: 208

STRIMAVIČIUS ELIZIE-
JUS kun., I: 77, 89, 90,
91, 92, 93, 110
STRIMAVIČIUS MATAS
kun., I: 89, 90, 93, 112
STRUMILA JUSTINAS, I:
23; II: 107, 108, 218
STULGINSKIS ALEKSAN-
DRAS, II: 73
SUNGAILA KONSTANTI-
NAS, II: 110, 111, 112,
113
SUPINSKI, I: 91
SURZYNSKI, I: 156
SUTKAITIS kun., I: 102
SVOTELIS, I: 177
SZEMBEK JURGIS vysk.,
I: 180; II: 201, 203
SZUREK JONAS MIC, II:
150

ŠALČIUS JUOZAS, II: 21
ŠALKAUSKIS STASYS, II:
79
ŠAULYS JONAS MIC, II:
168
ŠAULYS KAZIMIERAS
kun., I: 126, 129; II: 75
ŠAUKLYS VIKTORAS MIC,
II: 130
ŠIDLAUSKAS JERONI-
MAS kun., I: 104
ŠILINGAS STASYS, II: 64
ŠIUŠAS GABRIELIUS, II:
24

ŠLIKAS JOKŪBAS kun., II:
23
ŠLIUPAS JONAS dr., I:
303, 305
ŠTRIMAS AUGUSTINAS,
II: 15
ŠUMOVIČ, I: 48, 49
ŠULTĖ SIMANAS kun., II:
64
ŠUMSKIS, I: 40, 41
ŠVAGŽDYS JONAS kun., I:
88
ŠVELNIENĖ, I: 19
ŠVELNYS, I: 18, 19

TAKAČ BAZILIUS vysk.,
II: 94, 146, 147
TAMOŠAITIS IZIDORIUS
kun., II: 35
TARASOV, I: 47, 48
TARDINI DOMENICO
kard., II: 95, 148
TARYCIN, I: 67
TATJANA caraitė, II: 64
TAUTKEVIČIUS kun., I: 33
TEDESCHINI kard., II: 65
TEODOZIJUS OFMCap., I:
236
THIEL kun., II: 20
THORWALDSEN, I: 270
TILVYTIS JURGIS MIC, II:
128
TISSERANT EUGENIO
kard., II: 97
TIŠKEVIČIUS, I: 23
TOLIUSIS ZIGMAS, II: 79

- TOLLEVIN, I: 65
 TOMAS AKVINIETIS šv.,
 I: 239, 240, 249, 250,
 253, 282; II: 79
 TONDINI, I: 180
 TONKŪNAS JUOZAS, II:
 129
 TOTORAITIS, I: 17
 TOTORAITIS JONAS MIC,
 I: 236, 262, 264; II: 112,
 114, 115, 129, 139
 TOTORAITYTĖ AGOTA, I:
 17, 20, 21, 224
 TOUSSANT - LANGE-
 991 : I 'CIEHOS
 TULABA ANTANAS kun.,
 I: 99
 TULABA LADAS kun., II:
 162, 169
 TUMAS - VAIŽGANTAS
 JUOZAS kun., I: 315,
 318, 319; II: 71, 210,
 213
 TUMASONIS - BRANDU-
 KAS PETRAS, II: 48
 UNGURAITYTĖ, I: 213
 UOGINTAS ANTANAS
 kun., II: 114
 URBONAVIČIUS KAZI-
 MIERAS kun., I: 214;
 II: 133, 162
 URBONAVIČIUS P., I: 303
 ŪSAS dr., II: 55, 208
 USCIAŃSKI E. dr., I: 53
 VAINIKIS LIŪDAS, I:
 188
 VAITKEVIČIUS JUOZAS
 MIC, II: 112, 124, 126,
 157, 168, 169, 174, 177
 VALANČIŪNAS IGNOTAS
 kun., II: 162
 VALANČIUS MOTIEJUS
 vysk., I: 24, 115, 225,
 314; II: 187, 195, 197
 VALLET, I: 87
 VALPITRS BRONISLOVAS
 MIC, II: 40, 188, 189
 VASILIAUSKAS - VASYS
 KONSTANTINAS kun.,
 I: 214; II: 159
 VASILJEV, I: 47, 48
 VAZ DO NEVES ABILIJUS
 vysk., II: 180
 VAZZALIA kun., II: 147
 VENGRAS KAZIMIERAS
 MIC, II: 166, 167, 171,
 172
 VERDIER kard., II: 91
 VIGNE kun., I: 236
 VIKTAS, I: 38
 VILEIŠIENĖ ANTANINA,
 II: 217
 VILEIŠIS PETRAS, I: 304;
 II: 31, 208
 VILKAITĖ - DVARANAUS-
 KIENĖ, I: 213
 VILKUTAITIS JUOZAS, II:
 55
 VINTERIS KAZIMIERAS,
 I: 41
 VIRGILIJUS, I: 148

- VITKAUSKAS STASYS, I: 120
VIZBARAS JONAS, kun., I: 315, 318, 319
VIVES Y TUTO kard., II: 108
VOLDEMARAS AUGUSTINAS, I: 320
VONSIACKIJ, I: 83, 101, 177, 187, 188, 189, 190, 191

WAFLER, I: 136
WALDECK, II: 118
WEICH, I: 227
WEYRICH, I: 236
WEISS ALBERTAS - MARIA OP, I: 217, 218, 239, 240, 242, 243, 289
WIERZBOWSKI PETRAS - POVILAS vysk., I: 97
WILSON WOODROW, I: 226
WINKEN vysk., II: 91
WIPPERT, I: 102
WIŚNIEWSKI MARIJONAS MIC, II: 62, 113, 116, 179, 180, 182
WISTENNEGER, I: 255
WŁOSZEK, I: 52
WOJDALSKI, I: 69
WORONIECKI ADOMAS, I: 259, 260

ZACHIEJUS, II: 149
ZALEŃSKI, I: 113
ZANAS, I: 41
ZAPLETAL OP, I: 244, 245
ZARČANINOV kun., II: 67
ZAUNIVS DOVAS, II: 81, 125
ZECCHINI ANTANAS vysk., II: 76, 77, 78, 79
ZEMPF, I: 233
ZIEMACKI dr., II: 62
ZIGLIARA, I: 87
ZITA šv., II: 135
ZUBOVAS, I: 172
ZUBRICKAS, I: 63
ZWI, I: 41, 42
ZWIEROWICZ STEPONAS - ALEKSANDRAS vysk., I: 181, 184
ZWIERZYNA, I: 256

ŽALTYS slpv., I: 167
ŽARNOWIECKI LONGINAS vysk., I: 144, 292, 293; II: 33
ŽEMANTAUSKAS, I: 269
ŽEMGULYS JUOZAS dr., II: 137
ŽILINSKAS LIUDVIKAS, I: 68
ŽYLINSKI, II: 204

VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ

ADULIA, II: 131	BATAGLIA, II: 181
AIGLE, I: 232, 234, 235, 238	BELEM, II: 164, 172
ALBANO, II: 142	BERGEN, II: 64
ALEKSANDRIJA, I: 116,	BERISSO, II: 165, 171
117	BERLYNAS, I: 228; II: 91
ALYTUS, I: 93	BERNAS, I: 88, 230, 231,
ALSĖDŽIAI, I: 93	262, 269, 279; II: 219
AMY, II: 91	BEX, I: 234
ANTAKALNIS, I: 309	BIELANY, II: 125, 126
AUGUSTAVAS, I: 59, 95	BIRMINGHAM, II: 179
AUKŠTADVARIS, I: 126	BIZAI k., I: 102
AUTHIGNY, I: 266, 268	BLAGOVIEŠČENSK, I: 190
AVELLANEDA, II: 164,	BOCHUM, I: 279
165, 166, 167, 170, 171,	BOSTON, Mass., I: 104
174	BRAGANCA, II: 179, 180,
	181
BADEN, I: 237	BRIEDŽIAI k., I: 219, 301;
BAGASLAVIŠKIS, I: 311	II: 218
BAJORAIČIAI k., I: 37; II:	BRIUSELIS, II: 91
16	BROOKLYN, N.Y., II: 68,
BALSAMAO, II: 180, 181	164
BALTIMORE, Md., I: 189;	BUENOS AIRES, II: 163,
II: 68, 133, 148	166, 167, 170, 172, 184
BARANDAI k., I: 218	BŪBLELIAI (Liestnitsva),
BARZDAI, I: 164, 226	II: 218
	BŪGNAI k., I: 320

CALLE MENDOZA, II: 165
 CARSKOJE SELO, II: 18
 CASTEL GANDOLFO, II:
 149
 CHARBIN, II: 102, 103
 CHERBOURG, II: 132
 CHIASSO, I: 271
 CHICAGO, III., II: 24, 26,
 28, 32, 44, 48, 62, 69, 70,
 110, 119, 122, 123, 132,
 133, 141, 146, 151, 160,
 173, 174, 177, 184, 219
 CICERO, III., II: 133, 160
 CIVITTA VECCHIA, II: 157

DAKAR, II: 72, 168
 DANCIGAS, II: 123, 124,
 129, 130, 137
 DAUGAVPILIS, II: 111
 DAUKŠIAI, II: 115
 DETROIT, Mich., II: 170,
 171
 DIEVAIČIAI k., I: 222; II:
 14
 DUBLIN, II: 72
 DRUJA, II: 143, 156
 DŽENČELAUKA k., II: 109

EINSIEDELN, I: 233
 EICHSTAETT, II: 75
 EITKŪNAI, I: 238
 ELISABETH, N.J., II: 173
 ENDRIKIAI k., I: 40
 ERŽVILKAS, I: 126

FATIMA, II: 181
 FILIPAVAS, II: 120, 121
 FREISING, I: 244
 FRIBURGAS, I: 88, 217,
 226, 230, 232, 235,
 239, 240, 243, 244, 247,
 248, 249, 250, 251, 253,
 254, 255, 257, 258, 259,
 261, 262, 263, 264, 265,
 266, 267, 268, 269, 272,
 274, 278, 280, 284, 288,
 289, 293, 294, 295; II:
 12, 34, 91, 107, 111, 113,
 115, 116, 118, 119, 120,
 121

GADŪNAVAS, II: 97
 GARLIAUSKAI k., I: 219
 GARLIAVA, II: 199
 GELGAUDIŠKIS, I: 27, 55,
 60, 83, 96, 187, 190, 191,
 192, 213, 218; II: 17, 115
 GENOVA, II: 65, 157, 159
 GIEDRAIČIAI, I: 310, 311
 GIRKALNIS, I: 171, 190
 GIŽAI, II: 129
 GLETSCHERGARTEN, I:
 270
 GOESCHENEN, I: 271
 GORA KALWARJA, II: 110
 GRABLAUKIAI k., I: 32
 GRAYMOOR, N.Y., II: 146,
 147, 148
 GRAZ, I: 244; II: 92
 GRINDELWALD, I: 251,
 275

GRISKABŪDIS, I: 93, 95,
98, 163, 238, 269, 312;

II: 10, 120, 218

GUARISON, N.Y., II: 146

GUBERNIJA dv., I: 192

GUDPETRIAI k., I: 32

HAGA, II: 80

HAPARANDA, II: 64

HINSDALE, Ill., II: 123,
141, 151, 173, 174, 175,
177

INGENBOHL, I: 236, 270

INTERLAKEN, I: 270, 275

IRKUCK, I: 40; II: 102

IZMAILOVSKAJA ROŠČA,
II: 59, 61, 121

IZMAILOVSKOJE SELO,
II: 59

JOKŪBAVAS, I: 89

JUNIŠKIAI k., I: 19; II: 17

JURBARKAS, I: 227

JUŠKAKAIMIS k., I: 32,
39; II: 15

KAIMELIS, I: 20, 88, 104;
II: 13

KAIŠIADORYS, I: 127; II:
125, 132

KALVARIJA Suv., I: 76, 78,
93, 94, 187; II: 120, 219

KALVARIJA Žem., I: 312;
II: 127, 139, 149

KARALIAUČIUS, I: 227,
228

KARTAGINA, II: 72, 87

KAUKAKALNIS k., I: 32

KAUNAS, I: 63, 103, 126,
139, 149, 150, 155, 178,
227, 307, 315, 318, 320;
II: 36, 37, 38, 40, 50, 51,
74, 76, 77, 79, 80, 96, 97,
99, 101, 103, 117, 122,
123, 125, 126, 127, 128,
131, 132, 134, 135, 136,
138, 149, 188, 191, 197,
198, 199, 207, 217, 221

KAZANĖ, I: 150; II: 67

KENOSHA, Wisc., II: 25,
151, 173, 174

KEPŠTAI k., I: 20

KETURVALAKIAI, II: 129

KYBARTAI, I: 210

KIELCE, I: 101, 102, 128,
143, 158, 307, 319

KIJEVAS, I: 139

KERNAVĖ, I: 309, 318

KIETAVIŠKĖS, I: 310

KLAIPĖDA, I: 227, 319

KONSTANZ, I: 230

KONSTANTINOPOLIS, II:
89

KRASNOPOLIS, I: 76

KRETINGA, I: 89

KREUZNACH, I: 272

KRYŽOVČY, II: 87

KROKUA, I: 55, 113, 217,
289, 290, 291; II: 33

KRONŠTADTAS, I: 206,
207, 208, 209, 211

KURSK, I: 96

- LA PLATA, II: 166, 171
 LAZDIJAI, I: 120, 151
 LAWRENCE, Mass. I: 226
 LE HAVRE, II: 65
 LEIRA, II: 181, 182
 LEMBO k., I: 149
 LENTVARIS, II: 149
 LIEPOJUS, I: 188
 LIKSNA, II: 111
 LILLE, II: 91
 LINDAU, I: 228, 229
 LIURDAS, I: 167; II: 72,
 87, 144
 LISBOA, II: 153, 168, 179,
 182, 184
 LOMŽA, I: 88, 95
 LONDON, Ont., II: 175
 LONDONAS, I: 233, 238,
 253; II: 65, 102, 103,
 134, 178, 179, 180, 184
 LUBLJANA, II: 92
 LUGA, II: 59, 121
 LUKŠIAI, I: 41, 312
 LUOBA k., II: 99
 LUXEMBOURG, II: 91
 LUZERNA, I: 270
 LVOVAS — LVIV, I: 96,
 256, 257

 MAHANOEY CITY, Pa., I:
 88
 MALTA, II: 177
 MANCHESTER, II: 86, 87
 MARSEILLE, II: 91, 118
 MARIJAMPOLĖ, I: 24, 28,
 29, 45, 46, 47, 53, 54,
 55, 58, 59, 64, 69, 70,
 71, 72, 73, 76, 77, 78,
 88, 101, 104, 128, 187,
 188, 190, 213, 238, 263,
 302, 304, 312; II: 39, 71,
 87, 96, 108, 109, 113, 114,
 120, 121, 123, 124, 126,
 127, 128, 130, 132, 189,
 218
 MASKVA, I: 40, 56, 64, 100,
 127, 168, 180, 187, 303,
 304, 305; II: 59, 61, 62,
 63, 102, 146
 MASPETH, N.Y., II: 173,
 179
 MAŽEIKIAI — MURAVJE-
 VO, I: 169; II: 99
 MAŽUČIAI k., I: 88
 MEYRINGEN, I: 270
 MERKINĖ, I: 310
 MĖRUNIŠKIAI, II: 120, 219
 MIAMI, Fla., II: 164
 MILWAUKEE, Wisc., I:
 237; II: 19, 151, 162,
 174
 MINTAUJA, I: 318
 MOHILEVAS, I: 34, 58, 127,
 128, 131, 132, 144, 150,
 156, 178, 179, 181, 237;
 II: 108, 117, 201
 MONTEVIDEO, II: 164
 MOSEDIS, I: 89, 319
 MUENCHEN, I: 244
 MUNDELEIN, III., II: 133
 MUNHOLL, Pa., II: 146

NAMURE, II: 91
 NARKŪNAI k., I: 214
 NAUGARDAS Žem., I: 34
 NAUMIESTIS Kud., I: 18,
 23, 24, 37, 60, 70, 76, 77,
 78, 163, 269, 296; II: 10,
 17, 120, 126, 218
 NEAPOLIS, II: 68, 142, 150,
 184
 NERČINSK, I: 138
 NEW CASTLE, II: 65
 NEW YORK, N.Y., II: 133,
 134, 142, 145, 150, 164,
 172, 179, 184
 NEW FAUNDLAND, II:
 179, 184
 NIAGARA FALLS, N.Y.,
 II: 44, 175
 NIKEJA, II: 89
 NOVOGROD, I: 296

 ODESA, I: 144, 180; II:
 200
 OLYKA, I: 259
 OLOMUC, II: 92
 OLTEN, I: 230
 ORANIENBAUM, I: 208,
 209
 ORANGE, II: 72
 ORSONENS, I: 268, 278,
 279, 280, 281, 282, 288,
 289
 OSLO, II: 64
 OSWIECIM, I: 55
 OŠKINĖ — PANOVIKAI k.,
 I: 38, 39
 OXFORD, II: 134

 PABERŽĖ, I: 314
 PAEŽERIAI k., II: 50
 PAJEVONYS, I: 89
 PAJOTIJAI k., I: 221, 222,
 224
 PALERMO, II: 68
 PANEMUNĖ Žem., I: 41
 PANENUPIAI k., I: 163,
 164
 PANEVĖŽYS, II: 128, 132,
 139, 149
 PANOVIKAI Žiūr. OŠKINĖ
 PAPLYNIAI k., I: 95
 PARYŽIUS, I: 189, 255; II:
 36, 91, 101, 132
 PASANDRAVAS k., I: 139
 PAŠALTUONIAI dv., I:
 190, 191, 192
 PATAŠINĖ k., II: 127
 PAŽAISLIS, I: 314; II: 126
 PETERHOF, I: 182, 209
 PETRAPILIS, I: 34, 57, 58,
 83, 88, 93, 103, 105, 110,
 120, 123, 124,, 129, 139,
 140, 141, 143, 145, 146,
 148, 149, 152, 153, 158,
 159, 162, 163, 169, 174,
 177, 180, 181, 182, 186,
 189, 190, 191, 192, 195,
 199, 201, 203, 209, 212,
 213, 218, 239, 248, 251,
 253, 278, 282, 284, 289,
 292, 295, 296, 297, 304,
 305, 307, 313, 315, 317,
 319; II: 11, 18, 31, 32,
 33, 35, 38, 50, 55, 57, 58,
 59, 61, 62, 63, 64, 67, 107,

- 109, 110, 112, 113, 114,
 116, 117, 119, 121, 188,
 189, 199, 200, 201, 205,
 206, 207, 208, 209, 213,
 217, 219, 221
 PETRAŠIŪNAI, I: 315
 PHILADELPHIA, Pa., II:
 70, 94, 146, 160, 161
 PILKALNIS, I: 17, 301; II:
 218
 PILVIŠKIAI, I: 98, 121, 212,
 320; II: 118, 120, 211
 PINSK, II: 126
 PIOTRKAVAS, I: 187
 PITTSBURG, Pa., I: 102; II:
 69, 94, 146, 147
 PLYMOUTH, Pa., II: 65
 PLOCK, I: 147, 179, 180;
 II: 11
 PLOCK MALY, I: 212
 PLOKŠČIAI, I: 23, 60, 61,
 62; II: 108, 218
 PLUNGĖ, II: 127
 POHULANKA, II: 111, 112
 POLOCK, II: 117
 PORTO, II: 181
 PORT-WASHINGTON, II:
 23
 PRAHA, II: 91, 92, 150
 PRIENAI, I: 88, 92, 114
 PUNSKAS, I: 56, 297; II: 9
 PUSDEŠRIAI k., I: 56

 RADOMAS, I: 187, 188
 RASEINIAI, I: 171, 190, 269
 RAUDONDVARIS, I: 23
 REGENSBURG, I: 156, 229
 RACINE, Wisc., II: 174
 RECIFE, II: 168
 REZEKNE, II: 156
 RIO DE JANEIRO, II: 164,
 167, 168, 172
 RYGA, I: 169, 296; II: 79,
 80, 101
 ROERMUND, II: 102
 ROKISKIS, I: 263
 ROMA, I: 88, 147, 156, 169,
 180, 249, 256, 257, 259,
 271, 296; II: 36, 37, 38,
 59, 65, 67, 68, 69, 70, 74,
 75, 78, 79, 80, 85, 87, 89,
 90, 92, 93, 94, 95, 97, 98,
 101, 102, 103, 104, 108,
 109, 112, 122, 130, 131,
 135, 136, 138, 139, 140,
 142, 144, 145, 146, 147,
 148, 149, 150, 153, 154,
 156, 157, 158, 159, 160,
 161, 162, 167, 168, 169,
 172, 177, 182, 183, 184,
 202, 203
 ROSARIO, II, 171, 172
 RUGHBY, I: 278
 RUKŠNIAI k., I: 32

 SAN FRANCISCO, Calif.,
 II: 141, 184
 SARATOV, I: 180; II: 201
 SCRANTON, Pa., I: 213
 SEATTLE, Wash., II: 146
 SHENANDOAH, Pa., II:
 152
 SEDA, I: 169, 170, 171; II:
 97

- SALFORD, II: 86
 SEINAI, I: 24, 25, 29, 34,
 55, 57, 58, 69, 70, 73, 74,
 76, 77, 78, 79, 81, 87, 93,
 94, 95, 97, 98, 100,
 101, 102, 105, 106, 107,
 110, 118, 119, 120, 121,
 173, 179, 181, 185, 187,
 193, 212, 214, 218, 225,
 237, 257, 265, 291, 295,
 296, 297, 303, 304, 305,
 306, 307, 312, 316, 319,
 320; II: 10, 11, 13, 18,
 36, 50, 108, 114, 116,
 117, 120, 121, 132, 214,
 221
 SHEBOYGAN, Wisc., II: 19,
 20, 22, 23, 24, 44
 SIEDLCE, II: 126
 SINTAUTAI, I: 24, 25, 26,
 97, 98, 102, 190
 SYDNEY, II: 72, 141
 SKRIAUDŽIAI, II: 126
 SKURZEC, II: 126
 SLAVIKAI, I: 17, 26, 28, 29,
 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38,
 39, 41, 42, 92, 93, 97, 98,
 199, 212, 218, 224, 302;
 II: 9, 10,, 11, 13, 14, 15,
 16, 17, 18, 51, 217,
 SLIBINAI k., I: 70, 83, 103;
 II: 126
 SOFIJA, II: 89
 SOUTHAMPTON, II: 134
 ST. GOTHARD, I: 271
 ST. MAURICE, I: 234
 STOCKBRIDGE, Mass., II:
 176, 177, 179
 STOKHOLM, II: 64
 STUMBRIAI k., I: 32; II:
 218
 SUDARGAS, I: 97, 114, 217,
 218, 219, 220, 221, 224,
 225, 226; II: 14
 SUODŽIAI k., I: 18
 SUVALKAI, I: 63, 76, 238,
 304, 306; II: 121, 219
 ŠAKIAI, I: 96, 226
 ŠIAULIAI, I: 126, 172
 ŠILĖNAI, I, 219, 301
 ŠILGALIAI k., I: 20, 22,
 23, 24, 25, 32, 39, 40, 41,
 44, 62, 76
 ŠILUVA, II: 97
 ŠIRVINTAI, I: 311
 ŠUNKARIAI k., I: 18, 99;
 II: 15, 108
 ŠUNSKAI, II: 115, 120
 TALLIN, I: 168
 TAŠKENT, I: 153; II: 202,
 221
 TAURAGĖ, I: 63
 THOMPSON, Conn., I: 189,
 190, 214; II: 145, 150
 TELŠIAI, II: 96, 97, 98, 127,
 132, 149
 TILŽE, I: 81, 82, 99, 102,
 217, 227, 291, 303; II: 43
 TIRKŠLIAI, I: 170
 TIVOLI, II: 169

TOMSK, I: 40
TORNEO, II: 64
TRIESTE, II: 92
TRIDENTAS, I: 289
TUEBINGEN, II: 150
TVERE, I: 156, 158

UKMERGĖ, II: 127, 139, 149
UŽPALIAI, II: 97

VAIGUVA, II: 209
VAITIEKUPIAI k., I: 26
VALAKBŪDŽIAI, I: 17, 18
VALKININKAI, I: 310

VARENA, I: 210
VARNIAI, I: 225
VARSUVA, I: 34, 47, 51,
56, 58, 71, 72, 93, 120,
132, 142, 181, 182, 186,
201, 210, 291, 297, 311,
319; II: 9, 39, 59, 107,
108, 109, 120, 121, 125,
126, 131, 149, 150, 175

VEIVERIAI, I: 28, 88; II:
112, 116

VIENA, I: 168, 289, 290;
II: 80, 92

VINICA, II: 101

VILANI, II: 138, 140, 156

VILKAVIŠKIS, I: 76, 78,
81, 88, 312; II: 101, 120,
129, 132

VILLAS ST. PIERRE, I:
268

VILNIUS, I: 58, 88, 103,
126, 132, 158, 179, 181,

182, 210, 238, 257, 296,
307, 308, 309, 310, 314,
315, 320; II: 74, 78, 101,
117, 124, 125, 130, 142,
201, 205, 207, 208, 209,
210, 212, 215, 216, 217,
219, 221

VIRBALIS, II: 204

VIŠAKIO RŪDA, I: 93

VYGRIAI, I: 24, 87

VYŠPINIAI k., I: 83

VIZBARYNAI k., I: 42, 44

VOLOGDA, I: 296

WASHINGTON, D.C., II:
94, 133, 146, 152, 153,
161, 164

WAUKEGAN, Ill., II: 24,
25, 26

WIDNESS, II: 179

WINDSOR, Ont., II: 175

WYSOKIE LITEWSKIE, II:
126

WŁOCŁAWEK, I: 59, 129,
181

WORCESTER, Mass., I:
214; II: 145, 177

ZAGREB, II: 87

ZAREMBIŠKĖ k., II: 107

ZUERICH, I: 269

ZYPLIAI, I: 60

ZUBRIAI k., II: 14, 15

ŽALUDKAS, I: 310

ŽEČKALNIAI k., I: 121,
211

ŽIEŽMARIAI, I: 310

ŽITOMIR, I: 57, 58, 181,
186; II: 11, 200

T U R I N Y S

I

MANO PASTORACINIO DARBO APŽVALGA

Slavikų vikaras	9
Patirtis Slavikuose vikaraujant	11
Pastoracinės problemos	16
Pastoracija Petrapilyje	18
Sheboygan klebonas	19
Waukegan klebonas	24

II

MOKYTOJAVIMAS, PROFESORIAVIMAS

Tikybės dalykų dėstytojas	31
Profesoriavimas Petrapilyje	33
Profesoriškoji veikla Kaune	36

III

SPAUDOS DARBAS

Pirmoji pradžia	43
"Draugo" redagavimas	43

“Draugo” leidėjai marijonai	46
Literatūriniai bandymai	50

IV

VISUOMENINĖ VEIKLA

Petrapilyje, lietuvių visuomenėje	55
Veikla nelietuvių visuomenėje	57
Veikla karo metu Rusijoje pabėgėlių tarpe	59
Operacija Petrapilyje ir tenykštės nuotaikos	62
Pakeliui į Ameriką	64
Romoje	65
Veikla Amerikoje	68
Katalikų Veikimo centre ir Eucharistiniuose kongresuose	71
Kiti darbai Lietuvoje	73
Renku medžiagą konkordatui	75
Vizitatoriaus Zecchini veikla	76
Klaidos santykiuose su Vatikanu	78

V

DVIDEŠIMT METŲ VYSKUPŲ

Konsultorius Rytų Bažnyčios reikalams	85
Rytų apeigų vyskupas	87
Lankau rusų katalikų kolonijas Europoje	89
Vizituoju rytų apeigų katalikus Amerikoje	92
Lietuvon sugrįžus	95
Veikla Lietuvoje rytų apeigų Bažnyčios labui	97
Veikla Romoje 1939-1950 m.	102

VI

MANO VEIKLA MARIJONUOSE

Nuo marijonų atnaujinimo iki 1923 m. kapitulos .	107
1923-1933 metų laikotarpis	124
Mano pirmojo generolavimo periodas	131
Vėl marijonų vienuolijos generolas	148
Mano kelionės po pasaulį	184

VII

BENDRAS SINTETINIS PIŪVIS PER

VISĄ MANO GYVENIMĄ	185
------------------------------	-----

P R I E D A I

I. Vyskupo Valančiaus tarnas	195
II. Išskilmės Petrapilyje 1904 m.	201
III. Ši tą prisimenant iš Didžiojo Vilniaus seimo:	
Petrapilio lietuviai prieš seimą	207
Didysis seimas Vilniuje	210
Lietuvių kunigų susirinkimas	213
Lenkai ir lietuviai kunigai pas Vilniaus	
vyskupą	215
Po seimo	217
Krikščionių demokratų partijos programos	
pirmasis projektas	219
Vysk. P. Būčio raštai	223
Asmenvardžių rodyklė	251
Vietovardžių rodyklė	271

KLaidų Attaisymas

Atsiminimų I t. 21 psl. paraštė po paveikslu turi būti:

Vysk. P. Būčio seneliai

Agota ir Jonas Būčiai